

Digitized by the Internet Archive
in 2022 with funding from
Kahle/Austin Foundation

5. 2.

er

Ius Privatum

IURIS CANONICI PRIVATI

INSTITUTIONES

QUAS IN SCHOLIS PONTIFICII SEMINARII ROMANI

TRADIDIT

CAROLUS LOMBARDI

NUNC IN HISDEM SCHOLIS TEXTUS CANONICI ANTECESSOR.

EDITIO SECUNDA

AB AUCTORE REVISA ET EXPOLITA

VOLUMEN II.

ROMAE

DESCLÉE, LEFEBVRE ET SOCII

S. SEDIS APOSTOLICAE ET S. RITUUM CONGR. TYPOGRAPHI

1901

KBR
2165
L66
A3
1901
v.2.

AUCTOR SIBI VINDICAT IUS PROPRIETATIS

*Omnia et singula exemplaria ab auctore non signata et
subsignata habebuntur ut ex fraude edita.*

14. C.L.

LIBER II.

De rebus.

Superiore libro ea quae ius personarum respiciunt exposuimus, modo agamus de rebus. Accipitur autem heic a nobis res ad indicandum id omne, quo ecclesia ut medio ad finem assequendum utitur (dummodo aliquatenus sensibus percipi valeat, nam in iure: *quod non apparet non est*) nec tamen ad delicta coercenda vel iudicia exercenda spectat, haec enim alio seu distincto sub nomine veniunt. Res autem sic sumptas non omnes eodem modo dividunt, quum nonnullis, iuris romani vestigiis inhaerentibus, placeat eas dispescere in *sacras*, *sanctas* et *religiosas*, prouti solemniter ab Episcopis sacrantur, vel sanctione legis aut benedictione quadam e profanis usibus subducuntur, vel tandem ecclesiastica potestate aut christiana pietate in religionis usum deputantur; alii e contra eas in *spirituales*, *temporales* et *mixtas* partiantur, quatenus vel eminet in eis elementum spirituale aut temporale, vel utrumque elementum aequae, vel saltem fere aequae, ad eas constituendas pertinet. Certent quidem eruditi de harum divisionum legitimitate et opportunitate; nos de rebus quadruplici sectione dicemus, in quarum prima erit sermo de rebus ordinatis ad colendum Deum seu *de cultu divino*; in altera de rebus per quas homines sanctificantur tum proxime tum remote, idest praesertim *de verbi divini praedicatione ac de Sacrae Scripturae lectione, de sacramentis,*

*de sacramentalibus, de ieiuniis, atque de institutis, ut inquit, sive ad scientiarum doctrinam excolendam, sive ad pietatis opera exercenda ordinatis; in tertia de rebus quae ad defunctorum obsequium et levamen diriguntur, id est de defunctorum exequiis et sepul-
turis; et in quarta de rebus per quas tum clericorum ministeria apte ordinantur et distribuuntur, tum il-
lorum sustentationi et ecclesiarum necessitatibus con-
sultitur, seu in primis de beneficiis, et deinde de rebus
ecclesiae temporalibus.*

SECTIO I.

De cultu divino.

Latissime patet heic cultus divini conceptus, quum ea omnia complectatur, per quae quovis modo *directe* Deum colimus. Tribus autem capitibus agemus: 1. *de fide catholica*: 2. *de iurisiurandi et voti religione*: 3. *de liturgia*.

CAPUT I.

De fide catholica.

Fidem hic sumimus non subiective et theologicæ, sed obiective et iuridicæ, quatenus videlicet extrinsecus eam profiteri tenemur, atque a periculis, quibus eius integritas labefactatur, sollerter nobis præcavendum est. Quo sub respectu considerata fides in canonica tractatione optimo iure sedem habet, eo magis quod prostet in Decretalibus Gregorii IX. titulus: *De Trinitate et fide catholica*. Duobus autem articulis dicemus: 1. *de fidei professione emittenda*: 2. *de fidei periculis præcavendis*.

ART. I.

De fidei professione emittenda.

Duobus paragraphis rem absolvemus, separatim dicentes de fidei professione, in genere spectata, seu de eius notione, ratione etc., et dein de his qui ad fidei professionem tenentur.

§ I.

De fidei professione generice spectata.

I. Fidei professionis notio. — Est fidei professio actus per quem *ore*, seu extrinsecus et plerumque certo ritu, confessio fit ad salutem illius fidei per quam, teste Paulo, *corde credimus ad iustitiam* (1). Fidei profitendae mos antiquissimus est, uti adparet maxime ex usu symboli, quod inde a remotis temporibus Apostolicum adpellari consuevit, necnon ex usu symboli nicaeni, constantinopolitani et athanasiani. Hac autem de re celeberrimum extat Synodi Tridentinae testimonium, quae reformationis ecclesiae ac profligationis haeresum opus non aliter, quam a fidei catholicae professione exordiendum duxit. Haec enim Sess. III leguntur: *Sacrosancta, oecumenica et generalis Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, ... magnitudinem rerum tractandarum considerans, praesertim earum, quae duobus illis capitibus, de extirpandis haeresibus et moribus reformandis, continentur, quorum causa praecipue est congregata; agnoscens autem cum Apostolo, non esse sibi colluctationem adversus carnem et sanguinem, sed adversus spirituales nequitias in caelestibus, cum eodem omnes et singulos in primis hortatur, ut confortentur in Domino, et in potentia virtutis eius, in omnibus sumentes scutum fidei, in quo possint omnia tela nequissimi ignea extinguere, atque galeam spei salutis accipiant, cum gladio spiritus, quod est verbum Dei. Itaque, ut haec pia eius sollicitudo principium et progressum suum per Dei gratiam habeat, ante omnia statuit et decernit prae-*

(1) *Ad Rom.* X. 10.

mittendam esse confessionem fidei, patrum exempla in hoc secuta, qui sacratioribus conciliis hoc scutum contra omnes haereses, in principio suarum actionum opponere consueverunt, quo solo aliquando et infideles ad fidem traxerunt, haereticos expugnarunt et fideles confirmarunt. Quare Symbolum fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, tanquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniunt, ac fundamentum firmum et unicum, contra quod portae inferi nunquam praevalerunt, totidem verbis, quibus in omnibus Ecclesiis legitur, exprimendum esse censuit, quod quidem eiusmodi est: Credo in unum Deum etc.

II. Formulae fidei profitendae «Pii IV dictae» origo exponitur et causa. — Inter varias formulas, quibus in fide profitenda utitur ecclesia, specialem mentionem promeretur ea, quae *piana* dicitur.

De qua saltem notandum: 1. fuisse eam concinnatam iussu Pii IV, ut vota impleret Patrum Tridentinorum, qui ad fidem profitendam plures adstrinxerant; 2. salubri consilio fuisse eam et excogitatam et concinnatam, nam, quum illis temporibus plures et gravissime haereses serperent, periculum aderat ne Christi gregi regundo lupi ovina pelle tecti praeficerentur; 3. hodiernis vero temporibus (a. 1877) fuisse eam a S. C. C. iussu Pii IX. aliquantisper ampliatam, ut locus in ea fieret veritatibus a Conc. Vatic. definitis praesertim quoad R. P. potestatem.

III. Formulae pianae textus refertur. — Quia huiusmodi formulae textus, praesertim iuxta dicta reformatus, haud facile in aliis libris reperitur, opportunum visum est heic illum ex integro referre. Ita autem se habet:

«... Ego N. firma fide credo et profiteor omnia et

singula, quae continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: credo in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem caeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum filium Dei Unigenitum. Et ex Patre natum ante omnia saecula. Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero. Genitum, non factum, consubstantialem Patri: per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines, et propter nostram salutem descendit de coelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est. Crucifixus etiam pro nobis, sub Pontio Pilato passus et sepultus est. Et resurrexit tertia die, secundum Scripturas. Et ascendit in caelum, sedet ad dexteram Patris. Et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem: qui ex Patre Filioque procedit. Qui cum Patre et Filio simul adoratur, et conglorificatur, qui loquutus est per prophetas. Et unam, sanctam, catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum. Et expecto resurrectionem mortuorum. Et vitam venturi saeculi. Amen.

« Apostolicas et ecclesiasticas traditiones reliquasque eiusdem Ecclesiae observationes et constitutiones firmissime admitto et amplector. Item sacram Scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam unquam, nisi iuxta unanimem consensum Patrum, accipiam et interpretabor.

« Profiteor quoque septem esse vere et proprie Sacramenta novae legis a Iesu Christo Domino Nostro instituta, atque ad salutem humani generis, licet non

omnia singulis, necessaria, scilicet, Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unctionem, Ordinem et Matrimonium, illaque gratiam conferre; et ex his Baptismum, Confirmationem et Ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque et adprobatos Ecclesiae catholicae ritus in supradictorum omnium Sacramentorum solemnī administratione recipio et admitto. Omnia et singula, quae de peccato originali et de iustificatione in sacrosancta Tridentina Synodo definita et declarata fuerunt, amplector et recipio. Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium et propitiatorium Sacrificium pro vivis et defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiae Sacramento esse vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem catholica Ecclesia transubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum, verumque Sacramentum sumi. Constanter teneo Purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis iuari. Similiter et Sanctos una cum Christo regnantes venerandos atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmiter assero imagines Christi ac Deiparae semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam. Indulgentiarum etiam potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum Christiano populo maxime salutarem esse affirmo. Sanctam, catholicam et apostolicam Romanam Ecclesiam omnium ecclesiarum matrem et magistram agnosco, Romanoque Pontifici

beati Petri Apostolorum Principis successori ac Iesu Christi Vicario veram obedientiam spondeo ac iuro.

« Caetera item omnia a sacris Canonibus et oecumenicis Conciliis, ac praecipue a sacrosancta Tridentina Synodo, et ab oecumenico Concilio Vaticano tradita, definita ac declarata, praesertim de Romani Pontificis Primatu et infallibili magisterio, indubitanter recipio atque profiteor; simulque contraria omnia, atque haereses quascumque ab Ecclesia damnatas et reiectas et anathematizatas ego pariter damno, reiicio et anathematizo. Hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in praesenti sponte profiteor et veraciter teneo, eandem integram et immaculatam usque ad extremum vitae spiritum, constantissime, Deo adiuvante, retinere et confiteri, atque a meis subditis seu illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri et doceri et praedicari, quantum in me erit, curaturum ego idem N. spondeo, voveo ac iuro. Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei evangelia ».

§ II.

De his qui ad fidem profitendam tenentur.

I. Quinam in genere ad fidem profitendam teneantur et quomodo. — Plures sunt qui ad fidem expresse, et quidem vario modo pro casuum varietate, profitendam adstringuntur v. g. ratione muneris etc. Plura paucis complexi, aliqua singillatim dicemus primitus de his, quos ad fidem profitendam ius commune maxime urget, et hinc *de baptizandis, de conversis ex haeresi, de Episcopis, de canonicis ecclesiae cathedralis, de parochis, de promovere ad*

gradus academicos; ac dein de his, qui eadem obligatione ex iure particulari interdum tenentur.

II. De baptizandis. — Ut liquet praesertim ex Rituali Romano, ab omnibus baptizandis, sive infantes sive adulti ii fuerint, fidei professio est exigenda, et quidem iuxta modum ibidem descriptum. Discrimen tamen est inter utrumque casum, nam adulti *per se*, infantes vero *per patrilios* eam emittunt.

III. De cōversis ab haeresi, ubi et de abiuratione ab iisdem emittenda. — Quoad haereticos tene: 1. haereticos omnes adstringi ad fidem profitendam, antequam ecclesiae reconcilientur: 2. si ii fuerint aetate minores, sat esse ut fidem profiteantur(1); secus esse adigendos, ad haeresim quoque abiurandam, et ad forum externum quod pertinet non solum formaliter, sed iuridice: 3. hinc fieri eam debere coram Episcopo eiusve delegato, praesentibus notario et duobus testibus, atque, ut declaravit S. C. S. O. in *Constantien*. 25 iunii 1715, exacto ab abiurantibus iuramento: *quod a similibus abstinere relint*: 4. tamen notandum nuper S. C. S. O. cuidam Episcopo, qui petierat an posset tuto admittere abiurationes haereticorum emissas iuxta morem in Germania servari consuetum seu coram parochio et uno teste, vel, necessitate cogente coram uno parochio, ita tamen ut abiuratio in foro externo comprobari valeret, respondisse die 28 martii 1900: *Ad mentem. Mens est quod abiuratio fieri potest coram quopiam ab Episcopo delegato ut notario et aliquibus personis ut testibus*; cuius decreti sensus, ni nostra nos fallit opinio, sensus videtur esse, hisce in casibus delegatum ab Episcopo duplicem personam referre, nempe *iudicis* seu magistratus

(1) S. C. S. O. 20 nov. 1878.

recipientis abiurationem, et *notarii* de ea fidem publicam facientis: 5. liquere ex dictis ad haereticorum abiurationem recipiendam, eosque ecclesiae reconciliandos, minime esse necessarium ut recursus fiat ad S. C. S. O., quum Episcopi in dioecesibus suis sint veri *inquisitores nati*, ut dicunt pragmatici: 6. interdum tamen expedire ut id fiat, ut v. g. verum esset si quis iustissimis de causis vellet occulte haeresim abiurare; quum enim secretissima haec abiuratio secum necessario inferat quamdam verae fidei occultationem et saltem quarundam legum ecclesiasticarum inobservantiam, qua id ad occultationem eandem est necessarium, episcopalem potestatem saltem ex generali regula ea effugit: 7. in abiuratione seu fidei professione ab haereticis exigenda, potissimum esse habendam prae oculis instructionem datam a S. O. Episcopo Philadelphien., quam hic ex integro, utpote parum notam, subnectimus appendicis ad instar, eam depromendo ex ephemeride *Il Monitore Ecclesiastico*, a. 1893. Vol. VIII, P. I: 8. *potissimum* nos dixisse, quia v. g. specialis abiurationis formula adhibenda est, quando agitur de haereticis et schismaticis orientalibus, ut liquet ex *Collectanea* S. C. de Prop. Fide nuper edita, n. 1621.

IV. APPENDIX. Instructio S. O. circa modum admittendi haereticos ad professionem fidei seu abiurationem. — „Proposito dubio R. P. D. Episcopi Philadelphiae circa professionem fidei ac absolutionem haereticorum dum convertuntur, feria IV die 20 iulii 1859, Emi DD. decreverunt dandam esse instructionem prout sequitur:

„In conversione haereticorum inquirendum est. I. de validitate Baptismi in haeresi suscepti. Instituto igitur diligenti examine, si compertum fuerit aut

nullum aut nulliter collatum fuisse, baptizandi erunt absolute. Si autem investigatione peracta adhuc probabile dubium de Baptismi validitate supersit, tunc sub conditione iteratur. Demum si constiterit validum fuisse, recipiendi erunt tantummodo ad abiurationem seu professionem fidei. Triplex igitur in conciliandis haereticis distinguitur procedendi methodus:

“ 1. Si Baptismus absolute conferatur, nulla requiritur abiuratio nec absolutio, eo quod omnia abluit Sacramentum regenerationis.

“ 2. Si Baptismus sit sub conditione iterandus, hoc ordine procedendum erit:

“ *a*) Abiuratio seu fidei professio.

“ *b*) Baptismus conditionatus.

“ *c*) Confessio sacramentalis cum absolutione conditionata.

“ 3. Quando denique validum iudicatum fuerit baptisma, sola recipitur abiuratio seu fidei professio, quam absolutio a censuris sequitur.

“ (Notandum vero abiurationem seu professionem fidei aliam esse ab ea quae habeatur in Bulla Pii IV. Nam a Suprema S. C. S. Officii praescripta fuit illa, quae adnectitur, pro conversione haereticorum). Si tamen nonnunquam eiusmodi neo-conversus valde desideret, ut ritus in eius baptismo olim omissi, hac occasione suppleantur, sacerdos huic pio eius voto morem gerere utique liberum habet. Debet tamen in tali casu adhibere ordinem baptismi adultorum, et mutare mutanda ob baptismum iam valide susceptum.

“ Sacerdos superpelliceo et stola violacei coloris indutus sedet in cornu Epistolae, si SS. Sacramentum asservetur in tabernaculo, sin minus in medio altaris, et coram illo genuflectit neo-conversus, qui codicem Evangelii dextera manu tangens, emittit professionem

fidei, prout inferius habetur: vel, si nesciat legere, sacerdos praelegit eidem tarde professionem, ut conversus eandem intelligere, et cum sacerdote distinctis verbis pronuntiare possit ».

PROFESSIO FIDEI (1).

Ego N. N. filius N. N. aetatem agens annorum ... genuflexus coram Te N. N. (2), coram me habens ac tangens mea manu Sacrosancta Evangelia, persuasus nullum posse aeternam consequi salutem, nisi credat quod tenet et credit, praedicat et docet S. Catholica et Apostolica Romana Ecclesia, contra quam doleo graviter me errasse, quia, natus extra ipsam, tenui et credidi errores ipsius doctrinae contrarios:

Nunc divina gratia illustratus, me credere profiteor S. Ecclesiam Catholicam, Apostolicam, Romanam, unicam et veram esse Ecclesiam a Iesu Christo in terra fundatam, cui ex toto corde me subiicio. Credo omnes fidei articulos, quos ipsa mihi credendos proponit; reiicio et damno quidquid ipsa reiicit et damnat, et paratus sum servare quidquid ipsa mihi praecipit, et specialiter me credere profiteor: Unum solum Deum in tribus Personis distinctis et aequalibus, scilicet Patre, Filio et Spiritu Sancto. Catholicam doctrinam de Incarnatione, Passione, Morte et Resurrectione Domini Nostri Iesu Christi, et Unionem hypostaticam duarum

(1) Hanc formulam, quae in resp. ad Epist. Philadelph. italice refertur, opportunum censuimus heic exhibere iuxta latinam versionem, quae penes S. C. in usu quoque est (N. A.). (2) Heic exprimenda nomen et gradus illius qui abiurationem recipit, et proin utrum sit Episcopus vel delegatus ab eo etc.

naturarum, divinae et humanae, Divinam Maternitatem Sanctissimae Virginis Mariae, una cum integerrima eius Virginitate et Immaculata Conceptione.

Praesentiam veram, realem et substantialem Corporis una cum Anima et Divinitate Domini Nostri Iesu Christi in Sanctissimo Eucharistiae Sacramento. Septem Sacramenta a Iesu Christo instituta pro humani generis salute, scilicet: Baptismum, Confirmationem, Eucharistiam, Poenitentiam, Extremam Unionem, Ordinem et Matrimonium.

Purgatorium, Resurrectionem, Vitam aeternam.

Prinatum non solum honoris, sed etiam iurisdictionis Romani Pontificis, Successoris Sancti Petri Principis Apostolorum et Vicarii Infallibilis Iesu Christi.

Cultum Sanctorum et eorum Imaginum.

Auctoritatem Apostolicarum et Ecclesiasticarum Traditionum, itemque Sacrarum Scripturarum, quas non licet interpretari et intelligere nisi eo sensu, quem tenuit ac tenet S. Mater Ecclesia Catholica.

Caetera item omnia a SS. Canonibus et Oecumenicis Conciliis, ac praecipue a Sacrosancta Tridentina et Vaticana Synodo definita et declarata.

Quapropter cum corde sincero et fide non ficta detestor et abiuro omnes errores, haereses et sectas, dictae S. Catholicae et Apostolicae Romanae Ecclesiae contraria. Sic me Deus adiuvet et haec sancta eius Evangelia, quae propriis manibus tango.

Ego N. N. praedictus huic syngrapho sinceræ meae conversionis et reditus in gremium eiusdem Ecclesiae mea manu subscripsi, postquam eum ad verbum recitavi.

“ Postea, neo-converso genuflectu manente sacerdos sedens dicit psalmum Miserere, sive psalmum De

profundis *cum Gloria Patri in fine. Quo finito, sacerdos stans dicit:*

“ Kyrie eleison, Christe eleison, Kyrie eleison.

“ Pater noster. *secreto;*

“ ✠ Et ne nos inducas in tentationem.

“ R Sed libera nos a malo.

“ ✠ Salvum fac servum tuum (vel ancillam tuam).

“ R Deus meus sperantem in te.

“ ✠ Domine, exaudi orationem meam.

“ R Et clamor meus ad te veniat.

“ ✠ Dominus vobiscum.

“ R Et cum spiritu tuo.

“ *Oremus.*

“ Deus, cui proprium est misereri semper et parcere, suscipe deprecationem nostram, ut hunc famulum tuum (hanc famulam tuam) quem (quam) excommunicationis catena constringit, miseratio tuae pietatis clementer absolvat. Per Dominum nostrum Iesum Christum Filium tuum, qui tecum vivit et regnat in unitate Spiritus Sancti Deus, per omnia saecula saeculorum. R Amen.

“ *Deinde sacerdos sedet, et ad profitentem genuflexum versus, eum ab haeresi absolvit, dicens:*

Auctoritate Apostolica (1), qua fungor in hac parte, absolvo te a vinculo excommunicationis quam (2) incurristi, et restituo te sacrosanctis Ecclesiae Sacramentis, communioni et unitati fidelium in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti. R Amen.

(1) Vix notare est opus haec verba esse mutanda, si sacerdos fuerit delegatus ab Episcopo. (2) In dubio gravi aut levi utrum poenitens in excommunicationem incurrerit per haeresim professam, sacerdos hic inserat vocabulum *forsan*.

« Denique abiuranti aliquam poenitentiam salutarem iniungat, e. g. aliquas preces, visitare ecclesiam, aut similia ».

V. De Episcopis. — Ter tenentur Episcopi ad fidem profitendam, seu: *primum*, et quidem formula plana, occasione promotionis, ad tramitem const. *Unus apostolicae* Gregorii XIV. a. 1591, instructionis Urbani VIII. a. 1627 et decreti S. Cong. Concistorialis a. 1631; *dein* occasione consecrationis iuxta ritum descriptum in Pont. Romano; *tertio*, et quidem iterum formula plana, in prima synodo provinciali cui interfuerint. Ubi tamen notandum: 1. consuetudinem esse plurium locorum, laudabilem sane et certe retinendam, qua forsitan in veram consuetudinem iuris transierit, ut Episcopi fidem profiteantur etiam in synodo dioecesana: 2. imo S. C. de Prop. Fide, occasione propositi sibi certi dubii, die 26 feb. 1875 respondisse: *Iamdudum incaluisse laudabilem consuetudinem, qua Episcopi in Synodis Provincialibus etiamsi aliis interfuerint, fidei professionem emittant.*

VI. De canonicis ecclesiae cathedralis, parochis et promovendis ad gradus academicos. —

De hisce omnibus tene: 1. canonicos et parochos adstringi ad fidem profitendam iure tridentino (1), alios ex const. *In sacrosancta* Pii IV; 2. professionem a canonicis et parochis esse emittendam: *a)* intra bimestre a capta possessione: *b)* coram Episcopo, vel, eo impedito, eius Vicario gener., a canonicis vero etiam coram capitulo; 3. formulam adhibendam esse planam: 4. contra transgressores graves poenas esse statutas, ex quibus memorare placet privationem fructuum beneficiorum ipso iure incurrendam, qua ple-

(1) Sess. XXIV. C. XII.

ctuntur canonici et parochi; 5. professionem iuxta generalem regulam, quam hac in re servandam recta ratio suadet, esse personaliter praestandam, ut caeteroquin eruitur ex variis S. C. C. resolutionibus.

VII. De iis qui ad fidem profitendam iure singulari interdum adstringuntur. — Certum esse posse Episcopos, qua id opportunum arbitrati fuerint, aliquos ad fidem profitendam cogere, qui iure communi ad id minime adstringuntur, ut puta novos confessarios etc. Placet autem, sive ut assertionem nostram exemplis firmemus, sive ut per pluribus romanae provinciae discipulis rem gratam faciamus, heic referre, quae Benedictus XIII, partim firmans et partim amplians commune ius, praescripsit in Conc. Romano:

«... Fidei itaque professionem emittent:

« I. Episcopi, alique de Clero, recens ecclesiasticis de beneficiis provisi, aut sacris Ordinibus initiati, in Dioecesana Synodo, primo celebranda.

« II. Dignitates et Canonicatus obtinentes, post adeptam possessionem, tum in manibus Episcopi, vel eius Vicarii Generalis, tum in Capitulo infra bimestre.

« III. Beneficia cum animarum cura habentes, post ipsorum possessionem, infra idem tempus, in manibus tantummodo Episcopi, vel Vicarii Generalis; prout et in alterutrius manibus:

« IV. Quicumque alia Beneficia simplicia obtinentes.

« V. Item novus Vicarius Generalis: Vicarii Foranei: Procuratores, et Promotores Fisci Episcopalis, Cancellarii, ceterique Ministri eiusdem Curiae.

« VI. Novi Concionatores, etiam Regulares.

« VII. Novi Confessarii, etiam Monialium.

« VIII. Docentes publice, vel privatim Theologiam, Philosophiam, ius Canonicum aut Civile, vel inferiores quaslibet disciplinas, etiam Grammaticam.

« IX. Ac tandem Medicinam et Chirurgiam exercentes » (1).

ART. II.

De fidei periculis praecavendis.

Breviter agemus: 1. *de communicatione cum infidelibus, haereticis et schismaticis devitanda*: 2. *de disputatione cum haereticis et de scholis mixtis*: 3. *de librorum impressione ac lectione.*

§ I.

De communicatione cum infidelibus, haereticis et schismaticis devitanda.

I. **Notiones praeviae.** — Duplex communio cum huiusmodi hominibus haberi potest, scilicet in divinis et in humanis negociis. Praeterea utraque communio dupliciter intelligi potest nobis interdicta, videlicet vel ratione excommunicationis qua illi devinciuntur, ad haereticos et schismaticos quod spectat (nam infideles censuras effugiunt), vel ratione detrimenti, quod fidei puritas vel unitatis integritas exinde pati posset. Quia vero de communicatione quae ob censuram vetatur alibi erit sermo, breviter heic dicemus solummodo de altera.

II. **De communicatione cum infidelibus.** — Ut a communicatione *in divinis*, ut aiunt, exordiamur, animadvertimus dupliciter posse nos cum infi-

(1) Conf. C. I. Tit. I.

delibus in sacris communicare, seu vel de eorum falso cultu participando, vel eos ad ritus nostros admittendo.

Iamvero priori modo intellecta communicatio omnino et semper graviter interdicatur, quum agatur de re intrinsecus mala. Imo impio huic cultui neque licet saltem *formaliter* vel *proxime*, ut loquuntur scholae, cooperari. Quapropter nefas habetur cooperari ad aedificanda templa vel altaria idolorum aut ad eorum statuas conficiendas, etsi id fiat ad vitandum exilium vel privationem bonorum. Itemque nullo pacto conceditur catholicis, ut operam suam navent aedificandis, instaurandis verrendisque templis falsi numinis, aut auctoribus falsarum sectarum dicatis, vel eorundem purgandis parietibus et pavementis, muniandis altaribus, aperiendis claudendisq[ue] foribus.

Quod si agatur de infidelibus ad ritus nostros recipiendis, certum est nullo modo licere eos ad sacramenta admittere; imo neque missam pro eis applicare eleemosynamque hunc in finem ab illis accipere, ni absit scandalum atque nihil insoliti missae ipsi addatur, et, ad intentionem quod attinet, constet nil mali aut erroris aut superstitionis in offerentibus subesse. Quinimo scire iuvabit olim neque licuisse eis permittere, ut missae sacrificio adsisterent, excepta ea parte, quae dicebatur *missa cathecumenorum*, verum hodie, tum ex conversionis spe tum ex receptis moribus, id sat tolerari.

Quoad vero communicationem in humanis, ad nos quod spectat, ea praesertim quoad hebraeos sedulo consideranda est; quamvis saltem aliqua, quae sacri canones de his statuerunt, infideles omnes generatim tangant, quum eadem, imo fortior interdum, urgeat causa ex ipso iure naturali et divino deprompta.

Hisce statutis, dicimus generatim esse improbatam illam communicationem, quae importat frequentem christianos inter et iudaeos relationem, idque ob periculum perversionis vel saltem contumeliae in Deum; quod periculum augetur si relatio illa sit *inaequalitatis*, adeo ut non baptizatus aliqua ratione excellat, baptizatus vero subsit. Quamobrem sacri canones praeter coniugale foedus, de quo alibi erit sermo, prohibent v. g. quominus christiani famulentur hebraeis (quod saltem de servitio continuo intelligendum est); itemque quominus mulieres christianae lactent illorum infantes, ni familiaritas absit et necessitas urgeat; et tandem quominus christiani munera omnia publica iudaeis committant, unde sequatur ut hi potestatem in illos nanciscantur.

Equidem non defuerunt neque hodie desunt, qui contra has leges debacchantur, veluti si eas aut tyrannis aut ignorantia aut superstitio suggesserit. Verum hos omnes turpiter falli apprime constat, quum doceat historia ecclesiam catholicam licet erroribus omnibus perpetuo, ut par est, adversam, homines etsi a suis dogmatibus ac disciplina alienos velut matrem amore semper fuisse prosequutam, et tunc solummodo rigorem in eos aliquo modo exercuisse, quum id vel christianae reipublicae salus vel ipsorum infidelium aliorumve acatholicorum spirituale bonum expoposcit. Certe serio perpendenti unum esse homini necessarium nempe salutem aeternam, non solum haud grave videtur, sed et iustissimum statim adparet quod ecclesia, ut praecipit Apostolus, opportune et importune instet, ut omnes et singuli indiscriminatim, quippe de omnibus ei cura concredita est, fidei et iustitiae semitas ineant, in iisque constantissime ambulent. Cae-
terum nonne docet historia non semel RR. PP. fuisse

ipsorum iudaeorum strenuos defensores, tunc maxime quum sedibus suis hi depellerentur vel saltem in illis perturbarentur, adeo ut insignem benefactorum huius gentis laudem promeruerint? Et praeterea nonne docet experientia iudaeos saepissime usuris aliisque infandis criminibus plebem christianam adeo divexasse, ut salutaris legum rigor contra eos necessario exsilire debuerit? Quidquod hodie saltem in pluribus Europae partibus, non obstante maxima, quae omnibus permittitur opinandi, dicendi agendive libertate, imo licentia, *antisemitismi* systema (utrum pleno iure vel minus aliorum sit iudicium) innumeros assecclas adsequutum est, et in dies nanciscitur numerosiores? Nonne prudens saltem dubitatio animum id considerantis subit, iudaeos libertate sibi facta valde abusos fuisse, ipsosque propterea sibi culpae vertere debere, si exacerbati christianorum animi de iis iterum coercendis cogitare inceperint?

III. De communicatione cum haereticis et schismaticis. — Praeter conjugalem conversationem, de qua alibi dicemus, nulla communicatio in civilibus negociis *per se* cum haereticis atque schismaticis prohibetur, nisi scandali vel perversionis immineat periculum. Sed graviter vetatur in divinis. Nullatenus licere eos ad sacrorum nostrorum participationem admittere, quemadmodum de infidelibus supra diximus, vix admonere oportet. At communicatio in sacris eorum frequentissime saltem piaculo non caret, vel ob fidei catholicae discrimen, vel ob periculum et occasionem scandali. Imo generatim vel ipsa participatio in ritu haeretico vel schismatico, etiam cessante perversionis vel mali exempli periculo, de se intolerabilis est.

Dictis autem addere liceat ad consulendum fidei et unitatis catholicae integritati, atque ad removenda

pericula, quae ex indebita cum haereticis et schismaticis communicatione pertinesci queunt, plures variis temporibus sapientissimas mansisse a S. Sede regulas: unde v. g. responsum novimus a S. C. S. Officii: 1. anno 1871 Archiep. Coreyren. in collatione sacramentorum baptismi et confirmationis haeretici vel schismatici neque per se, neque per catholicum procuratorem, neque soli neque cum catholicis, patrini munere fungi licite possunt; neque catholicis eodem munere fungi licet in iisdem sacramentis acatholico ritu administratis; 2. anno 1874 Vicario Ap. Columben. tolerari posse, tamen rationabili de causa et seclusis communicatione in divinis et periculo scandali, ut invitari possint haeretici, schismatici et infideles ad adsistendum catholicorum nuptiis: itaque ex regula ordinaria non licere catholicis interesse quovis modo nuptiis haeticorum, schismaticorum et infidelium, vel etiam in nuptiis quae illicite contrahuntur inter catholicam partem et alteram alicui ex memoratis sectis addictam, sive nuptiae validae sint vel irritae, at tolerari posse ut catholici huiusmodi nuptiis, civili officii causa tantum, adint, remoto scandalo, et quovis perversiioni periculo necnon ecclesiasticae auctoritatis contemptu; 3. anno 1891 non esse adhibendo homines heterodoxos ut testes in nuptiis catholicorum; posse tamen ab Ordinario id ex gravi causa, atque secluso scandalo tolerari.

§ II.

De disputatione cum haereticis et de scholis mixtis.

I. De disputatione cum haereticis. — De ea in promptu haec sint: 1. si privatim fiat, licita ea est certis servatis conditionibus, nisi agatur de laicis quibus

prohibetur sub poena excommunicationis fer. sent. quod tamen, ut communius explicatur, intelligendum est, quatenus fiat extra necessitatem aut sine Episcopi venia aut citra casum legitimae consuetudinis: 2. si vero sermo sit de publica, ea non licet sine expressa S. Sedis licentia, quia plerumque vel ob loquacitatem, vel ob audaciam, vel ob circumstantias populi acclamantis, veritas, falsitate praevalente, opprimitur (1).

II. **De scholis mixtis.** — Nomine *scholarum mixtarum* eae intelliguntur, in quibus, *vel absolute vel saltem iuxta modum*, admittuntur aut ut magistri aut ut discipuli etiam ii, qui a fide catholica aberrant, ita ut quoad fidem non sint et edocentes et edocti unius eiusdemque sensus ac labii.

Ad scholas mixtas quod spectat, seu circa quaestiones v. g. utrum liceat catholicorum scholas frequentare, vel an sit fas acatholicos in scholis et collegiis catholicis admittere etc., plures pro re nata prodierunt e SS. RR. CC. responsiones, ex quibus placet has saltem, utpote ecclesiae sensum sat clare referentes, transcribere, eas depromendo ex *Collectanea* S. C. de Prop. Fide.

I. Omnino prohibeantur christiani adolescentes paganorum scholas frequentare, attento periculo perversionis et idololatriae (S. C. de Prop. Fide, *Pro Sin.* 19 iulii 1838).

II. Propositis tribus dubiis quoad scholas mixtas in Helvetia, quorum duo priora omnibus communia haberi poterant, et tertium erat proprium catholicis regionis Iurae, addictae reipublicae Bernensi, seu: 1. « An liceat parentibus liberos suos huiusmodi scholis (mixtis) instituendos committere »; 2. « An liceat

(1) Conf. Decr. S. C. *De Prop. Fid.* die 8 martii 1625.

sacerdoti in praedictis scholis fidei christianae documenta tradere aut Cappellani munere fungi » ; 3. « An Catholicis Iurassensibus liceat, nuntium remittere iuri suo pactis publicis innixo, vi cuius nefas est, quemquam in publicis eorum scholis docendi munus obire, qui religionem catholicam non profiteatur ».

S. C. S. O. die 17 ianuarii 1866, praevia matura deliberatione, respondendum mandavit: Ad 1: « Generatim loquendo non licere, sed in casibus particularibus iudicio et conscientiae Ordinarii id esse relinquendum, cuius tamen erit officii diligenter curare, ut non modo a se et a parochis, verum etiam a singulis genitoribus opportuna remedia adhibeantur, quibus periculum perversionis ab alumnis removeatur, simulque inniti apud magistratus ac praesides, ne vis inferatur conscientiae catholicorum adhibendo libros qui religioni catholicae sint infensi, ac denique assidue et instanter monere et hortari omnes, atque eos praesertim quibus facultas est, ut liberos suos in alias regiones mittant, ubi catholice educentur » ; Ad 2: « Affirmative et ad mentem: mens est ut non modo fidei christianae tradendae, verum etiam aliarum disciplinarum scholis quotquot fieri potest praefici sacerdotes, aut honestos perspectaeque religionis laicos curandum sit; quo vero omnis cesset scandali formido, monendum esse populum id fieri, ut mala quae ex huiusmodi scholis dimanant, quantum fieri potest avertantur; idque proinde nemini excusationi esse debere, quominus liberos suos mittant ad scholas mere catholicas, in quibus eorum fides ac mores nullo modo periclitentur » ; Ad 3: « Negative, sive agatur de expressa, sive etiam de tacita cessione ex silentio ac tolerantia culpabili. Itaque, licet cavendum sit, ne quid imprudenter agatur quo ad graviora mala inferenda adver-

sariorum excitetur ferocitas, nihil tamen de industria deque constantia remittendum est, quo minus media omnia legitima quae in Catholicorum potestate sint adhibeantur, ad praedictum ius una cum foederis sanctitate et Catholicae Religionis indemnitate recuperandum ».

III. Quum Archiep. Leopoliensis. quaesivisset quid sentiendum de praxi recepta in domo, in sua dioecesi existente, religiosarum SS. Cordis, seu de more admittendi una cum puellis catholicis puellas schismaticas etc. etc. S. C. S. O. die 1 iunii 1866 reposuit: «Tolerari posse, ut puellae schismaticae in collegium admittantur quod Sorores dirigunt, dummodo bonam praeseferant indolem, iuxta exposita instituantur, nec tamen obligentur ad assistendum Missae Sacrificio aliisque functionibus ecclesiasticis, verum id eorum arbitrio relinquatur, vetito quidem ne umquam disputationes cum puellis catholicis habeant de rebus ad religionem spectantibus: ne templum adeant schismaticum a ministris schismaticis sacramenta recepturae; quod si in aliquo casu id impediri nullo modo possit, Sorores passive se habeant; et pariter vetito ne puellae ab amicis et coniunctis, exceptis parentibus et tutoribus, absque licentia Ordinarii visitentur, de quibus omnibus clare et explicite instructi fiant parentes vel tutores earundem puellarum, antequam ipsae ad collegium admittantur. Idque scribatur R. P. D. Archiepiscopo (Ordinario) cum advertentia, ut curet omnium horum executionem et bonum spirituale puellarum quoad fieri poterit, etiam post egressum e collegio. Et instruantur Sorores quod si aliqua ad fidem catholicam converteri petat, res ad ipsum Archiepiscopum erit deferenda, qui iuxta casus adiuncta prudenter providebit, et sedulo caveat, ne ex admis-

sione schismaticarum ullum, ne minimum quidem, perversionis vel indifferentismi periculum puellis catholicis subsit ». Ubi silentio non praetereundum hanc responsionem haberi non posse, ut regulam omnibus collegiis adplicandam. Et reapse eadem C. S. Off. die 6 dec. 1899 cuidam moderatrici foeminei collegii, quae, certis sub legibus, facultatem petierat legitime retinendi tres iuvenulas e secta protestantium, iam admissas ut alumnas convictus, ut inquirunt, semi-externi, aliasque admittendi sive ut alumnas collegii interni, sive ut alumnas convictus semi-externi, respondit: *Tres alumnas iam receptas tolerari posse, modo absit quodvis periculum perversionis catholicarum alumnarum; qua de re a moderatricibus advigilandum. Quoad caeteras, pro internis, negative. Pro externis recurrendum in singulis casibus, semper exceptis apostatarum filiabus.*

§ III.

De servandis in librorum impressione et lectione.

Postquam praevias nonnullas notiones tradiderimus quoad librorum impressionem et lectionem, separatim dicemus de disciplina quae hac in re viguit ante Leonem XIII, et de ea quae ab eodem fuit inducta.

CAPITULUM I.

De librorum impressione et lectione notiones praeviae.

I. Libri eiusque impressionis et lectionis germana notio. — Libri nomine per se intelligitur, iuxta communem sensum, certa aliqua foliorum manuscriptorum vel impressorum series fasciculi ad instar colligata.

Per se tamen diximus, quia, ad ius positivum quod attinet, licet olim doctores in varias abirent sententias in inquirendo quid nomine libri veniret, hodie postquam S. Officium declaravit effugere censuram latam contra scienter legentes libros haereticorum haeresim propugnantes eos qui ephemerides legunt (1); et maxime postquam Leo XIII in const. *Officiorum*, qua ius universum de librorum impressione et lectione opportune reformans, distinctis sub rubricis de libris et de diariis foliis libellisque periodicis egit, non certe intelligitur iuridice, seu in ordine ad leges quae moderantur librorum impressionem, nomine *libri* quodvis folium vel quaevis foliorum series, et quidem typis impressum impressave (nam manuscripta probabilius docetur, attento hodierno communi usu, non comprehendi sub nomine librorum) sed illud illave tantummodo, quod quaeve ligati fasciculi formam obtinent. Quod evidenter firmatur ex alia S. O. responsione, qua declaratum est in excommunicationem incidere scienter legentes publicationes, ut aiunt, periodicas in fasciculos colligatas (2).

Eodem autem modo quo libros manuscriptos e librorum proprie dictorum sensu hodie esse expungendos affirmavimus, id etiam verum esse contendimus de libris vere et proprie non impressis, seu aliter elaboratis quam arte typographica fit, ut puta lytographice, photographice etc. Nam in communi usu nec folia hoc modo descripta libri adpellantur. Imo id confirmatur auctoritate Leonis XIII, qui in const. *Officiorum*, de imaginibus loquens, hanc adhibet formulam omnino peculiarem a caeterisque penitus discretam: *Imagines quomodocumque impressae*. Et sane, cur

(1) S. O. 21 ap. 1880.

(2) S. O. 13 ian. 1892.

illud *quomodocumque*, si impressionis nomen omnia indiscriminatim media, quae quacumque arte adhibentur ad exemplaria multiplicanda, complecteretur?

Et haec quidem sunt satis de librorum notione et impressione. Ad lectionem vero quod pertingit, non solum, ut palam est, non est censendus legere ille qui linguam ignorat, qua liber est scriptus, sed nec, saltem iuxta sententiam quam censemus longe probabiliorem, ille qui alium legentem audit.

Nec obiiciatur hisce in rebus rigorosiores esse tenendas opiniones, nam, si regula huiusmodi potest esse vera quoad forum internum inspecto periculo animarum, ad forum externum quod attinet ea fallit, quum leges omnes libertatis restrictivas stricte et non late esse accipiendas explorati iuris sit.

II. Utrum ecclesia ius habeat leges ferendi quoad librorum impressionem et lectionem. —

Minime ambigendum est plures partes hac in re ecclesiam sibi vindicare valere. Revera librorum lectio saepe saepius esse potest valde noxia vel eo quia ii pravam continent doctrinam, vel eo quod, licet nihil pravi dogmatis in ipsis deprehendatur, nihilosecius, perpensa hominum infirmitate malitiave, periculum perversionis facile inducerent. Nil ergo mirum si ecclesia, utpote veritatis et sanctitatis magistra et vindex, ius sibi arrogat leges statuendi, quae librorum tum impressionem tum lectionem opportune moderentur. Equidem vel ipsa naturae lex inclamat ab eis libris esse abstinendum, quos nobis obfuturos aut certo scimus aut prudenter suspicamur. Quoniam vero si universa haec res (quod et in pluribus aliis contingit) unius naturalis legis praeceptis dirigeretur, frequens incideret erroris periculum, optimo sane consilio factum est, ut ecclesia ipsa auctoritatem

suam interponeret normas praebendo, quibus periculum illud tutius et facilius declinare valeamus.

Quum autem dicimus ecclesiam potestate huiusmodi pollere, non solum de R. P. id intellectum volumus, sed et de Episcopis quoad dioeceses suas. Quod quidem verissimum esse liquet vel ex una Leonis XIII auctoritate in C. IX, N. 29, P. I. const. *Officiorum*, quam quidem inferius referemus.

III. Quomodo ecclesia huiuscemodi iure usa fuerit, et nunc etiam utatur. — Ecclesiam nullo non tempore sollertissime cavisse, ne ex nimio scribendi disseminandique in vulgus studio quae prave scripta sunt, integritas fidei morumque christianorum quid detrimenti caperet, omnibus compertum est. Persequi singula, quae hac in re et hac in quaestione ecclesia statuit pro temporum varietate, institutionum ratio non patitur. Potiora tamen paucis verbis absolventes in insequenti capitulo separatim dicemus de disciplina quae vixit ante Leonem XIII, et de ea quae a Leone XIII fuit nuper constituta.

IV. Quomodo dividantur libri, qua spectati ut censurae ecclesiasticae subiiciendi vel subiecti. — Hoc sub respectu libri sunt: 1. vel *pravi* aut *noxii*; 2. vel *prohibiti* aut *damnati*; 3. vel tandem *dimissi*, prouti: 1. vel doctrinam malam continent aut saltem ob adiuncta detrimenti spiritualis periculum continent; 2. vel ab ecclesia fuerunt simpliciter a lectione remoti aut insuper expresse reprobati; 3. vel tandem huiusmodi sunt, ut, ad examen revocati, nec approbationis laudem nec reprobationis notam retulerint; ex quo tamen nullo modo inferre licet nullam censuram ipsos promereri et proinde haud posse in posterum condemnari (1).

(1) S. C. Indicis 21 iun. 1880 et 5 dec. 1881.

CAPITULUM II.

*De disciplina quae viguit ante Leonem XIII
quoad librorum impressionem et lectionem.*

I. De disciplina quae viguit ante inventam artem typographicam. — Prae oculis habentes iis, quae refert Leo XIII in const. *Officiorum*, haec saltem advertimus:

I. ecclesiam perpetuo ac summa ope advigilasse: *ut homines, quoad in se esset, pravorum librorum lectione, hoc est pessimo veneno, prohiberet* (1);

II. *vehemens hac in re studium beati Pauli vidisse proxima originibus tempora: similique ratione perspexisse sanctorum Patrum vigilantiam, iussa Episcoporum, Conciliorum decreta, omnem consequentem aetatem* (2);

III. praecipue vero monumenta litterarum testari quanta cura diligentiaque in eo adlaboraverint RR. PP. ne haereticorum scripta in publici boni perniciem impune serperent: qua in re praesertim enituerunt Anastasius I, Innocentius I et Leo Magnus, quorum ille perniciosiora Originis scripta, iste Pelagii, et hic Manichaeorum opera condemnauerunt;

IV. cognitas eadem de re esse litteras decretales, de recipiendis et non recipiendis libris, quas Gelasius opportune dedit;

V. similiter decursu aetatum Monothelitarum, Abaelardi, Marsilii Patavini, Wiclefi et Hussii pestilentes libros sententiam apostolicae Sedis confixisse.

(1) Leo XIII const. *Officiorum*. (1) *Ib.* et sic passim infra.

II. De disciplina, quae fuit recepta post inventam artem typographicam — Hac ex parte novimus:

I. saeculo XIV comperta libraria arte, non modo in prave scripta animadversum esse quae lucem adspexissent, sed etiam ne quae eiusdem generis postea ederentur caveri coeptum;

II. hanc autem providentiam non levem aliquam causam, sed tutelam honestatis ac salutis publicae per illud tempus omnino postulasse, propterea quod artem, per se optimam maximarum utilitatum parentem, christianae gentium humanitati propagandae natam, in instrumentum ingens ruinarum nimis multi celeriter deflexerant, adeo ut ingens prave scriptorum malum ipsa vulgandi celeritate maius esset ac velocius effectum;

III. quamobrem Alexandrum VI et Leonem X certas tulisse leges, iis temporibus ac moribus congruentes, quae officinatores librarios in officio continerent;

IV. aucta librorum malorum colluvie: 1. Paulum IV proposuisse scriptorum elenchum, a quibus esset abstinendum; 2. Iulium III Bullae *Coenae* inseruisse prohibitionem lectionis librorum ab haereticis conscriptorum de religione tractantium, etsi nullum continerent errorem, imo etiam profanorum modo unam saltem haeresim continerent; 3. Conc. Trid. opus perfecisse deputando Patres ad perpoliendum indicem paulinum, et scribendas regulas servandas in librorum impressione et usu, quae omnia postea probata fuerunt a Pio IV;

V. publicae salutis rationem, labente tempore aliquid innovandum suasisse, et hinc Clementem VIII, Alexandrum VII et Benedictum XIV plura decrevisse,

quae ad regulas tridentinas explicandas et tempori accommodandas valuerunt: serius vero S. Sedem permisisse expresse vel tacite, ut plures regularum praescriptiones, quae o pristina utilitate excidisse videbantur, non amplius observarentur;

VI. de regulis huiusmodi emendandis sollicitos quoque fuisse tum Pium IX, tum Patres Concilii Vaticani, quorum vota explens Leo XIII binas dedit constitutiones, quas nunc expendendas suscipimus.

CAPITULUM III.

De disciplina

*quae quoad librorum impressionem et lectionem
fuit inducta a Leone XIII.*

I. Leonis XIII binae hae in re constitutiones indicantur earumque ratio expenditur —

Prior hae in re constitutio prodit die 25 ian. 1897, posterior die 27 sept. 1900.

Per priorem, seu const. *Officiorum*, Leo XIII in primis mandavit diligentissime recognosci Indicem librorum prohibitorum, ac cum ita recognitum vulgari; dein, abolitis omnibus regulis, observationibus, decretis et monitionibus hae in re praedecessorum suorum iussu editis, una excepta const. Benedicti XIV *Sollicita et provida*, qua normae constitutae sunt ad revisionem librorum peragendam in SS. CC. S. Officii et Indicis, decreta generalia tulit de prohibitione et censura librorum.

Per alteram vero, seu const. *Romani Pontifices*, Indicem emendatum idem Leo proposuit et vulgavit.

Utramque constitutionem, utpote quae summi momenti sunt ac tempora nostra pressius attingunt, pro

re nostra expensuri, heic referemus *ex priori* integram partem dispositivam et *ex posteriori* praecipuas normas, quae in Indice emendando attentae sunt eiusque in usu sunt attendendae.

Antequam vero id praestemus, vix opus est advertere utramque constitutionem ideo editam fuisse, ut universa hac ex parte legislatio melius accommodaretur temporum nostrorum indoli et necessitatibus. Et reapse, ut unum saltem indicemus, quomodo posset hodie praeviae censurae onus urgeri quoad omnes et singulos libros, quum hi, in magnis urbibus, prodeant quotidie sexcenti!

II. De prohibitione librorum ex const. OFFICIORUM Leonis XIII. — Haec ibi habentur edicta sub Tit I: *De prohibitione librorum.*

CAPUT I. *De prohibitis apostatarum, haereticorum, schismaticorum aliorumque scriptorum libris.*

« 1. Libri omnes, quos ante annum MDC. aut Summi Pontifices, aut Concilia oecumenica damnarunt, et qui in novo Indice non recensentur, eodem modo damnati habeantur, sicut olim damnati fuerunt: iis exceptis, qui per haec Decreta Generalia permittuntur.

« 2. Libri apostatarum, haereticorum, schismaticorum et quorumcumque scriptorum haeresim vel schisma propugnantes, aut ipsa religionis fundamenta utcumque evertentes, omnino prohibentur.

« 3. Item prohibentur acatholicorum libri, qui ex professo de religione tractant, nisi constet nihil in eis contra fidem catholicam contineri.

« 4. Libri eorundem auctorum, qui ex professo de religione non tractant, sed obiter tantum fidei veritates attingunt, iure ecclesiastico prohibiti non habeantur, donec speciali decreto proscripti haud fuerint ».

CAPUT II. — *De Editionibus textus originalis et versionum non vulgarium Sacrae Scripturae.*

« 5. Editiones textus originalis et antiquarum versionum catholicarum Sacrae Scripturae, etiam Ecclesiae Orientalis, ab acatholicis quibuscumque publicatae, etsi fideliter et integre editae appareant, iis dumtaxat, qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, dummodo tamen non impugnentur in prolegomenis aut adnotationibus catholicae fidei dogmata, permittuntur.

« 6. Eadem ratione, et sub iisdem conditionibus, permittuntur aliae versiones Sacrorum Bibliorum, sive latina, sive alia lingua non vulgari ab acatholicis editae ».

CAPUT III. — *De Versionibus vernaculis Sacrae Scripturae.*

« 7. Cum experimento manifestum sit, si Sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde, ob hominum temeritatem, detrimenti, quam utilitatis oriri; versiones omnes in lingua vernacula, etiam a viris catholicis confectae, omnino prohibentur, nisi fuerint ab Apostolica Sede approbatae, aut editae sub vigilantia Episcoporum cum adnotationibus desumptis ex Sanctis Ecclesiae Patribus, atque ex doctis catholicisque scriptoribus.

« 8. Interdicuntur versiones omnes Sacrorum Bibliorum, quavis vulgari lingua ab acatholicis quibuscumque confectae, atque illae praesertim, quae per Societates Biblicas, a Romanis Pontificibus non semel damnatas, divulgantur, cum in iis saluberrimae Ecclesiae leges de divinis libris edendis funditus posthabeantur ».

Hae nihilominus versiones iis, qui studiis theologicis vel biblicis dant operam, permittuntur: iis servatis, quae supra (n. 5) statuta sunt.

CAPUT IV. — *De Libris obscenis.*

« 9. Libri, qui res lascivas seu obscenas ex professo tractant, narrant, aut docent, cum non solum fidei, sed et morum, qui huiusmodi librorum lectione facile corrumpi solent, ratio habenda sit, omnino prohibentur.

« 10. Libri auctorum sive antiquorum, sive recentiorum, quos classicos vocant, si hac ipsa turpitudinis labe infecti sunt, propter sermonis elegantiam et proprietatem, iis tantum permittuntur quos officii aut magisterii ratio excusat: nulla tamen ratione pueris vel adolescentibus, nisi solerti cura expurgati, tradendi aut praelegendi erunt ».

CAPUT V. — *De quibusdam specialis argumenti libris.*

« 11. Damnantur libri, in quibus Deo, aut Beatae Virgini Mariae, vel Sanctis, aut Catholicae Ecclesiae eiusque Cultui, vel Sacramentis, aut Apostolicae Sedi detrahitur. Eidem reprobationis iudicio subiacent ea opera, in quibus inspirationis Sacrae Scripturae conceptus pervertitur, aut eius extensio nimis coarctatur. Prohibentur quoque libri, qui data opera Ecclesiasticam Hierarchiam, aut statum clericalem vel religiosum probris afficiunt.

« 12. Nefas esto libros edere, legere aut retinere in quibus sortilegia, divinatio, magia, evocatio spirituum, aliaeque huius generis superstitiones docentur vel commendantur.

« 13. Libri aut scripta, quae narrant novas apparitiones, revelationes, visiones, prophetias, miracula, vel quae novas inducunt devotiones, etiam sub praetextu quod sint privatae, si publicentur absque legitima Superiorum Ecclesiae licentia, proscribuntur.

« 14. Prohibentur pariter libri, qui duellum, suicidium, vel divortium licita statuunt, qui de sectis

massonicis vel aliis eiusdem generis societatibus agunt, easque utiles et non perniciosas Ecclesiae et civili societati esse contendunt, et qui errores ab Apostolica Sede proscriptos tuentur ».

CAPUT VI. — *De Sacris Imaginibus et Indulgentiis.*

« 15. Imagines quomodocumque impressae Domini Nostri Iesu Christi, Beatae Mariae Virginis, Angelorum atque Sanctorum, vel aliorum Servorum Dei ab Ecclesiae sensu et decretis diffformes, omnino vetantur. Novae vero, sive preces habeant adnexas, sive absque illis edantur, sine Ecclesiasticae potestatis licentia non publicentur.

« 16. Universis interdicitur indulgentias apocryphas, et a Sancta Sede Apostolica proscriptas vel revocatas quomodocumque divulgare. Quae divulgatae iam fuerint, de manibus fidelium auferantur.

« 17. Indulgentiarum libri omnes, summaria, libelli, folia etc., in quibus earum concessionem continentur, non publicentur absque competentis auctoritatis licentia ».

CAPUT VII. — *De libris liturgicis et precatoriis.*

« 18. In authenticis editionibus Missalis, Breviarii, Ritualis, Caeremonialis Episcoporum, Pontificalis romani, aliorumque librorum liturgicorum a Sancta Sede Apostolica approbatorum, nemo quidquam immutare praesumat: si secus factum fuerit, hae novae editiones prohibentur.

« 19. Litaniae omnes, praeter antiquissimas et communes, quae in Breviariis, Missalibus, Pontificalibus ac Ritualibus continentur, et praeter Litanias de Beata Virgine, quae in sacra Aede Lauretana decantari solent, et Litanias Sanctissimi Nominis Iesu iam a Sancta Sede approbatas, non edantur sine revisione et approbatione Ordinarii.

« 20. Libros, aut libellos precum, devotionis, vel doctrinae institutionisque religiosae, moralis, asceticae, mysticae, aliosque huiusmodi, quamvis ad fovendam populi christiani pietatem conducere videantur, nemo praeter legitimae auctoritatis licentiam publicet: secus prohibiti habeantur ».

CAPUT VIII. — *De Diariis, foliis et libellis periodicis.*

« 21. Diaria, folia et libelli periodici, qui religionem aut bonos mores data opera impetunt, non solum naturali, sed etiam ecclesiastico iure proscripti habeantur ».

Curent autem Ordinarii, ubi opus sit, de huiusmodi lectionis periculo et damno fideles opportune monere.

« 22. Nemo e catholicis, praesertim e viris ecclesiasticis, in huiusmodi diariis, vel foliis, vel libellis periodicis, quidquam, nisi suadente iusta et rationabili causa, publicet ».

III. De facultate libros prohibitos legendi ac de ipsorum denunciatione peragenda ex const. OFFICIORUM Leonis XIII. — Quoad primum haec ibi habentur constituta sub Tit. I.

CAPUT IX. *De facultate legendi et retinendi libros prohibitos.*

« 23. Libros sive specialibus, sive hisce Generalibus Decretis proscriptos, ii tantum legere et retinere poterunt, qui a Sede Apostolica, aut ab illis, quibus vices suas delegavit, opportunas fuerint consecuti facultates.

« 24. Concedendis licentiis legendi et retinendi libros quoscumque prohibitos Romani Pontifices Sacram Indicis Congregationem praeposuerunt. Eadem nihilominus potestate gaudent, tum Suprema Sancti Officii Congregatio, tum Sacra Congregatio de Propaganda Fide pro regionibus suo regimini subiectis. Pro Urbe

tantum, haec facultas competit etiam Sacri Palatii Apostolici Magistro.

« 25. Episcopi alique Praelati iurisdictione quasi episcopali pollentes, pro singularibus libris, atque in casibus tantum urgentibus, licentiam concedere valeant. Quod si iidem generalem a Sede Apostolica impetraverint facultatem, ut fidelibus libros proscriptos legendi retinendique licentiam impertiri valeant, eam nonnisi cum delectu et ex iusta et rationabili causa concedant.

« 26. Omnes qui facultatem apostolicam consecuti sunt legendi et retinendi libros prohibitos, nequeunt ideo legere et retinere libros quoslibet, aut ephemerides ab Ordinariis locorum proscriptas, nisi eis in apostolico indulto expressa facta fuerit potestas legendi et retinendi libros a quibuscumque damnatos. Meminerint insuper qui licentiam legendi libros prohibitos obtinuerunt, gravi se praecepto teneri huiusmodi libros ita custodire, ut ad aliorum manus non perveniant ».

Quoad secundum vero haec item ibi habentur decreta sub Tit. I.

CAPUT X.— *De denunciatione pravorum librorum.*

« 27. Quamvis catholicorum omnium sit, maxime eorum, qui doctrina praevalent, perniciosos libros Episcopis, aut Apostolicae Sedi denunciare; id tamen speciali titulo pertinet ad Nuntios, Delegatos Apostolicos, locorum Ordinarios, atque Rectores Universitatum doctrinae laude florentium.

« 28. Expedit ut in pravorum librorum denunciatione non solum libri titulus indicetur, sed etiam, quoad fieri potest, causae exponantur, ob quas liber censura dignus existimatur. Iis autem ad quos denunciatio defertur, sanctum erit, denunciantium nomina secreta servare.

« 29. Ordinarii, etiam tamquam Delegati Sedis Apostolicae, libros, aliaque scripta noxia in sua Dioecesi edita vel diffusa proscribere, et e manibus fidelium auferre studeant. Ad Apostolicum iudicium ea deferant opera vel scripta, quae subtilius examen exigunt, vel in quibus ad salutarem effectum consequendum, supremæ auctoritatis sententia requiri videatur ».

**IV. De censura librorum ex const. OFFICIO-
RUM Leonis XIII.** — Haec habentur constituta sub
Tit. II: *De censura librorum*.

CAPUT. I. *De Praelatis librorum censurae prae-*
positis.

« 30. Penes quos potestas sit sacrorum biblicorum editiones et versiones adprobare vel permittere ex iis liquet, quae supra (n. 7) statuta sunt.

« 31. Libros ab Apostolica Sede proscriptos nemo audeat iterum in lucem edere: quod si ex gravi et rationabili causa, singularis aliqua exceptio hac in re admittenda videatur, id numquam fiet, nisi obtenta prius sacrae Indicis Congregationis licentia, servatisque conditionibus ab ea praescriptis.

« 32. Quae ad causas Beatificationum et Canonizationum Servorum Dei utcumque pertinent, absque beneplacito Congregationis Sacris Ritibus tuendis praepositae, publicari nequeunt.

« 33. Idem dicendum de Collectionibus Decretorum singularum Romanarum Congregationum: hae nimirum Collectiones edi nequeant, nisi obtenta prius licentia, et servatis conditionibus a moderatoribus uniuscuiusque Congregationis praescriptis.

« 34. Vicarii et Missionarii Apostolici Decreta sacrae Congregationis Propagandae Fidei praepositae de libris edendis fideliter servent.

« 35. Approbatio librorum, quorum censura praesentium Decretorum vi Apostolicae Sedi vel Romanis Congregationibus non reservatur, pertinet ad Ordinarium loci in quo publici iuris fiunt (1).

« 36. Regulares, praeter Episcopi licentiam, minerint teneri se, sacri Concilii Tridentini decreto, operis in lucem edendi facultatem a Praelato, cui subiacent, obtinere. Utraque autem concessio in principio vel in fine operis imprimatur.

« 37. Si Auctor Romae degens librum non in Urbe, sed alibi imprimere velit, praeter approbationem Cardinalis Urbis Vicarii et Magistri Sacri Palatii Apostolici, alia non requiritur ».

CAPUT II. *De censorum officio in praecio librorum examine.*

« 38. Curent Episcopi, quorum muneris est facultatem libros imprimendi concedere, ut eis examinandis spectatae pietatis et doctrinae viros adhibeant, de quorum fide et integritate sibi polliceri queant, nihil eos gratiae daturus, nihil odio, sed omni humano affectu posthabito, Dei duntaxat gloriam spectaturos et fidelis populi utilitatem.

« 39. De variis opinionibus atque sententiis (iuxta Benedicti XIV praeceptum) animo a praeiudiciis omnibus vacuo, iudicandum sibi esse censores sciant. Itaque nationis, familiae, scholae, instituti affectum excutiant, studia partium seponant. Ecclesiae sanctae dogmata, et communem Catholicorum doctrinam, quae Conciliorum Generalium decretis, Romanorum Ponti-

(1) Quia Leo XIII dicit librorum censuram pertinere: *ad Ordinarium loci in quo publici iuris fiunt*, seu publice eduntur, palam est immutatum fuisse antiquum ius, quod hanc potestatem adiudicabat Episcopis locorum in quibus libri impri-
mebantur.

ficum Constitutionibus, atque Doctorum consensu continentur, unice prae oculis habeant.

« 40. Absoluto examine, si nihil publicationi libri obstare videbitur, Ordinarius, in scriptis et omnino gratis, illius publicandi licentiam, in principio vel in fine operis imprimendam, auctori concedat ».

CAPUT III. *De libris praeviae censurae subiiciendis.*

« 41. Omnes fideles tenentur praeviae censurae ecclesiasticae eos saltem subiicere libros, qui divinas Scripturas, Sacram Theologiam, Historiam ecclesiasticam, Ius Canonicum, Theologiam naturalem, Ethicen, aliasve huiusmodi religiosas aut morales disciplinas respiciunt, ac generaliter scripta omnia, in quibus religionis et morum honestatis specialiter intersit.

« 42. Viri e clero saeculari ne libros quidem, qui de artibus scientiisque mere naturalibus tractant, inconsultis suis Ordinariis publicent, ut obsequentis animi erga illos exemplum praebeant.

« Idem prohibentur quominus, absque praevia Ordinariorum venia, diaria vel folia periodica moderanda suscipiant ».

CAPUT IV. *De Typographis et Editoribus librorum.*

« 43. Nullus liber censurae ecclesiasticae subiectus excudatur, nisi in principio nomen et cognomen tum auctoris, tum editoris praeferat, locum insuper et annum impressionis atque editionis. Quod si aliquo in casu, iustas ob causas, nomen auctoris tacendum videatur, id permittendi penes Ordinarium potestas sit.

« 44. Noverint Typographi et Editores librorum novas eiusdem operis approbati editiones, novam approbationem exigere, hanc insuper textui originali tributam, eius in aliud idioma versioni non suffragari.

« 45. Libri ab Apostolica Sede damnati, ubique gentium prohibiti censéantur, et in quodcumque ver-
tantur idioma.

« 46. Quicumque librorum venditores, praecipue qui catholico nomine gloriantur, libros de obscenis ex-
professo tractantes neque vendant, neque commodent,
neque refincent: ceteros prohibitos venales non ha-
beant, nisi a Sacra Indicis Congregatione veniam per
Ordinarium impetraverint, nec cuiquam vendant nisi
prudenter existimare possint, ab emptore legitime
peti ».

**V. De poenis in transgressores decretorum
generalium const. OFFICIORUM Leonis XIII sta-
tutis.** Haec ibi habentur edicta sub. Tit. II.

*CAPUT V. De poenis in Decretorum transgressores
statutis.*

« 47. Omnes et singuli scienter legentes, sine au-
thoritate Sedis Apostolicae, libros apostatarum et hae-
reticorum haeresim propugnantes, nec non libros
cuiusvis auctoris per Apostolicas Literas nominatim
prohibitos, eisdemque libros refincentes, imprimentes
et quomodolibet defendentes, excommunicationem ipso
facto incurrunt, Romano Pontifici speciali modo re-
servatam.

« 48. Qui sine Ordinarii approbatione Sacrarum
Scripturarum libros, vel earundem adnotationes vel
commentarios imprimunt, aut imprimi faciunt, inci-
dunt ipso facto in excommunicationem nemini reser-
vatam.

« 49. Qui vero cetera transgressi fuerint, quae his
Decretis Generalibus praecipiuntur, pro diversa rea-
tus gravitate serio ab Episcopo moneantur; et si op-
portunum videbitur, canonicis etiam poenis coer-
ceantur ».

VI. In novum Indicem librorum prohibitorum iussu Leonis XIII editum breves animadversiones. — Huc, ut diximus, spectat const. *Romani Pontifices*. Ex ipsa autem colligimus: 1. Leonem XIII ideo mandasse Indicem: *diligentissime recognosci, e mendis purgari, atque ita disponi ordinarique... ut tota eiusdem ratio cum regulis seu decretis generalibus* (intellige a se iam reformatis) *apprime congrueret*: 2. Indicis revisionem peractam fuisse in S. Cong. Indicis, eoque exitu: *ut novus Index ceteris iis qui praecesserunt non solum longe emendatior appareat, sed et expeditioris usus, omissis libris non ita paucis, quorum proscriptio, olim necessaria vel opportuna, hodie vix non inutilis evasit*: 3. Indicem ita recognitum et emendatum, ac typis Vaticanis impressum, ab ipso Leone fuisse approbatum et confirmatum, eumque ab omnibus ubique locorum integre et inviolabiliter esse servandum sub poenis sancitis in constitut. *Officiorum*.

Quia vero Indicis ita probati priori editioni a Secretario S. C. Indicis nonnullae adversiones, praefationis ad instar, fuerunt insertae, placet haec saltem ex eis adnotare: 1. sive decreta generalia, sive Indicem eo tendere, ut fideles doceant, a quibus libris legendis retinendisve sit cavendum: 2. aliter tamen huic fini inservire decreta generalia et Indicem, nam decretis sola librorum pravorum genera et classes; Indice vero singuli libri, expresso cuiusque titulo imo et auctoris nomine, proscribuntur: 3. ut libri alicuius lectio licita dici possit, haec duo constare debere, seu eum neque fuisse illatum in Indicem, neque contineri aliqua ex iis classibus, quae per decreta generalia universim improbantur: 4. in novo Indice exarando multiplex temperamentum adhibitum fuisse, ita ut: a) v. g. hodie

opera reprobatorum auctorum, qui antehac *in prima classe* dicebantur recensiti, quae ideo omnia prorsus erant habenda ut prohibita, nunc *per se* non amplius sint censenda talia, nisi vel de religione ex professo tractent, vel, etsi de eo non tractent, aliquid contra fidem contineant... *b)* eadem mitigatio item valeat qua contigerit scriptoris alicuius catholici opera *omnia* in Indicem referri, nam haec prohibitio ad eos libros in posterum non pertinebit, qui aut nullo modo aut obiter tantum veritates fides attingunt, et nullo decreto generali vel speciali fuerunt notati... *c)* ex Indice fuerint expulsi complures libri, qui, si suis temporibus fuerant opportune prohibiti, v. g. ob violatam in scribendo caritatem vel ob auctoris pervicaciam etc., nunc mutatis adiunctis impune dimitti poterant etc.

CAPUT II.

De iurisiurandi et voti religione.

Quoniam homines frequenter supremum numen iuramento ac voto colunt, pluraque in sacris canonicis constituta inveniuntur ad utriusque moderationem, praestat breviter saltem de eis disserere.

ART. I.

De iuramento.

I. Notio et honestas. — Est iuramentum actus, quo Deum, veritatem supremam et absolutam, invocamus ad fidem alicuius rei faciendam vel ad aliquam promissionem firmandam.

Non defuerunt, qui iurisiurandi usum tamquam

evangelio contrarium dictarent, neque hodie desunt qui ipsum veluti rem inutilem abolitum vellent. Verum inepte prorsus, nam iuramentum nihil addere obligationi veritatis dicendae aut fidei servandae ille tantum dixerit, qui religionis virtuti vim omnem per summam iniuriam ademerit; evangelium vero non usum sed abusum iuramenti reprobare certissime constat.

Iure ergo meritoque Pius VI in constit. *Auctorem fidei* (N. 75) notavit ut falsam, ecclesiae iniuriosam, iuris ecclesiastici laesivam, disciplinae per canones inductae et probatae subversivam, Pistoriensium doctrinam, quae affirmat: « beatis temporibus nascentis ecclesiae iuramenta visa esse a documentis divini praeceptoris atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut: *ipsummet iurare sine extrema et ineluctabili necessitate reputatum fuisset actus irreligiosus, homine christiano indignus; insuper continuatam Patrum seriem demonstrare, iuramenta communi sensu pro vetitis habita fuisse*; indeque progreditur ad improbanda iuramenta, quae curia ecclesiastica, iurisprudentiae feudalís (ut ait) normam secuta, in investituris et in sacris ipsis Episcoporum ordinationibus adoptavit; statuitque, ideo implorandam a saeculari potestate legem pro abolendis iuramentis, quae in curiis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis et generatim pro omni actu curiali ».

II. Conditiones ad legitimitatem. — Debet autem iuramentum, ut legitime praestetur, triplici conditione pollere, scilicet veritate, iustitia et iudicio; *veritate*, ne Deum per summam iniuriam in testimonium falsitatis invocemus; *iustitia*, ne eius auctoritatem in vinculum iniquitatis assumamus; et tandem

iudicio, ne frustra vel irreverenter eius sanctissimum nomen usurpemus.

III. **Species.** — Dupliciter iuramentum dividitur, nempe ratione *obiecti* et *finis*.

Ratione obiecti, aliud est *assertorium* et aliud *promissorium*, prout sub fide religionis aliquid asseveramus vel promittimus.

Ratione vero finis, aliud est *ad lites* et aliud *ad negocia*, quatenus iureiurando utimur, vel ad lites aut praecavendas aut finiendas, vel ad cetera negocia praeter litis casum. Quia vero de iuramento ad lites alibi, seu in L. IV, opportunius erit sermo, heic breviter de iuramento ad negocia tantum inquirere operae pretium erit.

IV. **De iuramento ad negocia sive assertorio sive promissorio.** — Quum de iuramento assertorio fuse disputetur in theologia, nos haec tantum, utpote speciali mentione dignissima, ob oculos ponimus: 1. iuramentum assertorium illud esse, quo affirmatur veritas rei praesentis vel praeteritae; 2. hinc eius obiectum necessario esse aliquod factum *positivum* vel *negativum*; 3. legitime tunc tantum illud praestari, quum, caeteris ut par est suppositis conditionibus, veritatis facti de quo agitur habeatur certitudo saltem moralis, ni agatur de factis, quorum physica certitudo exigitur.

Longior autem est inquisitio et magis impedita est quaestio, quae a canonistis proponi et fieri solet de iuramento promissorio. Qua in re, ad nos quod spectat, sufficiat animadvertere:

I. Obiectum huius iuramenti necessario esse debet possibile et honestum: *possibile*, quia iuxta regulam VI iuris in VI: *Nemo potest ad impossibile obligari*; *honestum*, quia iuxta regulam LXIX pariter in VI: *In*

malis promissis fidem non expedit observari; imo iuxta regulam LVIII item in VI: *Non est obligatorium contra bonos mores praestitum iuramentum*.

II. Quamvis ad iuramentum requiratur, ut vidimus, *iudicium*, nihilominus ob reverentiam divini nominis generatim iuxta sacros canones est ipsum servandum etsi aliter praestitum (quod valet etiam si extortum fuerit per iniuriam vel emissum ex errore rei substantiam non attingente), dummodo tamen non vergat vel in animarum perniciem vel in proximi detrimentum.

III. Valde implexa est quaestio, num iusiurandum vim habeat firmitatem tribuendi actui seu contractui, qui ex se nullitate laborat; qua in re ita sedulo distinguere oportet, ut: 1. si iuramentum praestetur *mere accessorie*, affirmemus illud ea vi carere iuxta regulam XLII in VI: *Accessorium naturam sequi congruit principalis*; 2. si vero *aliter* apponatur, eadem sit responsio, dummodo agatur de contractu iure naturali invalido, vel etiam de contractu iure positivo omnino irrito (quacumque de causa id lex decreverit, ut forsitan rectius docetur); secus vero si res sit v. g. de actu, quem lex equidem *validum* decreverit, at *rescindibilem* esse iusserit.

IV. Has tamen regulas non ita intelligi volumus, quasi in omni casu eadem sit iuramenti vis, nam interdum ea fere tantum servandum est iusiurandum, qua id exigit reverentia divini nominis, adeo ut satis ei fiat rem iuratam v. g. tradendo, nec contra illud impingatur rem eandem statim repetendo; interdum vero ratio etiam iustitiae subintret favore illius, cui iuratum est.

V. Tandem notandum: 1. iuramentum strictam interpretationem exigere, quum agatur de onere impo-

nendo, et regula generalis sit promptiores nos esse debere ad solvendum quam ad ligandum: 2. cessare eius obligationem pluribus modis, v. g. ob supervenientem notabilem mutationem in obiecto, ob cessationem causae finalis, atque ob dispensationem a legitimo superiore obtentam.

ART. II.

De voto.

I. Notio et honestas. — Est votum promissio deliberata certi boni melioris Deo vere et deliberate facta. Ubi bene perpendendum dici votum: 1. *promissionem*, ut apprime distinguatur a mero proposito licet firmissimo atque fortasse promissoriis verbis expresso: 2. *deliberatam*, ut appareat deficere in sua substantia votum, quatenus ex errore emittatur, vel si, ut probabilius putamus, per metum gravem iniuste incussum extorqueatur: 3. *Deo*, quia vovere pertinet ad latriam, unde sequitur non alio modo nos vovere posse sanctis, ni qua ratione eis templa altariave dicamus; et tandem: 4. *de bono meliori*, ut indicetur non solum debere voti obiectum esse possibile et honestum, sed et tale quo maius bonum non impediatur, nam equisnam ille honos, qui praestantius obsequium D. O. M. tollit?

II. Subiectum et species. — Votum esse honestam licitamque rem vix est cur hic admoneamus, quum fuse probari id soleat in schola theologiae, et caeteroquin apertissime constet tum SS. Scripturarum tum ipsius rationis testimonio.

Ad voti vero subiectum quod spectat, meminisse sufficiat votum, utpote religionis actum, *per se* om-

nibus licere; attamen aliquos interdum vovendo repelli iure positivo, ut maxime patet ex disputatis de regularium iure.

Multiplicem autem divisionem votum recipit, ita ut ratione *obiecti* aliud sit *reale*, aliud *personale*, aliud *mixtum*, prout promittimus aut aliquid dare vel facere aut utrumque; ratione *temporis*, aliud sit *temporarium* et aliud *perpetuum*, quatenus ad tempus aliquid vovemus vel secus; ratione *modi* aliud sit *expressum* et aliud *tacitum*, prouti directe et explicitate vel indirecte et implicite illud emittimus; ratione *obligationis* aliud sit *conditionale*, aliud *poenale* et aliud *purum*, quatenus in vovendo vel conditio aut poena a nobis adiicitur vel nihil horum intercedit; ratione *effectus* aliud sit *simplex* et aliud *solemne*, prout actus, quem ipsi contrarium fortasse ponere contigerit, illicitus tantum evadit vel etiam irritus aut saltem rescindibilis; et tandem ratione *potestatis ad aliud relaxandum necessariae*, aliud sit *reservatum* et aliud *non reservatum*, quatenus RR. PP. hoc ius sibi adiudicarunt vel minus.

III. **Obligatio** — Votum rite emissum obligat ad implendum illud quod promissum fuit, quamvis agatur de re, quae *per se* in praecepto non esset. Teste enim Scriptura: *displicet* (Domino) *infidelis et stulta promissio* (1). Et de hac obligatione quidem, eo quia plurima circa eam traduntur in schola theologiae, nos haec pauca tantum in memoriam redigemus, videlicet:

I. Posse iudicem ecclesiasticum in foro externo voti implementum, qua sat de illo constet, urgere:

II. Votum imitari legem, ac proinde gravem vel levem inducere obligationem pro rei natura:

(1) *Eccl.* V. 3.

III. Votum dubium, saltem quatenus dubitaveris num reapse illud emiseric, nullam obligationem parere:

IV. In voto disiunctivo, quod tunc obtinet, quum unum ex duobus vovetur, quorum utrumque sit voti idoneum obiectum, in voventis arbitrio esse electionem, qua tamen peracta, absoluta fit obligatio:

V. Votum conditionatum tunc tantum obligare, quando conditio proposita specificè impleta fuerit:

VI. Esse votum implendum tempore praestituto, quatenus tamen eius obligatio sit *in faciendo*, nam votum negativum semper urget; quod si nihil hac de re cautum fuerit, non licere absque piaculo diu voti implementum differre, imo, frustra lapso termino, non desinere obligationem, ni hic appositus fuerit, ut inquit, *ad obligationem finiendam*, ut praesumptio est id intendi in votis personalibus:

VII. In votis interpretandis supremam regulam esse, ut vovens ipse interpelletur: *quid sibi voluerit*, quum agatur de re quae ex arbitrio privatorum ut plurimum statum et condiciones recipit; dein, si opus, confugiendum ad praesumptiones, et hinc v. g. ita accipienda verba voti prout sonant iuxta communiter receptum sensum etc. dubio vero perseverante stricte et non late ea esse accipienda:

VIII. Tandem votum alienum nullatenus nos adstringere; fallere tamen hanc regulam qua agatur de votis realibus, quum exigant iura, ut qui in alterius ius succedit v. g. per testamentum, etiam in eius onera non mere personalia succedat, ac proin teneatur ad solvendum quod, vel ex voto vel ex iuramento, auctor, se is a quo causam habet, ut iuridice dicitur, videlicet testator praestare debebat.

IV. **Cessatio.** — Desinere voti obligationem pluribus modis v. g. pereunte re promissa, vel cessante

ex integro causa votendi finali, vel ita notabiliter immutato votentis statu ut, ea re praevisa, nullatenus ipse sese voti vinculo obstrinxisset etc. ex theologia notissimum est.

Admonemus ergo tantum, utpote pressius disciplinam nostram spectantia, haec quae sequuntur:

I. Inter modos, quibus voti obligatio extinguitur, etiam recenseri commutationem, dispensationem et irrationem:

II. Commutationem et dispensationem supponere iurisdictionem externi fori, neque ratas eas esse, nisi fiant proportionata de causa:

III. Nonnulla imo vota esse R. P. reservata; seu vota perpetuae castitatis, ingressus in religionem approbatam, atque peregrinationis vel romanae, vel hierosolymitanae, vel compostellanae:

IV. Nec eam sub potestatem cadere vota in utilitatem aliorum emissa, dummodo etiam ab his promissio fuerit acceptata, neque ratio votendi primaria fuerit Deo obsequium exhibere:

V. Voti irrationem proprie non exigere iurisdictionem sed *potestatem dominatiram* (ut inquit); eamque esse posse directam vel indirectam, prout vel in votentis personam vel tantum in rem votam cadit: quod caeterum bene attendendum est, quum vota, priori modo irrita facta, censeantur absolute et in perpetuum vi omni destituta, secus ac verum sit de aliis, quae ideo censebuntur reviviscere, quatenus absque alieno praeiudicio impleri poterunt.

CAPUT III.

De liturgia.

Duobus articulis agemus: 1. *de liturgia generatim*:
2. *de liturgia speciatim*.

ART I.

*De liturgia generatim: ubi et de obligatione
ritum proprium non deserendi.*

I. **Notio.** — Deo supremum cultum non solum internum sed externum, imo publicum ac socialem esse exhibendum, fuse probatur in scholis philosophiae et theologiae. Iamvero complexus actuum, quibus ecclesia Deo cultum externum et socialem certis quibusdam ritibus praestat, *sacra liturgia* vel etiam simpliciter *liturgia* ex iamdiu receptis moribus vocari consuevit, appellatione desumpta duabus vocibus, graeco fonte cadentibus, quae *publicum ministerium* significant. Quod quidem nomen apprime rei convenit, quum Deum *socialiter* et *solemniter* colere ex ministeriis publicis omnium excellentissimum profecto sit, prout omnes populi re evidentissime semper demonstrarunt.

II. **Species.** — Traditus liturgiae conceptus satis per se indicat eam ad disciplinam spectare. Quia autem disciplina alia essentialis et alia accidentalis est, prout alibi disputavimus, sequitur et ipsam liturgiam aliam esse essentialem et aliam accidentalem, prout modum colendi Deum, seu formam sacris peragendis, praestiterunt vel ipse Christus, vel potius ecclesia vi potestatis ab eodem Christo sibi factae.

Ampla certe est liturgiae provincia, at quoniam hoc in loco agimus de rebus ordinatis *directe* ad cul-

tum Dei, non omnia et singula, quae sacram liturgiam quoquo modo respiciunt, heic prosequemur, sed, in opportuniorem sedem amandatis iis quae, quamvis a liturgia non aliena, proxime hominum sanctificationem attingunt, ut sunt v. g. sacramenta, edisseremus tantummodo de sacrificio, de divino officio, de ecclesiis, de diebus festis et denique de cultu sanctorum.

III. Cuiusnam sit liturgiam ordinare — Hac in re haec saltem constituere placet:

I. Liturgia utpote quae dogma et evidenter exprimit et invicte probat, non certe a principibus (ut placuit pluribus gallicanis) est ordinanda, quum eis nulla sit in sacra potestas, sed ab ecclesia, et quidem non iure a populo mutuato (ut plures ex novatoribus contenderunt) sed potestate directe et proxime a Deo recepta.

II. Huiusmodi ius vi primatus, atque consequentis ex eo ordinariae et plenissimae iurisdictionis in universam ecclesiam, spectat ad R. P. sive intra sive extra concilium, quoad liturgiam accidentalem tamen, quum nihil valeat ecclesia immutare in iis, quae iure divino consistunt, ut per se clarissime liquet.

III. Nihilominus optime fieri potest, ut plures partes ad Episcopos hac in re pertineant, seu, vel si RR. PP. universam hanc potestatem ad se expresse vel tacite non avocaverint, ut contigit v. g. primis ecclesiae saeculis; vel quia Episcoporum est curare, ut liturgicae leges a RR. PP. indictae ab omnibus caute et religiose servantur; sunt enim Episcopi principes sacrorum (unde et *sacrorum antistites* eos nuncupare usuvenit) atque ideo ipsi prospicere debent ut omnia, quae sacra attingunt, recte fiant, prout aperte tradit Conc. Trid. Sess. XXI. C. VIII declarans: *Quaecumque in dioecesi ad Dei cultum spectant, ab Or-*

dinario diligenter curari, atque iis, ubi oportet, provideri aequum est.

IV. Illud tamen ab Ordinariis est omnino devitandum, quo potestate sua non in aedificationem sed in destructionem uti possent, quemadmodum contingeret v. g. si ritus ab ecclesia adprobatos receptosve arbitrio suo immutarent etc.: unde, inter caetera, merito perculsa fuit doctrina pseudo-synodi pistoriensis statuentis: 1. *conreniens esse pro divinarum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibi que adeo placere morem illum restituere*: 2. *illud optandum: ut causae tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiae ordinem spectantium, revocando illam ad maiorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et elata voce proferendo*: quasi vicens liturgiae ordo, ab ecclesia receptus et probatus, ratione quadam manasset ex oblivione principiorum quibus illa regi debet: 3. *ut superstitiosam universe esse notandam: quaecumque efficaciam, quae ponatur in determinato numero precum et piarum salutationum*; tamquam si superstitiosa censenda esset efficacia, quae sumitur non ex numero in se spectato, sed ex praescripto ecclesiae certum numerum precum vel externarum actionum praefinientis pro iudulgentiis consequendis, pro adimplendis poenitentiis, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo: 4. *fore contra apostolicam praxim et Dei consilia, nisi populo faciliores viae pararentur vocem suam iungendi cum voce totius ecclesiae*: captiosis hisce verbis usu insinuato vulgaris linguae in liturgicas preces inducendae (1).

(1) Conf. Bul. *Auctorem fidei*, NN. 31, 33, 64, 66.

V. Nullius prorsus roboris certe habenda sunt, quae nonnulli principes, quamvis catholico nomine gloriantur, summum per nefas in disciplina liturgica constituerunt; quales fuerunt v. g. Ludovicus XIV in Gallia, a quo prodierunt decreta v. g. quoad officiorum ritum necnon quoad reliquiarum translationes; ac praesertim Iosephus II in Austria, qui eo pervenit, ut, inter plurima quae adversus ecclesiam molitus est, liturgiam in pluribus immutare conatus fuerit, numerum v. g. cereorum in missarum solemnibus adhibendorum determinando etc.; dignus profecto, quem tamquam *principem aeditimum* vel ipse eius frater irrideret, et cui longe severiorem notam historica veritas inurat.

IV. De obligatione ritum sibi proprium retinendi. — Quoniam de liturgia est sermo, hoc in loco operis pretium visum est paucis perstringere et absolvere, quae ritum proprium servandi obligationem attingunt.

I. Ut alias diximus, non omnes ecclesiae per orbem dispersae, quamvis in fidei dogmatibus profitendis nec non in disciplina fundamentali servanda atque tuenda prorsus convenient, eandem omnino orandi et operandi legem sequuntur, adeo ut ecclesia universalis, admirabili varietate praedita, plures contineat et exhibeat *ritus*, ut aiunt, seu complexus tum certarum caeremoniarum in rebus sacris peragendis, tum certarum praxeon in moribus componendis.

II. Lex autem est diu constituta et religiose cuique servanda, qua omnes christifideles ritum proprium sequi tenentur, adeo ut v. g. nemini fas sit, saltem ex regula generali, absque S. Sedis facultate ad ritum alienum convolare, vel iuxta alienum ritum aut divina celebrare, aut extra necessitatis casum sacramenta recipere.

III. Constat id autem, ut assertionem nostram certa auctoritate vallemus, v. g. ex litt. *Allatae sunt*, a Benedicto XIV datis die 26 iulii 1755 ad missionarios per Orientem deputatos. Ibi enim sub § 8, Summus Pontifex, rationem afferens responsi a S. U. I. lati atque auctoritate sua approbati, occasione nonnullorum dubiorum a quodam missionario orientali propositorum, refert resolutionem a S. C. Prop. Fidei editam die 31 ian. 1702, ac deinceps non semel confirmatam et renovatam, quae quidem ita se habet: *Sacra Congregatio mandavit praecipere, omnibus et singulis, Missionum Apostolicarum Praefectis ac Missionariis, ne ullus eorum in posterum, quavis occasione aut praetextu, audeat dispensare cum catholicis quarumcunque nationum orientalium super ieiuniis, orationibus, caeremoniis, et similibus, a proprio earundem nationum ritu praescriptis et a Sancta Sede Apostolica approbatis. Praeterea eadem Sacra Congregatio censuit non licuisse, nec licere praefatis catholicis ullatenus a proprii ritus, a Sancta Romana Ecclesia, ut supra, approbati, consuetudine et observantia recedere. Huiusmodi autem decretum sic confirmatum ac renovatum, iidem Eminentissimi Patres ab omnibus et singulis praedictis Praefectis et Missionariis omnino et absque ulla tergiversatione observari debere mandarunt.*

IV. Diximus tamen: *ex regula saltem ordinaria*, quia (praeter iam memoratos) nonnulli alii casus excipiuntur. Unde v. g. Episcopo ritus ambrosiani paroecias ritus romani qua pastori invisenti licet harum ritum sequi; et clerici ritus romani, ecclesiis ambrosianis adscripti, non solum possunt, quin imo ad harum ritui sese conformandos adiguntur. Clericis vero ambrosianis, qui extra territorium suum vagantur,

conceditur, ut ritu proprio sacrum faciant, quamvis utpote magis congrua eisdem suadeatur celebratio iuxta ritum romanum; imo *semper* quoad paramentorum colorem, et *in diebus sollemnioribus* etiam quoad missam, eis praecipitur, ut kalendarium romanum sequantur (1). Similiter ex supera resolutione S. C. Indulg. constat posse, absque S. Sedis licentia, prae-vio tamen consensu Episcopi vicissim ritus orientalis, puta graeci vel armeni, et servatis ut par est servandis, confraternitates S. Rosarii erigi in ecclesiis orientalibus (die 21 iulii 1893); atque ex nuperrima dispositione S. C. de Prop. Fide omnibus fidelibus cuiuscumque ritus, sive latini, sive orientalis, degentibus in locis, in quibus non sit ecclesia et sacerdos proprii ritus, facultas in posterum concessa est SS. Communionem, non modo in articulo mortis et pro paschali praecepto adimplendo, sed etiam quovis tempore devotionis gratia, iuxta ritum ecclesiae existentis in praedictis locis, dummodo catholica sit, recipiendi (die 18 augusti 1893).

V. His vero, quae sat pro re nostra indigitavimus de obligatione ritum proprium sequendi, non abs re erit addere: 1. casu occurrente, ut aliquis v. g. ex necessitate vel dispensatione recipiat sacra a ministro diversi ritus, non *suscipientis*, sed *ministrantis*, ritum esse tenendum; 2. hoc tamen non ita intelligendum est, quasi obligationes, quas actus iuxta alterum ritum gignit, ad alterum quoque *eo ipso* censeantur translatae; unde clericum orientalem, subdiaconatum ritu latino ex dispensatione recipientem, perperam diceres lege caelibatus *hoc ex facto* teneri.

(1) Conf. resp. S. R. C. in *Novarien.* 24 feb. 1890.

V. Speciales animadversiones quoad ritus orientales. — Tria ad uberio rem rei intelligentiam heic expendenda suscipimus. Sunt autem haec: 1. *bre-vissima notio rituum orientalium, nec non locorum in quibus ii potissimum serrantur*: 2. *summaria no-titia italo-graecorum*: 3. *regulae a Leone XIII sancitae ad forendum regressum ecclesiarum schismaticarum orientalium ad unitatem communionis*.

I. *Notio brevissima rituum orientalium, necnon locorum in quibus ii potissimum serrantur.* — Hi ritus sunt quatuor, seu Armenus, Coptus, Graecus et Syrus. Iamvero: 1. Ritus Armenus obtinet in Asia et aliqua-liter in Europa et Africa, Coptus in Africa, Graecus in Europa et Asia, Syrus in Asia. 2. Ritus Coptus subdividitur in *purum*, et *Aethiopicum* seu *Abissi-num*, quamvis qui hunc posteriorem sequuntur, ut-pote propria hierarchia carentes, subdantur Vicario Apostolico Latino. 3. Ritus Graecus dispescitur in *purum* (de cuius sequacibus idem dicendum, quod de Copto puro, quum dependeant a Delegatis Aposto-licis Latinis) necnon in *Rumenum*, *Rutenum*, *Bulga-rum* (cuius asseclae habent duos Episcopos Vicarios Apostolicos, unum pro Thracibus et alterum pro Ma-cedonibus), atque tandem *Melchitam*. 4. Ritus Syrus subdividitur in *purum*, *Chaldaicum*, *Maronitam*, et denique *Sorianum* seu *Malabaricum* (quem postre-mum qui tenent hierarchia carent, et subiiciuntur tribus Vicariis Apostolicis eiusdem tamen ritus) (1).

II. *Summaria notitia italo-graecorum.* — Sciendum est adesse etiam nunc temporis, Italiae in provinciis

(1) Haec, quae de ritibus orientalibus tradidimus, quoad substantiam excerpta fuere ex libro: *La Gerarchia Cattolica* pro a. 1901.

meridionalibus, circiter XL millia hominum, qui Italo-Graeci adpellati ritum graecum, S. Sede consentiente, servant: quorum origo ducenda est ex christianis, qui medio saec. XVI, ad Selimi Peloponnesum Epirumque vastantis persecutiones declinandas, ad italicas oras appulerunt; quorum quasi fundamentalis codex habenda est celeberrima constitutio *Etsi pastoralis*, data a Benedicto XIV a. 1742, VII kalen. iunii, in qua novem paragraphis sapienti quidem consilio decernitur: *De dogmatibus et ritibus ab Italo-Graecis tenendis et servandis*. Ubi adnotandum, normas a Benedicto traditas quoad transitum de ritu ad ritum esse huiusmodi ut, si Italo-Graecus *ritum latinum* in baptismo amplexatus fuerit, nequeat ad graecum reverti absque apostolica dispensatione: si vero *graecum*, certis sub conditionibus (v. g. de Episcopi licentia etc.) possit *latinum* amplecti, exceptis tamen clericis tum saecularibus tum regularibus, itemque exceptis integris communitatibus, quibus id non licet sine S. Sedis facultate.

III. *De regulis a Leone XIII sancitis ad forendum regressum ecclesiarum schismaticarum orientalium ad unitatem communionis*. — Postremis hisce temporibus Leo XIII, desiderio flagrans omnes fideles, quos palantes tum haeresis tum schisma huc illuc a recto tramite flexit, ad Christi ovile revocandi, apprime conscius ad sanctissimum hoc consilium implendum quam plurimum conferre, si orientalibus hominibus antiquos suos ritus servare permetteretur, in litteris: *Orientalium dignitas* prid. kal. dec. a. 1894 signatis, plures decrevit normas, constitutionem Benedicti XIV: *Demandatam* pro gente melchita olim datam, ex parte extendendo et novis omnium orientalium gentium temporibus aptando. Has autem regulas utpote tempore recentissimas ac maximi mo-

menti, licet brevis tractatus finibus aliquantulum aberrare videantur, heic totidem verbis transcribendas putamus:

I. Missionarius quilibet latinus, e clero saeculari vel regulari, qui orientalem quempiam ad latinum ritum consilio auxiliove inducat, praeter *suspensionem a divinis*, quam *ipso facto* incurreret, ceterasque poenas per eandem constitutionem *Demandatam* inflictas, officio suo privetur et excludatur. Quae praescriptio ut certa et firma consistat, exemplar eius patere vulgatum apud Latinorum ecclesias iubemus.

II. Ubi desit proprii ritus sacerdos, cui Patriarcha orientalis mandet spiritualem suorum administrationem, ibi eorum curam suscipiat Parochus alieni ritus qui easdem atque ipsi species, azymum vel fermentatum, ad consecrandum adhibeat; anteferatur qui eas adhibeat ritu orientali. — Fidelibus autem sit facultas communicandi utrovis ritu, non eis tantummodo locis ubi nulla ecclesia nec sacerdos sui proprii ritus habeatur, prout a sacro Consilio christiano nomini propagando decretum est die XVIII augusti anno MDCCCXCIII, verum etiam ubi, propter longinquitatem ecclesiae suae, non eam possint, nisi cum gravi incommodo, adire: de quo Ordinarii esto iudicium. Idque fixum resideat, eum qui alieno ritu vel diu communicaverit, non propterea censendum mutasse ritum, sed in ceteris officiis omnibus perseverare Parrocho suo addictum.

III. Sodalitates Religiosorum latinae, quae iuventuti instituendae in Oriente dant operam, si quo in collegio alumnos ritu orientali non paucos numerent, sacerdotem eiusdem ritus, Patriarcha consulto, apud se habeant ipsorum commodo alumnorum, ad missae sacrificium, ad sacram synaxim, ad catechesim patria

lingua impertiendam ritusque explicandos; aut saltem diebus dominicis ceterisque de praecepto occurrentibus festis talem sacerdotem arcessant, ea officia praestitutum. Quam ob causam eisdem Sodalitatibus quaevis privilegia, etiam speciali mentione digna, quibus gaudeant ut alumni orientalis ritus, quamdiu in collegiis ipsarum degant, latinum sequantur, adempta esse omnia edicimus: de ritualibus autem abstinentiis servandis moderatores cum religiosa aequitate videant.

Item alumni externis prospiciatur: quos ad proprias ipsorum ecclesias seu curias remitti aut perducere oportebit, nisi videatur eos cum internis ad eiusdem ritus officia admittendos.

IV. Eadem praescripta transferenda sunt, quoad fieri possit, ad Religiosarum Sodalitates, puellis educandis in asceteriis scholisque deditas. Quod si qua immutatio per tempora et res opportuna inciderit, ea non ante fiat quam Patriarchae consensus accesserit et venia Apostolicae Sedis.

V. Nova, ritu latino, iuventutis collegia vel domus Religiosorum utriusvis sexus ne in posterum aperiuntur, nisi Apostolica Sede rogata et consentiente.

VI. Presbyteris tum latinis tum orientalibus, neque in suis, neque in alieni ritus ecclesiis, fas est quemquam absolvere a casibus qui suis cuiusque Ordinariis sint reservati, nisi facultate ab eisdem permissa: qua in re quodvis privilegium, vel speciali mentione dignum, prorsus revocamus.

VII. Orientalibus qui ritum Latinum, etiamsi ex pontificio rescripto, susceperint, revertere ad pristinum, Apostolica Sede exorata, licebit.

VIII. Mulieri latini ritus quae viro nupserit ritus orientalis, aequae ac mulieri orientali quae nupserit latino, integrum erit ut ad ritum viri, ineundo vel

durante matrimonio, transeat: matrimonio autem soluto, resumendi proprii ritus libera erit potestas.

IX. Quicumque orientalis, extra patriarchale territorium commorans, sub administratione sit cleri latini, ritui tamen suo permanebit adscriptus; ita ut, nihil diuturnitate aliave causa ulla suffragante, recidat in ditionem Patriarchae, simul ac in eius territorium revenerit.

X. Nulli, utriusvis sexus, Ordini vel Instituto religioso latini ritus, quemquam orientalem inter sodales suos fas erit recipere, qui proprii Ordinarii testimoniales litteras non ante exhibuerit.

XI. Si qua ex dissidentibus communitas vel familia vel persona ad catholicam unitatem venerit, conditione velut necessaria interposita amplectendi latini ritus, huic ritui remaneat ea quidem ad tempus adstricta, in eius tamen potestate sit ad nativum ritum catholicum aliquando redire. Si vero eiusmodi conditio non intercesserit, sed ideo ipsa communitas, familia, persona a latinis presbyteris administretur quia desint orientales, regrediendum ipsi erit ad ritum suum, statim ut sacerdotis orientalis fuerit copia.

XII. Matrimoniales et ecclesiasticae, quaecumque sint causae, de quibus ad Apostolicam Sedem appellatio fiat, nequaquam Delegatis Apostolicis definientiae, nisi aperte ea iusserit, committantur, sed ad sacrum Consilium christiano nomini propagando omnino deferantur.

XIII. Patriarchae Graeco-Melchitae iurisdictionem tribuimus in eos quoque fideles eiusdem ritus, qui intra fines Turcici Imperii versantur.

VI. De quibusdam singularibus dispositionibus constitutis quoad ritum sequendum ab iis, qui in Americam immigrant. — Ob materiarum

analogiam, hucusque sat fuse pro re nostra disputatis, adiacere peropportuno putamus quae sequuntur.

I. In litt. quas S. C. C. die 27 iulii 1890 ad Episcopos et Ordinarios tum Italiae tum Americae dedit, quibusque optimas normas constituit quoad sacerdotes italos, qui in regiones americanas vel *emigrationis*, ut nunc inquit, causam, vel aliis personalibus et honestis temporaneis de rationibus se conferunt (quarumque summa est, ut *in primo casu* requiratur licentia S. Cong., in *altero* vero sat sit licentia Ordinarii ad annum tantum et in scriptis quidem danda, cum expressione causae, et cum conditione, ut suspensio a divinis statim incurratur transacto praefixo termino, ni legitima eius prorogatio obtenta fuerit), constitutum habetur N. V.: *Excludantur in quacunque hypothesis* (intellige: a facultate Americam emigrationis causa petendi) *presbyteri ritus orientalis*.

II. S. C. de Prop. Fid. ad occurrendum spiritualibus necessitatibus Orientalium, qui in America Septentrionali degunt (quibus caeteroquin ibi ius fasque est, ut certis sub conditionibus proprium ritum sequantur) haec nuper (1 maii 1897) constituit: 1. fidelibus orientalibus, Americam Septentrionalem confluentibus, facultas esto, si libuerit, sese conformandi ritui latino; regrediendum tamen ipsis erit ad ritum proprium simul ac in patriam revererint: 2. orientalibus, qui verum et stabile domicilium in America Septentrionali constituerint, non permittatur transitus ad ritum latinum, nisi obtenta in singulis casibus venia Apostolicae Sedis: 3. in provinciis ecclesiasticis Americae Septentrionalis, in quibus multi sunt fideles rutheni ritus, Archiepiscopus cuiuscumque provinciae, initis consiliis cum suis suffraganeis, sacerdotem ruthenum coelibatu et idoneitate commendabi-

lem deputet, et, huius defectu, sacerdotem latini ritus ruthenis benevisum, qui super populum et clerum dicti ritus vigilantiam et directionem exerceat, sub omnimoda tamen dependentia Ordinarii loci, qui pro suo arbitrio, facultates ei tribuat quas in Domino expedire iudicaverit.

III. Idem S. Consensus pro iisdem Stat. Foed. Amer-Sept. recens (26 ap. 1897) decrevit: 1. filios ex parentibus non-americanis linguam ab anglica diversam loquentibus in America natos, non teneri cum emancipati sint ad sese iungendos quasi-paroeciae, ad quam pertinent parentes, sed iure frui sese uniendi quasi-paroeciae, in qua regionis lingua, seu anglica, adhibetur: 2. catholicos, qui in America nati non sunt, qui tamen linguam anglicam noscunt, ius habere membra fieri illius ecclesiae, in qua anglica lingua in usu est, nec obligari posse ad sese subiiciendos iurisdictioni rectoris ecclesiae erectae pro populo linguam propriae nationis loquente.

ART. II.

De liturgia speciatim.

Quinque paragraphis, ut iam diximus, agemus: 1. *de sacrificii oblatione*; 2. *de officio divino*; 3. *de ecclesiis*; 4. *de diebus festis*; 5. *de cultu sanctorum*.

§ I.

De sacrificii oblatione.

I. **Sacrificii existentia.** — De sacrificii intima natura plurima disputant theologi. Nos vero de sacrificii essentia inquirentes animadvertimus, omnes in

hanc convenire sententiam, ut sit aliquis actus externus, per quem Deum colimus, ipsum profitentes auctorem vitae et mortis, supremum atque absolutum rerum omnium dominum.

Existere autem in ecclesia sacrificium, illudque in missa perfici per oblationem corporis et sanguinis D. N. I. C. in eucharistia vere, realiter et substantialiter praesentis, fuse probatur in theologia, et constat praesertim ex Conc. Trid. definiente, Sess. XXII, Can. I: *Si quis dixerit, in missa non offerri Deo rerum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud, quam nobis Christum ad manducandum dari, anathema sit*; et Can. II: *Si quis dixerit, illis verbis: Hoc facite in meam commemorationem, Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum, anathema sit.*

Maxima autem est huius sacrificii virtus, ut adparet potissimum ex eodem Conc. Trid. (l. c.) Can. III: *Si quis dixerit, missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium, vel soli prodesse sumenti, neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere, anathema sit*; et Can. IV: *Si quis dixerit blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto per missae sacrificium, aut illi per hoc derogari, anathema sit.*

II. **sacrificii eucharistici varia nomina.** —

Ante saeculum IV plura Patres usurpavere vocabula ad s. sacrificium eucharisticum designandum, v. g. *collectam, fractionem panis, coenam, oblationem, agenda* seu *rationem*. Post IV saeculum vero usus praecipue invaluit, ut appellaretur penes Orientales *liturgia*, et

penes Occidentales *missa* et serius *missae*. Quae Occidentalium appellatio probabiliter derivata fuit ex duplici missione, qua a diacono dimittebantur ad offeritorium catechumeni et post communionem fideles, quemadmodum etiam hodie fieri cernimus per monitionem a presbytero vel a diacono populo datam, absoluto sacro, adhibitis verbis: *Ite, missa est.*

III. Missarum species. — Sacrificium missae unum esse omnibus constat. Hoc tamen non est impedimento, quominus in ecclesiasticis monumentis plures missarum species memorentur, desumpta distinctione ac diversa denominatione ex iis, quae missae celebrationem comitantur, quaeque pro variis temporibus et locis varia extiterunt.

Si quis vero praecipuas missarum species recensere velit, in historia ecclesiastica et sacris documentis mentionem maxime fieri inveniet missae: *publicae, privatae, cantatae, lectae, solitariae, siccae, nauticae, polifaciae* et *iudicii*.

Missa publica proprie ea est, quae in publico cleri et populi conventu peragitur; quae quidem nomine *solemnis* condecoratur, quando celebratur cum populi frequentia ac praesertim frequenti clero. Privata illa est, quae absque solemnibus caeremoniis a solo sacerdote offertur, uno tantum ministro adsistente, sive plures sive pauci sive etiam fortassis nulli praeter ministrum adsint; sive praeterea solus sacerdos eucharistice communicet, sive etiam alii ad sacram synaxim accedant. Solitaria ea est, quae a solo sacerdote, nullo alio ministro praesente, celebratur. Sicca potius quam missae *missae simulacri* nomen meretur, quum deit in ea consecratio et oblatio. Nautica autem huiusmodi missa frequenter etiam dicitur, eo quod in itinere maritimo eam praesertim

celebrari in moribus olim fuit. Polifaciata nuncupatur illa, in qua semel fit consecratio et consummatio, sed pluries recitantur preces consecrationem et consummationem praecedentes ac subsequentes. Tandem missae iudicii nomen illi inditum fuit, quae olim alicubi vixit antequam ad *iudicium Dei*, ut alibi, seu in L. IV dicemus, procederetur.

Iamvero quoad omnes has missarum species admonendum heic opportunum arbitramur:

I. missam publicam antiquitus celebratam fuisse regulae ordinariae instar; atque ad ipsam, quam peragere consueverunt Episcopi (ni aliud suasisset necessitas) convenisse tum clerum universum, singulis pro variis gradibus ministrantibus, ac presbyteris una simul cum Episcopo celebrantibus, prout hodie fieri videmus quum ordines conferuntur, tum omnem populum, qui panem et vinum offerebat, unde usus *offertorii*, cuius vestigia etiam in hodierna disciplina conspiciuntur:

II. publicas missas in praesentiarum ex variis causarum figuris celebrari solere, ut ecce quotidie in ecclesiis tum cathedralibus tum conventualibus pro benefactoribus:

III. missam privatam antiquissimis temporibus nonnisi ratione exceptionis fuisse celebratam; serius, mutatis adiunctis, seu percrebrescente sive fidelium sive oblationum numero, eam in usum quotidianum transiisse: ubi silentio laud praetereundum: 1. Conc. Trid. contra novatores definivisse (Sess. XXII, Can. VII): *Si quis dixerit, missas in quibus solus sacerdos communicat illicitas esse, ideoque abrogandas, anathema sit*; tales enim missae, ut superius declaraverat idem Concilium (C. VI): *cere communes censi debent; partim quod in eis populus spiritualiter communicet*;

partim vero, quod a publico Ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad corpus Christi pertinent, celebrentur: 2. Pium VI, constit. Auctorem fidei (N. 28) tanquam falsam, erroneam, de haeresi suspectam, eamque sapientem, reprobasse doctrinam Pistoriensium ea principia tuentium, ex quibus iam sequeretur in illo sacrificio aliquid essentiae deesse, quod perageretur sive nullo adstante, sive adstantibus nec sacramentaliter nec spiritualiter de Victima participantibus, et proinde damnandas esse ut illicitas missas in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet:

IV. missae solitariae usum introductum fuisse a monachis circa saec. IX, et postea usurpatum etiam a presbyteris saecularibus; tamen a sacris canonibus fuisse improbatum, adeo ut hodie saltem minister, et quidem masculus, debeat esse praesens, cuius vices tamen foemina aliquatenus supplere potest, seu urgente necessitate et servatis certis conditionibus (1): inter quas ea extat ad altare proxime non accedendi, quum cantum sit sacris canonibus: *ut nulla foemina ad altare praesumat accedere aut presbyterio ministrare, aut intra cancellos stare, sive sedere* (2): ubi advertendum: 1. quod, quum quaesitum fuisset: *an argens dici possit necessitas in casa, quo sacerdos sacrosanctum missae sacrificium celebrare non potest, quod minime necessarium est, neque ad sacramentum pro infirmo conficiendum, nec ad praeceptum implendum?* die 4 aug. 1893 S. C. R. respondit: *Negative*; sed: 2. paulo post, seu die 12 ian. 1894, attentis

(1) S. C. R. 26 aug. 1836. (2) C. I. *De cohab. cleric. et mulierum.* — Conf. etiam C. 44 Conc. Laodicensi et C. XVII Capit. Car. Magni a. 789.

novis rationum momentis allatis ab Ordinario Cadurcen. Oratore, declaravit: rem maturiora expostulare studia, et: *interim... rescriptum non esse executioni mandandum*:

V. missas siccas, et maxime nauticas, olim alicubi prohibitas, alicubi toleratas fuisse. verum hodie in desuetudinem abiisse praesertim postquam S. Sedes indulgere coepit, ut, certis sub cautionibus, sacrum super navibus fiat; ubi illud quoque non silendum huc referri posse: 1. tum cap. VI *Capitularis ecclesiastici Caroli Magni* (a. 789) EPISCOPIS inscriptum, in quo legitur: *Auditum est aliquos presbyteros missam celebrare et non communicare: quod omnino in canonibus apostolorum interdictum esse legitur. Vel quomodo dicere recte potest, si non communicaverit, SUMPSIMUS. DOMINE, SACRAMENTA? Haec vero per singula capitula in statutis Nicaeni Concilii legere potestis, seu in aliis sanctorum patrum synodalibus edictis*: 2. tum canonem Apostolorum mox allegatum, qui est IX, quique hisce concipitur verbis: *Si quis Episcopus, aut presbyter, aut diaconus, vel quilibet ex sacerdotali catalogo facta oblatione non communicaverit, aut causam dicat, ut si rationalis fuerit, veniam consequatur, aut si non dixerit, communione prioretur, tamquam qui populo causa laesionis extiterit, dans suspicionem de eo qui sacrificat, quod recte non obtulerit*: 3. tum decretalem, qua Innocentius III declaravit gravius delinquere presbyterum, qui simulat conficere et non conficit, quam ille qui conficit in mortali (1):

VI. tandem missas polifaciatas atque iudicii fuisse iure merito a sacris canonibus reprobatas; illae enim

(1) C. VII. *De celebr. miss.*

turpis quaestus causam, hae Dei tentationem continebant, utrumque vero non sine piaculo fieri potest (1).

IV. De tempore celebrationis. — Quoad missarum celebrationem duplex, ad tempus quod attinet, quaestio proponi potest, seu: 1. *quibus diebus et horis*: 2. *quot vicibus in die liceat missas facere*. Utramque autem quaestionem nos separatim expendemus.

I. Quaestio prima: quibus diebus et horis liceat missam celebrare. — Plura hoc in genere paucis nos complectentes, haec ut praestantiora ob oculos ponimus:

I. non convenire inter se eruditos, quibusnam diebus in primaeva disciplina sacrum offerre fas esset:

II. verum, licet sub iudice sit quid iuris olim vigerit, nunc Occidentales excipere *omnino* feriam VI in Parasceve, et *iuxta modum*, seu quoad missas privatas, etiam feriam V et sabbatum maioris hebdomadae: Orientales vero — quorum disciplinam aliquatenus imitatur ritus ambrosianus, quum sacrum peragere interdicat feriis VI quadragesimali tempore (2) — totam quadragesimam praeterquam sabbatum, diem dominicam et festum Annuntiationis B. V:

III. variam fuisse ecclesiae disciplinam quoad celebrationis horam, nam: 1. primis saeculis, saevientibus persecutionibus, divina mysteria, saltem saepe, celebrabantur, dum nox in suo cursu persisteret: 2. data vero pace, receptum fuisse morem, ut per diem sacri conventus fierent atque sacra perageren-

(1) Conf. v. g. C. XI: *Ne clerici* etc. (2) S. R. C. 23 feb. 1897 concessit, ut in liturgia ambrosiana celebrari in posterum valeant, prout in romana, festa S. Ioseph et Ann. B. V. diebus XIX et XXV martii, etiamsi in ferias VI quadrag. incidant, adhibitis officio et missa utriusque festi iuxta styllum liturgiae ambrosianae exaratis.

tur, exceptis quibusdam solemnitatibus: 3. nunc so-
lam missam Natalis Domini noctu celebrari posse,
et quidem, citra casum legitimae consuetudinis vel
etiam privilegii apostolici (cuius termini perpendendi
sunt, quum fieri possit ut complectatur facultatem
tum celebrandi tres missas, tum sacram communio-
nem distribuendi) tantummodo in ecclesiis, in quibus
divinum officium recitari consuevit, quum talis missa
tamquam quaedam officii pars sit spectanda: 4. mis-
sas privatas olim quavis diei hora rite celebratas
fuisse; nunc vero tempus quo eas peragere licet
(quod multo magis valet de aliis) ab aurora ad me-
ridiem adsignari solere, ni iusta causa necessitatis
vel saltem magnae utilitatis urgeat, quo in casu
tempus hoc aliquanto ampliare fas est.

II. *Quaestio secunda: quot vicibus in die liceat
missam celebrare; ubi et de facultate vulgo dicta
« binandi ».*—Hac ex parte edicimus:

I. semel tantum in die ex viginti disciplina missam
celebrare licere, si excipias: 1. diem Nativit. D. N. I. C.,
qua ter sacri offerendi (trina quoque eleemosyna per-
cepta) *ius est*, non vero *obligatio urget*, adeo ut nec
teneantur, qui curam animarum gerunt, pro his tri-
num sacrificium applicare, nec christifideles tribus
missis assistere: 2. privilegii causam, ut nonnullis in
locis contingit die sacra commemorationi omnium fi-
delium defunctorum, quemadmopum verum est v.g.
de America Merid., ut constat ex litt. Leonis XIII
Trans Oceanum (diei 18 ap. 1897) quarum verba
referre praestat. N. VII: Concedimus, etc.: *ut in
omnibus et singulis ditionibus Americae Latinae,
nulla excepta, omnes sacerdotes tam saeculares,
quam regulares, quandiu in praefatis ditionibus
moram duxerint, et non alias, singulis annis die*

secunda Novebris, seu die sequenti, iuxta rubricas Missalis Romani, qua nempe commemoratio omnium fidelium defunctorum ab Ecclesia universa recolitur, tres missas singuli celebrare possint et valeant, ita tamen ut unam tantum eleemosynam accipiant, videlicet pro prima Missa duntaxat, et in ea quantitate tantum, quae a Synodalibus Constitutionibus seu a loci consuetudine regulariter praefinita fuerit; fructum autem medium secundae et tertiæ missæ non peculiari quidem defuncto, sed in suffragium omnium fidelium defunctorum omnino applicent, ad normam Constitutionis Benedicti XIV Pontificis Maximi: QUOD EXPENSIS diei XXVI augusti MDCCLVIII: quod quidem simileve privilegium, sit obiter dictum, plurimis est in votis, ut ad universam ecclesiam extendatur, in defunctorum levamen, quod ætate nostra nemo pernecessarium denegaverit, qua plurium suffragia sibi constituentium postremas voluntates cernimus frequentissime pessumdari: 3. casum necessitatis, ut v. g. si magna pars populi secus missa careret.

Ad hunc vero casum quod spectat, notandum: 1. in necessitate aestimanda maxime attendendas esse regulas traditas a Benedicto XIV in epist. ad Episc. Oscan. iuxta quas *ex necessitate* sacrum iterare, seu, ut vulgo dicitur, *binare* licet, quum scilicet sacerdos duas parochias obtinet seu duos populos adeo sciunctos, ut alter ipsorum parrocho celebranti per dies festos adesse nullo modo queat ob locorum magnam distantiam, aut etiam quando una tantum est ecclesia, in qua missa celebratur, et ad quam universus populus insimul convenire non potest: 2. nullatenus fas esse parrocho rem divinam ex se iterare, sed omnino indigere Ordinarii facultate, cuius est omnia adiuncta perpendere, et praesertim num alius sacerdos ad ce-

lebrandum aliunde acciri queat: 3. solere S. Sedem interdum ampliores facultates, quam litterae benedictinae concedant, Ordinariis facere; ita tamen ut ex regula, a qua, saltem ut nobis compertum est, semel tantum ipsa recessit (1) numquam permittat tertiae missae celebratio: 4. sacerdotibus sacrum iterantibus, non tantum abstinendum esse a recipienda pro secunda missa elemosyna, verum etiam servandas esse normas a S. R. C. die 12 ap. 1857 constitutas, quaeque ad calcem Ritualis Romani solent imprimi.

V. De celebrationis loco. — Si quaeratur de legitimae celebrationis loco, respondebimus breviter, remotissima aetate ob persecutionum aestum licuisse in quovis loco honesto sacrum peragere (quamvis usitatus in *catacumbis* seu coemeteriis, qua rerum adiuncta id ferrent, divinorum mysteriorum persolutio fieret), at nunc in more positum, ut, *per se et ex regula generali*, tantummodo in ecclesiis consecratis vel saltem benedictis, aut etiam in oratoriis vel *publicis*, vel etiam *semipublicis* (ex dicendis, quum loquemur de ecclesiis) non tamen *in more privatis*, nisi privilegio pontificio accedente, rem divinam operari fas habeatur (2).

Diximus tamen *per se et ex regula generali*, quia triplex exceptio hoc in genere facienda est. Prior respicit casum verae necessitatis, quo interveniente licet, saltem iuxta morem qui videtur sat frequenter receptus, v. g. celebrare in tentoriis tempore belli, vel in ecclesiarum pronais occasione peregrinationum,

(1) S. C. C. *In Mexicana*, 20 dec. 1879 et 20 mart. 1896.

2. S. C. C. ad dubium: *An Episcopus possit, iuxta interveniente causa, facultatem concedere celebrandi in oratoriis privatis*, die 20 dec. 1855 respondit: *Negative, nisi tamen magnae et urgentes adsint causae, et per modum actus tantum.*

quae fiunt cum magno populorum concursu. Altera attingit privilegium quo fruuntur Cardinales et Episcopi, etiam titulares, cuius vi hisce omnibus et singulis licet, in propriae habitationis oratorio aut super ara portatili ubicumque degunt, missam facere, aliamque in sui commodum permittere, et ita quidem, ut fideles, qui alterutri ex hisce missis assistunt, praeceptum ecclesiae, quoties opus fuerit, impleant (1). Tertia vero pertinet ad missas defunctorum, quae ex nupera concessione S. C. R. vi decreti diei 29 ap. 1894, celebrari possunt in suffragium Episcopi defuncti, in aula maiori aedium episcopalium, dum eius corpus publice et solemniter iacet expositum, servato tamen C. XXXVIII. Lib. II. Caer. Rom.

VI. De ritu quo celebrandum est: ubi et de missa in aliena ecclesia celebranda. — Principium generale, quod hac in re obtinet, est huiusmodi: missam peragendam esse iuxta legitimam liturgiam, seu servatis, praeter ea quae divino iure pertinent ad sacrificii essentiam, et hinc adhibitis praeter debitam formam et aptam materiam, omnibus caeremoniis ac ritibus ab ecclesia constitutis.

Plurima heic possent disputari; pauca tamen summis labiis nos delibantes animadvertimus:

I. non esse inficiandum, prout supra admonebamus, ecclesiae tantummodo esse sacram liturgiam moderari, eiusdemque esse praesertim quae missarum celebrationem respiciunt constituere;

II. adeo sollicitam seipsam semper praebuisse, atque in praesentiarum quoque se praebere sanctam

(1) Varia fuerunt huius privilegii fata; verum hodie ita aestimandum est post decret. S. C. R. 22 aug. 1818, S. C. C. 16 dec. 1893, et praesertim post Decretum *Urbis et Orbis* S. R. C. 19 maii et 8 iunii 1896.

ecclesiam, qua missarum liturgiae moderatricem, ut, aptis ac peculiaribus canonibus, Synodus Trid. (Sess. XXII) definire haud ambegerit: C. VI: *Si quis dixerit canonem missae errores continere, ideoque abrogandum esse, anathema sit.* C. VII. *Si quis dixerit caeremonias, vestes et externa signa, quibus in missarum celebratione ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis, anathema sit.* C. IX: *Si quis dixerit ecclesiae romanae ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, mutandum esse; aut lingua tantum vulgari missam celebrari debere, aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem, anathema sit;*

III. non semper tamen et ubilibet ecclesiam potestate hac sua quoad sacram liturgiam usam fuisse;

IV. reapse Apostolos in ecclesiae exordiis plura quoad sacrificium offerendum constituisse, ut praesertim deducitur ex Pauli testimonio (1);

V. verum, quum nonnisi quae liturgiae substantiam tangunt ipsi statuerint, saeculis serioribus Episcopos et concilia provincialia, vi potestatis sibi propriae (quod nobis magis arridet) vel tacite saltem a RR. PP. ipsis permissae (prout alii contendunt), plurima hac in re decrevisse, v. g. nova inducendo quae immutata temporum adiuncta suadebant, superflua resecando quae minus prudens nonnullorum pietas apostolicis ritibus intermiscuerat etc. :

VI. attamen, quum liturgia sit, ut dicebamus, fidei professio et probatio, ac propterea ad unitatem velut rerum impetu tendat, iure meritoque RR. PP., fidei supremos custodes et vindices, nulli labori pe-

(1) I. *Ad Corinth.* XI. 34.

percisce, ut sensim variae occidentis liturgiae cederent romanae, adeo ut tempore S. Gregorii VII in toto fere occidente haec quoad praecipua saltem capita viguerit;

VII. S. Pium V. Syn. Trid. votis obsequutum (1) in hoc opere absolvendo summo zelo adlaborasse (adeo ut ecclesia eum amplissimis laudibus prosequatur, illum celebrando ut virum a Deo electum ad divinum cultum reparandum), ac proinde: 1. a. 1570 liturgiam romanam, apte atque opportune correctis tum Breviario tum Missali, emendasse, expolivisse ac perfecisse, hac praesertim ductum ratione, quam maxime decere: *unum in ecclesia Dei psallendi modum, unum missae celebrandae ritum esse* (2); 2. eamque cunctis ecclesiis liturgiae romanae servandae iam legitimo onere adstrictis proposuisse, facta tamen, prudentissimo sane consilio, facultate retinendi ritus vetustos seu longa biscentum annorum consuetudine observatos;

VIII. quapropter hodie, exceptis: 1. tum ecclesiis omnibus orientalibus, utpote quae bulla plana non tangebantur; 2. tum occidentalibus, quas, vel liturgia romana non tenebat, ut ecce mediolanensis, quae ritum dictum *ambrosianum*, appellatione a D. Ambrosio qui illum ordinavit desumpta, constanter tenuit et etiam nunc tenet; vel quae facultate a S. Pio V facta usae sunt, ut v. g. ecclesiae Ordin. Praed.; vel tandem quae speciali privilegio fruuntur (ut ecce capella a Card. Ximenes in Metropolitana Toletana fundata, in qua viget antiquus ritus mozarabicus) omnes omnino ecclesias liturgiae romanae pianae ob-

(1) Sess. XXV. *Decr. De indice librorum, catechismo, breviario et missali.* (2) Const. *Quo primum.*

sequendae obnoxias esse, adeo ut: 1. iuxta eamdem sit divinum officium persolvendum missaque sit peragenda; 2. nulli Episcopo fas sit quocumque sub praetextu aut aliquid in ea immutare, aut reditum ad antiquam liturgiam permittere vel iubere; 3. propterea adhibenda esse quoad officium *Breviarium* et quoad sacrum *Missale* romanum; ad quos propterea libros a quavis corruptione eripiendos curis impensissimis adnisi sunt RR. PP., prout eruitur ex constitutionibus tum Pii V, tum Clementis et Urbani VIII, tum denique Leonis XIII sapienter nuperrime edicentis: *In authenticis editionibus Missalis, Breviarii, Ritualis, Caeremonialis Episcoporum, Pontificalis Romani, aliorumque librorum liturgicorum a Sancta Sede Apostolica approbatorum, nemo quidquam immutare praesumat: si secus factum fuerit, hae novae editiones prohibentur* (1);

IX. contra vero in ecclesiis, quae aliam a romana liturgiam legitime sequuntur, posse Episcopos prohibere usum Breviarii et Missalis romani; quo saltem in casu ne privatim quidem poterunt romano ritu horae canonicae ad implendum praeceptum recitari.

Quia vero de ritu in missa celebranda sequendo loquimur, opportunum videtur heic referre, quae per decretum generale, nuper, seu die 9 dec. 1895, constituit S. R. C. ad tollenda incommoda, quae sequebantur ex disciplina, hucusque sat rigide praescripta ac servata, quoad sequendum kalendarium proprium a sacerdotibus in alienis ecclesiis sacra litantibus:

« Omnes et singuli Sacerdotes, tam Saeculares quam « Regulares, ad Ecclesiam confluentes, vel ad Orato-

(1) Const. *Officiorum. De proh. et cens. lib.* Tit. I. N. 18.

« ritum publicum, Missas quum Sanctorum tum Bea-
 « torum, etsi Regularium proprias, omnino celebrent
 « Officio eiusdem Ecclesiae vel Oratorii conformes, sive
 « illae in Romano, sive in Regularium Missali conti-
 « neantur; exclusis tamen peculiaribus ritibus Ordi-
 « num propriis.

« Si vero in dicta Ecclesia, vel Oratorio, Officium
 « ritu duplici inferiori agatur, unicuique ex celebran-
 « tibus liberum sit Missam de requie peragere, vel
 « votivam, vel etiam de occurrenti feria; iis tamen
 « exceptis diebus, in quibus praefatas Missas Rubricae
 « Missalis Romani, vel S. R. C. Decreta prohibent. »

**VII. De observandis et evitandis in celebra-
 tione missae.** — Quia hoc sub titulo Syn. Triden-
 tina paucis plurima complexa est, quae ante oculos
 omnium, qui se sacris ministeriis devoverunt, et prae-
 sertim ecclesiarum rectorum, continuo ponenda sunt,
 ne quid vel ab ipsis vel ab eorum subiectis in re
 gravissima peccari contingat, operae pretium visum
 est decretum conciliare totidem verbis haec subicere:

« Quanta cura adhibenda sit, ut sacrosanctum
 « missae sacrificium omni religionis cultu ac vene-
 « ratione celebretur, quivis facile existimare poterit,
 « qui cogitarit, maledictum in sacris litteris cum vo-
 « cari, qui facit opus Dei negligenter. Quod si neces-
 « sario fatemur, nullum aliud opus adeo sanctum ac
 « divinum a Christifidelibus tractari posse, quam hoc
 « ipsum tremendum mysterium, quo vivifica illa ho-
 « stia qua Deo Patri reconciliati sumus, in altari per
 « sacerdotes quotidie immolatur: satis etiam apparet,
 « omnem operam et diligentiam in eo ponendam esse,
 « ut quanta maxime fieri potest interiori cordis mun-
 « ditia et puritate, atque exteriori devotionis ac pie-
 « tatis specie peragatur. Cum igitur multa iam sive

« temporum vitio, sive hominum incuria et improbi-
« tate irrepsisse videantur, quae a tanti sacrificii di-
« gnitate aliena sunt, ut eis debitus honor et cultus
« ad Dei gloriam et fidelis populi aedificationem re-
« stituatur, decernit S. Synodus, ut Ordinarii locorum
« Episcopi ea omnia prohibere atque e medio tollere
« sedulo curent, ac teneantur, quae vel avaritia, ido-
« lorum servitus, vel irreverentia, quae ab impietate
« vix seiuncta esse potest, vel superstitio, verae pie-
« tatis falsa imitatrix, induxit. Atque, ut multa paucis
« comprehendantur, in primis, quod ad avaritiam
« pertinet, cuiusvis generis mercedum conditiones,
« pacta et quidquid pro missis novis celebrandis datur;
« necnon importunas atque illiberales eleemosynarum
« exactiones potius quam postulationes aliqua hu-
« iusmodi, quae a simoniaca labe vel certe a turpi
« quaestu non longe absunt, omnino prohibeant.
« Deinde, ut irreverentia vitetur, singuli in suis dioe-
« cesibus interdican, ne cui vago et ignoto sacerdoti
« missas celebrare liceat. Neminem praeterea, qui pu-
« blice et notorie criminosus sit, aut sancto altari mi-
« nistrare, aut sacris interesse permittant, neve pa-
« tiantur privatis in domibus, atque omnino extra
« ecclesiam, et ad divinum tantum cultum dedicata
« oratoria, ab eisdem Ordinariis designanda et visi-
« tanda, sanctum hoc sacrificium a saecularibus aut
« regularibus quibuscumque peragi, ac nisi prius qui
« intersint, decenter composito corporis habitu, de-
« claraverint, se mente etiam, ac devoto cordis affectu,
« non solum corpore, adesse. Ab ecclesiis vero musicas
« eas, ubi sive organo, sive cantu lascivum aut im-
« purum aliquod miscetur; itemque saeculares omnes
« actiones, vana atque adeo profana colloquia, deam-
« bulationes, strepitus, clamores arceant, ut domus

« Dei vere domus orationis esse videatur ac dici possit.
 « Postremo, ne superstitioni locus aliquis detur, edicto,
 « et poenis propositis, caveant, ne sacerdotes alii,
 « quam debitis horis celebrent, neve ritus alios, aut
 « alias caeremonias et preces in missarum celebra-
 « tione adhibeant, praeter eas, quae ab ecclesia pro-
 « batae ac frequenti et laudabili usu receptae fuerint.
 « Quemdam vero missarum et candelarum certum
 « numerum, qui magis a supersticioso cultu, quam a
 « vera religione, inventus est, omnino ab ecclesia re-
 « moveant; doceantque populum, quis sit, et a quo
 « potissimum proveniat sanctissimi huius sacrificii
 « tam pretiosus ac caelestis fructus. Moneant etiam
 « eundem populum, ut frequenter ad suas parochias,
 « saltem diebus dominicis et maioribus festis accedant.
 « Haec igitur omnia, quae summatim enumerata sunt,
 « omnibus locorum Ordinariis ita proponuntur, ut non
 « solum ea ipsa sed quaecumque alia huc pertinere
 « videri fuerint, ipsi, pro data sibi a sacrosancta synodo
 « potestate, ac etiam ut delegati Sedis Apostolicae,
 « prohibeant, mandent, corrigant, statuunt; atque ad
 « ea inviolate servanda, censuris ecclesiasticis aliisque
 « poenis, quae illorum arbitrio constituentur, fidelem
 « populum compellant; non obstantibus privilegiis,
 « exemptionibus, appellationibus ac consuetudinibus
 « quibuscumque » (1).

**VIII. De cantus atque musicae usu in sacris
 peragendis, et praesertim in missis celebra-
 ndis** — Quoniam in tridentino decreto, quod supra
 retulimus, de cantus quoque ac musicae usu mentio
 fit, quae in ecclesiis vel prohibentur vel permittuntur,
 non abs re erit ea quae sequuntur in mentem revocare:

(1) Sess. XXIII.

I. Cantus usus in ecclesia Dei inde ab antiquissimis temporibus optimo sane consilio receptus fuit; nam, ut perbelle scribit S. Augustinus (L. X. *Conf.*): *Adducor cantandi consuetudinem approbare in ecclesia, ut, per oblectamenta aurium, infirmiorum animus in affectum assurgat.*

II. Inter cantus ecclesiastici cultores maximam laudem promeruerunt S. Ambrosius et S. Gregorius M., quorum ille in mediolanensi, hic in romana ecclesia, psallendi praecipuas normas constituerunt, unde origo cantus *ambrosiani* et *gregoriani*.

III. Instrumentorum musicalium usus recentior est, nec, semel invectus, ubique statim vixit adeo ut, si Vitaliani temporibus, qui pontificatum gessit saec. VII, iam adprobatum fuisse noscas alicubi morem organa in ecclesiis pulsandi, saeculo XIII D. Thomas testari potuerit, ecclesiam in divinis laudibus *instrumenta musica* sicut cytharas et psalteria non assumpsisse, ne videretur iudaizare, tanto magis quia (ut ipse addebat): *huiusmodi instrumenta magis animum movent ad delectationem, quam per ea formetur interius bona dispositio* (1); quae quidem verba, licet exciderint ex ore viri sanctitate ac doctrina clarissimi, non absolute sumenda, sed benigna quadam sunt temperanda interpretatione quoad musices usum.

IV. Labentibus annis plures detecti fuerunt abus, ad quos tollendos summo studio nisi sunt: 1. tum Ioannes XXII, per celebrem decretalem *Docta* (2), qua, inter caetera, gravibus sub poenis omnino vetuit, quominus in divinis officiis celebrandis ii canendi modi adhiberentur: *quibus derogatio quaerenda con-*

(1) II. II. Q. XCI. Art. II. *Ad 2.* (2) C. I. *De vita et honest. cler.* Extr. Com.

*temnitur, ritanda lascivia propalatur; simul tamen declarans suam mentem non esse vetare quominus: interdum diebus festis praecipue, sire solemnibus in Missis et praefatis divinis officiis, aliquae consonantiae, quae melodiam sapiunt, puta octavae, quintae, quartae et huiusmodi supra cantum ecclesiasticum simplicem proferantur. Sic tamen ut ipsius cantus integritas illibata permaneat, et nihil ex hoc de bene morata musica immutetur; maxime cum huiusmodi consonantiae auditum demulceant, derogationem praeocent, et psallentium Deo animos torpere non sinant; 2. tum Patres Tridentini, quibus illud opportunum videbatur, ut universus musices usus ex ecclesiis arceretur; quod tamen consilium indulgenter temperarunt, rogantibus legatis caesareis; 3. tum Pius IV, cuius nepos S. Carolus plurimum adlaboravit, ut canendi modus in capellis pontificiis innovaretur; quod quidem factum est opera celeberrimi Petri Aloysii a Praeneste, vulgo: *il Palestrina*; 4. tum Benedictus XIV, qui const. *Annus* (19 feb. 1749) sapientes normas tulit ad cantus musicesque reformationem quoad ecclesias ditionis pontificiae, ratus simul bonum harum ecclesiarum exemplum aliis universi orbis salubriter profuturum; 5. tum tandem Leo XIII, quo probante:*

a) anno 1884 die 24 septembris prodiit e Sacra Congregatione Rituum, et ad Episcopos Italiae fuit transmissa, series optimarum regularum in quinque paragraphos distributarum sub nomine: *Regolamento per la musica sacra*;

b) obstantibus vero difficultatibus non paucis, quominus praedictae normae plenam executionem nanciscerentur, die 21 iulii 1894 novae et quidem aptiores manarunt duplicem in partem sic tributae: PARS I.

Norme generali per la musica da usarsi nelle funzioni ecclesiastiche. PARS II. Istruzione per promuovere lo studio della musica sacra e per allontanarne gli abusi; ex quibus, habita etiam ratione posteriorum declarationum S. R. C., eruitur formam canendi vere ac proprie liturgicam esse gregorianam; nihilominus posse permitti formas (ut aiunt) *polifonicam* et *cromaticam* certis tamen sub conditionibus; non improbari usum instrumentorum praeter organum dummodo cantui convenienter aptetur, atque penitus excludantur cantuunculae profanae, praecipue theatralem indolem redolentes; in canticis quae tempore solemnum functionum liturgicarum psalluntur non esse adhibendam nisi linguam ritus propriam (1); verba liturgica ne minima quidem parte esse omittenda aut extra sensum usurpanda aut nimis indiscrete repetenda; atque tandem debere Ordinarios specialem musicae sacrae curam gerere, ita ut sine ipsorum facultate nec *comitatus* (ut aiunt) cogi, nec congressus indici, nec ephemerides imprimi ad sacram musicam provehendam queant; atque ipsorum praesertim sit omne studium impendere, ut clerici obligationi suae satisfaciant cantum gregorianum ediscendi.

Hisce, licet fuse pro re nostra disputatis, tria haec ut adiiciantur oportet:

I. equidem memoratas normas ad Ordinarios Italiae tantum fuisse datas, at magna saltem ex parte

(1) S. C. de P. Fide 6 iul. 1874 enixe commendavit Episcopis Anglis, ut quantum fieri potest eradicare satagerent abusum iis in regionibus inolitum, quod nempe mulieres admitterentur ad canendum in sacris functionibus. Die vero 21 iunii 1879 S. R. C. respondit: *Cantica in vernaculo idiomate in functionibus et officiis liturgicis* (hodie intellige: *solemnibus*) *non esse toleranda, sed omnino prohibenda, extra functiones liturgicas servetur consuetudo.*

omnes catholici orbis partes tangere, quum nonnisi iuris communis adplicationes exhibeant:

II. optandum summopere esse, ut locorum Ordinarii, pro eo quo flagrare debent zeli domus Dei ardore, reapse animum assidue intendant, quod eadem sanctissimae regulae ubique, quoad eius fieri potest, religiose servantur: illud animo cogitantes ita fore, ut divinus cultus augeatur, neque amplius ecclesiae nostrae velut in theatra vertantur cum divini numinis offensa, animarum detrimento atque impiorum derisu;

III. non Italiam tantum, sed universum orbem respicere decretum a S. R. C. novissime, seu die 7 iulii 1894, editum quoad librorum cantus choralis editionem, et ex quo colligimus: 1. aetate nostra absolutam fuisse cantus gregoriani reformationem iamdiu feliciter incoeptam opera praesertim Gregorii XIII et Pauli V; 2. reapse perfectas fuisse inter caetera, maximo studio et opportunis inductis emendationibus, tum Gradualis Romani tum primae Antiphonarii partis, quae horas diurnas complectitur, editiones, hasque respective probasse atque authenticas declarasse Pium IX et Leonem XIII, qui eas praesertim Ordinariis magnopere commendarunt; eo vel magis quod ipsis maxime in votis esset: *ut cum in caeteris quae ad Sacram Liturgiam pertineat, tum etiam in cantu, una cunctis in locis ac dioecesibus, eademque ratio serretur, qua Romana utitur Ecclesia* (1); 3. verum ad ipsarum editionum adprobationem in dubium vocandam, controversias pluries fuisse subortas et obstacula permota; imo eo quoque rem devenisse, ut a conventu, quem cultores cantus liturgici a. 1882 Aretii

(1) Conf. Litt. Apost. diei 30 maii 1873 et 15 nov. 1878.

habuerunt, postulata S. Sedi oblata fuerint pro liturgico cantu gregoriano ad vetustam traditionem redigendo; 4. tamen id consilii minime Romae placuisse, et hinc a S. R. C. a. 1883 responsum fuisse: *eam tantum uti authenticam gregoriani cantus formam atque legitimam hodie habendam esse, quae, iuxta Tridentinas sanctiones, a Paulo V, Pio IX sa. me. et Sanctissimo Domino Nostro Leone XIII atque a S. Rituum Congregatione, iuxta editionem nuper adornatam, rata habita est et confirmata, utpote quae unice eam cantus rationem contineat, qua Romana utitur Ecclesia. Quocirca de hac authenticitate et legitimitate inter eos, qui Sedis Apostolicae auctoritati sincere obsequuntur, nec dubitandum neque amplius disquirendum esse*; 5. exortis vero novis difficultatibus constituisse ipsam S. C. servandas esse tum memoratas Litteras Apostolicas, diei. 30 maii 1873 et 15 nov. 1878, tum citatum decretum eiusdem S. C. diei 10 apr. 1883, illud simul cautam, se ad tramitem eiusdem decreti enixe hortari Ordinarios aliosque cantus ecclesiastici cultores, ut editionem praefatam in sacra liturgia ad cantus uniformitatem servandam adoptare curarent, verum illam, iuxta prudentissimam Sedis Apostolicae agendi rationem, singulis ecclesiis non imponere.

IX. De iure et officio celebrandi. — Haec duo sedulo distinguenda sunt.

Et ut a iure exordiamur, apprime sciendum est omnes quidem presbyteros in ordinatione potestatem accipere missam celebrandi, attamen in huius iuris exercitio subesse, ceu generatim palam fit de singulo sacro iure, moderationi Episcopi, cuius proprium est divino cultui praeesse, omnemque curam atque opem impendere, ut omnia rite ac religiose fiant. Exinde iam liquet, posse Episcopum presbyterum sacro fa-

ciendo prohibere, aut poenae canonicae caussa, v. g. excommunicationis vel suspensionis qua inmodatur, aut etiam aliis ex capitibus iure probatis, v. g. caussa disciplinae servandae, ut prioribus saeculis contigit, quando scilicet unus Episcopus ordinario divina mysteria peragebat, ac presbyteris permittebatur tantum vel cum Episcopo *con-consecrare* (ut inquit), vel urgente necessitate eius vices in sacris peragendis supplere.

Si verum de officio quaeras, licet unusquisque sacerdos vi ipsius ordinationis atque in obsequium verborum Christi: *Hoc facite in meam commemorationem* (1), teneatur sacrificium offerre, prout alibi disseruimus, reponimus praeter hanc causam duplici ex titulo contingere posse, ut quis ad sacra peragenda adstringatur, videlicet ratione eleemosynae vel muneris: quae aliquantulum separatim enucleanda sunt.

I. *De celebratione ratione eleemosynae.* — Hoc ex titulo missas facere ille tenetur qui eleemosynam, seu, ut aliis placet, stipendium vel honorarium hac de causa receperit.

Hac autem de re animadvertendum:

I. usum sacrificium certis personis adplicandi antiquum in ecclesia esse, nihilque mali continere, si eleemosyna hac de causa offeratur, prout effutiebant Wicleffitae; non enim recipitur, et tanto minus exigitur, eleemosyna pretii instar, sed ut consulatur clericorum conservationi, nam ut optime Paulus: *nonne qui in sacrario operantur, quae de sacrario sunt edunt; qui altari deserviunt, cum altari participant?* (2):

II. hinc merito fuisse a Pio VI (const. *Auctorem fidei* N. 30) reprobata ut falsam, temerariam, per-

(1) *Luc.* XXII. 19.

(2) *Ad Corinth.* IX. 13.

niciosam, ecclesiae iniuriosam, inducentem in errorem alias damnatum in Wicleffo doctrinam Pistoriensium affirmantium: *a)* in sacerdotis arbitrio haud esse applicare fructus sacrificii cui vult, imo huiusmodi esse damnandum errorem velut magnopere offendentem iura Dei, qui unus distribuit sacrificii fructus cui vult et secundum sibi placitam mensuram; *b)* exinde velut falsam habendam esse opinionem in populum introductam, subministrantes sacerdoti eleemosynam ea sub conditione ut unam missam celebret, specialem fructum ex ea percipere:

III. quoad vero eleemosynae quantitatem determinandam, standum esse legitimis locorum consuetudinibus vel synodalibus statutis:

IV. non posse tamen Episcopum in taxatione constituenda hoc sibi proponere, ut omnis prorsus clericorum sustentatio sit hisce ex eleemosynis rependa:

V. statutae ab Episcopo taxationi debere etiam regulares se conformare:

VI. sollerter cavendum esse ne hoc in genere in simoniae, vel saltem turpis lucri, labem, aut etiam in iniustitiae notam incidamus: qua de re, praeter supra relata Conc. Trid. verba atque celebrem const. *Nuper*, qua Innocentius XII die 23 nov. 1697, confirmans decreta S. C. C. ab Urbano VIII iam adprobata, plura constituit observanda quoad missarum sive manualium sive *foundationis*, ut aiunt, stipendium, notatu digna sunt quae sequuntur, videlicet:

a) tum const. *Apostolicae Sedis*, qua N. XII excomm. simpl. res. percelluntur: « Colligentes eleemosynas maioris pretii pro missis, et ex iis lucrum captantes, faciendo eas celebrari in locis, ubi missarum stipendia minoris pretii esse solent »; quam

quidem censuram (ex decl. S. O. 13 ian. 1892) incurrunt etiam qui collectas missas in eodem loco celebrare faciunt, ubi eas collegerunt:

b) tum propositiones damnatae ab Alexandro VII, nempe P. VIII: « Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebrandi correspondentem, idque post decretum Urbani VIII; P. IX. Post decretum Urbani potest sacerdos, cui missae celebrandae traduntur per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta; P. X. Non est contra iustitiam pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre: neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione etiam iuramento firmata danti stipendium, quod pro nullo alia offeram »:

c) tum decretum *Vigilanti*, quo S. C. Conc. die 25 maii 1893, salutares dispositiones iam a. 1874 editas ad cohibendam pravam quorundam licentiam, qui ad libros, ephemerides aliasve merces facilius cum clero commutandas, missarum ope utebantur, probante Leone XIII innovavit, atque, revocatis quibuscumque indultis et privilegiis contrariis, constituit praeterea ut: aa) « si quis ex sacerdotali ordine contra enunciata decreta deliquerit, suspensioni a divinis S. Sedi reservatae et ipso facto incurrendae obnoxius sit: clericus autem sacerdotio nondum initiatus eidem suspensioni quoad susceptos ordines similiter subiaceat, et inhabilis praeterea fiat ad superiores ordines recipiendos: laici demum excommunicatione latae sententiae Episcopis reservata obstringantur; bb) ut (*et quidem*: sub gravi obedientiae praecepto) omnes et singuli ubique locorum

« beneficiati et administratores piarum causarum aut
« utcumque ad missarum onera implenda obligati, sive
« ecclesiastici sive laici, in fine cuiuslibet anni mis-
« sarum onera, quae reliqua sunt et quibus nondum
« satisfecerint, propriis Ordinariis tradant iuxta modum
« ab iis definiendum: Ordinarii autem acceptas mis-
« sarum intentiones cum adnexo stipendio primum
« distribuent inter sacerdotes sibi subiectos, quos eis
« indigere noverint: alias deinde aut S. Sedi, aut aliis
« Ordinariis committent, aut etiam, si velint, sacerdo-
« tibus aliarum dioeceseon, dummodo sibi sint noti
« omnique exceptione maiores, et legitima documenta
« edant intra praefixum congruum tempus, quibus de
« exacta earundem satisfactione constet ».

II. *De celebratione ratione muneris.* — Hae ex
causa illi obligantur ad sacra litanda, qui tali officio
fruuntur, cui hoc onus vel ipsa rerum natura vel iure
canonum impositum est, ut sunt v. g. canonici ec-
clesiarum cathedralium, qui tenentur quotidie ad
missam conventualem pro ecclesiae benefactoribus
celebrandam: itemque qui beneficium vel cappella-
niam possident, cui, fundatore auctore, missarum per-
agendarum obligatio inhaeret, qui quidem tenentur
iuxta tabulas foundationis sacrum peragere *ubi et quo-
ties* iis statuitur, imo et missae ipsius fructum ad-
plicare, ni sat constet fundatorem hoc postremum
non intendisse.

Hae vero obligatione adstringuntur praecipue, qui
curam animarum gerunt, de quibus haec recolere
iuvat:

I. Teste Conc. Trid. (Sess. XXIII, C. I *De Ref.*)
praecepto divino mandatum est: *omnibus quibus ani-
marum cura commissa est, pro ovibus suis sacrifici-
um offerre*: et hoc optimo quidem iure, nam Pauli

testimonio: « Omnis pontifex ex hominibus assumptus, « pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum, « ut offerat dona et sacrificia pro peccatis » (1); item « quae: Omnis pontifex ad offerendum munera et hostias constituitur » (2).

II. Reapse in ecclesia disciplina est antiquissima, vi cuius animarum pastores ad missam pro populis sibi concreditis offerendam obstringuntur.

III. Attamen quia sacri canones, imo nec ipsa Syn. Trid., de diebus quibus pro populo esset perlitandum nihil caverant, neque diserte sanxerant Episcopos quoque hac lege teneri, plures subortae sunt quaestiones, in quibus enodandis plurimum ac praecipue adlaborarunt:

a) Benedictus XIV, qui const. *Cum semper* (19 augusti 1744) palam edixit parochos omnes et singulos, qui in aliqua parochiali ecclesia quocumque titulo animarum curam gerunt, in singulis dominicis aliisque diebus festis « non modo sacrificium missae celebrare, « sed etiam illius fructum medium pro populo sibi « commissio applicare debere; nec illud pro aliis applicare aut pro huiusmodi applicatione eleemosynam percipere posse ».

b) Pius IX, qui lit. *Amantissimi* (3 maii 1858) decrevit: « parochos aliosque omnes animarum curam « actu gerentes, sacro anctum missae sacrificium pro « populo sibi commissio celebrare et applicare debere, « tum omnibus dominicis aliisque diebus, qui ex « praeepto adhuc servantur, tum aliis etiam qui ex « huius Apostolicae sedis indulgentia ex dierum de « praeepto festorum numero sublatis ac translatis sunt, « quemadmodum ipsi animarum curatores debebant,

(1) *Ad Heb.* V. 1. (2) *Ib.* VIII. 3.

« dum memorata Urbani VIII constitutio (1) in pleno
« suo robore vigeat, antequam festivi de praecepto
« diminuerentur et transferrentur; quod vero attinet
« ad festos translatos dies, id unum excipimus, ut sci-
« licet quando una cum solemnitate divinum officium
« translatum fuerit in dominicum diem, una tantum
« missa pro populo sit a parochis applicanda ».

c) Leo XIII, qui, suffragiis inhaerens S. C. Conc. const. *In suprema* (IV idus iunii 1882), decrevit et declaravit: « omnes et singulos Episcopos, quacumque
« dignitate, etiam cardinalitia, auctos, item Abbates
« iurisdictionem quasi episcopalem in clerum et po-
« pulum cum territorio separato habentes, in Domi-
« nicis aliisque festis diebus, qui ex praecepto adhuc
« servantur, et qui ex dierum de praecepto festorum
« numero sublatis sunt, omni exiguitatis redituum ex-
« cusatione aut alia quavis exceptione remota, ad
« missam pro populo sibi commissio celebrandam et
« applicandam teneri »; illud praeterea, ne ulli du-
« bitationi ianua pateret, cavens: « eosdem Episcopos et
« Abbates huic officio satis esse facturos per celebra-
« tionem et applicationem unius missae pro universo
« populo sibi commissio, etiamsi duas vel plures dioe-
« ceses et Abbatias aeque principaliter unitas regant »
secus ac de parochis verum sit; nam, teste eodem
Summo Pontifice (*l. c.*) « alia est parochorum, alia
« Episcoporum ratio... hi enim dissimili in conditione
« versantur, cum nulla lege hodie iubeantur omnibus
« festis sanctum sacrificium in cathedrali templo pera-
« gere... » dum « parochus non modo celebrare pro po-
« pulo debet, sed etiam in parochiale templum populum

(1) Const. *Universa*, quo numerus dierum tamquam de festo celebrandorum determinatus fuit a. 1642.

• admittere, ut sacrosancto missae sacrificio intersit,
• et audiat verbum Dei, et sacramenta pro opportu-
• nitate recipiat, et iis omnibus officiis excolatur, quae,
• diebus praesertim Dominicis aliisque festis, prae-
« standa sunt ».

Et hisce quidem, quae de officio sacra pro populo litandi disputavimus, adicere liceat: 1. legem hanc Episcopos titulares omnino non devincire, quamvis ex prolata const. Leonis XIII aequitati et caritati episcopali congruum videatur eos etiam interdum sacrificium offerre, ut respiciat Deus miseram ecclesiarum illarum conditionem, quarum titulo et nomine ipsi honestantur; 2. praeter recensitas litteras, plures variis temporibus manasse e SS. Cong. declarationes ad diluenda multiplicia exinde exorientia dubia; quarum summa haec est: obligationem celebrandi diebus festis pro populo esse personalem et propterea per se explendam, et quidem in ecclesia sua excepto casu legitimae absentiae; at simul realem, ita ut parochus, gravi canonica de causa celebrare impeditus, obligetur per alium sacerdotem huic muneri satisfacere; quod si ita factum non fuerit, defectus supplere teneatur celebratis tot missis, quot fuerunt omissae (1); itemque v. g. Vicarios Apostolicos ac missionarios hoc munere non obstringi, nisi agatur de locis, in quibus sedes episcopales ac paroeciae erectae iam sint, atque ad eos Vicarii et missionarii missi fuerint, ut legitimum pastorum vices gerant; decere tamen ut ex caritate id diebus festis praestent etc. (2).

(1) Conf. Resp. S. C. C. in *Vesulana* 16 iunii 1670 et 26 ianuarii 1771; in *Mechlinien.* 25 sept. 1817, et praesertim resol. diei 14 decemb. 1872. (2) Conf. Resp. S. C. de Prop. Fide diei 18 augusti 1866 et in *Quebecen.* 26 feb. 1875.

X. De praecepto audiendi sacrum. — Explorata res est legem extare, vi cuius, fideles omnes ratione pollentes, cuiusque sexus vel conditionis fuerint (sacerdotibus non exceptis si a sacris peragendis se abstineant) dummodo moralis et non mere physicae praesentiae capaces sint, adstringuntur singulis diebus dominicis aliisque de praecepto diebus festis ad missam audiendam; qua de lege haec animadversione digna videntur:

I. eam antiquissimam esse, ut conflatur v. g. ex Apologia I S. Iustini ad Antoninum Pium, quem S. Martyr sic alloquitur: « Ac solis, ut dicitur, die (1), omnium
« sive urbes sive agros incolentium in eundem locum
« fit conventus, et commentaria Apostolorum aut scripta Prophetarum leguntur, quoad licet per tempus.
« Deinde ubi lector desiit, is qui praeest admonitionem verbis et adhortationem ad res tam praeclaras
« imitandas suscipit. Postea omnes simul consurgimus
« et preces emittimus; atque, ut iam diximus, ubi desimus precari, panis offertur et vinum et aqua; et
« qui praeest preces et gratiarum actiones totis viribus emittit, et populus acclamat *Amen*, et eorum, in
« quibus gratiae actae sunt, distributio fit et communicatio unicuique praesentium, et absentibus per
« diaconos mittitur »:

II. olim viguisse legem, qua tenebatur unusquisque fidelis missae parochiali, seu missae a suo paroco celebratae, omnino interesse: unde explicatur Caput II. Tit. *De parochiis et alienis parochianis* depromptum ex Conc. Nannetensi: « Ut dominicis vel festivis diebus presbyteri, antequam missam celebrent, plebem

(1) Dies solis gentilibus erat, quam nos appellamus *dominica* quasi *diem Domini* per antonomasiam.

« interrogent, si alterius parocchianus in ecclesiis sit,
« qui, proprio contento presbytero, ibi velit missam
« audire, quem, si invenerint, statim ab ecclesia abii-
« ciant »:

III. verum sensim, tum per privilegia regularibus concessa, tum per contrariam consuetudinem indu-
etam, huiusmodi ius fuisse immutatum, adeo ut Be-
nedictus XIV haec affirmare non dubitaverit: « Inte-
« grum hodie omnibus esse in qualibet ecclesia, modo
« non sit capella seu oratorium privatum, sacris my-
« steriis interesse (quia contraria consuetudine *in toto*
« *orbe* recepta derogatum est praecepto audiendi mis-
« sam parochialem) docent Sylvester, Navarrus, Trul-
« lenchus, Barbosa. Addentes insuper non posse hodie
« Episcopum praecipere suis subditis, ut se sistant
« missae parochiali: quia non potest delere consuetu-
« dinem, quae cum vigeat in toto orbe, iam induit
« naturam iuris communis... Enim vero non praece-
« pto adigendam, sed hortationibus ad id alliciendam
« plebem statuit Tridentinum, Sess. XXII, in decreto:
« *De observandis et evitandis in celebratione mis-*
« *sae* » (1):

IV. attamen, ut praecepto satisfiat, sacrum audien-
dum esse in ecclesia vel etiam in oratorio publico,
vel saltem tali quod publico aequiparetur, qualia sunt
v. g. oratoria erecta in domibus Episcoporum, vel etiam
quae Episcopi auctoritate eriguntur in locis religiosis
vel piis, ut e. g. in seminariis, hospitalibus, carceri-
bus etc., ut clarius patebit ex dicendis de oratoriis
semipublicis sub rubrica: *de ecclesiis*: ubi tamen no-
tandum: 1. interdum vi privilegii pontificii faculta-
tem fieri missam audiendi in oratoriis privatis: 2. hoc

(1) De sacrificio Missae. App. XII.

in casu privilegii tenorem omnino perpendendum esse, tum quoad dies quibus celebrare ibi licet (1), tum quoad personas quae, ibi dum sacrificio adsunt, legem implere possunt.

§ II.

De officio divino.

I. Notio et varia nomina. — Iuxta receptam iamdiu disciplinam *divini officii* nomen lato et presso sumitur sensu, prout per ipsum generaliter significatur vel complexus sacrarum functionum (ut inquirunt) quae apud christianos ex institutione Christi aut ecclesiae celebrari consueverunt, ut v. g. consecratio chrismatis, publicae processiones etc.; vel pressius indicatur sollemnis psalmorum numerus aliarumque precum, quae, constituto ritu statisque horis, singulis diebus, ex ecclesiae praecepto a certis personis persolvenda sunt. Hisce praehabitis sequitur: 1. nos divinum officium heic stricto sensu accipere; 2. officium divinum sic sumptum aliis quoque nominibus designatum fuisse ecclesiastica monumenta haud infrequentia testari, v. g. *operis Dei, cursus ecclesiastici*,

(1) S. C. R. die 10 ap. 1896 in *Romana* ad dubium: « Quinam vere sint solemniore dies, in quibus pro omnibus peculiare indultum non habentibus. Missae sunt vetitae in privatis oratoris », respondit: « Illi per se sunt dies solemniore in casu, qui describuntur in Caeremoniali Episcoporum, Lib. II, Cap. XXXIV, « N. 2. et servantur de praecepto ». Excipiuntur ergo: Nativ. D. N. I. C., Epiph., F. V in Coena Dom., Pascha, Ascens., Pent., necnon festiv. Imm. Concept., Annunt., et Assumpt. B. V., atque fest. S. Ioseph., SS. AA. Petri et Pauli, Omnium Sanctorum, imo et Titularis Ecclesiae et Patroni atque dies anniv. Dedic. Cathedralis, qua tamen contingat ut aliquod ex hisce postremis festis servetur de praecepto.

horarii, vel, et potissimum, *Breviarii*, appellatione ex eo fortasse deducta quod in libro, quo ad illud persolvendum nunc utimur, velut in brevi compendio exhibeantur SS. Scripturarum Patrumque praecipuae lectiones; vel etiam *horarum canonicarum*, quum huiusmodi preces horis iure canonico praestitutis sint exsolvendae.

II. **Origo et evolutio.** Ne vasta sub rerum mole hac in quaestione frustra adlaboremus, haec saltem nos tradenda opportunum ducimus:

I. horas canonicas nunc esse septem, videlicet *Matutinum* cum *Laudibus* (quae duae horae simul sumptae *nocturnum officium* constituunt, eo quia olim noctu solvebantur, dum reliquae nomine *officii diurni* veniunt), *Primum*, *Tertium*, *Sextum*, *Nonum*, *Vesperas* et *Completorium*; ad easque persolvendas, et certo quidem ritu, vel publice vel saltem privatim, prout casuum varietas exposcit, adstringi quasdam personas ab ecclesia designatas:

II. at non semper eandem nec quoad personas nec quoad modum viguisse disciplinam:

III. revera remotissimis temporibus, seu apud primaevos fideles, morem invaluisse, legis instar custoditum, ut bis in die, seu et ante solis ortum et circa eius occasum, christifideles *synaxim* seu *colleclam* celebrarent, videlicet in ecclesiam seu locum divino cultui dicatum convenirent, laudes Deo persoluturi, et clerici quidem omnes, sine ullo discrimine maiores inter et minores, *singulis diebus*, si fieri posset, laici vero *dominicus* et praecipuis saltem diebus *festis*; quamvis historia nos doceat etiam laicos, quo flagrabant fidei et pietatis zelo, frequentius ad sacros huiusmodi conventus accessisse:

IV. non fuisse tamen per multum temporis con-

stitutam certam precandi rationem, plurimum contra hac in re commissum fuisse prudenti arbitrio illius, qui synaxi praeerat, adeo ut modo per longiorem, modo per breviorē moram haec pertraheretur, prout rerum eventus ferebant, praesertim formidoloso persecutionum aevo:

V. matutinis et vespertinis huiusmodi precibus, seu *matutino cum laudibus ac vesperis*, quae omnes adhuc hac praecipue de causa *horae maiores* appellantur, accessisse deinceps et alias, seu eas, quae iamdiu dici consueverunt *horae minores*, idest Primam, Tertiam, Sextam, Nonam et Completorium:

VI. non tamen eodem tempore ubilibet huiusmodi horarum usum invaluisse; nam, ut probant eruditi, monachis Palaestinae et Mesopotamiae auctoribus, Tertia, Sexta et Nona prodire, dum monachos bethleemiticos tanquam auctores Prima sibi vindicat, et serius, seu saec. VI, opera S. Benedicti Completorium exordium sumpsit:

VII. ex monasteriis vero huiusce precandi psallendive modos ad clerum saecularem measse, tum quod plures monachi, ad sedes episcopales evecti, in ecclesiis suis monasticos assumpserunt mores, tum quod plures clerici, sanctiora charismata aemulantes, monachalia instituta in saeculo fuerunt imitati: quod praecipue contigit quum communis vitae, imo et vel regularis professionis, usus in pluribus presbyteriis serpsit ac prodiit: qua in re solemne exemplum praebet celeberrima regula a Chrodogango Metensi Episcopo saec. VIII suo clero data, in qua inter cetera accurate decernitur: Cap. IV. *De completorio vel taciturnitate*. Cap. V. *De officiis divinis in noctibus* (cuius capituli sub finem legitur: *Hora prima omnes in ecclesia sancti Stephani cantent primam*). Cap. VI. *Ut omnes*

per horas canonicas ad officium dicinum veniant.
Cap. VII. *De disciplina psallendi:*

VIII. immutata disciplina quoad horarum canonicarum numerum, legi quoque eas persolvendi immutationem multiplicem obvenisse, nam non solum quoad laicos penitus obsolevit, sed et pro varietate temporum diverso modo clericis applicata est:

IX. revera, quum divinum officium consideraretur ut pars quaedam sacri publici ministerii, quousque districte servata fuit regula, ut clerici tantummodo in certae ecclesiae servitium ordinarentur, omnes ad horas persolvendas adstrictos fuisse, at et una simul et publice; more vero inducto, quo etiam ad ordines assumebantur clerici certae ecclesiae non adscripti, discrimen quoque intercidisse inter varias clericorum species, et adscriptos tantummodo ad officium recitandum fuisse adactos, ceteris exceptis:

X. serius tandem, quum ex hac distinctione plura sequerentur incommoda, caeteroquin vero recitatio privata seu singularis horarum canonicarum haud difficilis evasisset, praesertim quum iussu Gregorii VII ex pluribus voluminibus, quae antea divino officio exsolvendo erant necessaria, ut puta antiphonaria, psalteria, Sacra Scriptura, hymnaria etc. efformatum fuisset *Breviarium* (unde, iuxta aliquos, nomen *Breviarii* inditum), conciliorum, Episcoporum et praesertim RR. PP. opera eo rem devenisse ut, distinctis clericis in maiores et minores, hi ab hoc onere exempti fuerint, illi vero indiscriminatim ad recitationem saltem privatam fuerint obstricti, et certo quidem ritu, qui nunc, ut supra diximus, fere pro universa ecclesia latina est romanus a S. Pio V primum probatus (1),

(1) Conf. const. *Quod a vobis*, VII idus iul. 1568; et *Ex proximo*, a. 1571.

et postea ab insequentibus Pontificibus et praecipue a Clemente VIII, Urbano VIII et Leone XIII recognitus, emendatus et expolitus (1).

Et ecce quomodo per XIX saeculorum orbem ecclesia, vestigia Apostolorum fideliter tenens, qui: *ascendebant in templum ad horam orationis nonam* (2), et a quibus, ut eruditi evincunt, repetendus est mos perpetuo servatus statis quibusdam horis Dei laudes peragendi, sensim Breviarium, opus parvum mole sed excellentia maximum, delineaverit, confinxerit atque absolverit. Quod quidem opus utinam omnes, et praesertim ii, qui in sortem Dei fuerunt vocati, summa semper tractarent reverentia, serio cogitantes in eo contineri divinam psalmodiam, quae, ut Urbani VIII verbis utamur, est: *eius hymnodiae filia, quae canitur assidue ante sedem Dei et agni* (3), quaeque proinde, ut (*districte... in virtute obedientiae* praecipiebat Innocentius III) *quantum... dederit Deus, studiose... pariter et devote... celebranda* est (4).

(1) Leone XIII Pontifice, plura innovata sunt in Brev. Rom. Nam: — 1. Nonnullorum officiorum reformatae sunt lectiones v. g. Ss. Cleti, Marcelli, Pii I, Silvestri RR. PP. et praesertim S. Marcellini, cuius memoria in obsequium historicae veritatis ita fuit solemniter vindicata. — 2. Plura nova officia introducta sunt, v. g. Ss. Cyrilli et Methodii, S. Cyrilli Alex. et Hieros., S. Iustini, S. Ioan. Dam. etc. — 3. Occasione vero accepta ex illatione novorum officiorum, quo facilius eis aptae sedes fierent, in rubricis generalibus breviarii Tit. X. *De Transl. Fest.* fuit immutatus, datusque est locus *officiorum simplificationi*, ut aiunt (Brev.: *Nullo unquam*. 28 iul. 1882): imo ea quoque de causa accurata rubricae ipsius correctio perfecta est opera S. R. C. atque die 11 aug. 1883 edita. — 4. Tandem per decr. Urbis et Orbis diei 5 iul. 1883 inductus est usus *Officiorum Votivorum* ritu semiduplici celebrandorum singulis hebdomadae feriis.

(2) *Act.* III. 1. (3) *Const. Divinam psalmodiam*. 25 ian. 1631.

(4) C. IX. *De celebr. miss.*

III. **Qui hodie ad horas canonicas teneantur**

et quo modo — Ad primam quaestionis partem reponimus, ad horas canonicas recitandas hodie devinciri: — 1. *vi ordinis*, omnes clericos in ordinibus sacris constitutos, idque ex temporis momento quo subdiaconatum suscipiunt, adeo ut nec antea teneantur, ut palam est, nec si fortassis id praestiterint, obligationi huic satisfacisse censendi sint; quod enim aliquibus theologis placuit, nempe probabiliter eum satisfacere huic obligationi, qui, quum subdiaconatum recipit, totum eius diei officium iam recitavit, idque eo quia officium est pensum dici, remur esse prorsus falsum, nam quomodo potes implere legem quae te non urget? nunquid poteris vinculum solvere quo non adstringeris? — 2. *vi beneficii*, clericos omnes, qui beneficii legitime sibi collati possessionem sunt adepti: — 3. *vi religiosae professionis*, regulares omnes, sive mares sive foeminas, solemniter professos atque choro addictos: ubi tamen silentio non praetereunda responsio a S. C. EE. et RR. data, die 19 apr. 1844, ad Epum Cenomanen. qui quaesierat an moniales in genere, vi professionis gravi obligatione teneantur officium divinum persolvendi suorum ordinum proprium, seu: *Affirmative quoad Moniales vota solennia professas, iuxta regulam ab Apostolica Sede approbatam, in qua eiusmodi onus imponitur. Si autem tale onus in regulis non imponatur, Orator consulat probatos auctores relate ad obligationem, quae ex consuetudine oriri potest. Ubi vero vota simplicia sint, non teneri.*

De altera vero adiicimus, non omnes quos recensuimus ad officium eodem modo adstringi: quum alii satisfaciant per privatam recitationem, ut v. g. subdiaconi ceterique maiores clerici: alii contra debeant

publice horas persolvere, ut ecce canonici ecclesiarum cathedralium: qua in re notandum, in utroque et praesertim in posteriori casu, plura servanda esse v. g. quoad locum, tempus, ordinem, caeremonias etc.

Valde autem memoratu digna sunt, quae statuit Conc. Trid. Sess. XXIV, C. XIII quoad canonicos cathedrales, iubendo ut: *omnes... divina per se et non per substitutum compellantur obire officia, et Episcopo celebranti aut alias pontificalia exercenti assistere et inservire, atque in choro ad psallendum instituto, hymnis, et canticis Dei nomen reverenter, distincte deroteque laudare*. Neque praetereundum videtur variis ex causarum figuris contingere posse, ut quis hoc onere sublevetur, v. g. infirmitate, necessitate, et tandem dispensatione quam recte tribuunt R. P. pro universa ecclesia (qua in re uti solet ipse opera S. Poenitentiariae, ut constat ex § 30 const. *Pastor bonus* Benedicti XIV) atque singuli Episcopi, at gravi ex causa, ad breve tempus et cum singulis.

IV. De poenis quibus horarum canonicarum recitationem negligentes mulctantur: ubi praesertim de distributionum amissione. — Liquido patet ex traditis in theologia, horas persolvere sine legitima causa negligentes gravis piaculi reos fieri. At praeterea sciendum est:

I. clericum beneficio carentem atque hac in re delinquentem posse ab Episcopo puniri:

II. in Concil. Later. V constitutum haberi: *quicumque divinum officium, legitimo cessante impedimento, non dixerit, beneficiorum suorum fructus pro rata omissionis officii et temporis suos non faciat; sed eos tanquam iniuste perceptos in fabricam ipsorum beneficiorum, vel pauperum eleemosynas erogare teneatur*:

III. eandem fere rem inveniri in const. *Ex proximo* Pii V, quo eadem poena decernitur in non persolventes, ac in persolventes si alio Breviario a romano utantur:

IV. poenam hanc incurri ipso facto, nec ulla sententia declaratoria opus esse:

V. huic tamen locum non fieri, ni, quando omissio incidit, elapsi iam fuerint sex menses ab adepta beneficii possessione:

VI. canonicos vero cathedralium et collegiatarum ecclesiarum, qui choro non intersunt amittere distributiones:

VII. qua super quaestione animadvertendum esse: 1. distributiones quotidianas toto coelo distingui a *fructibus* annuis beneficii, earumque nomine venire ea quae solvuntur clerico, quum singulis vicibus praesens divinis officiis fuerit: 2. de iis plura cavisse tum Bonifacium VIII (1), tum Conc. Trid. (2) adeo ut iure quod nunc viget: a) debeat in omnibus cathedralibus et collegiatis tertia pars fructuum aliorumque proventuum in distributiones verti: quas *distributiones... qui statis horis interfuerint recipiant; reliqui vero, quavis collusione aut remissione exclusa his careant...*, non obstantibus quibuscumque statutis et consuetudinibus: b) multipliciter tamen contingere queat, ut choro non assistens distributiones acquirat, quod verum est v. g. quoad canonicos quibus iubilationis venia, uti aiunt, ob praestitum diuturnum et laudabile ecclesiae servitium auctoritate apostolica concessa est, vel etiam quoad eos quos legitime excusat infirmitas, corporis necessitas, ecclesiae utilitas: quae tamen ex-

(1) Cap. Unic. *De cleric. non resid.* in VI. (2) Sess. XXI. C. III *De Ref.* — Sess. XXII. C. III. — Sess. XXIV. C. XII.

ceptio fallit iis in distributionibus, quae *inter vere praesentes* dicuntur, quaeque, v. g. fundatorum voluntate, iis tantum debentur, qui reapse praesentes adsunt: c) distributiones amissae ab absentibus accrescant praesentibus, ni agatur de iis quae potiusquam *ex communi massa*, ut inquit, ex singulis praebendis deducuntur, nam hae arbitrio Episcopi debent adplicari fabricae ecclesiae qua indigeat, vel alteri pio loco (1).

§ III.

De ecclesiis.

I. Origo et evolutio. — Quum omnes populi, quemadmodum religionem ita et templa habuerint habeantque, eisdem profecto nullo prorsus tempore carere potuerunt christiani. Hinc ab ipso Apostolorum aevo fuerunt christifidelibus certa loca divino cultui exercendo constituta; ut evidenter patet ex Paulo, qui ad Corinthios scribens (Ep. I, C. XI. 18.20), disertis verbis indicat locum, in quem christiani convenire solebant dominicam coenam manducaturi, seu sacris vacaturi: quin imo et locum ipsum aperte *ecclesiam* adpellat.

Iamvero, quum de his locis quantum res postulat paucis verbis disserendum sit, admonemus:

I. primis saeculis fuisse ea, qualia temporum asperima conditio esse patiebatur, adeo ut v. g. frequenter

(1) Canonici e choro absentes amittunt *praeter distributiones* etiam *fructus*, verum haec poena est *ferendae sententiae*. Verba autem Benedicti XIV (conf. litt. *Cum semper*; et *Dilecte fili*) seu: non psallentes in choro nullo pacto ex praebendis et distributionibus facere fructus suos, *videntur* intelligenda de praebendis, quae ex integro conflantur ex distributionibus.

fierent, prout alias diximus, a christianis conventus in aedibus privatorum, frequentius, imo saepissime, in coemeteriis seu arenariis, quo facilius artes gentilium, insidias continuas ac diuturnas instruentium, eludi valerent;

II. at data ecclesiae pace, statim coepisse eos loca cultui dedicata in ampliorem ac magnificentiorem formam erigere; qua in re profecto maximam promerere laudem in primis imperator Constantinus eiusque mater Helena, quibus celebrium basilicarum initia sunt tribuenda, ut v. g. Vaticanae et Ostiensis;

III. primaevos christianos omnino abstinuisse a vocibus *templum* et praesertim *fanum* usurpandis, quum loca cultui sacra designarent, idque in ethnicae impietatis odium; contra consuevisse ea appellare vel *ecclesias*, vel *oratoria*, vel *titulos*, et interdum *martyria*, vel *apostolea*, serius vero *basilicas*; imo, deleta iam paganorum superstitione, ipsum quoque *templi* vocabulum in ipsorum usum transiisse;

IV. formam veterum ecclesiarum, quae usque a saec. IV aedificatae sunt, variam fuisse pro variis temporum locorumque adiunctis;

V. celebriores tamen ex ipsis constitisse pluribus partibus, nempe: 1. *exterioribus*, quales erant: a) *vestibulum*, ut spatium aliquod, in rerum divinarum obsequium, ecclesiam inter et publicas vias seu plateas intercederet; b) *atrium*, ubi consistebant *poenitentes*, et *hiemantes* quidem sub dio, *flentes* vero sub porticibus; 2. *interioribus*, quales erant: a) *narthex* seu *ferula*, ubi admittebantur, verbum Dei audituri, infideles, catechumeni et poenitentes *audientes*; b) *naris*, ubi erant tum *ambo*, ex quo S. Scriptura legabatur, atque recitabantur *dyptica* seu tabulae in quibus v. g. nomina pontificum et imperatorum descripta

habebantur (aliter etiam *sacrae* vel *mysticae tabulae*, *ecclesiae matricula*, *liber viventium et mortuorum* adpellatae); tum *spatia* plura apte divisa seu distributa, in quibus constitutas stationes habebant monachi, virgines, viri, mulieres etc. et ubi consistebant poenitentes, et *genuflectentes* quidem prope ianuam, in loco vero amboni proximiori *consistentes*; c) tandem *sanctuarium* seu *bema*, ubi erant *altare*, *cathedra* seu thronus episcopalis, *subselliaque* pro presbyteris inferioribusve clericis;

VI. ecclesiis adnexa fuisse quaedam alia aedificia, ut *diaconicon* seu *secretarium*, *bibliothecas*, *scolas* etc., quorum complexum *crædrae* nomen etiam obtinuit;

VII. formam tamen huiusmodi magnas vicissitudines lapsu temporis subiisse, praesertim post abolitam publicam poenitentiam, ac sibi tum a monachis tum a sacris virginibus aedificatas proprias ecclesias, adeo ut hodie soleant ecclesiae constare ut praecipuis partibus: *navi*, *sanctuario* (quod etiam adpellatur: *sancta sanctorum*) et *choro*.

II. **Species.** — Iuxta vigentem disciplinam loca haec sacris peragendis destinata duplicem sortiuntur censum, seu distinguuntur *in ecclesias proprie dictas* et *in oratoria*. Discrimen autem in eo est, quod ecclesiae Dei cultui exercendo (maxime per sacrificii oblationem caeteraque divina officia) assignantur velut *iure proprio et ordinario*; dum oratoria (quae sub nomine sacellorum seu *capellarum* quoque veniunt) nonnisi lato sensu inter ecclesias accensentur, quum rebus sacris faciendis velut iure extraordinario et exceptionis instar deputata habeantur.

Ecclesiae autem proprie dictae, appellatione ducta ex dignitate officiove illorum, qui earum regimini

et administrationi praeficiuntur vel iuribus saltem in eis potiuntur, ita dispartuntur, ut sint vel patriarchales, vel metropolitanae, vel cathedrales, vel abbatiales, vel collegiatae, vel parochiales etc. Nec desunt inter eas quae *basilicae* vocentur; quae vox *domum regis*, seu etiam locum ubi ius penes romanos reddebatur, significans, atque a christianis tunc primum usurpata, quum plures ex veteribus Urbis basilicis in ecclesias sacrarunt, vel etiam plures ecclesias basilicarum formam referentes erexerunt, iis ecclesiis designandis inservit, quae v. g. ob antiquitatem magnificentiamve hac praerogativa donatae sunt, quam etiam nonnulla privilegia comitantur (1).

Oratoria vero ita distinguuntur, ut alia sint publica et alia privata, prout aut ita aedificata sunt, ut accessus ad ea per publicam ianuam unicuique pateat, atque Episcopi auctoritate rite erecta et benedicta divinis operandis nec non ipsi missae celebrandae aptum praebeant locum; aut privatis in aedibus singulorum arbitrio constituuntur, ita ut nonnisi ex

(1) Basilicae rursus dispescuntur in *maiores* et *minores*. Maiores sunt Lateranensis, Vaticana, Ostiensis, et Liberiana: caeterae vero sunt minores. De harum vero privilegiis declaravit S. C. R. die 27 aug. 1837 in *Lucerin.*: «nomine privilegiorum, gratiarum, praecellentiarum, exemptionum, indultorum caeterorumque similium, quae continentur in letteris apostolicis, in forma Brevis expeditis, favore alicuius ecclesiae ad gradum Basilicae Minoris elevatae, venire Conopoeum, omni tamen auri et argenti ornato ab eo excluso, tintinnabulum et usum cappae magnae». Vix notare oportet *conopoeum* hoc, quod magni cuiusdam umbraculi similitudinem refert, nullatenus esse confundendum cum conopoeo, quo ex praescripto Rit. Romani tegi debet tabernaculum, ubi asservatur SSimum Eucharistiae Sacramentum, quodque potest esse vel *semper album*, vel *conforme colori ritus diei* prout habet praxis Urbis.

apostolico indulto sacrum in eisdem peragere, fas sit, ut liquet v. g. ex const. *Magno* (2. iun. 1751) Benedicti XIV.

III. Nuperum S. R. C. decretum quoad oratoria semipublica refertur. — « A Sacra Rituum
« Congregatione saepe postulatum est, quaenam Ora-
« toria ceu semipublica habenda sint. Constat porro
« Oratoria publica ea esse, quae auctoritate Ordinarii
« ad publicum Dei cultum perpetuo dedicata, bene-
« dicta, vel etiam solemniter consecrata ianuam ha-
« bent in via, vel liberum a publica via Fidelibus
« universum pandunt ingressum. Privata e contra
« stricto sensu dicuntur Oratoria, quae in privatis
« aedibus in commodum alicuius personae, vel fami-
« liae ex Indulto Sanctae Sedis erecta sunt. Quae me-
« dium inter haec duo locum tenent, ut nomen ipsum
« indicat, Oratoria semipublica sunt et vocantur. Ut
« autem quaelibet ambiguitas circa haec Oratoria amo-
« veatur, Sanctissimus Dominus Noster Leo Papa XIII
« ex Sacrorum Rituum Congregationis consulto, sta-
« tuit et declaravit: Oratoria semipublica ea esse, quae
« etsi in loco quodammodo privato, vel non absolute
« publico, auctoritate Ordinarii erecta sunt; commodo
« tamen non Fidelium omnium nec privatae tantum
« personae aut familiae, sed alicuius communitatis vel
« personarum coetus inserviunt. In his, *sicut auctori-*
« *tate Ordinarii sacrosanctum Missae sacrificium of-*
« *ferri potest*, ita omnes qui eidem intersunt, prae-
« cepto audiendi Sacrum satisfacere valent. Huius ge-
« neris Oratoria sunt quae pertinent ad Seminaria
« et Collegia ecclesiastica; ad pia Instituta et Socie-
« tates votorum simplicium, aliasque Communitates
« sub regula sive statutis saltem ab Ordinario appro-
« batis: ad Domus spiritualibus exercitiis addictas; ad

« Convictus et Hospitia iuventuti litteris, scientiis, aut
« artibus instituendae destinata; ad Nosocomia, Or-
« phanotrophia, nec non ad Arces et Carceres: atque
« similia Oratoria in quibus ex instituto, aliquis Chri-
« stifidelium coetus convenire solet ad audiendam
« Missam. Quibus adiungi debent Capellae, in Coeme-
« terio rite erectae, dummodo in Missae celebratione
« non iis tantum ad quos pertinent, sed aliis etiam
« Fidelibus aditus pateat. Voluit autem Sanctitas Sua
« sarta et tecta iura ac privilegia Oratoriorum, quibus
« fruuntur Emi S. R. E. Cardinales, Rmi Sacrorum Anti-
« stites, atque Ordines Congregationesque Regulares ».

**IV. Aedificatio, consecratio seu benedictio,
et reparatio.** — Paucis absolventes ea, quae fuse di-
sputant canonistae sub titulis: *De ecclesiis aedificandis
et reparandis*, nec non: *De consecratione ecclesiae vel
altaris*, admonemus:

I. ad legitimam ecclesiarum aedificationem requiri
tacitum saltem Episcopi consensum, etsi eae extruan-
tur a personis exemptis: imo necessariam esse licen-
tiam R. P. si eadem in loco exempto erigantur;

II. non posse tamen Episcopum absque rationali
causa dissentire; ipsius vero quoque esse: 1. definire
aream, ibique crucem figere ac primum lapidem sal-
tem per delegatum sacerdotem collocare (ut adparet
ex Tit. VIII, C. 26 Rit. Rom.); 2. discernere de con-
grua dote novae ecclesiae assignanda, ut haec sibi
convenienter consulere valeat;

III. ecclesiae aedificatione confecta, esse illam a
dioecesano Episcopo, quamvis agatur de loco exempto,
consecrandam et servato quidem ritu in Pontificali
Romano descripto; vel saltem benedicendam a pre-
sbytero, obtenta Episcopi licentia, et servatis Rit.
Romani praescriptionibus;

IV. in pervigilio consecrationis ecclesiarum ex Pont. Rom. esse ieiunium servandum: cuius obligatio ex decl. S. R. C. die 19 iun. 1780 est: 1. *sub gravi* tum quoad Episcopum consecrantem, tum quoad eos qui petunt ut sibi ecclesia consecretur; 2. personalis simul et localis;

V. *valide* at non *licite* (excepto dispensationis casu) consecrari ecclesiam, altari non consecrato: quod quidem verum est, licet aliqua vel omnia altaria iam consecrata fuerint, ut constat ex decl. S. C. R. 19 maii 1896;

VI. consecrationem ab extraneo Episcopo haud rite delegato peractam ratam haberi, quamvis graviter ille delinquat, imo in suspens. ab exercit. pontif. incurrat ob violatam trid. legem (Sess. VI, C. V *De Ref.*): « Nulli Episcopo liceat, cuiusvis privilegii prae-
«textu, pontificalia in alterius dioecesi exercere, nisi
«de Ordinarii loci expressa licentia etc. »;

VII. magnum intercedere discrimen inter ecclesiam consecratam et benedictam; et re quidem vera hoc tantum indicasse sufficiat, nempe per benedictionem potius in subsidium quam definitive locum reddi sacrum; unde in Rit. Rom. (Tit. VIII, C. XXVII) legitur: « Ecclesia vero, quamvis a simplici sacerdote...
«sit benedicta, ab Episcopo tamen consecranda est » (1);

VIII. ecclesiam semel rite consecratam non posse iterum consecrari, dummodo ea de re constet, nam secus esset agendum, si v. g. prudenter dubitaretur,

(1) S. C. R. 7 aug. 1875 in *Cuneen.* respondit: « Incumbere
«debent Episcopi, ut Ecclesiae saltem cathedrales et parochiales
«solemniter consecrentur. Quoad minores ecclesias, si nolint
«uti iure suo illas solemniter consecrandi, facultatem tribuant
«sacerdotibus eas benedicendi ». — Confer etiam Conc. Rom. sub
Bened. XIII, Tit. XXV, C. I.

iuxta celebre principium: *non monstratur iteratum, quod nescitur factum* (1);

IX. consecrationis autem seu dedicationis ecclesiarum esse singulis annis recolendam memoriam, iuxta usum antiquissimum utpote iam a saec. IV receptum, ut eruitur ex Sozomeno enarrante solemnitates, quae quotannis Hierosolymis celebrabantur anniversario recurrente die dedicationis ecclesiarum ibi erectarum (2);

X. quoniam vero haec annualis singularum ecclesiarum commemoratio potuisset incommodis viam sternere, sat invaluisse usum, ut una eademque anni constituta die colatur una simul *Dedicatio* (ut inquit) tum ecclesiae cathedralis, tum reliquarum, quae in dioecesi consecrationem receperunt: illud tamen esse cavendum, ut Episcopus in ipsius consecrationis actu diem hanc (quae et dominica esse potest) certo determinet (3);

XI. haec, quae lucusque disseruimus de ecclesiis, oratoria privata minime afficere, quae imo ne benedici quidem possunt ritu ex Romano Rituali servando in publicis oratoriis sacrandis, et hinc tantummodo aqua benedicta sunt aspergenda, adhibita generali precum formula;

XII. tandem in ecclesiis reparandis plurimum referendum esse locorum statutis et consuetudinibus; hisque deficientibus, nec ecclesiis sibimetipsis consulere valentibus, excutiendos esse in primis qui beneficia in eis possident, postea saltem certis sub legibus patronos, et tandem vel ipsum populum si agatur de ecclesia parochiali. prout evincitur praesertim ex

(1) C. XVI *De Cons.* Dist. I. (2) *Hist. Eccl.* L. II, C. 29.

(3) *Conf. Decret. gen. S. C. R.* 4 feb. 1896.

Sess. XXI, C. VII *De Ref.* Conc. Trid., ubi plura quoque sanciuntur quoad translationes beneficiorum etiam parochialium ex ecclesiis, quae ob vetustatem vel alia de causa collapsae nullo modo instaurari queant; atque facultas fit: « tam dictas parochiales, quam alias « ecclesias dirutas in profanos usus, non sordidos, « erecta tamen ibi cruce, convertendi ».

V. **Execratio, pollutio, reconciliatio** — Tunc ecclesia dicitur *execrari*, quando consecrationem amittit: *pollui* vero seu etiam *violari*, quum in ea quaedam fieri contigerit, quae ex iure ut divino cultui graviter iniuriosa putantur. Multiplex autem est inter utrumque casum discrimen. Revera:

I. Execratur ecclesia si parietes eius, v. g. ob incendium, ruant, aut saltem, ut verbis utamur Glossae in C. XX, Dist. I. *De Cons.* decrustentur: *interius et exterius*; polluitur contra per graviter iniustam vel hominis occisionem vel sanguinis effusionem: itemque per voluntariam et graviter peccaminosam humani seminis effusionem; et tandem per sepulturam infidelis aut etiam nominatim excommunicati: ubi notandum: 1. veteres doctores minus recta interpretatione ductos citati canonis, quem super attulimus quique a Conc. Nicaeno editus fuit, docuisse communiter ecclesiam tum quoque execrari, si v. g. incendii causa parietes interiores ex toto vel ex maiori parte fuissent consumpti: verum nunc post plures S. C. R. respons. (v. g. 26 iunii 1894 et 19 maii 1896) contrariae sententiae cohaerendum esse et merito. nam ut optime monet Glossa (*l. c.*) *Consecratio... Ecclesiae maxime consistit in unctione exteriori et conjunctione et dispositione lapidum*; 2. non fieri locum violationi, quamdiu recensitae actiones, loco sacro iniuriosae, occultae permanserint, vel quatenus eas

peragi contigerit non vere in ecclesia, sed tantummodo v. g. in turri vel tecto.

II. Execrata ecclesia non censentur ea de causa execrata altaria vel adnexum coemeterium; et contra polluta ecclesia, habendum etiam est tanquam pollutum coemeterium adnexum, ut disertim tradit Bonifacius VIII in C. Un. *De cons. eccl.* in VI.

III. Ecclesia execrata iterum consecranda est: quae vero polluta fuerit reconciliari debet, et quidem si fuerit *consecrata*, ab Episcopo vel a presbytero de licentia R. P., aut etiam Episcopi, si gravis urgeat causa, atque adhibita aqua ab hoc benedicta: si vero tantum fuerit *benedicta*, a presbytero, accedente tamen Episcopi consensu, nisi rationabilis causa ab hoc exquirendo excuset.

VI. **Immunitas: ubi praesertim de dominio ecclesiarum, de iure asyli atque de ecclesiis palatinis.** Quamvis haec omnia eadem sub rubrica ob rerum analogiam copulaverimus, distinctim dicemus: 1. *de immunitate*; 2. *de dominio ecclesiarum*; 3. *de iure asyli*; 4. *de natura ecclesiarum palatarum*.

I. *De immunitate.* — Immunitas, ut alias diximus, *exemptionem aliquam* essentia sua secumfert, iamvero ad ecclesias quod spectat duplex immunitatis genus sistitur oculis, nempe vel ea qua aliquae certae actiones in iis fieri iure vetantur, vel ea qua eadem civilis rei publicae moderatorum imperio subtrahuntur, ac tanquam uni potestati ecclesiasticae subiectae omnino censentur.

De immunitate, superiori adspectu considerata, in memoriam revocamus principium generale esse, domum Dei decere sanctitudinem, ac proinde ab ecclesiis repellendas esse omnes actiones, quae huic sanctitati

minime congruunt. Concilium Trid. mox allegavimus Episcopos admonens, ut « ab ecclesiis... saeculares
« omnes actiones, vana, atque adeo profana colloquia,
« deambulationes, strepitus, clamores arceant, ut do-
« mus Dei vere domus orationis esse videatur, ac dici
« possit » (Sess. XXII Decr. *De observ. et exit. in celeb. mis.*). Tridentinorum vero patrum auctoritati haud displiceat firmius robur addi per allegationem, quam ex integro heic facimus celebris decretalis editae a Gregorio X in Conc. Lugdun. II, quaque sanctissimus hic Pontifex fere omnia complexus est, quae quæstionem hanc attingunt.

« Decet domum Domini sanctitudo; decet, ut cuius
« in pace factus est locus, eius cultus sit cum de-
« bita veneratione pacificus. Sit itaque ad ecclesias
« humilis et devotus ingressus, sit in eis quieta con-
« versatio, Deo grata, insipientibus placita, quae con-
« siderantes non solum instruat sed et reficiat. Con-
« venientes ibidem nomen illud, quod est super omne
« nomen,... exhibitione reverentiae specialis attollant,
« et quod generaliter scribitur, ut in nomine Iesu
« omne genu flectatur, singuli singulariter in seipsis
« implentes (praecipue dum aguntur missarum sacra
« mysteria) gloriosum illud nomen quandocumque
« recolitur, flectant genua cordis sui, quod vel capitis
« inclinatione testentur: attendantur in locis eisdem
« intentis praecordiis sacra solemnia: devotis oratio-
« nibus insistatur; nullus in locis eisdem, in quibus
« cum pace ac quiete convenit celebrari, seditionem
« excitet, conclamationem moveat, impetumve com-
« mittat. Cessent in locis illis universitatum et socie-
« tatum quarumlibet concilia, conciones et publica
« parlamenta. Cessent vana et multo fortius foeda et
« profana colloquia. Cessent confabulationes quaelibet.

« Sint postremo quaecumque alia, quae divinum pos-
 « sunt turbare officium aut oculos divinae maiestatis
 « offendere, ab ipsis prorsus extranea, ne ubi pecca-
 « torum est venia postulanda, ibi peccandi detur oc-
 « casio aut deprehendantur peccata committi. Cessent
 « in ecclesiis eorumque coemeteriis negotiationes et
 « praecipue nundinarum ac fori cuiuscumque tumultus,
 « omnis in eis saecularium iudiciorum strepitus con-
 « quiescat, nulla inibi causa per laicos, criminalis
 « maxime, agitur: sint loca eadem a laicorum co-
 « gnitionibus aliena. §. 1. Ordinarii locorum hoc fa-
 « ciant observari: suadenda suadeant, interdicta huius
 « canonis auctoritate compescant, ad hoc alios etiam
 « in ecclesiis ipsis magis assiduos et ad praemissa
 « idoneos deputando. Et nihilominus processus iudi-
 « cum saecularium ac specialiter prolatae sententiae
 « in eisdem locis omni careant robore firmitatis. Qui
 « vero praemissas inhibitiones animo petulanti con-
 « temperint, praeter processum ordinariorum et de-
 « putandorum ab ipsis, divinae ultionis et nostrae po-
 « terunt acrimoniam formidare, donec suum confessi
 « reatum a similibus, firmato proposito, deliberave-
 « rint abstinere » (1).

De immunitate vero qua exemptionem dicit a po-
 testate civili, nonnulla in primis opportunum arbi-
 tramur iacienda principia, quo faciliorem ac tutiorem
 nobis viam sternamus ad disserendum de ea, prout
 instituti nostri ratio expostulat.

Ut in schola iuris publici fuscè traditur ac pro-
 batur, atque vel nos ipsi alibi indigitavimus, est ec-
 clesia societas externa, iuridica, necessaria, organica,
 et, quod potissimum interest, *perfecta*, imò republica

(1) C. II *De imm. eccl.* in VI.

civili *longe praestantior*, adeo ut si verum est utramque societatem et ecclesiasticam et civilem esse, quales, mutuo independentes, verissimum quoque sit rempublicam esse ecclesiae subordinatam, ab illaque non solum *negativa*, sed et *positiva*, obsequia huic esse praestanda.

Iamvero ex hoc principio clarissime sequitur ecclesiam ius habere, et *plenum* quidem, *absolutum* atque *independens*, ad omnia et singula, quae ad finem, quem appetit, velut media inserviunt. Media enim a fine statum et mensuram nancisci penes omnes exploratissimum est. Quisnam vero vel in dubium revocare poterit inter media, quibus ecclesia ad finem suum assequendum utitur, esse quoque ipsa aedificia divino cultui exercendo constituta atque dicata? Imo quis, ni insanierit, aedificia haec *omnino necessaria* haud affirmaverit? Iamvero si templa ecclesiae sunt necessaria, poterit ipsa profecto iuxta prudens sui arbitrium haec, *ubi, quando et quomodo* opportunum censuerit, excitare, atque in eis *omnimodam iurisdictionem* a civili potestate independenter exercere, leges circa earum consecrationem, execrationem, privilegia etc. plenissimo iure ferendo.

II. *De dominio ecclesiarum.* — Dominium heic spectamus potius *passive* quam *active*, illud scilicet inquirentes penes quem sit ecclesiarum, puta cathedralium et collegiatarum, proprietas. Qua in re nobis adnotasse sat erit absonum omnino atque absurdum esse, quod plures affirmare haud dubitarunt, nempe ecclesiarum dominium vel ad statum pertinere, vel saltem aut ad statum, aut ad provincias, aut ad communitates (vulgo *i comuni*) pro casuum varietate. Ecclesiae enim, utpote res divini iuris atque ad religiosum cultum exercendum proxime ordinatae, non

solum iurisdictionem, vi immunitatis realis, reipublicae prorsus effugiunt (unde nec vectigalium onere v. g. premi queunt), verum et plenissime non tantum potestati sed et dominio ecclesiae subsunt.

Quod si quaerere pergas *quo sensu* singula sacra templa in ecclesiae dominio sint, quum huiusmodi investigatio supponat quaestionis genericae solutionem: *de natura domini ecclesiastici*, illam eo amandamus, ubi in Sectione IV huius Libri II de bonis ecclesiae temporalibus disputabimus.

III. *De iure asyli.* — Immunitas localis, praeter exemptionem a certis quibusdam actibus templorum sanctitudini haud congruentibus, illud etiam secumfert quod iamdiu *ius asyli* vel *asylia* vocari consuevit.

In eo autem ius asyli consistit, quod rei confugientes ad ecclesiam vel ad loca ecclesiae adhaerentia uti coemeteria etc. quicumque ii fuerint, sive baptizati sive non, omnimodam securitatem ibi nanciscantur, adeo ut inde inviti extrahi nequeant, quod si secus factum fuerit, ibi sint restituendi.

De iure asyli quae sequuntur memorasse iuvabit: 1. optime id iuris sancitum fuisse in religiosi sensus fideique christianae favorem: 2. probabilissime ab humano iure prodiisse: 3. in eo existimando attendendas esse summopere constitutiones *Cum alias* Gregorii XIV: *In supremo*, Clementis XII: *Ex quo dirina*, Benedicti XIII: *Officii nostri*, Benedicti XIV: et *Apostolicae Sedis* Pii IX, ex quibus evincitur: a) aliquas personas iure asyli non frui, ut ecce qui gravioribus criminibus se maculaverint, v. g. rei homicidii proditorii: b) hisce in casibus, certis sub cautelis ac de auctoritate Episcopi, procedendum esse ad reum ex locis immunitate praeditis extrahendum: c) hanc immunitatem ausu temerario violare iubentes aut

violantes incidere in excomm. R. P. simpl. reservatam (1).

Et haec quidem iure canonum, constat enim iuris huiusmodi exercitium alicubi hodie concordatis valde esse restrictum, imo alicubi fere obsolevisse auctoribus civilis reipublicae moderatoribus, qui, iniuria contemnentes quod vel ipsi ethnici aliquando tamquam sacrum habuerunt, canonicas sanctiones hac in re flocci faciunt.

IV. *De ecclesiarum palatarum indole.* — Quaeenam sit germana ecclesiarum palatarum natura clare ac distincte tradendum est, quum ex erroneo hac in re conceptu occasio oriri possit, vel praetextus saltem aucupari, ecclesiae iura impugnandi.

Sciendum ergo est a remotissimis temporibus consuevisse reges in aedibus suis (quibus *palatii* nomen inditum fuit a Palatio seu colle palatino, ubi Imperatorum Romanorum superbissimae domus, auro aereque fulgentes, olim extiterunt) oratoria excitare, in quibus commodius rebus divinis vacare valerent.

Hinc exortae sunt capellae seu ecclesiae palatinae, quae nunc in duplici sunt specie. Aliae enim sunt *vere* et *proprie* tales, quatenus inter aedes regias ipsasque relatio quaedam aliqua physica aut adest aut saltem fictione iuris censetur adesse, ut ecce si ecclesia aliqua vel in regali domo excitetur, vel extra aulam tanquam parochialis pro regis familia constituatur. Aliae contra sunt *lato* et *improprio* sensu tales, contingere enim potest, ut ecclesiae quaedam

(1) S. O. 1 feb. 1871 decl.: «eum tantum excommunicationem incurrere, qui ab aliis minime coactus, prudens ac sciens immunitatem, aut violare iubet, aut exequendo violat . . Unde liquet v. g. eam effugere iudices etc. nam lege eos cogi palam est.

intuitu specialium relationum, quae principem inter et ipsas intercedunt v. g. iuris patronatus, *palatinitate* quadam frui intelligantur.

Haec autem sunt sedulo perpendenda, nam *palatinitas late sumpta* iuridicos *palatinitatis* effectus nulatenus gignit, quamvis fortasse principi *non solum patronatus* sed et *collationis* ius apostolico privilegio competat; palatinitas autem *cere et proprie talis* per se, seu citra casum legitimi privilegii, exemptionem a potestate Ordinarii minime affert, cuius proinde nutu omnia ad iuris tramitem ibidem componi debent, iis tantum exceptis, quae privatis quibushibet in suis oratoriis conceduntur, ut v. g. capellanorum (qui tamen non sint beneficiati) deputatio.

VII. De vexillorum introductione in ecclesias. — Quoniam aetate nostra interdum contingit, ut in nostris regionibus vexilla profana, v. g. societatum mutui adiutorii, occasione sacrarum, ut aiunt, functionum et presertim defunctorum exequiarum, in templa inferre aliqui pertentent, praestat admonere:

I. S. O. 3 oct. 1887 ad Ep. Vicent. reposuisse: « 1. Circa benedictionem vexillorum: Non esse benedicenda vexilla, nisi earum societatum, quarum statuta ab auctoritate ecclesiastica adprobata fuerint ab eaque aliquo modo dependeant; et aliquod religionis signum, nullum autem emblemata reprobandum praeseferant. 2. Quoad vexilla in ecclesiam introducenda: Non esse admittenda nisi vexilla Confraternitatum et ea quae benedicta fuerint uti supra »:

II. S. Poenit. 4 ap. 1887 et S. O. 24 nov. 1897 respondisse: « Quatenus agatur de vexillis, quae praeseferunt emblemata manifeste impia vel perversa, si ea extollantur in pompa funebri, clerus inde recedat: si in ecclesiam per vim inducantur, tunc si

« missa nondum inchoata fuerit, clerus recedat: si in-
« choata, post eam absolutam auctoritas ecclesiastica
« solemnem protestationem emittat de violata templi
« et sacrarum functionum sanctitate. Quatenus agatur
« de vexillis ita dictis nationalibus, nullum emblemata
« de se vetitum praeseferentibus, in funebri pompa
« tolerari posse, dummodo feretrum sequantur; in ec-
« clesia vero non esse toleranda, nisi secus turbae aut
« pericula timeantur »:

III. quoad tandem vexilla militaria responsum
fuisse: « Valde expedire ut benedictio, de qua agitur,
« non impertiatur: ipse autem Ordinarius ab ea im-
« pertienda curet se abstinere, at, si quis presbyter
« ad eam impertiendam invitetur, Ordinarius id to-
« lerare poterit, ei iniungendo ut id minore qua fieri
« poterit solemnitate peragat ».

VIII. **De his quae ecclesiis accedunt ac de
earum suppellectili.** — Quoniam de ecclesiis dila-
psus est sermo, opportunum videtur plena festinatione
adnotare, quae iuxta canonum intentionem commu-
nemque usum praecipue spectant ornamenta, quae
ecclesiis accedunt nec non suppellectilem sacram.

Breviter ergo dicemus: 1. *de altaribus*; 2. *de aere
campano*; 3. *de sacris vestibus et vasibus*; 4. *de li-
bris ritualibus*.

I. *De altaribus.* — Iuxta vetustissimam disciplinam
peragi consueverunt sacra tabulis ligneis super mar-
tyrum sepulchris positis. At, concessa ecclesiae pace,
extrui coeperunt altaria lapidea, suppositis vel inclu-
sis in eis sanctorum reliquiis. Verum iuxta discipli-
nam, qua nunc utimur, altaria alia sunt *fixa* et alia
mobilia. Sacrandae autem ipsa sunt, ut habet Conc.
Agathense (a. 906): *non solum unctione chrismatis, sed
etiam sacerdotali (seu episcopali) benedictione.*

Variis autem modis execrari ea possunt, ut v. g. si mensa altaris fixi e stipite removeatur etc. vel si sepulchrum reliquiarum detectum fuerit etc.: ubi silentio haud praetereundum execrato altari minime execratam censi ecclesiam (1).

II. *De aere campano.* — De origine aeris campani plura inquirunt et tradere solent eruditi. Attamen ex tanta rerum congerie haec seligenda videntur: 1. non posse, ut plurimis placuit, tribui S. Paulino Nolano eius originem, quod de eo omnino sileat descriptionem quum aggreditur ecclesiae suae, licet accuratissime caetera recenseat; 2. usum *campanarum* suffectum fuisse usui (forsan sub Sabiniano introducto initio saec. VII) *tintinnabulorum*, quae vel ipsi antiqui Romani adhibere consueverunt, ut populum ad balnea vel nundinas accirent; 3. earum benedicendi morem saeculo VIII iam viginisse; nec obstare auctoritatem Capitularium Caroli Magni a. 789 in quibus decernitur: *ut cloccae non benedicantur*, nam talis prohibitio ideo facta est, quia alicubi efficacitas quaedam superstitiosa huiusmodi benedictioni tribuebatur; 4. iuxta vero disciplinam, quae hodie urget, ad Episcopum campanarum benedictionem seu consecrationem spectare, verum a presbyteris quoque eam impertiri posse: a) ex delegatione Episcopi facultatem hanc a S. Sede habentis, atque adhibita aqua ab Episcopo sacrata; b) quando agitur de campanis, quae usibus ab sacris inservire debent, accedente tamen quoque Episcopi delegatione, atque praeterea adhibita formula nuperrime a S. R. C. adprobata.

(1) Ius consecrandi altaria in ecclesiis titularibus (*sit obiter dictum*) ex nuperrima declar. approb. a Leone XIII (30 ianuarii 1879) spectat ad Card. Titular. et non ad Urbis Vicarium.

His vero addere placet: 1. campanarum sacratarum usum atque moderamen unice ab ecclesiastica potestate pendere, ita ut ad profana negocia enuncianda eae numquam sint adhibendae, ni rationabili de causa ab Episcopo saltem tacite (quod sat esse arbitramur) probata; 2. saltem eruditionis causa (nostrum enim non est quaestionem canonicam de iure hodie vigenti proponere ac solve) specialem mentionem promereri decretalem *Quia*, qua Ioannes XXII ad praecavenda litigia et scandala inter fratres mendicantes atque ecclesias v. g. cathedrales etc., quandoque exorientia hac de causa, quod illi *plures campanas* obtinerent et hae quererentur exinde *suae... iustitiae detrahi, et... interdum afferri divinis officiis impedimentum, edicto perpetuo* ordinavit: « quod religiosi
« dictorum ordinum mendicantium in nullo conventu
« suo seu loco plures campanas habeant sine Sedis
« Apostolicae speciali licentia, sed una tantummodo
« pro loco quolibet sint contenti... Ceterum religiosis
« eisdem permittimus (ait S. P.) quod ubi hactenus
« plures campanas sine lite et contradictione qualibet
« in usus dumtaxat proprios habuerint et nunc habent,
« illis etiam deinceps libere uti possint. Aliis qui-
« buscumque per eos habitis, intra trium mensium
« spatium, de suis locis seu campanilibus deponendis
« et nullatenus iterum reponendis. Verum campanu-
« las, quae in refectoriis, sacristiis, capitulis et aliis
« forsan officinis religiosorum ipsorum consueverunt
« haberi, sub ista nostra ordinatione nolumus com-
« prehendi » (1).

III. *De sacris vestibus et vasibus.* — Ut ab illis exordiamur, silentio praetereuntes vestes, quibus utun-

(1) C. Unic. *De off. cust.* Extr. Comm.

tur Episcopi in pontificalibus peragendis, ut v. g. *mitram*, *baculum*, *chirothecas*, *sandalia*, et etiam illa quae canonicis sunt propria v. g. *cappam*, *rocchetum*, *almutiam* etc. etc. sermonem coarctantes ad eas, quas adhibent praesbyteri caeterique inferiores ministri in divinis officiis exsolvendis, dicimus praecipuas ex iis esse: *planetam* seu *casulam*, *dalmaticam* et *tunicellam* (ad quas accedunt *planetae plicatae*), *stolam*, *manipulum*, *amictum*, *albam*, *cingulum*, *pluriale* et *cottam*.

De singulis quum effari non liceat, advertimus tantum in eis observanda esse plura tum quoad *materiam*, tum quoad *colorem*, tum quoad *formam*, tum quoad *benedictionem* et *execrationem*; qua super re consuli poterunt liturgiae tractatores.

Ad *sacra vasa* vero quod pertinet, tamquam praecipua ex eis recensenda occurrunt: *calix* et *patena*, necnon *ciborium* seu *pyxis*, et *ostensorium*; de quibus etiam plura sacri canones constituerunt super materia, forma et benedictione.

Postremo meminisse iuvabit: 1. argumentum haud infimum dilectionis, qua ecclesia semper prosequuta est decorem domus Dei et locum habitationis eius, praebere officia ab ipsa in capitulis cathedralibus instituta *primicerii*, *sacristae*, et *custodis* (quorum mentio est in L. I Decr. Greg. IX, quorumque munia hodie pluribus in locis ab aliis solent expleri): nam *primicerii* (alias *praecantoris* seu *cantoris*) proprium erat clericos cantum docere atque tempore officiorum scholam cantorum moderari: ad *sacristam* (alias *thesaurarium*) archidiacono subiectum spectabat curam gerere tum ecclesiae thesauri, tum sacrorum vasorum; et tandem ad *custodem*, utpote sacristae ministrum, pertinebat munus sive custodiendi vasa minus pre-

tiosa, utensilia, pallia etc., sive disponendi ea quae altaris ministerium exigebat, sive moderandi campanarum sonitum; 2. postremis hisce annis S. C. R. plures responsiones edidisse super liceitate in sacris peragendis usus quorundam ex recentioribus inventis; 3. hinc v. g. die 15 apr. 1893 in *Ceneten.* respondisse: posse adhiberi ad sacra paramenta efficienda *lineolum* (vulgo *gelsolino*) seu textum quoddam ex serico et mori fibris, dummodo contextus, de quo agitur et cuius plurima et variata specimina ad S. C. transmissa fuerant, nunquam, nova adiecta materia, immutetur; 4. pariter, die 8 martii 1879, ad quaesitum: « An super
« altari praeter candelas ex cera tolerari possit, ut ha-
« beatur etiam illuminatio ex gaz, vel an usus prae-
« dictus prohiberi debeat », reposuisse: « Negative ad
« primam partem. Affirmative ad secundam »; 5. item die 4 iunii 1895 ad dubium: « Utrum lux electrica
« adhiberi possit in ecclesiis », respondisse: « Ad cul-
« tum: *Negative.* Ad depellendas autem tenebras,
« ecclesiasque splendidius illuminandas: *Affirmative,*
« cauto tamen ne modus speciem praeseferat thea-
« tralem ».

IV. *De libris ritualibus.*—Inter hosce potissimi sunt *Missale* et *Breviarium*, de quibus iam loquuti sumus, necnon *Martyrologium*, *Pontificale*, *Caeremoniale et Rituale*.

Martyrologium est liber, in quo nomina sanctorum describuntur. Antiquissimus est eius usus, verum hodie omnes latinae ecclesiae indiscriminatim Martyrologio Romano uti debent, ut patet ex litt. *Emendato*, a Greg. XIV editis 14 ian. 1584, et quidem iuxta correctionem a Bened. XIV peractam: quod tamen non obest, quominus nomina servorum Dei post id temporis *canonizatorum* (non tamen *beatificatorum*

tantum) in novis editionibus locis suis, servatis servandis, poni possint, imo et debeant.

Idem fere de Pontificali repetendum est, nam ecclesiae latinae omnino adhibere debent *Pontificale Romanum* iuxta correctiones Clementis et Urbani VIII, prout plene eruitur ex eorum litteris: *Ex quo* et *Quamvis alias*. Item de Caeremoniali concludas oportet, ut constat ex litteris *Cum novissime* Clementis VIII, *Etsi alias* Innocentii X et *Licet alias* Benedicti XIII. Illud autem Caeremonialis est proprium, prout pluries declaravit S. R. C., non auferre contrarias consuetudines dummodo sint *immemoriales*.

Tandem ad Rituale quod spectat, hodie Romana Ecclesia observat *Rituale Romanum* a Paulo V editum (litt. *Apostolicae Sedi*) et a Benedicto XIV emendatum (litt. *Quam ardenti*). Haud praetereundum ducimus, de eo aliqualem olim extitisse controversiam, num universas ecclesias (1) eius obligatio adstringeret; ratione dubitandi praecipua exinde petita, quod Paulus V *hortatoriis* tantum verbis videbatur usus. Verum, maxime post plures S. C. R. responsiones, arbitramur omnino esse affirmandum. Quamvis autem diversa sit conditio iuridica *Ritualis* proprie dicti et eius *Appendicis*, censemus tamen formulas et caeremonias in hac contentas servandas esse ab omnibus, qui illos certos ritus explere intendunt.

(1) Vix notatu necessarium hac generali locutione non comprehendi ecclesias propria legitima ritualia habentes, ut en orientales.

§ IV.

*De diebus festis
ubi et de ratione canonica tempus supputandi.*

CAPITULUM I.

De celebratione dierum festorum.

I. Notio, institutio, abrogatio et translatio.—
Dierum festorum nomine hoc in genere veniunt ii, quibus ecclesiastica lege Deo colendo peculiari modo vacare debemus; quod potissimum consequimur tum assistendo divini sacrificii oblationi, tum a certis quibusdam operibus abstinendo.

Iamvero dies festos indicere ex religionis causa (quavis quaestione praetermissa de iure originario vel devolutivo, quo fortasse pollere potest princeps in divino cultu moderando in ordine mere naturali, qua de re agitur in iure publico) tantummodo ad ecclesiam spectare exploratissimum est.

Quod si quaeratur ad quosnam *in concreto*, ut aiunt, pertineat ius dierum festorum *indicendorum*, et per consequens etiam *abolendorum* (excepto enim casu in quo singulare quid, v. g. superioris praeceptum, obsit, eius est solvere, cuius est ligare) respondebimus:

I. ad RR. PP. quoad orbem universum plene et independenter hoc ius spectare vi ipsius primatus;

II. imo ita id ipsorum esse proprium, ut nullo non tempore potuerint, tamquam supremi divini cultus moderatores, leges ferre hac in re, quod v. g. plene deducitur ex celebri facto S. Victoris, qui Asianos

coegit ad pascha celebrandum eadem die qua ecclesia romana, quam rem ratam habuit et Conc. Nicaenum;

III. tamen, ut plurimum saltem, non consuevisse illos ante Urbanum VIII rem universam ad se avocare quoad dierum festorum ordinationem, adeo ut ante illa tempora legitime potuerint Episcopi in suis dioecesibus dies festos instituere et abrogare, et *hoc* quidem *auctoritate propria, illud de capituli saltem* (olim etiam cleri et populi) *consensu*;

IV. nunc vero, seu post Urbani VIII litteras: *Universa* (idibus sept. 1642): 1. certe non posse Episcopos dies ab eodem pontifice vel eius successoribus pro toto orbe tamquam festos constitutos abrogare, ita ut vere improbanda fuerint nulliusque roboris censenda, quae olim hac in re attentarunt plures ex gallicanis praesulibus; 2. imo certum quoque videri, attento praesertim decreto S. C. R. diei 23 iunii 1703 (apud Gardellini, N. 3502), eadem Urbani constitutione ablatam fuisse ab Episcopis novos festos dies inducendi facultatem.

Et haec quidem de festorum origine satis superque videri possent. Verum haud praetereundum ducimus:

I. a Pio VII contra Pistorienses: 1. damnatam fuisse tamquam falsam, temerariam, scandalosam, ecclesiae iniuriosam, faventem haereticorum in dies festos per ecclesiam celebratos conviciis, propositionem adfirmantem: « novorum festorum institutionem ex neglectu « in veteribus observandis, et ex falsis notionibus « naturae et finis earundem solemnitatum originem « duxisse » N. LXXIII.; 2. itemque tamquam falsam, conciliorum generalium et Summorum Pontificum laesivam, scandalosam et schismati faventem, reprobata fuisse deliberationem eiusdem pseudo-synodi de transferendis in diem dominicum diebus festis an-

nualibus, quum inniteretur illa erroneae persuasioni ad Episcopum competere ius disciplinam ecclesiasticam moderandi quoad res mere spirituales, ideoque et missae audiendae praeceptum abrogandi diebus, in quibus illud ex pristina ecclesiae lege nostris quoque temporibus viget. N. LXXIV.;

II. hoc saeculo tum ob frigescentem hinc fidelium pietatem, tum ob exortam illinc necessitatem publicis privatisque negociis vacandi, S. Sedem benigno vultu excipere atque exaudire preces, quae variis ex orbis plagis ei offeruntur quoad reductionem vel translationem dierum festorum; et ita reapse contigisse compertum est quoad Galliam, in qua plures dies festi suppressi fuere, v. g. secunda dies post tum Nativitatem Domini tum Pascha, alii vero translati sunt in dominicam insequentem, ut ecce solemnitates Epiphaniae et Corporis Christi; ubi haec quoque animadversione digna obiciuntur nobis: 1. plerumque saltem, S. Sedem uti opera S. Officii, quum hac super re aliquid decernit; 2. sedulo esse perpendendum quam ratione alicuius diei festi statuatur translatio, quum fieri possit ut transferatur vel *externa* tantum *solemnitas*, vel missa quoque simul cum officio, quo postremo in casu qui tenentur sacrum facere pro populo, unam eandemque missam die dominica, in quam facta est translatio, celebrantes, satisfaciunt muneri suo.

II. **Species.** — Christianos semper plures dies tamquam festos recoluisse omnino certum est. Imo ab Apostolis ipsis repetenda est *dierum dominicorum* (alias *dominicarum*) et praesertim Paschatis et Pentecostes institutio. Serius alii dies festi in honorem tum Christi Servatoris, tum B. M. V., tum sanctorum inducti sunt.

Nunc vero, attento iure quo utimur. dies festi:

I. alii sunt *universales* et alii *particulares*, prout in universo orbe vel tantum in aliqua dioecesi seu regione colendi sunt; ubi memorare opportunum habemus dierum festorum universalium numerum esse aestimandum: 1) ex litt. *Universa*, ab Urbano VIII editis die 13 sept. 1642; quibus constat ex praecepto esse colendos (ni intercesserit privilegium vel dispensatio): « Dominicos... dies totius anni, Nativitatis D. N. I. C., « Circumcisionis, Epiphaniae, Resurrectionis cum duabus pariter sequentibus feriis, Pentecostes, SS. Trinitatis, Solemnitatis Corporis Christi, et Inventionis « S. Crucis; necnon Purificationis, Annuntiationis, Assumptionis et Nativitatis Deiparae Virginis, Dedicationis S. Michaelis Archangeli, Nativitatis S. Ioannis « Baptistae, SS. Petri et Pauli, S. Andreae, S. Iacobi, « S. Ioannis, S. Thomae, SS. Philippi et Iacobi, S. Bartholomaei, S. Mathaei, SS. Simonis et Iudae et S. Matthiae Christi Domini Apostolorum, item S. Stephani « Protomartyris, SS. Innocentium, S. Laurentii Martyris, « S. Silvestri Papae et Confessoris, S. Iosephi Conf. et « S. Annae, Deiparae respective Sponsi ac Genitricis, « Solemnitatis Omnium Sanctorum, atque Patronorum » (de quibus postremis inferius redibit sermo): 2) ex litt. *Commissi nobis*, quibus Clemens XI, die 6 dec. 1708, adiunxit recensitis etiam festum Imm. Conc. B.V.:

II. alii sunt *solemniores* seu *pleni* et alii *minus solennes* seu *dimidiati*, prout in eis est vacandum divinae rei et abstinendum simul a certis operibus, vel tantummodo est sacrum audiendum; quae distinctio alicubi obtinuit fere ad postrema haec tempora, v. g. quoad festa Apostolorum:

III. alii tandem sunt *immobiles* et alii *mobiles*, prouti certam diem sibi assignatam habent sin minus.

III. **Quomodo colendi.** — Plura hac de re inquirunt et tradunt theologi. Nos praecipua cursim adnotantes constituimus:

I. festorum celebrationem obligare *sub gravi*, prout liquet (ut alia argumenta praetermittamus) ex propos. LII ab Innoc. XI damnata: *Praeceptum serrandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si absit contemptus*:

II. certe eam inducere necessitatem audiendi sacrum:

III. insuper obligationem importare abstinendi a quibusdam certis operibus, nempe: 1) *serrilibus*, seu iis quae corpore praecipue exercentur et proxime ordinantur ad ipsius utilitatem, uti suere, fodere, metere etc.: 2) *forensibus*, quae videlicet pertinent (ut habet C. I *De feriis*) tum ad *placita*, seu ad actiones iudiciales tam civiles quam (imo et praesertim) criminales, dummodo exigant strepitum; tum ad *sacramenta*, seu ad solemnem delationem et praestationem iurisiurandi necnon ad celebrationem publicam et solemnem contractuum; tum tandem ad *mercatus*: ubi silentio non praetereundum olim tum mercatus tum nundinas fuisse prohibita, verum maxime post const. Benedicti XIV, *Ab eo tempore* (5 nov. 1745) tolerari interdum nundinas sub certis conditionibus, v. g. ut tempore divinorum officiorum claudantur apothecae etc.:

IV. in communi et veriori sententia legem, quae sanctificanda festa mandat, nil aliud praeter auditionem sacri et abstinentioniam a recensitis operibus iubere, licet verissimum esse queat, ut quis *per accidens* alio ex capite ad aliquid aliud teneatur v. g. ad audiendam concionem, ut sibi comparet necessariam eruditionem in rebus fidei:

V. pluribus de causis v. g. necessitate, dispensatione, consuetudine fieri posse, ut quis huiusmodi lege implenda legitime solvatur:

VI. tempus, quod tanquam Deo sacrum in festorum observatione habendum est, quamvis in lege veteri a vespera ad vesperam computaretur, et ita etiam iure nostro olim esset computandum, ut liquet ex C. I *De feriis*, saltem ex consuetudine, quam universalem hodie esse censemus, a media nocte ad mediam noctem esse supputandum.

Coronidis gratia referre heic placet (totidem verbis etsi inelegantibus) quae in capitularibus Caroli Magni (a. 789) habentur de sanctificatione festorum constituta, sub C. LXXX, quod inscribitur: EPISCOPIS OMNIBUS. *Statuimus quoque, secundum quod et in lege Dominus praecipit, ut opera servilia diebus dominicis non agantur, sicut et bonae memoriae genitor meus in suis synodalibus edictis mandavit, quod nec viri ruralia opera exerceant, id est, nec in vinea colenda, nec in campis arando, metendo, vel foenum secando, vel sepea ponendo, nec in silvis stirpare, vel arbores caedere, vel in petris laborare, nec domos construere; nec in orto laborent, nec ad placita conveniant, nec venationes exerceant. Et tria carraria opera licet fieri in die dominico; id est, ostilia carra, vel victualia, vel si forte necesse erit corpus cuiuslibet ducere ad sepulchrum. Item feminae opera textilia non faciant, nec capulent restitos, nec consuant, vel acupictile faciant; nec lanam carpere, nec linum battare, nec in publico vestimenta lavare, nec herbices tundere habeant licitum; ut omnimodis honor et requies diei dominicae serretur. Sed ad missarum sollempnia ad ecclesiam undique conveniant, et laudent Deum in omnibus bonis quae nobis in illa die fecit.*

CAPITULUM II.

De ratione canonica tempus supputandi.

Ob rerum analogiam opportunum arbitramur heic aliqua saltem delibare de modo, quem ecclesia tenet in temporibus computandis.

Iamvero, quum duplex ratio tempus supputandi in ecclesia habeatur seu *liturgica* et *iuridica*, utramque singillatim expendemus, at breviter pro re nostra, illud praemonentes ecclesiam nunc sequi eam quae *vulgaris aera* appellatur.

Consulto tamen *nunc* diximus, nam non semper eandem methodum hac in re sequuta est ecclesia. Reapse tribus prioribus saeculis anni computabantur habita ratione consulum vel imperatorum; postea seu tempore Constantini receptus fuit *indictionum* usus, de quo dicemus inferius; et tandem saec. VI introducta est *aera vulgaris* auctore Dionysio Exiguo. Omnibus tamen notum est aeram hanc non congruere adamussim historicae veritati, quum supponat Christum natum esse anno 753 ab U. C. iuxta Varronis computum, dum revera non solum Christus natus non est post annum 749, sed probabilius anno 748 eius nativitas contigit.

I.

De computo ecclesiastico.

I. Notiones praeviae. — Hoc nomine donari solet quidquid *ad rationem praesertim liturgicam* spectat temporum computandorum. Huc autem praecipue pertinent quae respiciunt: *annum et eius partes, numerum aureum, epactas, litteras dominicales et*

indictiones; de quibus eo libentius dicemus, quod Syn. Trid. (Sess. XXIII, C. XVIII *de Ref.*) inter ea, quae clericis in seminariis tradenda sunt, computum quoque ecclesiasticum recenset.

II. De anno et eius partibus. — Maxime prae oculis ea retinentes, quae continentur in praefatione Breviarii Romani, dicimus:

I. annum continere menses duodecim, hebdomadas duas et quinquaginta et diem unum, dies vero trecentos sexagintaquinque et fere sex horas: tanto enim tempore sol zodiacum perlustrat:

II. quater autem sex horas singulis quaternis annis diem constituere, unde ille annus intercalaris dicitur *bissextus* vel *bissextilis*, appellatione derivata ex usu enuntiandi, huiusmodi annis, *bis* (seu diebus 24 et 25 feb.) VI *kalendas martias*:

III. tamen sex recensitas horas non esse integras, quum aliqua minuta earum complemento deficiant:

IV. ex horum vero neglectu aliquando eo progressum esse, ut tractu temporis eadem efformaverint plures dies; unde intercidit ut aequinoctium vernum, quod a Conc. Nicaeno I. (a. 325) ad XII kal. april. fuerat constitutum, sedem suam mutaverit:

V. huic malo occurrisse Gregorium XIII. non solum aequinoctium vernum restituendo ad XII kal. apriles, exemptis e mense octob. a 1582 decem diebus, verum sapienter providendo ut idem error in posterum vitaretur, constituta lege ut bissextum quarto quoque anno continuaretur praeterquam in annis centesimis, qui, licet bissexti antea semper fuerint qualemque etiam esse voluit annum 1600 correctioni proximum, postea tamen non omnes essent bissextiles, sed tantum quartus ex eis; unde v. g. ex centesimis prior post annum 1600 bissextus erit annus 2000.

III. **De numero aureo, epactis et litteris dominicalibus.** — Haec pauca quae sequuntur pro schola nostra sat superque erunt.

I. Cyclos decemnovennalis *numeri aurei* (ita dicti quia Athenis aureis siglis describebatur) est revolutio numeri XIX annorum ab I usque ad XIX, qua peracta reditur ad unitatem.

II. Usus huius cycli inductus est in ecclesiasticum computum a Conc. Nic. I ad lunationes indicandas, quo sic facilius dies Paschae inveniri posset.

III. Quia vero non omnino exacta erat haec computatio, inductus est *epactarum* usus.

IV. Epacta nihil aliud est quam numerus dierum, quibus *annus solaris* (qui diebus 365 constat) excedit annum lunarem (ex diebus 354 conflatum), ita ut epacta *primi* anni sit 11, *secundi* 22, at *tertii* sit 3, quia, si rursus 11 dies ad 22 adiiciantur, efficietur numerus 33, a quo si reiiciantur dies 30 qui unam lunationem embolismalem constituunt, relinquentur 3, atque ita deinceps.

V. Solum quando perventum erit ad ultimam epactam respondentem numero aureo 19 quae est 29, adduntur 12, ut, abiectis 30 ex composito numero 41, habeatur rursus epacta 11 ut in principio.

VI. Hoc autem ideo fit, ut ultima lunatio embolismica, currente aureo numero 19, sit tantum 29 dierum.

VII. Si enim 30 dies contineret, ut aliae sex lunationes embolismicae, non redirent novilunia post 19 annos solares ad eosdem dies, sed versus calcem mensium prolaberentur, contingerentque uno die tardius quam ante 19 annos.

VIII. Sunt autem novendecim epactae, quot et aurei numeri, atque ante calendarii correctionem re-

spondebant ipsis aureis numeris hoc modo: v. g. *Ann. Num.* I. II. etc. *Ep.* XI. XXII. etc., etc.

IX. Quia vero cyclus aurei numeri erat imperfectus, ut iam diximus (quum novilunia post 19 annos solares non praecise ad eadem loca redeant), emendatus fuit, ita ut, loco numeri aurei et dictarum XIX epactarum, utamur nunc 30 numeris epactalibus (ab 1 ad 30, quamvis epacta ultima seu trigesima notata numero non sit, sed signo * eo quia nulla epacta esse potest 30).

X. Variis autem temporibus ex his 30 epactis respondent decem et novem aureis numeris variae decem et novem epactae, prout solaris anni ac lunaris aequatio exposcit: quae quidem decem et novem epactae progrediuntur, ut olim, per eundem numerum 11; addunturque semper 12 illi epactae quae respondent aureo numero 19, ut habeatur sequens epacta respondens aureo numero 1 ob rationem supra dictam.

XI. Hinc, si epacta quocumque anno proposito sit invenienda, quaerendus in primis est illius anni numerus aureus: hic vero facile invenietur addendo 1 numero exprimenti annum et summam dividendo per 19 (quum enim Christus natus est, numerus aureus erat 1); quod superest est numerus aureus, et si nil supersit, numerus aureus est 19.

XII. Mox sub aureo numero in inferiori ordine tabellae in id paratae reperietur epacta anni propositi vel certe signum *.

XIII. Ubi autem illa epacta vel signum * in calendario inventa fuerint, eo die novilunium fiet.

XIV. Ad *litteras* autem *dominicales* quod spectat dicimus: *a*) eas esse septem seu A. B. C. D. E. F. G.; *b*) ipsarum esse diem dominicam indicare, at ordine inverso, ita ut si hoc anno littera dominicalis

sit *A*, anno proximo futura sit *G* etc. etc.: *c*) anno bissextili duplicem haberi, quarum prima ostendit diem dominicam usque ad S. Mathiam, et alia ab hoc festo usque ad finem anni.

IV. **De indictionibus.** — Est indictio revolutio annorum quindecim, qua paracta, iterum reditur ad unitatem. Initium autem sumit quilibet annus huius cycli, cuius frequens est usus (*frequentior* sane olim) in diplomatibus pontificiis, a mense ianuario.

V. **Recensitarum regularum practica applicatio.** — Sit in exemplum annus praesens 1898 (1).

I. Numerus aureus est XVIII, nam $1898 \div 19 = 1899$: iamvero $1899: 19 = 18$.

II. Epacta est VII, nam in tabella epactarum numero XVIII subiacet VII.

III. Hinc novilunia occurrunt, quoties in kalendario habetur X. VII aut signum *, et propterea diebus 22 ian., 20 feb., 22 martii etc.

IV. Littera dominicalis est B, et hinc annus praesens est communis, neque bissextus habebitur usque ad a. 1904, quo occurrent binae litterae C. B.

V. Indictio romana est XI, nam anno correctionis seu 1582 fuit X, iamvero si e 1898 demas 1582 habebis 316, sed $316: 15$ dat residuum 1, quod coniunctum $X = XI$.

VI. Pascha vero erit die 10 aprilis, nam quum: 1) ex Conc. Nic. Pascha — ne videatur ecclesia iudaizare (2) — celebrandum sit die dominico, qui proxime succedit XIV lunae primi mensis: 2) iuxta Hebraeos ille sit primus mensis, cuius XIV luna vel cadit in diem verni aequinoctii, seu 21 martii, vel

(1) Annus 1898 ille est, quo prodiit prima editio huius voluminis secundi. (2) Hebraei Pascha celebrant die XIV lunae primi mensis iuxta computum ipsis proprium.

propius ipsum sequitur: 3) luna, cuius dies XIV incidit in 21 martii vel propius sequitur, debeat consistere intra 8 martii et 5 aprilis... eo quia huius anni epacta est VII et per consequens novilunium contingit die 22 martii, dies XIV lunae erit 4 aprilis, et hinc Pascha celebrabitur die dominica proxime insequenti seu die 10 aprilis.

VII. Quia vero ex Paschate pendent reliqua festa, quae dicuntur mobilia, occurrent: 1) *Septuagesima* die 6 feb. seu 63 dies ante Pascha: 2) *Dies Cinerum* die 23 feb. seu 46 dies (quorum 40 ieiunio sacrati) a. P.: 3) *Ascensio* die 19 maii seu 40 dies p. P.: 4) *Pentecostes* die 29 maii seu 50 dies p. P.: 5) *Corpus Christi* die 9 iunii seu 61 dies p. P.

VI. **De kalendario dioecetano.** — Nihil aliud est quam libellus, qui quotannis edi solet, ut normam indiget a singulis cleris tenendam in missarum et divinorum officiorum celebratione. Kalendarium autem heic memoratum volumus, quum ecclesiasticum computum singulis annis respondens exacte tradere soleat, additis lunationibus, eclipsis etc. Magna est kalendarii vis, quum ius faciat quoad ecclesias et clerum pro quibus editur. Ubi notandum ex novissima collectione S. R. C. expunctum fuisse decretum diei 23 maii 1835, in *Namurcen.*, ex quo saltem prima fronte videbatur concludendum standum esse kalendario, quamvis hoc certo videretur errare, eique suffectum fuisse decretum diei 15 iunii 1899, quod ita se habet:

N. 4031. *Plurimum dioecesium.* Dubium V. Sacerdos, qui probabilius iudicat errare kalendarium, tenetur ne eidem kalendario stare, an proprio inhaerere iudicio quoad Officium, Missam et colorem paramentorum? Ad V. *Affirmative ad primam partem: Negative ad secundam.*

II.

De temporis supputatione iuridica.

I. **Regulae praeceptuae.** — In temporibus computandis consueverunt homines variis de causis, imo natura ipsa quandoque iubente quandoque suadente, rationem habere: *horae, diei, hebdomadae, mensis et anni.*

Iamvero edicimus attentis dispositionibus *iuris nostri*, necnon ex parte saltem, *romani*:

I. *horam* constare ex 60 minutis *primis* (quorum singula ex 60 min. *secundis* conflantur) eamque esse perfectam, quando primus horae insequentis pulsus auditur:

II. ex horis 24 perfici *diem*, quae si *naturaliter* spectetur (ut saepissime fit v. g. quando sermo est de facto aliquo determinando) decurrit de momento in momentum seu *ad momenta temporum*, ut ait Paulus (1) (v. g. ex hora octava feriae II ad horam octavam feriae III): si vero *civiliter* (ut accipi magis consuevit, quum agitur de obligationibus implendis) supputatur *ex media nocte ad mediam noctem*: ita ut hoc in casu: 1) *quidquid in his viginti quatuor horis, idest duabus dimidiatis noctibus et luce media, actum est perinde* (sit) *quasi quaris hora lucis actum esset* (2): 2) dies aliqua non intelligatur *completa*, ni reapse 24 horae de media nocte ad mediam noctem transierint (3):

III. *hebdomadam* septem dierum spatium complecti, eamque, si *civiliter* consideretur, initium ha-

(1) F. CXXXIV. D. *De verb. signif.* (L. 16). (2) Conf. F. VIII. D. *De feriis* etc. (II. 12). et C. XXIV. *De off. et pot. iudicis deleg.* (3) Conf. F. I. D. *Si quis cautionibus* (II. 11).

bere dominica die et desinere media nocte sabbati sequentis:

IV. *ensem* temporis spatium esse, quod pro varietate casuum vario aestimandum est; qua in re dicimus: 1) attendendas in primis esse iuris positivi dispositiones: 2) iure silente, distinguendum ita esse, ut si dies *termini a quo* (prout inquirunt) sit certa et determinata, eadem insequentis mensis die mensis finiatur; secus sub iudice rem esse, num supputandus sit mensis prout in kalendario communi describitur, an potius debeat censi ex diebus triginta conflatus:

V. tandem *annum* dierum 365 spatio contineri, quamvis de bissexto agatur, quia teste Celso cum Ulpiano: *id biduum pro uno die habetur* (1); in eius autem initio computando plurimum esse referendum locorum consuetudinibus et officiorum stylo, nam v. g. in bullis pontificiis initium anni computatur a die Incarnationis Domini seu a die 25 martii etc. (2).

Tria autem supersunt, quae heic memoratu digna arbitramur, videlicet: 1) in temporibus supputandis, non esse computandum in termino *diem termini a quo* (ita ut si meridie feriae II spondeas te pecuniam soluturum *intra triduum*, XII horarum quae in illa supersunt nulla ratio sit habenda) bene vero *diem termini ad quem*: 2) casu contingente, ut lex requirat spatium v. g. plurium annorum, novissimum ex hisce accipiendum esse integrum et completum: solumque fallere regulam hanc quando, hinc ex verbis quibus legislator usus est quaestio solvi non potest,

(1) Fr. III. § 3 D. *De minorib. vig. quinque annis* (IV. 4).

(2) In quibusdam negotiis, aliquid speciale servatur, nam v. g.: I annus *liturgice* incipit a dominica I Adventus: II dies vero quandoque v. g. quoad certas indulgentias lucrandas supputatur de vespera ad vesperam.

illinc vero materia circa quam lex versatur est favorabilis: 3) tandem casu occurrente, ut v. g. annus iuxta traditam regulam debeat intelligi integer et plenus, sat esse ut postrema dies eiusdem, ni materia odiosa fuerit, tantummodo sit incepta.

II. **Quaestio specialis de tempore medio.** —

Quoniam aetate nostra haec etiam peracta est innovatio, ut plurimis in locis diei supputatio non secundum rei veritatem fiat sed *per fictionem quamdam*, accepto nempe ut *meridiano* integrae regionis, vel etiam nationis, meridiano proprio alicuius certae civitatis, agitata est quaestio num in temporis canonica computatione, v. g. quoad leges ieiunii servandi et brevii persolvendi, hanc supputationem sequi ius vel saltem fas esset. Iamvero re delata ad S. Sedem, nonnullae prodire responsiones, quarum summa haec est, ut *liceat* quidem hisce in rebus stare *horologiis publicis* tempus medium signantibus, attamen id *in potestate* quidem sit, non vero *in obligatione*. Equidem S. C. R. edixerat die 7 aug. 1875: *standum publicis horologiis*; verum postea idem decretum prodiit ita reformatum: *posse stare publicis horologiis*. Vix autem adnotare est opus, quum ex dictis hoc sat liqueat, iis in locis in quibus mos viget, ut in publicis negociis seu *communitè* ratio habeatur *temporis veri*, nullatenus licere privato arbitrio sequi *tempus medium*.

§ V.

De cultu sanctorum.

I. **Notiones praeviae.** — Tractationem de cultu sanctorum incepturis nobis peropportunum videtur praeclara illa verba usurpare, quibus Leo XIII lit-

teras ad Episc. Austriae, Germaniae et Helvetiorum de memoria saeculari B. Canisii, die 1 aug. 1897 datas exortus est, nempe: « Militantis ecclesiae suadet
« utilitas non minus quam decus, ut quos excellens
« virtus ac pietas altius evexit ad gloriam trium-
« phantis, eorum solemni ritu saepius memoria in-
« stauretur. Per has enim honoris significationes an-
« tiquae subit recordatio sanctitatis, opportuna illa
« quidem, infestis autem virtuti ac fidei temporibus
« saluberrima ». Etenim hisce verbis potissima ratio cultus sanctorum continetur et panditur. Nam, uti pulchre aiebat Augustinus: « Solemnitates... martyrum exhortationes sunt martyriorum, ut imitari non pigeat, quod celebrare delectat » (1).

Tria autem hac in quaestione potissimum expendenda occurrunt, idest quae *ad servorum Dei beatificationem et canonizationem*, quae *ad eorum exarriarum venerationem*, et tandem quae *ad sacrarum imaginum cultum* pertinent.

Antequam vero ad haec heic enucleanda propius accedamus, praemittendum ducimus Leonem XIII ad sanctorum quoque cultum sacrum, tectum integrumque tuendum, in const. *Officiorum* (Tit. I, c. V, N. 13) cavisse, ut tamquam damnati habendi sint: « libri aut
« scripta quae narrant novas apparitiones, revelatio-
« nes, visiones, prophetias, miracula, vel quae novas
« inducunt devotiones, etiam sub praetextu quod sint
« privatae, si publicentur absque legitima superiorum
« Ecclesiae licentia ».

Quod quidem decretum, totidem verbis heic transcriptum, licet fortasse prima fronte nimis durum videri queat, tamen cordatus nemo sapientissimum

(1) Serm. 47 *De Sanctis*.

haud praedicabit, qui vel paulisper secum reputet aetatem nostram plures protulisse homines, qui, somnia somniantes, charismate supernaturali sese praeditos iactitantes, ac semetipsos aliosque decipientes, sacratissima omnia subvertunt et pessumdant. Hinc practensa miracula, affectatae visiones, invectae devotiones interdum ridiculae, interdum impietatem quoque praeseferentes, atque alia huiusmodi gravissima incommoda.

Quibus ut obviam fieret, nulli sane curae pepercit S. Sedes, prout constat, v. g.: 1) tum ex decretis S. O. quibus die 5 iunii 1891 declaravit: « Nova Emblemata
« Sanctissimi Cordis Iesu in Eucharistia non esse ab
« Apostolica Sede adprobanda »; ac: « ad fovendam fidelium pietatem satis esse imagines Sanctissimi
« Cordis in Ecclesia iam usitatas; quia cultus erga
« Sanctissimum Cor Iesu in Eucharistia non est perfectior cultu erga ipsam Eucharistiam, neque alius
« a cultu erga Sanctissimum Cor Iesu »; atque die 15 iulii 1893 omnino prohibuit et damnavit, devotionem *Cordis Iesu Poenitentis*, reiectis prorsus titulis: *Cor Iesu Poenitens*, *Cor Iesu Poenitens pro nobis*: 2) tum ex gravissimis verbis decreti iubente Pio IX ab eodem S. O. lati die 13 ian. 1875, quibus arguuntur: « scriptores qui ingenia sua acuunt super argumentis, quae novitatem sapiunt, ac, sub pietatis
« specie, insuetos cultus titulos per ephemerides promovere, student, ut (*scilicet*) ab eorum proposito
« desistant, ac perpendant periculum quod subest
« pertrahendi fideles in errorem etiam circa fidei
« dogmata, et ansam praebendi religionis osoribus ad
« detrahendum puritati fidei, doctrinae catholicae, ac
« verae pietati »; 3) tum denique ex interdicto S. R. C. quo vetatur quominus Episcopi alias litanias praeter

dicatas SS. Nomini Iesu, vel etiam eius Cordi (ex dec. 2 apr. 1899), Lauretanis, atque Omnium Sanctorum publice sinant recitari; quod tamen non impedit quominus alias quoque ipsi examinare possint et debeant, easque, si opportunum censuerint, adprobare, at quoad recitationem tantum privatam et extra liturgicam (1).

II. De servorum Dei beatificatione et canonizatione. — Hac in quaestione pro instituto nostro plura paucis verbis absolventes dicimus:

I. certo constare ingentem esse sanctorum numerum, quum, ut theologi docent, nemo unus possit coelum ingredi aeterna felicitate fruiturus, quin sanctitate *essentially* fulgeat; caeterum vero constet numero esse infinitos prope, qui, Deo opitulante, pie vivunt et decedunt;

II. plurimos inter eos sanctitate singulari omnino enitere, quae per virtutes heroicas, ut inquirunt, atque signa caeterave supernaturalia charismata extrinsecus se prodit;

III. ecclesiam utrumque sanctorum genus publice et solemmniter colere, at diversa ratione, quum priores eatenus veneretur, qua unicam ipsi efformant coelitum cohortem (prout *quotannis* fieri cernimus, v. g. quando in eorum honorem *Commemoratio Omnium Sanctorum* celebratur) ceteros autem non solum una simul coniunctim, sed et singulos seorsim sacris honoribus prosequatur;

IV. hoc posterius tunc ecclesiam praestare, quando, innixa testimonio SS. Litterarum vel proprio iudicio, aliquem Dei famulum declarat *beatum* vel *sanctum*, eumque tamquam exemplum ac praesidium proponit

(1) Conf. v. g. decl. 16 iunii 1880 et 29 oct. 1882.

fidelium cultui: uno verbo quando aliquem servum Dei *beatificat* aut *canonizat*;

V. haec tamen duo minime permiscenda esse, quum beatificatio non sit nisi mera cultus permissio, vel, si interdum vera sit cultus praeceptio, haec non sententiae definitivae iam *latae sed proferendae* tantum, accedentibus novis circumstantiis, vim habeat, ac praeterea particularia loca tantum soleat obstringere; dum contra canonizatio est R. P. sententia penitus definitiva, qua cultus praecipitur et quidem universae ecclesiae;

VI. ecclesiae disciplinam de canonizatione quoad substantiam fuisse semper eandem, quamvis, in minoris momenti adiunctis, variis temporibus recentior ab antiquiori longe recesserit, adeo ut v. g. qui prior certe solemniter canonizatus nobis sese offert, sit S. Udalricus Augustanus, caelitibus adscriptus a Ioanne XV in Conc. Lateranen.; et inter tot Romanos Pontifices, quos ut sanctos veneratur sacrosancta Dei ecclesia, unus S. Pius V canonizationis sollemnis honores obtinuerit, quos ei tribuit Clemens XI;

VII. de beatificatione vero aliter esse dicendum, quum usque ad saec. X plus minusve potuerint eam decernere etiam Episcopi: serius vero, et praesertim post decretalem *Audivimus* Alexandri III (1) et binas const. *Sanctissimus* et *Caelestis Urbs* Urbani VIII, optimo omnino consilio fuisse illam uni R. P. reservatam, quum agatur de re maximi momenti, et in qua non sine animarum detrimento ac scandalo erraretur;

VIII. beatificationem vel *formalem*, ut inquiunt, vel *aequipollentem* esse, prout Romanus Pontifex vel

(1) C. I *De reliq. et ven. Sanct.*

servato solemnī iudiciorum ordine sententiam profert, vel tantummodo ratam habet cultus possessionem;

IX. procedendi formam, praesertim quando agitur de beatificatione formali aut de canonizatione, esse valde implexam et tot tantisque cautelis vallatam, ut, praetermissis quaestionibus, quas expendunt theologi quoad valorem dogmaticum utriusque pontificii actus, beatificationis scilicet et canonizationis, ad tramitem iuris tutissime affirmari possit *moraliter saltem impossibile esse*, ut in eis erretur: quod certe haud satis perpendunt plurimi catholico nomini infensi, qui, rerumstrarum ignari, conviciis et calumniis ecclesiam Dei hac de causa lacescere haud desistunt;

X. beatificationis sententiam inniti tum virtutibus in gradu heroico, ut aiunt, a servo Dei exercitis, tum miraculis (duobus saltem numero) quae ad eius intercessionem dicuntur patrata: in canonizationis vero iudicio, si praecesserit beatificatio formalis, inquire tantum de miraculis;

XI. procedendi methodum non semper eandem omnino esse, quum v. g. aliter procedatur in causis confessorum et aliter in causis martyrum;

XII. iure hac in re vigente aliquas partes Episcopos quoque manere in servorum Dei beatificatione et canonizatione, quum ad eos spectet v. g. ius conficiendi processus tum super casu *cultus immemorialis* ab Urbano VIII sapienter excepto, tum super introductione causae v. g. beatificationis alicuius servi Dei;

XIII. adimi tamen eisdem omnem ordinariam potestatem statim ac Papa per *commissionis signaturam* negotium ad se advocaverit: quo ex momento desinunt pariter suffragia, ut aiunt, atque servus Dei titulo *Venerabilis* cohonestatur;

XIV. beatificationem et canonizationem plurimum etiam differre tum quoad modum quo solemne utriusque decretum publice edicitur, tum quoad effectus qui eas consequuntur;

XV. revera beatificationis Breve legi ab aliquo praelato, instante causae postulatore, iussu Card. S. R. C. Praefecti, et consentiente Card. Basilicae Vaticanae Archipresbytero; e contra bullam canonizationis, ad verba substantialia saltem quod spectat, legi ab ipso R. P. qui universam rem splendidissimo cum apparatu, caelestis gloriae imaginem referente, ipsemet absolvi;

XVI. praeterea quos inter sanctos retulit ecclesia, ubique terrarum colendos esse, atque in ipsorum honorem tum ecclesias excitari posse, tum dedicari altaria etc. dum quos tantum in *beatorum* numerum adscivit, ibi solummodo cultu publico liturgico venerari licet ubi ius factum est; neque fas est omnes venerationis actus eis tribuere, unde licebit, si de ipsorum imagine loquaris, caput radiolis quidem redimire at non diademate; itemque ibi solum permittitur imagines reliquiasve eorum super altari exponere, ubi facultas a S. Sede concessa fuerit missam in eorum honorem celebrandi; nullatenus autem potestas fit ecclesias in eorum honorem aedificandi etc.;

XVII. tandem postremis hisce temporibus varia prodiisse hac in re decreta, ex quibus digna sunt quae memorentur: 1) tum ea verba, quae habentur in litt. *Officiorum* Leonis XIII, Tit. II, c. I, n. 32: « quae ad causas beatificationum et canonizationum » servorum Dei utcumque pertinent, absque beneplacito Congregationis Sacris Ritibus tuendis praepositae publicari nequeunt: 2) tum plures S. R. C. responsiones; unde v. g.: a) die 27 feb. 1887 declara-

tum comperimus dignitates et canonicos, qui adlaborant in processibus conficiendis, sive ordinariis sive apostolicis, in servorum Dei ac beatorum causis, dum a choro ea de causa absunt, omnino habendos esse tamquam praesentes mutato officio, et ideo omnia percipere emolumenta etiam eventualia quovis titulo et nomine et quibusvis sub clausulis personale servitium exquirentibus; *b*) die 14 ian. 1893 latum est decretum, quo omnibus locorum Ordinariis indictum fuit, ut mandent promotores fiscales in processibus, qui ordinaria auctoritate conficiuntur super fama sanctitatis aut super cultu servorum Dei, ab assumendo titulo *Sanctae Fidei Promotorum* abstinere, utpote proprio uni tantum S. Fidei Promotori de Urbe; *c*) die 8 aprilis 1889 declaratum est inter caetera, in hisce processibus adhibendam tantum esse cartam *a tino* nuncupatam, exclusa carta *a machina*, ut aiunt etc.

III. De reliquiarum veneratione. — Sanctorum reliquias esse colendas fuse probant theologi; attamen pro instituto nostro sat erit verba referre Conc. Trid. declarantis (Sess. XXV in dec. *De invocatione, revere-
ratione, et reliquiis Sanct. et sacris imagin.*):

« Sanctorum... martyrum, et aliorum cum Christo
« viventium sancta corpora, quae viva membra fue-
« runt Christi et templum Spiritus Sancti, ab ipso,
« ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fi-
« delibus veneranda esse, per quae multa beneficia
« a Deo hominibus praestantur: ita ut affirmantes,
« sanctorum reliquiis venerationem atque honorem
« non deberi; vel eas aliaque sacra monumenta a fi-
« delibus inutiliter honorari; atque eorum opis impe-
« trandae causa sanctorum memorias frustra frequen-
« tari, omnino damnandi sint, prout iam pridem eos
« damnavit et nunc etiam damnat ecclesia ».

De disciplina vero, quam hoc in genere sequuta est ecclesia, animadvertimus:

I. ecclesiam semper sanctorum exuvias veneratione prosequutam fuisse:

II. antiquissimum hinc esse usum sanctorum reliquias adhibendi in ecclesiarum dedicatione; imo ipsarum cultum saepissime occasionem praebuisse christifidelibus alias ecclesias excitandi; et hinc facile explicari nomen *martyria*, quo primevae aetatis ecclesiae haud raro adpellari consueverunt:

III. etiam nunc, et multiplici quidem modo, sanctorum reliquias publice in ecclesia coli, adeo ut merito perculsa fuerit ut temeraria, pio ac probato ecclesiae mori iniuria, praescriptio Pistoriensium ventantium, ne super altaribus sacrarum reliquiarum thecae floresve apponantur (1):

IV. illud autem semper et cavisse, et in praesentiarum quoque ecclesiam sollertissime cavere, ne aliquid minus congruum seu non omnino pium in hunc cultum irreperet irrepaturque:

V. iussum hinc fuisse a Patr. Trid. in decreto, quod supra retulimus, ut: « omnis... superstitio in san-
« ctorum invocatione, reliquiarum veneratione et ima-
« ginum sacro usu tollatur; omnis turpis quaestus eli-
« minetur, omnis denique lascivia vitetur, ita ut pro-
« caci venustate imagines non pingantur nec ornentur,
« et sanctorum celebratione ac reliquiarum visitatione
« homines ad comessationes atque ebrietates non abu-
« tantur, quasi festi dies in honorem sanctorum per
« luxum⁷ ac lasciviam agantur »:

VI. eadem de causa Innocentium III in Conc. Later IV decrevisse: « Cum ex eo, quod quidam san-

(1) Const. *Auctorem Fidei*, N. 32.

« ctorum reliquias exponunt venales. et eas passim
« ostendunt, christianae religioni detractum sit sae-
« pius: ne in posterum detrahatur, praesenti decreto
« statuimus, ut antiquae reliquiae amodo extra capsam
« nullatenus ostendantur, nec exponantur venales. In-
« ventas autem de novo nemo publice venerari prae-
« sumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fue-
« rint approbatae. Praelati vero non permittant eos,
« qui ad eorum ecclesias causa venerationis accedunt,
« variis figmentis aut falsis documentis decipi, sicut
« in plerisque locis occasione quaestus fieri consue-
« vit » (1), ubi notandum: 1) *ad reliquias* publice ex-
ponendas sufficere Episcopi licentiam, si *certe* constet
eas esse alicuius viri vitae sanctimonia illustris iam in
sanctorum album relati, ut adparet ex Conc. Trid.
iubente (*l. c.*) novas reliquias recipiendas non esse nisi
recognoscente et approbante Episcopo: 2) ex recenti
responsione S. C. Indulg. (20 ian. 1896): « Reliquias
« antiquas (*scilicet de quarum authenticitate certa de-*
« *sunt documenta*) conservandas esse in ea venera-
« tione, in qua hactenus fuerunt, nisi in casu parti-
« culari certa adsint argumenta eas falsas vel sup-
« posititias esse »:

VII. a Pio IX in const. *Apost. Sedis* excommunic.
simpl. S. Sedi reservatae subiectos fuisse « Extrahentes
« absque legitima venia reliquias ex sacris coemete-
« riis sive catacumbis Urbis Romae, eiusque territorii,
« eisque auxilium vel favorem praebentes »: qua in
re animadvertendum est: 1) licentiam hanc esse pe-
tendam et scripto dandam a Card. Urbis Vic., ut con-
stat ex litt. *Ex commissae* (13 ian. 1672) Clementis X:
2) S. C. R. interrogatam: I. « An phialae vitreae aut

(1) C. II *De reliq. et ven. Sanct.*

« figulinae sanguine tinctae, quae ad loculos sepulto-
« rum in sacris coemeteriis, vel intus, vel extra ipsos
« reperiuntur, censi debent martyrii signum »;
II. « An ideo sit standum vel recedendum a decreto
« S. C. Indulgentiarum et Reliquiarum diei 10 apr.
« 1668 », respondisse 10 dec. 1863: Ad I. *Affirmative*.
Ad II. *Provisum in primo* etc.:

VIII. S. Cong. Indulg. die 21 dec. 1878 ad com-
pescendos abusus nonnullorum, qui eo impietatis de-
venerant ut: « turpis lucri avidi sacras reliquias un-
« de quaque exquisitas et arreptas et authenticitate
« pollentes, Romae potissimum, magno fidelium et
« maxime advenarum scandalo », vendere non eru-
bescerent; iubente Leone XIII districte praecepisse:
« ne christifideles sub quolibet praetextu, etiam redi-
« mendi Sacras Reliquias, Sanctorum exuvias, licet
« capsula reconditas et sigillo munitas, tam in Urbe
« quam extra, emere aut mercari praesumant »; ac
insuper mandavit, ut: « quicumque Sacras Reliquias,
« quae venales prostent, invenerit, locorum Ordina-
« rios commoneat, quorum intererit opportune pro-
« videre »:

IX. tandem E. Urbis Vic., eodem Leone XIII man-
dante, XVI kal. feb. 1881, eo quia scelestissimi ho-
mines nova impietate: « arculas ad instar veterum
« et legitimarum cum ossibus supposititiis, cum si-
« gnis ex antiquis expressis, ita composuerunt ut
« legitimis similes essent; neque veriti sunt ipsas
« authenticas litteras eadem fraude et arte configere.
« quo pacto plures in dolum induxerunt », Episcopos
totius orbis admonuisse: « ut martyrum corpora, quae
« c romanis veterum christianorum coemeteriis pro-
« diisse dicuntur, quaeque utcumque recognita ec-
« clesiarum praesulibus nunc exhibentur, generatim

« suspecta habeant, neque fidelium cultui proponi
« permittant, donec novis litteris moneantur qua ra-
« tione circa ea se gerere debeant ».

IV. **De sacrarum imaginum usu et cultu.** —
Ilac in quaestione haec sunt animadvertenda:

I. usum a cultu nos distinxisse, non solum quia
reapse valde inter se distant, sed insuper quia, uti
ex ecclesiastica historia compertum est, non semper
et ubivis eadem ratione uterque fuit receptus:

II. esse autem imagines adservandas et colendas,
nisi forte rerum adiuncta aliud suadeant, exploratis-
simum esse, ac probatum nos supponere in theologia:
quod caeteroquin liquet praecipue ex Conc. Trid. de-
clarante in saepius citato decreto: « Imagines... Christi,
« Deiparae Virginis et aliorum sanctorum, in templis
« praesertim habendas et retinendas, eisque debitum
« honorem et venerationem impertiendam, non quod
« credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus,
« propter quam sint colendae; vel quod ab eis aliquid
« sit petendum; vel quod fiducia in imaginibus sit fi-
« genda, velut olim fiebat a gentibus, quae in idolis
« spem suam collocabant; sed quoniam honos, qui eis
« exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae reprae-
« sentant; ita ut per imagines, quas osculamur, et
« coram quibus caput aperimus et procumbimus, Chri-
« stum adoremus et sanctos, quorum illae similitu-
« dinem gerunt, veneremur; id quod Conciliorum,
« praesertim vero secundae Nicenae Synodi, decretis,
« contra imaginum oppugnatores est sancitum »:

III. affirmasse tamen nos esse adservandas et co-
lendas imagines: *nisi forte rerum adiuncta aliud
suadeant seu iubeant*:

IV. reapse primis saeculis, attentis tum nascentis
ecclesiae paupertate, tum ethnica superstitione, tum

recens conversorum infirmitate, tum tandem effreni gentilium petulantia, raro invaluisse in ecclesiis usum et cultum sacrarum imaginum:

V. verum, simul ac donata ecclesiae libertate licuit sacras aedes palam excitare, utrumque prorsus fuisse receptum ac late propagatum (ut Patres inde a saec. IV testantur); non ita tamen ut statim ubilibet generalis evaserit, quum constet v. g. apud Orientales, circa VII saltem saeculum, fuisse retentas in ecclesiis *imagines* sacras eisdemque publicum cultum fuisse exhibitum, quod infertur ex decretis Conc. Nicaeni II adversus Iconoclastas atque ex dira persecutione, qua huiusmodi haeretici ecclesiam Christi divexarunt:

VI. at *imagines* tantum, ad Orientales quod attinet, nos memorasse, quum notum sit, ad declinandam quamcumque venerationis inanum deorum occasionem aut suspicionem, statuarum usum fuisse a Graecis non exceptum:

VII. quo vero tempore in ecclesia latina universalis extiterit sacrarum imaginum usus et cultus non apprime innotescere; asserendum tamen videri: 1) principio viguisse usum, si generatim saltem loquamur, ac deinceps cultum, quod eruitur ex controversia quae in Galliis exarsit occasione decretorum Nicaenae Synodi secundae, quam nuper citavimus: Gallis enim *usus* quidem at non *cultus* imaginum diuturno temporis lapsu probatus fuit: 2) certe autem S. Gregorii Magni aetate, tum usum tum cultum iam floruisse in ecclesia romana, eandemque eo ex tempore constantissime usque ad nostra tempora utrumque servasse, quamvis Novatores saec. XVI conviciis et calumniis hac etiam de causa eam lacerare non erubuerint:

VIII. si vero hodiernam disciplinam seu practicum modum imagines retinendi colendique spectes, praesertim esse perpendenda:

1. quae (*l. c.*) statuit Syn. Trid., nempe, aditu in primis omni superstitioni et lasciviae intercluso, ut supra iam monuimus: *a*) ut nulla admittatur imago falsi dogmatis vel erroris expressiva: *b*) ut Episcopi doceant populum sacris picturis idipsum erudiri atque in fide confirmari, uberemque fructum exinde percipitum ob beneficiorum copiam, quae a Deo intercedentibus sanctis suis conceduntur, tum ob virtutum aemulationem, quae in cordibus nostris excitatur: *c*) praeterea, ut nemini liceat ullo in loco vel ecclesia, etsi quomolibet exempta, ullam insolitam imaginem ponere, vel ponendam curare, nisi ab Episcopo fuerit approbata:

2. plurima S. R. C. decreta, quae variis temporibus manarunt ad moderandum liturgicum sacrarum imaginum cultum, qualia sunt v. g. edita die 22 aug. 1744 in *Ripau.* et die 27 sept. 1828 in *Mazarieu.*, quibus statutum est non licere imagines reliquiasve processionaliter (ut aiunt) deferre sub baldachino, ac tegendas esse imagines quando in altari, ubi consistunt, solemniter exponitur SS. Sacramentum: ex quibus peculiarem mentionem meretur, utpote recens atque antiquis aliquatenus derogans, decretum manatum die 27 aug. 1894, quo statutum est: « imagines vi-
« rorum ac mulierum, qui cum fama sanctitatis de-
« cesserunt, sed nondum beatificationis aut canonizationis honores consecuti sunt, neque altaribus
« utcumque imponi posse, neque intra altaria depingi
« cum aureolis, radiis, aliisve sanctitatis signis: posse
« tamen eorum imagines vel gesta ac facta in parietibus ecclesiae, seu in vitris coloratis exhiberi, dummodo imagines illae neque aliquod cultus vel san-

« civitatis indicium praeseferant, neque quidquam
« profani aut ab ecclesiae consuetudine alieni »:

3. const. *Sollicitudini* a Benedicto XIV datam die
1 oct. 1745, qua plura decernit de imaginibus, quae
iuxta ecclesiae sensum utpote approbatae aut repro-
batae sunt habendae:

4. const. *Auctorem Fidei*, qua Pius VI variis theo-
logicis censuris notavit (NN. 69. 70. 71. 72) insanis-
sima Pistoriensium placita etiam hac de re, nempe:
generatim et indistincte esse ab ecclesia auferendas,
veluti erroris occasionem rudibus praebentes. ima-
gines SS. Trinitatis; item reprobandum generatim esse
populi usum alicui imagini peculiarem cultum impen-
dendi atque ad ipsam potius quam ad aliam confu-
giendi; similiter prohibendum esse quominus imagines
praesertim Beatae Virginis ullo titulo distinguantur,
praeterquam appellationibus, quae sint analogae my-
steriis, de quibus disertam infertur mentio in SS. Litteris;
et tandem convellendum esse tamquam abusum mo-
rem, quo velatae asservantur certae imagines:

5. tandem const. *Officiorum*, qua Leo XIII (Tit. I.
C. VI, N. 15) sapienter decrevit: « Imagines, quomodo-
« cumque impressae, Domini Nostri Iesu Christi, Beatae
« Mariae Virginis, Angelorum atque Sanctorum, vel
« aliorum Servorum Dei ab Ecclesiae sensu et decretis
« diffformes, omnino vetantur. Novae vero sive preces
« habeant adnexas, sive absque illis edantur, sine ec-
« clesiasticae potestatis licentia non publicentur »;
quas Leonis XIII dispositiones sciendum est statuas,
numismata et picturas minime respicere, sed imagines
tantum presso sensu acceptas quocumque modo im-
pressas, adeo ut illae seu statuae etc. dimetiendae sint
iuxta vim antiquorum decretorum, hae vero ad tra-
mitem veterum ac recentium.

V. De patronorum electione et cultu, necnon de sanctorum centenariis. — Ne quid desit, instituti nostri indoles prout fert, tractationi de cultu sanctorum, huiusmodi caput adiiciendum esse videtur, seu:

I. inde a dissitis temporibus consuevisse plebem christianam ex coelitem turba singulares sibi apud Deum protectores deligere, quibus propterea *sanctorum patronorum* nomen inditum est:

II. huiuscemodi electionem perficiendam esse iuxta normas traditas a S. C. R. in decreto diei 23 mart. 1630 ab Urbano VIII adprobato; quarumque summa haec est ut: 1) patronus cooptetur ex iis tantum, qui ab ecclesia universali *sanctorum* titulo coluntur: 2) idemque, civitati vel regno constituendus, eligatur a populo per secreta suffragia in consiliis generalibus; nec ab officialibus tantum in patronum rogatus habeatur ratus, nisi isti speciale obtinuerint mandatum: 3) accedat quoque consensus Episcopi et cleri: 4) electionis causae examinentur et probentur a S. C. R.:

III. patronorum cultum speciales regulas moderari: unde v. g. inter dies festos, quos Urbanus VIII, litt. *Universa*, tamquam de praecepto observandos esse declarat, recensetur dies festus: « unius ex principalioribus patronis in quocumque regno sive provincia, et alterius pariter principalioris in quacumque civitate, oppido vel pago, ubi hos patronos « haberi et venerari contigerit »:

IV. huc quoque quodammodo spectare usum, qui postremis hisce temporibus maxime invaluit atque in dies crebrescit, celebrandi scilicet solenni pompa *festi centenaria*, ut inquit, sanctorum praesertim patronorum:

V. huiusmodi morem laudabilem omnino esse, ec-

clesiae acceptum, ab eaque multifariam v. g. indulgentiis etc. optimo sane consilio fotum; nam ut verba fere ipsa Leonis XIII festa centenaria S. Ioannis de Cruce, per Breve diei 4 martii 1891 commendantis, usurpemus: aequum sane est gratoque animo non minus quam pietati maxime consentaneum, ut honores singulares habeantur sanctissimis viris, qui labore, doctrina, operosa sedulitate egregie de ecclesia meruerunt, illamque clarissimarum virtutum splendore illustrarunt:

VI. sedulo tamen curandum ut omnia et singula recto ordine procedant, et hinc ab iis abstinendum quae ecclesiae intentioni minus congruunt, prout esset v. g. celebratio *temporalis nativitatis* alicuius sancti: «etiam si celebratio fieret die obitus vel alio «quocumque die memoriae eiusdem Sancti vel Beati «adsignato» (ut decl. S. R. C. 19 et 23 dec. 1893): ecclesia enim nullius sancti (exceptis B. V. et S. Ioanne Bapt.) temporalem nativitatem celebrare consuevit: ubi tamen silentio haud praetereundum, quod quamvis ecclesia Nativitatem B. V. celebret, die 31 maii 1884 S. C. R. ad dubium: «an recoli expediat anno proximo 1885 in toto orbe centenaria commemoratio «nativitatis Beatae Mariae Virginis», mature expensis omnibus, unanimi suffragio respondit: *Non expedire*; et merito quidem, quum, ut eadem S. C. declarabat in epist. ad Card. Haynald: «cultus Dei-«parae in Ecclesia sit plane quotidianus ac prope «nulla temporis mensura limitatus»; quae etiam ratio plus minusve in causa fuit cur eadem S. C. reposuerit a. 1895: *Non expedire*, ut solemniter celebraretur anno 1900 centenarium festum *Redemptionis*.

SECTIO II.

De his quae pertinent ad hominum sanctificationem.

Ut iam indigitavimus, huc spectant *proxime* quae respiciunt *verbi divini praedicationem et lectionem, sacramentorum et sacramentalium administrationem ac receptionem*, et tandem *ieiuniorum et abstinentiae disciplinam*; *remote* vero quae attingunt (ut inquiunt) *sive instituta charitatis, sive instituta scientifica*; quae omnia singillatim, at brevissime, tot capitibus expendemus.

CAPUT I.

De verbi divini praedicatione et lectione.

Duobus articulis dicemus: 1. *de sacris concionibus et catechesibus*: 2. *de lectione S. Scripturae et de munere canonici theologi*.

ART. I.

De sacris concionibus et catechesibus.

I. De verbi divini praedicatione generatim spectata. — Inter ea, quae ex divina dispositione potissimum fuerunt ordinata ad homines sanctificandos, profecto est recensenda enuntiatio et auditio verbi divini. Et reapse, si sine fide: « impossibile est » placere Deo et ad filiorum eius consortium perve-

« nire » (1), teste Paulo: « fides ex auditu, auditus autem per verbum Christi » (2).

Quae enim fides nobis in regenerationis actu inditur, nonnisi in *potentia* seu *habitu* est, prout scholae loquuntur, quae proinde nequit *ad actum transire*, ni, congruo ei adplicato obiecto, opportune excitetur, quemadmodum oculus vel perfectissimus nil videt, ni obiectum visibile ei apponatur.

Unde adparet: 1) quanti omnium et singulorum intersit fidei dogmatum saltem sufficientem scientiam (qua de re consulendi sunt theologi) habere, quum sine ea nemo unus ex adultis finem supremum seu aeternam beatitudinem attingere queat: 2) imo quanti referat non solum aliqualem, sed et plenam qua fieri potest, eandem scientiam consequi, nam, ut rectissime Augustinus: « Huic scientiae attribuitur illud « tantummodo quo fides saluberrima gignitur, nutritur, defenditur, roboratur » (3).

Vix autem adnotare oportet: *a*) potestatem verbi divini praedicandi ecclesiae inesse ex ipso iure divino, ut apertissime constat verbis Christi: « Euntes « in mundum universum praedicate Evangelium « omni creaturae (4)... Euntes ergo docete omnes « gentes... docentes eos servare omnia, quaecumque « mandavi vobis » (5): *b*) hinc potestatem huiusmodi prorsus esse a civili potestate independentem et nullatenus praescriptioni subiectam.

II. De variis Episcoporum muneribus quoad verbi divini praedicationem. — Hac ex parte potissimum adnotanda, quae sequuntur:

(1) Conc. Trid. Sess. VI, C. VIII. Decr. *De iustific.* (2) *Ad Rom.* XI, 11. (3) *De Trinit.* L. XIV, C. I. (4) *Marc.* XVI-15. (5) *Matth.* XXVIII, 19. 20.

I. Praedicationis officium ad Episcopos maxime spectare evidenter patet, quum ipsorum sit pascere concreditos sibi greges, ut: *vitam habeant et abundantius habeant* (1).

II. Imo tantae gravitatis et excellentiae hoc officium est, ut Conc. Tridentinum, atque, post ipsum, Conc. Romanum sub Benedicto XIII illud appellent: *praecipuum Episcoporum munus* (2).

III. Et reapse olim nonnisi Episcopi concionabantur (et quidem saepissime, quum non soleret sacra liturgia celebrari, sine S. Scripturarum lectione earumque explicatione): et tunc tantum, maxime in Occidente, presbyteros sibi socios adiunxerunt, quando, propter auctum fidelium numerum et negociorum molem, illi ex sese explendo impares facti sunt.

IV. Hic autem usus stabilis factus est praesertim opera Conc. Lat. IV, a quo statutum fuit, ut, quandoque Episcopi per se non sufficerent verbum Dei populo ministrare, praecipue in amplis dioecesis, viros idoneos ad praedicationis officium salubriter exequendum assumerent, atque insuper decretum est, ut in cathedralibus et conventualibus ecclesiis viri idonei ordinarentur, quos Episcopi possent coadiutores et cooperatores habere in praedicationis officio (3).

V. Hanc legem Synodus Tridentina innovavit, illud primitus cavendo, ut omnes Episcopi per se concionentur in ecclesiis suis, nisi legitime impediti fuerint, quo casu tenentur id praestare per idoneos viros quos ad tale munus assument; dein statuendo, ut in aliis ecclesiis praedicent per parochos, et, hisce impeditis,

(1) *Ioan.* X, 10. (2) *Con. Trid. Sess. V, C. II De. Ref.* — *Con. Rom. Tit. I, C. III.* (3) *C. XV De off. iud. ord.*

per alios a se deputandos; et tandem decernendo, ut nullus saecularis sive regularis etiam in ecclesiis suorum ordinum contradicente Episcopo praedicare praesumat (1).

VI. Ab hoc autem gravissimo officio, quo tenentur Episcopi pascendi greges suos, derivatus est usus *literarum pastoralium*, quas pro re nata v. g. ad aliquem abusum evellendum, ad extraordinarium aliquem eventum nunciandum etc. dare solent Episcopi ad cleros populosque suos.

III. De munere parochorum quoad plebes suas in christiana doctrina erudiendas. — Quoad parochos hac ex parte haec sunt praesertim notatu digna:

I. Ut notum est, hodie institutis paroeciis, praedicationis munus ab Episcopis per parochos potissimum exercetur.

II. Tenentur vero parochi, ut verbis utamur Conc. Trid. in C. I *De Ref.* Sess. XXIII: *ores suas... verbi Dei praedicatione pascere*, ac proinde tum diebus omnibus festivis de rebus divinis sermonem ad populum habere, tum pueros et rudiores quoque in divinae legis fideique rudimentis instituere (2).

III. Advertendum tamen: 1) S. C. C. respondisse die I apr. 1876, posse Episcopum pro sui prudenti arbitrio cum parochis dispensare, ita ut in aliquibus solemnioribus diebus ad concionem habendam non adstringantur: 2) teneri parochos, si legitime impeditos, ad hoc munus implendum per alios idoneos: 3) parochos etiam exemptos, qui diebus saltem domi-

(1) Conf. Sess. V, C. II *De Ref.* — Sess. XXIV, C. IV *De Ref.*

(2) Conf. Conc. Trid. Sess. V, C. II; et Sess. XXIV, C. IV et VII *De Ref.*: necnon const. *Etsi minime* Benedicti XIV, a. 1742.

nicis et festis solemnibus plebes suas salutaribus verbis non paverint, esse ab Episcopo monendos, et qua, post monitionem, trium mensium spatio muneri suo defuerint, per censuras ecclesiasticas seu alias ad ipsius Episcopi arbitrium esse cogendos, ita ut etiam, si ei sic expedire visum fuerit, ex beneficiorum fructibus alteri, qui id praestet, honesta aliqua merces persolvatur, donec principalis ipse resipiscens officium suum impleat: 4. parochos itidem, qui diebus saltem dominicis et festivis pueros in sacra doctrina non erudierint, posse ab Episcopo per censuras ecclesiasticas, ad munus implendum cogi non obstantibus privilegiis et consuetudinibus: 5. certe canonum intentionem minime impleturos esse illos parochos, qui: a) vel intempestivi zeli, aut vanae ambitionis, aut inhonesti quaestus causa facillime parochianos suos diebus festis deserunt, ut de aliis curam suscipiant, extraneis panem concedendo quem denegant filiis; nam est munus concionandi personale et hinc per se adimplendum, ni legitima subsit causa: b) vel conciones ad populum ita habent, ut nonnisi exigua forsan eius pars eas intelligere saltem cum fructu valeat; etenim iubet Conc. Trid. ita esse christifideles alloquendos, ut eis annuncientur: « cum brevitate et « facilitate sermonis vitia, quae eos declinare, et vir- « tutes quas sectari oporteat, ut poenam aeternam « evadere et caelestem gloriam consequi valeant » (1): itemque ut quae pertinent ad suscipienda sacramenta « pro suscipientium captu » explicentur, idque fiat « pie, prudenter, etiam lingua vernacula si opus sit « et commode fieri poterit »; atque tandem ut: « sacra « eloquia et salutis monita eadem vernacula lingua... »

(1) Sess. V, C. II *De Ref.*

explanentur « eademque in omnium cordibus, postpositis inutilibus quaestionibus », inserantur (1).

IV. Possunt Episcopi insuper ex Conc. Trid. parochos cogere, ut: « tempore ieiuniorum, quadragesimae et adventus Domini quotidie, vel saltem tribus in hebdomada diebus, si ita oportere duxerint, Sacras Scripturas divinamque legem annuntient, et alias, quotiescumque id opportune fieri posse iudicaverint » (2).

V. Episcoporum quoque esse debet omne studium impendere, ut puerorum eruditio apte et rite fiat; qua in re animadvertere placet, posse Episcopum, necessitate urgente, ad pueros catechismo erudiendos cogere etiam clericos, qui cupiunt ordines maiores suscipere vel beneficia ecclesiastica consequi (3).

VI. Episcopi optime quoque facturi sunt, si curent parochorum zelum excitare, ut eis auctoribus, praeter ordinaria pascua, fidelibus etiam extraordinaria pro rerum temporumque adiunctis praebeantur: quo maxime reducuntur ita dicta *exercitia spiritualia* seu *missiones*, quarum usus summopere a RR. PP. commendatus fuit, et praesertim a Benedicto XIV (4), a Pio IX (5), at a Pio VII, qui in const. *Auctorem fidei* (N. 65) confixit ut temerariam, male sonantem, perniciosam, mori pie ac salutariter per ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato iniuriosam, propositionem Pistoriensium affirmantium: « irregularem strepitum novarum institutionum, quae dictae sunt exercitia vel missiones... forte nunquam aut saltem

(1) Sess. XXIV, C. VII *De Ref.* (2) Sess. XXIV, C. IV *De Ref.* (3) Const. *Etsi minime* Benedicti XIV. (4) Conf. litt. *Gravissimum* ad Episcopos Neapolitanos datas a. 1745. (5) Conf. litt. *Nostis* ad Episcopos Italiae datas die 8 decembris 1849.

« perraro eo pertingere, ut absolutam conversionem
« operentur; et exteriores illos commotionis actus,
« qui apparuere, nil aliud fuisse quam transeuntia na-
« turalis commotionis fulgura ».

IV. De regulis iuxta recentem S. C. EE. et RR. instructionem servandis in concionibus habendis. — Quia de praedicatione verbi divini agimus, opportunum putamus advertere, omnes et singulos, ad quos aliquomodo concionandi nobilissimum et sanctissimum munus pertinet, optime certe facturos esse, si prae oculis habuerint atque religiosissime servaverint regulas, quae, mandante Leone XIII, die 31 iulii 1894 a S. C. EE. et RR. hac in re editae sunt. Licet enim tantummodo ad Ordinarios Italiae et ad superiores tum Ordinum tum Congregationum religiosarum transmissae eae fuerint, orbem universum nihilosecius saltem maxima ex parte attingunt, quum eas sive recta ratio sive iuris divini prudens interpretatio conficiendas suaserint.

Huiuscemodi autem regularum summa est, ut omnia ad canonum normas componantur, et hinc:

I. ut qui ad concionandi munus assumi optant, virtute, pietate, doctrinaque fulgere studeant:

II. ut in sacris concionibus exponantur ea quae ad symbolum, decalogum, ecclesiae praecepta, sacramenta, virtutes et vitia etc. attingunt, interdicto omnino abusu illorum praedicatorum, qui, quaerentes: *quae sua sunt, non quae Iesu Christi* (1) fere unice persuasibilia humanae sapientiae verba effantur, suis magis argumentis quam divinis innixi:

III. ut sobrie et caute fiant illae, quae vulgo audiunt *conferentiae*, seu conciones apologeticae; qua

(1) I. *Ad Corinth.* XIII, 5.

in re Ordinariorum potissimum erit aestimare utrum eae expediant vel minus, et hinc v. g. in litt. Emi Card. Urbis Vic. (24 sept. 1894) pro Urbe constitutum fuit sub. N. V.: « Ad habendas conciones sub forma collationum vel apologeticorum sermonum religionis defendendae causa, Oratori Sacro opus erit peculiari « licentia » :

IV. ut sacerdotes dioecesani ad conciones habendas non admittantur: « ni prius de vita et scientia probati fuerint » (1) vel per examen vel alia opportuna ratione:

V. ut presbyteri extra-diocesani ad praedicandum divinum verbum non recipiantur praesertim in occasionibus solemnioribus, ni exhibeant litteras suorum Episcoporum aut suorum superiorum regularium, quae de eorum moribus atque idoneitate bonum testimonium referant:

VI. ut superiores cuiusvis ordinis, societatis aut congregationis, nulli subditorum officium concionatoris exercere permittant, et eo minus eum tamquam idoneum ad id muneris Ordinariis praesentent, ni antea apprime certiores effecti de eorum tum vitae honestate tum caeteris requisitis:

VII. tandem ut Ordinarii, si quempiam concionatorem ab hisce regulis deflectentem deprehenderint, monitis prius ac dein remotione a praedicationis munere, quinimo, si opus, censuris, eum ad apostolici ministerii sanctitatem et dignitatem revocare conentur.

(1) Conc. Trid. Sess. V, C. II *De Ref.*

ART. II.

De S. Scripturae lectione et munere canonici theologi.

I. De S. Scripturae lectione. — Quoniam ad homines sanctificandos aptissime conducit SS. Scripturarum lectio — quippe: « omnis scriptura divinitus « inspirata utilis est ad docendum, ad arguendum, « ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: ut perfectus sit homo Dei, ad omne opus bonum instructus » (1) — praestat, postquam de *verbo divino praedicando* egimus, strictim *de eo legendo* disserere.

Haec ergo pauca, quae sequuntur, ob oculos ponere opportunum arbitramur:

I. Ecclesia nullo non tempore sollertissime cavit, tum ut S. Scripturae libri diligentissime custodirentur; tum: « ne caelestis ille sacrorum librorum thesaurus, quem Spiritus Sanctus summa liberalitate « hominibus tradidit, neglectus iaceret » (2).

II. Hinc vel ab antiquissimis temporibus impensum continuumque studium contulit, ut libri sacri, seu divinitus inspirati, a profanis secernerentur, atque nihil prorsus in eis immutaretur, adderetur vel subtraheretur.

III. Qua in re enituerunt ex RR. PP. Innocentius I, Gelasius et Eugenius IV, atque ex Conciliis Hipponense (a. 393) et Carthaginensi III (a. 397), quibus singulis illud tribuendum, quod de SS. Scripturarum cathalogo fidelissime describendo et conservando sollicitudinem maximam gesserint.

(1) II. *Ad Timoth.* III, 16, 17. (2) Conc. Trid. Sess. V, C. I *De Ref.*

IV. Hac autem ex parte amplissimam laudem certo promeretur potissimum Synodus Tridentina (1), quae omnes libros, tam Veteris quam Novi Testamenti, pari pietatis affectu ac reverentia cum traditionibus omnibus tum ad fidem, tum ad mores pertinentibus venerata, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa susciperentur, eorum indicem religiosissime descripsit, quatuor praeterea cavens, videlicet: 1. ut si quis libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in ecclesia catholica legi consueverunt, et in veteri vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susciperet, anathema esset habendus; quam sanctionem innovavit Conc. Vaticanum; 2. « ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae
« longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata
« est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur, et ut nemo illam reiicere quovis praetextu
« audeat vel praesumat »; 3. « ut nemo suae prudentiae innixus in rebus fidei, et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, Sacram
« Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum
« sensum, quem tenuit et tenet Sancta Mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum Sanctarum, aut etiam contra
« unanimem consensum Patrum, ipsam Scripturam
« Sacram interpretari audeat, etiamsi huiusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem
« edendae forent. Qui contravenerint, per Ordinarios
« declarentur et poenis a iure statutis puniantur »; 4. ut de caetero nemo quomodolibet verba Scripturae

(1) Conf. Sess. IV, Decr. *De canon. script.* et Decr. *De edit. et usu sacr. libr.*

Sacrae ad scurrilia, fabulosa, vana, adulationes, detractationes, superstitiones impias, et diabolicas incantationes, divinationes, sortes, libellos etiam famosos hisve similia, usurpare audeat, atque: «ut omnes «huius generis homines, temeratores et violatores «verbi Dei, iuris et arbitrii poenis per Episcopum «coerceantur».

V. Nostris temporibus de sacris libris tuendis sollicitissimum quoque se prae-buit Leo XIII, et quidem multiplici modo, seu primum per litteras: *Providentissimus Deus* (19 nov. 1893) et dein per litteras saepe iam citatas *Officiorum*, quibus de librorum prohibitione et censura cavet.

VI. Reapse per litteras *Providentissimus Deus* Leo XIII, ut hic clarissimus catholicae revelationis fons, non solum tutius atque uberius ad utilitatem universi dominici gregis pateat, verum etiam ut idem nulla in parte violetur ab iis qui in Scripturam Sanctam, sive impio ausu invehuntur aperte, sive nova quaedam fallaciter imprudenterque moliuntur, de SS. Litterarum divina origine, praestantia, interpretatione etc. plurima sapientissime tradidit; de modo etiam praecavens quo ipsarum studio vacandum est, Episcopis illud commendans, ut in seminariis et academiis, quae eis subsunt: «haec studia iusto in honore consistent vigeantque».

VII. Per const. autem *Officiorum* eundem in finem plura constituit, v. g. quoad necessitatem ecclesiasticae censurae subiiciendi SS. Scripturarum libros vel eorundem adnotationes etc., qua de re iam caverant Patres Trid. in Sess. IV, et Pius IX in const. *Apostolicae Sedis* etc. Quia vero omnia et singula, quae a Leone XIII in const. *Officiorum* fuerunt decreta, superius ex integro retulimus, ne actum agere

videamur, aliqua tantum subnectemus de origine et evolutione disciplinae a Leone XIII firmatae quoad SS. Scripturarum vernaculas versiones legendas vel non, ut liquet ex Tit. I const. *Officiorum*.

De hac ergo sciendum: 1. Innocentium III, ad periculum seductionum tutius avertendum a fidelibus Galliae, ubi haeresis Albigenensium per Scripturas corruptas maxime serpebat, harum lectionem in lingua vernacula laicis personis vetuisse; 2. Pium IV, ad retundenda Novatorum molimina, per regulam IV Indicis lib. prohibitorum omnibus interdixisse eandem lectionem absque facultate Episcopi vel Inquisitoris; 3. hanc tamen prohibitionem serius ex decr. S. C. Indicis, sub die 13 iunii 1757, cessasse quoad versiones opportunis explanationibus ornatas; 4. Clementem VIII facultatem huius licentiae tribuendae ad S. C. Indicis coarctasse; 5. saeculo elapso, institutis penes protestantes societatibus ad SS. Litterarum vernaculas, easque corruptas, versiones inter catholicos diffundendas, Pium VII, Leonem XII et Gregorium XVI, fidei integritati pro munere suo consulturos, contra hanc pestem opportuna remedia parasse, reprobando tum ipsas societates biblicas, tum scripturales versiones, quae ab ipsis prodeunt etc.

II. De munere canonici theologi. — Quantum omni tempore adnisa fuerit ecclesia, ut integrum servaret SS. Scripturarum volumen, atque ut ex illarum lectione non tantum detrimentum nullum, sed imo utilitas maxima oriretur, superius vidimus. Ulterius autem validissimum huius rei argumentum certo suppeditat munus canonici theologi, de quo pro re nostra advertere iuvat:

I. in Conc. Lat. IV constitutum fuisse, ut in qua libet metropolitana ad interpretationem Scripturarum

atque ea tradenda quae respiciunt animarum curam, magister aliquis seu *theologus* eligeretur, atque eidem fructus alicuius ex praebendis assignarentur:

II. hanc legem fuisse postea extensam ad ecclesias cathedrales, et primo quidem *illegitime* ob defectum potestatis a Conc. Basileen., postea vero *legitime*, imo iure meritoque, a Conc. Trid. Sess. V, C. I *De Ref.*:

III. ex lateranensibus vero ac tridentinis dispositionibus, aliisque responsionibus quae serius manarunt tum a RR. PP. tum a SS. CC. colligi: 1. in singulis metropolitanis, cathedralibus, imo et collegiatis existentibus in aliquo insigni oppido si ibi clerus numerosus fuerit, instituendum esse, ubi nondum existit, officium canonici theologi, ei assignata, quatenus propria desit, praebenda primo vacatura; 2. electionem theologi pertinere ad Episcopum, quamvis possit esse ut spectet ad R. P. ratione mensium, vel etiam fieri queat ut collationis ius sit penes capitulum aut simultanee cum Episcopo aut iure sibi exclusivo; 3. ex iure tamen communi non requiri neque concursum quoad formam, nec gradum doctoralem quoad personam; quamvis aliter verum esse queat de iure particulari, ut contingit v. g. quoad Italiam (1), in qua, ex const. *Pastoralis* Benedicti XIII, servanda est *necessario* forma concursus

(1) S. C. C. interrog.: *An Episcopus* (intellige: ubi viget const. Bened. XIII) *polleat iure eum eligendi ad praebendam theologalem et poenitentiarum, quem ipse inter adprobatos in formali concursu digniorem iudicaverit, an potius illum eligere teneatur quem magis idoneum in eodem concursu examinatores renuntiaverint in casu?* die 21 nov. 1829 in *Arersan.*, resp. *Aff.* ad I. *Neg.* ad II. Qua responsione soluta omnino videtur olim agitata quaestio.

(quamvis non eodem modo ac pro collatione paroe-
ciarum, quum quatuor sint adhibendi examinatores,
nec tamen assumi eos oporteat ex synodalibus (dum-
modo, omni in casu, deligantur viri in theologali fa-
cultate licentiati ac valde periti) atque necessaria
est laurea in theologia aut iam obtenta, aut saltem
intra annum obtinenda; 4. modum practicum theo-
logi munus explendi non fuisse semper et ubivis
eundem, quum v. g. alicubi receptus fuerit mos, ut
ipse, tamquam antiqui magistri theologi successor,
theologiam in seminario doceret; 5. verum maxime
post resp. S. C. C. quae sequutae sunt litteras: *Inter
praecipuas* a Greg. XVI datas a. 1842 ad retunden-
dam societatum biblicarum petulantiam, regulam hanc
vigere, ut theologus (excepto peculiari privilegio a
S. Sede obtento) publicas lectiones habeat, quarum
numerum, materiam, modum et tempus determinare
in arbitrio Episcopi est; qui praeterea (ex S. C. C.
2 iulii 1707) compellere potest ut iis assistant pa-
rochos et confessarios, reliquos vero hortari tantum
at non cogere; 6. theologum privilegio frui, ut tota
die qua lectionem habuerit vel biblicam vel theolo-
gicam, a choro abesse possit, et tamen omnes distri-
butiones (exceptis, quae *inter actu praesentes* dicun-
tur) lucrari; 7. canonicum negligentem cogi posse ab
Episcopo ad munus suum implendum, v. g. per fru-
ctuum sequestrationem, imo, in casu gravioris con-
tumaciae, ut liquet ex cit. litt. Benedicti XIII, etiam
per deputationem alterius theologi saecularis vel re-
gularis, assignata huic tertia parte fructuum prae-
bendae; 8. ex Conc. Romana sub eodem Bened. XIII,
lectiones theologales singulis annis saltem quadrage-
narium numerum attingere debere.

CAPUT II.

De sacramentis.

Eo quia tractatio de sacramentis eatenus pertinet ad canonistas, qua haec externam ecclesiae disciplinam aliquatenus attingunt, ac disciplinaribus legibus causam praebuerunt, hoc sub respectu duobus articulis edisseremus: 1. *de sacramentis in genere*: 2. *de iisdem in specie*.

ART. I.

De sacramentis in genere.

I. Notio, existentia, numerus. — Iuxta definitionem Catechismi Rom. est sacramentum: res sensibus subiecta, quae ex Dei institutione sanctitatis et iustitiae tum significandae tum efficiendae vim habet.

Existere autem in ecclesia sacramenta, et quidem septem, certum de fide est, ut patet potissimum ex Conc. Trid. definiente (Sess. VII, Can. I): « Si quis
« dixerit sacramenta novae legis non fuisse omnia a
« D. N. I. C. instituta, aut esse plura aut pauciora quam
« septem, videlicet Baptismum, Confirmationem, Eu-
« charistiam, Poenitentiam, Extremam unctionem, Or-
« dinem et Matrimonium, aut etiam aliquod horum
« septem non esse vere et proprium sacramentum,
« anathema sit ».

II. Materia et forma. — Nomine *materiae*, quum de sacramentis est sermo, intelligitur res vel actus sensibilis praeexistens, quae quive adhibetur ad ea conficienda: nomine autem *formae* veniunt illa verba, quibus res illa vel actio *determinatur*, ut scholis lo-

qui in moribus est, *ad esse sacramenti in actu* per idoneum ministrum; seu illa verba, quae *materiae remotae* applicationem ad subiectum capax (*materiam proximam* hanc theologi appellant) comitantur.

Obiter autem animadvertatur quaestionem esse diu agitatum nec hodie solutam, num omnium et singulorum sacramentorum *materiam remotam in specie* determinaverit Christus, vel aliquorum solum determinaverit *in genere*.

Hac de re consuli poterunt theologi; nos vero de disciplina nostra magis, ut par est, solliciti, illud potius sedulo adverti peroptamus, summam esse in praxi adhibendam diligentiam, ne ob hominum ignorantiam malitiamve sacramenta ex defectu materiae effectu frustrentur.

Notissimum quippe est: 1. tum singula sacramenta certam quamdam materiam sibi essentialem habere, qua deficiente (parum refert quacumque de causa id contingat et quaecumque de ea sit nostra opinio, nam nostra sententia rei veritatem immutare nequit) iam deficit sacramentum, quum nullatenus habeatur ritus a Christo institutus: 2. tum, praesertim aetate nostra, res illas, ex quibus materia plurium sacramentorum consistit, saepissime esse adulteratas.

Qua in re putamus plurimos esse, qui gravis piaculi se reos efficiunt; quos vix et ne vix quidem ignorantiae causa sese legitime excusare posse dixeris, quum agatur de gravissimi momenti negotio, quod intime connectitur cum ecclesiastico munere, et circa quod cautissimos nos esse oportere omnis ratio, non solum suadet, sed impense iubet.

Iure ergo merito S. Cong. S. O., die 9 iulii 1881, illud perpendens frequenter contingere ut oleum, vinum et farina triticea adulterentur, datis ad S. C. de

Prop. Fide litteris, admonitos Episcopos voluit, ut hac in re omnem curam impendant omneque studium, quo huiusmodi fraudum gravissima pericula devitare contentur.

III. **Effectus.** — Duplex est effectus e sacramentis proxime profluens, nempe: 1. unus omnibus communis qui est gratia, eaque, ordinario et per se, *prima* si agitur de sacramentis *mortuorum*, *secunda* si de sacramentis *vivorum*, quamvis, *extraordinario et per accidens*, contingere queat, ut etiam sacramenta mortuorum hanc, et non illam operentur: 2. alter vero aliquibus (seu baptismati, confirmationi et ordini peculiaris) qui est character, quo homo ad divina deputatur atque ab aliis distinguitur.

IV. **Necessitas.** — Quoad ecclesiam omnia sacramenta dicenda sunt necessaria (ut definivit Conc. Trid. Sess. VII, Can. IV) quum Christus ea instituerit tamquam ordinaria sanctificationis media. Verum quoad singulos alia: 1. sunt *necessaria* (et quidem vel *necessitate* medii, ut baptisma pro omnibus, et poenitentia pro iis qui post regenerationem gravis piaculi rei evaserunt, vel *necessitate praecepti*, ut confirmatio, eucharistia et extrema unctio): alia vero: 2. sunt *libera* seu *voluntaria*, ut ecce ordo et matrimonium, quippe proximius bonum communitatis quam singulorum attingentia.

V. **Iteratio.** — Hanc, ad disciplinam nostram quod pertingit, praesertim spectamus quoad baptismum, confirmationem et ordinem. De ea autem animadvertimus:

I. Conc. Trid. definivisse: (Sess. VII, Can. IX):
« Si quis dixerit in tribus Sacramentis, Baptismo sci-
« licet, Confirmatione et Ordine, non imprimi chara-
« cterem in anima, hoc est signum quoddam spiri-

« tuale et indelebile, unde ea iterari non possunt, « anathema sit »:

II. non posse propterea absque mortali noxa haec tria sacramenta iterari:

III. fallere tamen hanc regulam, si prudenter dubitetur, num ea collata vel saltem an *valide* collata fuerint, quoniam (ut habet C. XVI, Dist. I *De cons.*): « non monstratur esse iteratum quod nescitur factum »:

IV. eo vero in casu haec duo esse observanda: 1) ut forma recitetur *sub conditione* (quae quidem saltem quoad baptismum expresse est proferenda), iuxta usum, quem in Galliis saec. VIII inductum (1) iamdiu universalis ecclesia recepit): 2) ut si sacramentum duplicem habeat materiam, et de una tantum an fuerit posita vel omissa dubitetur, quoad hanc et non alteram fiat iteratio, caute supplendo quod incaute fuerat omissum; non ita tamen ut id sit verum, si materia omissa talis sit quae exigit aut poni *ante* alteram quia est *principalis*, aut poni *simul* quia est velut unus ex duobus terminis mutuo se integrantibus, hisce quippe in casibus tota actio repetenda est:

V. quoad quaestionem vero, an debeant repeti caeremoniae quatenus ritum essentialem iterare contigerit, non esse concordēs doctores, verum magis iuri conformem videri sententiam negantium, iuxta principium ab Innoc. III traditum: « Quod in talibus non « est aliquid iterandum, sed caute supplendum quod « incaute fuerat omissum ». (2).

VI. **Ecclesiae potestas quoad sacramenta.** — Sedulo distinguere oportet inter ea quae ad essentiam et ea, quae ad ritum tantum seu caeremonias perti-

(1) Conf. C. II *De bapt.*

(2) C. I *De sacram. non iter.*

nent. Quoad essentiam enim nihil potest ecclesia, quum agatur de re quae divino iure consistit. Quoad ritus e contra exploratissima res est, plenam ad ipsam pertinere statuendi, immutandi et dispensandi potestatem, quum de re sit sermo, quam Christus in prudens eius arbitrium collatam voluit.

Utrumque autem mire complexa est Syn. Trid., quum Sess. XXI, C. II, ut viam sibi sterneret ad tuendam consuetudinem seu legem sub altera tantum specie communicandi, solemniter declaravit: « hanc
« potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in Sacra-
« mentorum dispensatione, *salva illorum substantia*,
« ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utili-
« tati, seu ipsorum Sacramentorum venerationi, pro
« rerum, temporum et locorum varietate, magis expe-
« dire iudicaret etc. ».

Adiicere autem optimum factu censemus eandem synodum, ut rituum huiuscemodi incolumitati consu-
leret, definivisse, Sess. VII, C. XIII: « Si quis dixerit
« receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in
« solemnibus Sacramentorum administratione adhiberi
« consuetos, aut contemni, aut sine peccato a mini-
« stris pro libito omitti, aut in novos alios per quem-
« cumque Ecclesiae Pastorem mutari posse, anathema
« sit ».

ART. II.

De sacramentis in specie.

CAPITULUM I.

De baptismo.

I. Notio, materia et forma. — Est baptisma, iuxta Catech. Rom., sacramentum regenerationis per aquam in verbo; seu, ut aliis placet, sacramentum quo spi-

ritualiter regeneramur et renascimur, per exteriorem corporis ablutionem factam in aqua sub praescripta verborum forma.

Est autem eius materia, ut sat insinuant mox recitata verba, aqua; prout clare caeterum liquet ex Evangelio, atque definivit Conc. Trid. anathemate percellendo eos qui dicerent: « aquam veram et naturalem non esse de necessitate baptismatis » (Sess. VII, Can. II). Si tamen sermo sit de baptismo solemni, materia est aqua, oleo catechumenorum et chrismate sacrata; atque haec quidem est benedictio, quae in ecclesiasticis monumentis *aquae sanctificatio et consecratio* appellata, duobus diebus seu sabbathis Paschatis et Pentecostes in occidentali ecclesia perficitur, dum in orientali singulis occurrentibus vicibus ea fieri consuevit. Illud autem animadverti volumus, quod si infra annum aquae sacratae apud Latinos deficient, eae renovandae sunt *serrato speciali ritu*, quem describit Rit. Rom. Tit. II, C. VII; nisi placuerit, antequam penitus desint, alias non benedictas in minori tamen quantitate admiscere iuxta ea quae tradit idem Rituale, *Ib.* C. I: quae admixtio (obiter sit dictum) licet quoque quoad sacra olea, modo alia benedicta haberi nequeant, prout colligitur ex ipso Rit. Tit. V, C. I.

Tandem baptismatis forma constituitur verbis: « Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti ».

Ubi notatu haec digna arbitramur: 1. olim in Galliis morem viguisse, ut si quis laicus in necessitate baptizaret, velut modestiae causa omitteret verba: *Ego te baptizo*; ad quem abusum tollendum Alexander III rogante Pontio Episcopo Claromont. decretalem dedit, quae refertur sub tit. *De bapt.* C. I, quae-

que. ita se habet: « Si quis puerum ter in aqua immerserit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, *Amen*, et non dixerit: Ego baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, non est « puer baptizatus »: quod postea iterum declaravit Alexander VIII hanc propositionem confingens, numero XXVII: « Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus: *In nomine Patris etc.* praetermissis illis: *Ego te baptizo* »; 2. citatam Alexandri decretalem in causa fuisse, cur plures ex antiquis contenderint addendum esse formulae verbum *Amen*; verum quidquid olim ii putaverint, hodie (ex S. C. R. 9 iunii 1853) *strictim in casu* servandum est Rit. Rom., in quo illud verbum deficit.

II. Minister. — Certum de fide est quemlibet hominum (si rationis compotem) valide posse baptismum conferre, dummodo aptam adhibeat materiam, debitam proferat formam, ac intentionem saltem habeat id faciendi, quod tali ritu facere intendit ecclesia.

Nec obiciatur iuris nostri monumenta non deesse, in quibus contrarium statui videtur, qualis v. g. est canon Conc. Carth. IV: *Mulier baptizare non praesumat*; nam huiusmodi verba non *validae* sed *licitae*, et praesertim *solemnis*, collationis ministrum attingunt. Explorata enim res est solemnem administrationem semper habitam fuisse ut sacri ministerii officium, quamvis non semper eadem et constans fuerit disciplina in officio ipso explendo.

Verum quidquid iuris olim viguerit, qua de re consuli poterunt antiquitatum christianarum illustratores, constat in praesentiarum ministrum ordinarium primum solemnis collationis esse solum Episcopum, ordinarium secundarium esse parochum (seu rectorem ecclesiae ubi fons rite erectus fuit, fieri enim

potest ut aliqua paroecia iure fontis careat) vel alium sacerdotem a parocho vel Ordinario deputatum, et tandem extraordinarium, seu talem qui delegatione indigeat et quidem danda expresse et solum urgente necessitate, esse diaconum.

Quod si necessitas instet, tunc non solemni sed privatae collationi fit locus, cuius legitimus minister est quilibet homo, servatis tamen de iure servandis, inter quae potissimum illud est, ut excludantur pater et mater qua alii adsint; ceteri vero admittantur pro dignitatis ordine, adeo ut sacerdos sit praeferendus diacono, diaconus subdiacono, clericus laico, et vir foeminae etc.

Duo vero heic supersunt advertenda, seu: 1. patrem vel matrem, filium suum citra necessitatis casum baptizantes, peccare equidem, at non ideo incidere in poenam amissionis *petendi debiti*, prout docet sententia, quam sequimur, quum non constet quo canone talis poena contineatur; 2. casu contingente, ut v. g. obstetrix baptizare debeat: *a)* curandum (saltem *ex consilio*, imo alicubi *ex praecepto*) ut praesens aliqua persona sit, quae de collatione legitime peracta certam fidem facere possit; *b)* at nullatenus posse ad novam baptismatis collationem procedi, ni, peracta diligenti investigatione, prudenter ambigatur priorem irritam fuisse.

III. **Subiectum.** — Opportunum remur separatim dicere de subiecto cui *valide*, et de subiecto cui *legitime* ministratur baptisma.

I. *De subiecto cui valide conferri potest baptisma.*
— Hac de re constituimus:

I. subiectum *validae* collationis esse omnem et solum hominem nondum baptizatum, quique, si de adultis agatur, rei consentiens fuerit:

II. sub iudice tamen esse, num *nativitas* quoque et quidem *in humana forma* ad hoc sit necessaria: qua in re placet eos sequi, qui: 1) *speculative* hoc denegant, tum quia iuxta sanioris philosophiae placita statim ab ovuli fecundatione, seu in ipso conceptionis instanti, anima humana, quae quidem se habet tamquam formam *per se subsistentem*, corpori inditur: tum quia hodierna phisiologia docet ex *homine* nonnisi *hominem* concipi posse et nasci, quum coitus hominem inter et belluam sive *activus* sive *passivus* semper necessario infecundus existat (1); et caeteroquin quod monstra, etiam omnino e forma humana interdum exorbitantia, ex humano semine producantur, phisiologia ipsa satis explicare valeat; at: 2) *practice* affirmant tutiores hac in re tenendas esse opiniones, et hinc docent esse sub conditione iterum tingendos baptizatos in utero matris (quamvis constaret aquam eos certe tetigisse, ut resp. S. C. C. 16 mart. 1897) ni caput iam emisierint; atque saltem sub conditione esse baptizandum quidquid, mulieris visceribus conceptum, sive natura sive arte quocumque a conceptione tempore enixum fuerit.

II. *De subiecto cui legitime confertur baptisma: ubi et de antiquo catechumenatu.* — Quoad subiectum *legitimae* collationis haec potissimum attende:

I. licite prorsus infantes baptizari, prout semper et ubique sensit ecclesia Dei:

II. merito hinc Conc. Trid. Sess. VII, Can. XIII

(1) Idque salva prorsus reverentia Rit. R. debita intellectum volumus. Quod enim ibi dicitur (*De sacr. Bapt.* Tit. II, C. I, N. 19): « Monstrum quod humanam speciem non praeseferat, baptizari non debet », putamus non esse urgendum, quum tempore conditi Ritualis alia fuerint phisiologorum placita. Caeterum opinio haec faciliores et numerosiores in dies acquirere videtur asseclas, et iure merito omnino si quid nos opinamur.

et XIV, anathemate perculisse affirmantes: « parvulos,
« eo quod actum credendi non habent, suscepto bap-
« smate, inter fideles computandos non esse, ac pro-
« pterea, cum ad annos discretionis pervenerint esse
« rebaptizandos, aut praestare omitti eorum baptismam,
« quam eos non actu proprio credentes baptizari in
« sola fide Ecclesiae »; vel etiam dicentes: « huiusmodi
« parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos
« esse, an ratum habere velint, quod Patrini eorum
« nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt, et ubi se
« nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos,
« nec alia interim poena ad christianam vitam co-
« gendos, nisi ut ab Eucharistia, aliorumque sacramen-
« torum perceptione arceantur, donec resipiscant »:

III. infantes tamen infidelium non esse baptismate regenerandos, ni certis in casibus; ut ecce si parentes eos abiecerint: eandemque regulam saltem in praxi fere servandam quoque quoad filios haereticorum et schismaticorum etc.:

IV. tandem adultos non tantum ad baptismam nullatenus esse cogendos, sed nec omnes indiscriminatim et sine delectu admittendos, at solummodo illos de quibus constiterit tum velle se libere Christo addicere, tum sufficienti saltem rerum christianarum notione eos non carere: ubi adnotare iuvat: 1. olim ad compescendos hac in re inolitos abusus inductum fuisse *catechumenatum*, seu receptum fuisse morem ut, ni aliud iussissent adiuncta, adulti ad baptismam non reciperentur ni expletis certis praevis tyrociniis per varios gradus tributis; 2. hodie vero haberi aliquod antiquae disciplinae vestigium in Rit. Romano praescribente, Tit. I, C. III: « Si quis adultus sit baptizan-
« dus, debet prius, secundum apostolicam regulam, in
« christiana fide ac sanctis operibus diligenter instrui

« et per aliquot dies in operibus pietatis exerceri,
« eiusque voluntas et propositum saepius explorari et
« nonnisi sciens ac volens probeque instructus bapti-
« zari »; 3. esse vero has regulas religiosissime ser-
vandas quoad hebraeos, quum constet inter hos non
defuisse, qui quaestus causa conversionem ad Chri-
stum simularent, imo et iterati inanis huiusmodi ba-
ptismi se fecerint reos.

IV. De collationis tempore et loco. — De
baptismate privato vix loquimur, quum nonnisi in ne-
cessitate conferatur et necessitas legem non habeat.
Animadvertimus tantum: 1. saltem *probabile* esse,
posse in eo aquam non consecratam adhiberi, licet a
parocho administretur; 2. S. C. R. die 22 sept. 1820
respondisse: « Si sacerdos in necessitate extra ecclesiam
« baptizet, omittere debet omnes caeremonias, quae
« baptismum praecedunt, etiamsi infans tamdiu vi-
« cturus videatur. Collato autem baptismo, ut supra,
« debet infantem ungere chrismate, si habeat, impo-
« nere vestem albam et candelam accensam praebere.
« Cum autem convaluerit infans, praesentandus est
« in ecclesia; ibique et numquam extra ecclesiam sup-
« plendae sunt caeremoniae omissae, quae baptismum
« praecedunt ».

Quoad baptismum vero solemne saltem quae se-
quuntur admonere iuvat:

I. olim sollemnis huiusmodi collationis tempus fuisse
Pascha et Pentecosten; alicubi vero etiam, ex con-
suetudine quae tamen videtur minus probata fuisse,
aliquos alios dies:

II. huius disciplinae vestigium haberi in benedi-
ctione fontis, quae nunc in sabbatis Paschatis et Pen-
tecosten peragitur, necnon in baptismo adultorum,
de quo ait Rituale Rom. (*l. c.*): « Decet autem huius-

« modi baptismum ex apostolico instituto in sabatho
« sancto Paschatis et Pentecostes solemmniter celebrari » :

III. ad locum quod spectat : 1. per tria priora saecula
nil statutum fuisse ut necessario servandum; serius,
concessa ecclesiae pace, extructa fuisse baptisteria, ac
receptum morem, ut ibi singuli baptizarentur, ni
necessitas aliud iuberet; 2. hodie vero hanc discipli-
nam servari, ut recipiat quis baptismum in fonte pro-
priae paroeciae vel ecclesiae baptismalis, prout ferunt
locorum consuetudines ac statuta: nulli vero licere
baptisma domi ministrare ni ob summam personae
dignitatem; verum: 3. tamquam abusum habendum
esse morem alicubi receptum ut levibus, imo inter-
dum fallacibus, rationibus baptismum privatim domi
ministretur, dilatis ad tempus indefinitum, v. g. quum
mater convalesceret, solemmnibus caeremoniis.

V. De caeremoniis; ubi et de patrinis. — Plura
statuisse ecclesiam vel ab antiquissimis temporibus, ut
solemnis evaderet baptismi collatio et susceptio, cer-
tissimum est. Quia tamen temporum angustiae non
patiuntur in iis investigandis ac illustrandis nos im-
morari, omissis etiam, eadem de causa, quae hodiernam
disciplinam referunt quoad nominis impositionem,
exorcismos, sacras unctiones, albae vestis impositio-
nem, cerei traditionem etc., breviter tantum dicemus
de ablutionis ritu ac de patrinis.

Quoad ablutionem animadvertimus: 1. triplicem
esse eius modum, nempe *aspersiorem*, *effusionem* et
immersionem; 2. veterem fuisse ecclesiae disciplinam,
ut baptismum conferretur regulae instar per trinam
immersionem et eductionem; 3. Graecos etiam nunc
immersionem retinere: Latinos vero post seculum XII
ad evitanda plura incommoda effusionem consuevisse
adhibere, quo iure etiam nunc utimur.

Quoad patrinos vero notamus: 1. solitos aliquando fuisse ethnicos et adultos et puerulos, superstitionis causa, ad baptismum sese offerre vel offerri; 2. hinc, ne aut fictionibus fieret locus, aut apostasiae adesset periculum, baptizandis accessisse fideiussores, quos veteres appellabant *susceptores*, posterior vero aetas *patrinos* et *matrinas* dixit; 3. saepe plures hoc officio functos fuisse; tamen Concilio Tridentino cautum, ut unus tantum et altera ad summum hoc munus obeant; 4. imperatores christianos statuuisse inter susceptores et susceptos cognationem spiritualem intercedere, quae cognationis naturalis exemplo matrimonia impediret; 5. sacros canones id confirmasse et consuetudinem id ampliasset; 6. nunc vero ex eodem Conc. Trid. Sess. XXIV, C. II, restricta fuisse talis cognationis iura ad baptizantem et baptizatum huiusque parentes, et ad susceptorem et susceptum eiusque parentes; 7. plures repelli ab hoc munere, vel quia ineptos ut infantes, vel quia indignos ut publice criminosos, vel quia solitudini addictos, ut monachos; 8. eorum deputationem spectare ad parentes inque eorum defectu ad parochum: posse autem patrinorum munus per procuratorem impleri; 9. patrinorum officia huc reduci, ut, deficientibus parentibus, curam spiritualem suscipiant ipsi eorum, quos fonte levaverunt.

VI. In titulum « De presbytero non baptizato » animadversiones nonnullae: ubi et de baptismi probatione. — Hic titulus sub N. XLII in L. III Decret. Greg. IX proxime sequitur titulum: *De baptismo et eius effectibus*. Tria autem in eo continentur capita, quorum summa haec est:

I. Si quis, ordinatus presbyter, deprehenderit se non esse baptizatum, baptizandus et iterum ordinandus est: ubi tamen notandum verba C. I: *baptizetur*

et iterum ordinetur intelligenda esse, qua ipse non baptizatus sponte consenserit, nam secus sat liquet minime eum cogi posse.

II. Omissio baptismatis non nocet credenti probabiliter se esse baptizatum; ubi tamen advertendum haec verba, quae summarium constituunt C. II, ita nos accipere debere ut: 1) concedamus equidem nihil obstitisse, quominus preces funderentur pro presbytero, cuius, post mortem, adparuit invalidum baptismus, idque eo quia praesumendum omnino erat ipsum coram Deo iustificatum aliter fuisse, seu per charitatem perfectam; at: 2) negemus prorsus vel validam fuisse eius ordinationem, ut est luce meridiana clarius, vel Christum, utpote sacerdotem summum, supplevisse talis ordinationis defectum, et consequentem propterea v. g. absolutionum ab illo impertitarum nullitatem sanasse; licet enim valde congruat providentiae Dei ita res componere, ut exinde nemini pereundi causa obveniat, alienum tamen a theologicis principiis est effingere Christum defectum ipsum eo in casu immediate supplere.

III. Baptismi collatio quum sit res facti, casu quo de ea ambigatur legitime probanda est v. g. per libros parochiales etc. Huc autem spectat dispositio Innocentii III. in C. III *h. t.*: « Et certo de illo, qui
« natus de christianis parentibus et inter christianos
« est fideliter conversatus, tam violenter praesumitur,
« quod fuerit baptizatus, ut haec praesumptio pro cer-
« titudo sit habenda, donec evidentissimis forsitan ar-
« gumentis contrarium probaretur »: ubi vix notandum hodie, illanguescente fide et corruptis moribus, pluribus in locis, v. g. in magnis civitatibus, non facile faciendum locum huic praesumptioni.

IV. Quia vero de probatione baptismatis loqui-

mur, non abs re erit memorare v. g. C. XII *De Consecr.* Dist. IV, ex quo eruitur ad probandum baptismum sufficere vel unum testem fide dignum. Idque rectissime, quum, generatim loquendo, minime praesumere possimus velle aliquem in re tam gravi, quaeque nec commodum nec incommodum cuiquam afferre solet, falsa testari.

VII. De purificatione post partum — Hac rubrica inscribitur Tit. XLVII in L. III Decretalium Greg. IX. Hac autem in re, quam heic expensam volumus ob materiae analogiam, adverti volumus: 1. mulieres christianas, secus ac verum fuerit de mulieribus hebraeis, statim e partu minime prohiberi quominus ecclesiam ingrediantur, ut aperte docet Innoc. III. in C. Unic. *h. t.*; 2. verum, in eodem capite, ita effari Innocentium: « si tamen ex veneratione voluerint alii-
« quandiu abstinere, devotionem earum non credi-
« mus improbandam »; 3. pium ac laudabilem esse morem, ut mulieres, filium filiamve enixae, antequam ecclesiam ingrediantur sacra suscepturae etc. ritui se subiiciant, qui: *purificatio post partum*, vel etiam: *benedictio post partum* adpellatur, quique describitur in Rit. Rom. Tit. VII, C. III; 4. plures, casque non semper sibi constantes, variis temporibus prodisse a RR. CC. responsiones ad solvendam quaestionem, ad quem spectaret ius huiusmodi benedictionis impertiendae; at vero hodie dicendum hanc benedictionem legitime impertiri posse a quocumque sacerdote, idque ob sequentes rationes: *a*) S. R. C. in celebri decreto a. 1703 a nobis relato, quum ageremus in L. I de confraternitatibus, sub N. VI, aperte dicit hanc benedictionem non esse *de iuribus mere parochialibus*; *b*) equidem S. C. subiungit eam tamen *fieri debere a parochis*, verum in nuperrima editione authentica decretorum

eiusdem S. C. haec postrema verba fuerunt expuncta, eodem modo ac fuerunt expuncta alia decreta, quae videbantur hoc ius tribuere parochis; c) S. Congr. Concilii cuidam Episcopo, qui eam interrogaverat a quo impertienda esset haec benedictio, nuperrime communicandum mandavit decretum S. C. R. diei 13 iunii 1893, quod ita se habet: « S. R. C. decernit benedictionem mulieris post partum fieri debere a Parrocho si expetitus ipse fuerit, *posse* autem fieri a quocumque Sacerdote, si expetitus ipse pariter fuerit, in quacumque ecclesia vel oratorio publico, certiore facto superiore ecclesiae ».

Et hisce quidem, quae sat fuse disputavimus de benedictione post partum, additur: 1) S. C. C. diei 18 iunii 1859 respondisse: « Ad benedictionem post partum « ius tantummodo habere mulieres, quae legitimo matrimonio pepererunt »: 2) S. C. C. diei 12 sept. 1857 declarasse, mulierem quae prolem enixa fuerit, quae ante baptismum obierit, benedicendam esse, servato omnino Rit. Romano, quamvis quaedam in ritu contineantur, quae huiusmodi mulieris conditioni haud congruere videntur.

CAPITULUM II.

De confirmatione.

I. Notio, materia et forma. — Est confirmatio sacramentum, quo roboramur ad fidem firmiter tenendam strenueque profitendam.

Confirmationi sacramenti dignitatem virtutemque inesse, expresse definivit Conc. Trid. Sess. VII, Can. I: « Si quis dixerit, confirmationem baptizatorum otiosam caeremoniam esse, et non potius verum et pro-

« prium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse
« quam catechesim quamdam, qua adolescentiae pro-
« ximi fidei suae rationem coram ecclesia exponebant,
« anathema sit ». Can. II: « Si quis dixerit iniurios
« esse Spiritui Sancto eos, qui sacro Confirmationis
« chrismati virtutem aliquam tribuunt, anathema
« sit ».

De confirmationis vero materia et forma, plures easque intricatas theologicas quaestiones vix delibantes, dicimus: 1. in probabiliori sententia materiam *proximam* adaequatam et essentialem esse eam *manus impositionem*, quam peragit Episcopus, quum frontem confirmandi chrismate linit, ipsamque simul *unctionem* crucis ad modum exactam; 2. materiam *remotam* essentialem esse chrisma confectum ex oleo et balsamo benedictum ab Episcopo; 3. formam vero essentialem et adaequatam constitui verbis: « Signo
« te signo crucis et confirmo te chrismate salutis in
« nomine Patris, etc. ».

II. **Minister.** — Duplex est huius sacramenti minister, seu unus ordinarius et alter extraordinarius.

Ordinarius, ut liquet ex Scripturis, traditione atque Conciliis Florentino et Tridentino (1), est solus Episcopus. Ita autem Episcopo valide consecrato inhaeret confirmandi potestas, ut nulla de causa ab eo auferri queat; quamvis vel in poenam vel ob defectum iurisdictionis interdicti vel suspendi possit huiusmodi potestatis exercitium.

Minister *extraordinarius* est quilibet simplex sacerdos, legitime ad id muneris deputatus, ut patet ex Conc. Florentino, necnon ex ecclesiae, praesertim orientalis, usu.

(1) Sess. VII, *Can.* III et Sess. XXIII, *Can.* VII.

Quia vero plures hac de re quaestiones institui solent, nos eas summis saltem labiis heic attingemus.

Et in primis, quaeritur quomodo simplex presbyter possit, vi deputationis, acquirere potestatem ordinis qua antea carebat; difficultas enim in eo videtur esse, quod potestas huiusmodi nullam delegationem patitur. Qua in re libenter fatemur nobis semper valde placuisse illorum sententiam, qui censent heic non agi de vera delegatione. Et reapse, delegatio est actus, vi cuius potestas aliqua, propria alicuius quum sit, in alteram *personam vice delegantis* exercenda transfertur; porro nihil horum in casu locum habet, quum rectissime deputari possit presbyter a Papa nondum consecrato carenteque propterea ordinis potestate, et caeterum generalis sit regula iuxta quam potestatem ordinis *ordinatione* et non *mandato* nanciscimur.

Illa ergo, quam delegationem appellare consueverunt nostri, proprie non est ni deputatio, qua presbyter assumitur in ministrum extraordinarium confirmationis. Nec id mirum videri debet, quum plus minusve quoque sit verum in baptismo, cuius minister *ex regula generali*, seu minister *vi ordinis*, est Episcopus vel presbyter, minister vero *ex necessitate* est quilibet homo. Hoc unum inter utrumque casum intercedit discrimen, quod, ut quis sit minister baptismi *ex necessitate*, non requiritur neque ordo neque deputatio, sed sola necessitas sat est ut *legitima* evadat collatio: e contra, ut quis sit minister extraordinarius confirmationis, necessaria sunt ad *licitam* simul et *validam* collationem ordo presbyteralis tamquam potentia radicalis, et actualis deputatio, ut ex potentia fiat transitus ad actum.

Quaeritur item secundo, utrum solus Papa possit hoc munus presbyteris demandare. Huic autem quae-

stioni respondemus *iure quidem ecclesiastico* certum ita esse, sub iudice vero, num *per se* id quoque verum sit.

Similiter tertio disputatur, num simul cum collatione sacramenti demandari et possit confectio chrismatis. Et hac in re illorum magis placet opinio, qui hanc potestatem a R. P. non abiudicant.

Tandem inquirunt quoque doctores, quasnam personas presbyter ita deputatus chrismate linire valeat. Qua in quaestione constituimus rem plenissime dimittendam esse ex privilegii seu concessionis tenore, adeo ut v. g. Pius IX, quum ratam haberet consuetudinem, qua Abbas Montis Virginis confirmare consuevit etiam alienos subditos etc. etc., expresse exceperit facultatem id praestandi extra territorium abbatiae, etsi Abbas ab Ordinariis respectivis vocaretur (Conf. resp. S. C. C. 20 ap. 1855); et nuper seu 11 dec. 1897 eadem S. C. C. proposito dubio: « An Abbati Nullius « SSmae Trinitatis Cavensis competat ius confirmandi « alienos subditos in aliena dioecesi ex Episcoporum « consensu in casu », responderit: *Negative*. Idque iure merito, nam actus, quo presbyter deputatur, delegationis seu mandati naturam imitatur, porro solemne est mandantem fines mandati religiose custodire debere. Ut enim rectissime monet Paulus: *Diligenter... fines mandati custodiendi sunt: nam qui excessit aliud quid facere videtur* (1).

III. **Subiectum.** — Ad validitatem quod spectat, norunt omnes capace[m] esse confirmationis omnem et solum baptizatum nondum chrismate delibutum.

De *licitate* vero (ut inquirunt) praesertim quae sequuntur animadversa volumus:

(1) F. V. D. *Mandati vel contra* (XVII, 1).

I. Quum olim frequentius sane quam nunc sive baptizarent, ut compertum est, ipsi Episcopi, sive baptizarentur adulti, inductus est mos ut statim a collato baptismo confirmatio administraretur, ni aliud exegisset necessitas.

II. Seriori vero aetate haec disciplina apud Latinos immutata est, tum ob excretum numerum baptismatum infantum, tum ob commissam presbyteris ordinariam baptismi collationem.

III. Scilicet receptum est in ecclesia latina, saltem vi consuetudinis, quam hodie legis instar custodiendam arbitramur, ut *ex regula ordinaria*, seu excepto casu quo urgeat necessitas aut gravis causa, v. g. diutina absentia Episcopi, non conferatur hoc sacramentum ni iis qui septennium excesserint, nihil vero apud Orientales innovatum est, ita ut etiam nunc ille idem presbyter, qui aliquem infantem baptizat, statim eum chrismate liniat.

IV. Plura autem in praxi attendenda sunt, et hinc v. g. Episcopus nequit alienos subditos ni de consensu saltem tacito illorum Ordinariorum confirmare. Itemque illud curandum, ne huius sacramenti collatio nimis protrahatur, unde Leo XIII (22 iun. 1897) laudibus iure merito summis prosequutus est Episc. Massilien., qui inolitam in sua dioecesi consuetudinem eam differendi post primam communionem, seu fere usque ad tertiumdecimum circiter aetatis annum, abolevit.

V. Quoad Italos-Graecos vero in litt. *Etsi pastoralis* Bened. XIV constitutum habetur, § III, n: I: « Episcopi « latini infantes, seu alios in suis dioecesibus baptizatos a presbyteris graecis, absolute chrismate in « fronte consignatos confirment ». Quod tamen accipiendum est iuxta modum, nam, N. V., edicatur: « Ubi « graecus catholicus Episcopus haberi potest..., curent

« omnino latini Ordinarii, ut ab illo potius graecis
« caeremoniis, iuxta Graecum Euchologium, quam a
« se latino ritu sacramentum confirmationis subditis
« suis graeco ritu viventibus, chrismate a latinis Epi-
« scopis accepto, ministretur, ne scilicet Ecclesiarum
« ritus, quoad fieri potest, misceantur ».

VI. Quia vero const. *Etsi pastoralis* facta est mentio, admonere iuvat minus recte (ut arbitramur) plures ex verbis, quibus Bened. XIV urget in ea (§ III, n. 4) gravem confirmationis recipiendae obligationem, intulisse legem hanc generalem esse; specialis etenim ratio quoad Italos-Graecos habebatur, nempe ut, confirmationem ab Episcopo recipiendo, confiterentur sic tacite invalidam eam fuisse, quam a presbyteris sui ritus iam susceperant.

IV. **Tempus, locus, ritus.** — De tempore legitimae collationis nihil certi determinatum in iure occurrit. Expedit tamen ut *mane* ea fiat, tanto magis quia olim canones iubebant ut confirmandus esset ieiuni.

Quoad locum advertisse sat erit in ecclesia peragendam illam esse, qua solemniter fiat; secus attendendam esse rubricam Pont. Rom. iuxta quam: « hoc
« sacramentum potest conferri minus solemniter qua-
« cumque die, hora et loco ex causa ad arbitrium
« Episcopi ».

Tandem ad ritum quod pertingit, plura paucis complectentes memoramus:

I. attendenda esse ab Episcopo ea quae praescribuntur in Pontif. Rom.:

II. simplices presbyteros rite, ut par est, deputatos, omnino teneri ad servandas normas, quas constitutas a S. C. de Prop. Fide die 4 maii 1774, atque ad calcem Rit. Roman. imprimi solitas, S. O. a. 1888, Leone XIII

adprobante, pro simplicibus sacerdotibus ex delegatione confirmantibus accommodavit; et ex quibus potissimae sunt v. g. ut adhibeatur chrisma benedictum ab Episcopo habente communionem cum S. Sede, et quidem chrisma recenter benedictum, ni urgeat necessitas vel expresse aliud concessum sit (1): ut diserte doceantur praesentes de obtenta apostolica facultate (quae tamen monitio si omittitur, non ideo invalidum fit sacramentum, ut declaravit S. C. de Prop. F. 11 sept. 1841) etc.:

III. patrilinos quoque (quorum usus ex baptismo ad confirmationem videtur dilapsus) esse in hoc sacramento adhibendos; de quibus advertere placet: 1) excludi ab hoc munere excommunicatos, interdictos, publicos peccatores, eos qui praecepto paschali non fecerunt satis, nondum confirmatos, monachos et moniales licet ad tempus saecularizatos, etc.; 2) illud insuper servandum, ut non plures sed unus tantum sive vir sive mulier in patrilinum aut matrilinam adhibeatur; ut nec foeminis mares, nec maribus foeminae patrilini officium praestent; ut, nisi necessitas cogat, idem non sit sed diversus confirmationis patrilinus a patrilino baptismatis, atque consuetudo contraria sit evellenda tamquam abusus; ut Episcopus *minister* simul et *patrilinus*, hoc postremum munus gerat per

(1) Eruditionis gratia adnotamus in const. *Trans Oceanum* Leonem XIII, favore Americ. Lat., privilegia concessisse, N. III: « Ut Episcopi Sacrum Chrisma, quod ex indico etiam, vero tamen « balsami liquore, fieri potest, et Olea Sacra conficere possent « iis sacerdotibus adstantibus qui adstare potuerint, et, urgente « necessitate, extra diem Coenae Domini ». N. IV: « Ut adhiberi « possint Sacra Olea etiam antiqua, non tamen ultra quatuor « annos, dummodo corrupta ne sint, et, peracta omni diligentia, « nova vel recentiora Sacra Olea haberi nequeant ».

procuratorem; ut nullus praesentet nisi unum aut duos, non plures, nisi aliter necessitas suadeat arbitrio Episcopi, iuxta Pontific. Romani dispositionem: « Nullus
« praesentet nisi unum aut duos, non plures ni aliter
« necessitas suadeat arbitrio Episcopi » (1).

CAPITULUM III.

De eucharistia.

I. Notio. — Est eucharistia sacramentum corporis et sanguinis D. N. I. C., sub speciebus panis et vini vere, realiter et substantialiter praesentis, ad spiritualem hominum alimoniam institutum.

Esse autem eucharistiam vere et proprie sacramentum, liquido patet praesertim ex Conc. Trid. Sess. VII et XIII. Quoniam autem haec omnia fuse traduntur in scholis theologiae, pro re nostra in mentem revocamus tantummodo, hoc sacramentum esse super reliqua excellentissimum, tum: « quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum « quis illis utitur, at in Eucharistia ipse sanctitatis « auctor ante usum est » (2); tum quod alia sacramenta gratiam equidem continent, sed eucharistia ipsum auctorem gratiae nobis non *spiritualiter* tantum, sed *sacramentaliter* ac *realiter* manducandum exhibet (3).

Quia vero de rebus notissimis agimus, advertimus tantum:

(1) Conf. etiam Instructionem cit. S. C. de Prop. Fide, necnon resp. S. O. ad Vic. Apost. Verapol. 11 iunii 1884; S. C. C. in *Anconitana* 16 febr. 1884, atque S. C. R. in *Policastren.* 14 iunii 1873.

(2) Conc. Trid. Sess. XIII. C. III. 3 Conc. Trid. Sess. XIII. Can. VIII.

I. materiam eucharistiae, sive ut sacramenti sive ut sacrificii, esse panem triticeum et vinum ex uva:

II. licet vero « in azymo sive fermentato pane triticeo Corpus Christi veraciter » conficiatur, ut definivit Conc. Florent., tamen adstringi omnes, prout statuit idem Concilium, ad eucharistiam conficiendam iuxta propriae ecclesiae consuetudinem:

III. hinc teneri Latinos omnes ad consecrandum in azymis, Orientales vero fere universos in fermentato:

IV. vino aliquantulam aquam esse miscendam, iuxta antiquissimum morem pluribus canonibus et praesertim in Conc. Trid. adprobatum; de eaque haec animadversa placere: 1. celeberrimam esse decretalem, quam Innocentius III dedit Episc. Ferrarien. quaque « reprobavit id quod quidam dicere praesumpserunt, in sacramento videlicet Eucharistiae « aquam in phlegma converti; nam de latere Christi « non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur « exiisse »; 2. sollerter esse curandum, ne aquae quantitas vini naturam subvertat; idque (ne dubiis fiat locus in re gravissima) eodem, imo sollicitiori studio esse cavendum, quum calix paratur in sacerdotali ordinatione adhibendus, constat quippe vinum in eo contentum aptam esse debere materiam eucharistiae conficiendae:

V. sacramentum hoc in ecclesiasticis monumentis, praeterquam *eucharistiae* nomine, quod significat in eius consecratione et oblatione velut per antonomasiam gratias agi Deo, pluribus aliis appellari consuevisse, ut ecce: « communionis, coenae Domini, eulogiae, « synaxis » etc.

II. Ecclesiae disciplina quoad eucharistiam. — Nullo non tempore sollertissime plurima

cavit ecclesia quoad eucharistiae sacramentum, et merito, quum nihil pretiosius, sanctius, mirabilius ipsa habeat hoc sacro convivio: « in quo Christus sumitur, « recolitur memoria passionis eius, mens impletur « gratia, et futurae gloriae nobis pignus datur ».

Quum autem fere omnia, quae hac in re ecclesia statuit, reduci facili negotio queant ad ea, quae eucharistiae *asservationem, cultum et participationem* attingunt, de hisce singillatim summis saltem labiis dicemus. Illud in antecessum monemus, inter caetera, quae aetate nostra in obsequium Christi in eucharistia praesentis peracta laetanter crevimus, singularem omnino mentionem promereri:

I. tum sumnopere diffusam, et quidem, teste experientia, cum maximo animarum fructu, praesertim in communitatibus, v. g. seminariis, conservatoriis etc. usum *frequentis*, imo saepissime et *quotidianae*, communionis; quam saluberrimam, et nunquam sat laudatam praxim, perdifficilem, imo fere impossibilem, effecerant pluribus in locis saec. XVII et XVIII insania iansenistarum dogmata:

II. tum *Congressus*, ut aiunt *Eucharisticos*, qui solemni pompa et magna praesulum populorum frequentia celebrati fuere v. g. Neapoli, Taurini, Mediolani, Hierosolymis etc.:

III. tum Breve *Providentissimus*, quo Leo XIII die 28 nov. 1897: « qua ratione Thomae Aquinati cupidam litterarum iuventutem: Vincentio a Paulo « consociationes caritatis caussa initas: Camillo De « Lellis et Ioanni de Deo aegrotos et quotquot aegrotis « adiutandis dant operam », opportune commendaverat, ita... « Sanctum Paschalem Baylon peculiarem « coetuum eucharisticorum, item societatum omnium « a sanctissima Eucharistia, sive quae hactenus insti-

« tutae, sive quae in posterum futurae sunt, Patronum
« coelestem » declaravit et constituit.

III. Eucharistiae asservatio. — Fas esse sanctam Eucharistiam asservare definitum est a Conc. Trid. Sess. XIII, Can. VII, inflicto anathemate dicentibus: « non licere sacram Eucharistiam in sacrario
« reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam ». Et reapse (ut habet ipsa Syn. Trid. C. VI) « consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeo antiqua est, ut
« eam saeculum etiam Nicaeni Concilii agnoverit ».

Non semper attamen viguit *quoad modum* eadem disciplina, nam olim asservabatur eucharistia non solum in ecclesiis, in vasis v. g. columbarum formam referentibus, sed et in domibus privatis v. g. in capsulis ligneis. Serius vero, immutatis rerum adiunctis, maxime ob datam hinc ecclesiae pacem et imminutam illinc fidelium pietatem, inductum est ius (quo etiam nunc utimur) ut solummodo in ecclesiis rite ea asservatio fiat.

Imo hodie non in omnibus ecclesiis id fas esse constat, sed tantum in cathedralibus, parochialibus, regularibus, ac iis quibus pontificium privilegium vel immemorialis consuetudo favet. Nec sat est Episcopi licentia, ni ex causa et ad breve tempus. Notatione autem dignum quod statuit C. Trid. Sess. XXV, C. X (*De Ref. Reg.*): « Quod vero Sanctissimum Christi
« corpus intra chorum vel septa monasterii (*monialium*) et non in publica Ecclesia conservetur, prohibet Sancta Synodus; non obstante quocumque
« indulto aut privilegio ».

IV. Cultus. — Eucharistiae cultum deberi clarissime tradit Conc. Trid., quum Sess. XIII, Can. VI, anathemate percellit affirmantes: « in Eucharistiae

« Sacramento Christum unigenitum Dei filium non
« esse cultu latriæ, etiam externo, adorandum; atque
« ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum;
« neque in processionibus, secundum laudabilem et
« universalem Ecclesiæ sanctæ ritum et consuetu-
« dinem, solemniter circumgestandum, vel non publice,
« ut adoretur, populo proponendum, et eius adora-
« tores esse idololatrias ».

Quibus ex verbis quum liqueat eucharistiæ cultum maxime enitere in usu eam *circumgestandi, exponendi*, ac cum ipsa populum *benedicendi*, dicimus:

I. morem eucharistiæ circumgestandæ iam sæculis VI et VII (saltem alicubi) receptum fuisse, huc autem præsertim spectare solemnem processionem quæ fit die *Corporis Christi*; qua de re advertere placet solemnitatem hanc auctores præcipuos habuisse Urbanum IV (litt. *Transiturus*) a. 1264 et Clementem V (in Conc. Vienn.) a. 1311; processionis vero, quæ ea die fieri consuevit, cuiusque morem Conc. Trid. (Sess. XIII, C. V) dicit: « pie et religiose ad-
« modum in Dei Ecclesiam inductum fuisse », primam mentionem serius occurrere, seu in Conc. Senonensi a. 1320:

II. usum eucharistiam publice exponendi remotissimis temporibus variis de causis non obtinuisse, sæculo vero XIII late diffusum fuisse morem tum eam exponendi, tum cum ea populo benedicendi: quam disciplinam etiam hodie per universum orbem tenet ecclesia, quæ tamen plura constituit ad utriusque consuetudinis moderationem, inter quæ notatu dignum, in nulla ecclesia, etiam exempta, licere publice exponere eucharistiam, ni publica de causa et Episcopi facultate (*saltem tacita*, ut arbitramur sat esse) secus ac verum sit quoad expositionem privatam cum

pixide, ad quam sufficit venia rectoris ecclesiae et privata causa:

III. inter varias vero expositionis formas celebratissimam esse, quae dicitur *Quadraginta horarum*, quaeque, ut certius videtur, a P. Iosepho a Ferno ex ord. fratrum capulorum anno 1537 Mediolani invecata, fuit a S. Sede approbata et praesertim a Clemente XI, cuius extat in re celebris instructio, de qua S. R. C. (12 iulii 1749) respondit: « extra Urbem non obligare, & laudandos tamen, qui se illi conformare student, nisi aliud ab Ordinariis locorum statutum sit ».

V. **Participatio.** — Quum de hac tria potissimum sint spectanda, seu *minister, subiectum, tempus modusque sumptionis*, de singulis separatim dicemus.

I. *De ministro.* — Hac ex parte animadvertimus:

I. *validae* administrationis ministrum esse quemlibet hominem (haud excepto suscipiente ipso) quum eucharistia consistat in re permanenti:

II. *licitae* vero hodie esse *ordinarie* Episcopum et parochum, vel quemvis sacerdotem ab hoc vel illo expresse vel tacite deputatum, maxime quoad communionem paschalem et viaticum; *extraordinarie* vero seu necessitate urgente diaconum:

III. iure a nobis dictum esse *hodie*, quum pro varietate temporum varii viguerint hac in re mores, adeo ut v. g. primis ecclesiae saeculis, praesertim saevientibus persecutionibus, vel ipsi laici eucharistiam domi asservantes suis se manibus communicarent:

IV. hac in quaestione specialem mentionem mereri: 1. prohibitionem, quae adhuc hodie viget, quaeque impedit quominus regulares ministrent in suis ecclesiis eucharistiam die Paschatis; 2. const. *Apost. Sedis*, qua Pius IX subiecit excom. simpl. reserv. religiosos:

« praesumentes clericis aut laicis extra casum necessitatis sacramentum Extremae Unctionis aut Eucharistiae per Viaticum ministrare absque parochi licentia »; ubi tamen silentio haud praetereundum posse regulares, ex iure, ultima sacramenta administrare omnibus saecularibus personis, quae actu eis inserviunt, intra eorum septa ac domus degunt, et sub ipsorum obedientia vivunt.

II. *De subiecto.* — Hac in quaestione pauca haec saltem, utpote maioris momenti, ob oculos ponimus:

I. nemini certe eucharistiam necessariam esse, ut dicunt theologi, necessitate medii:

II. verum dubio procul esse ipsam necessariam iure divino ratione utentibus:

III. infantibus tamen, statim a collato baptismo, at solum aliquandiu et alicubi (ut docet vel Trid. Syn. Sess. XXI, c. IV), administratam eam fuisse, qui quidem mos adhuc penes Graecos viget:

IV. negandam vero eam esse indignis, certo tamen sub modo; unde regula: publicus peccator semper repellendus, occultus repellendus si petat occulte, secus vero si publice:

V. nunquamtribuendam, si timeatur irreverentia:

VI. admissionem ad primam communionem, ut inquirunt, non pertinere iure proprio ad parochum, quum ex Catech. Rom. discretionis ad eam requisitae iudicium ad parentes et confessarium spectet; fieri tamen posse ut iure particulari ea res pertineat ad parochum, vel ad presbyteros ab hoc vel ab Episcopo deputatos.

III. *De sumptionis tempore et modo.* — Haec saltem delibare iuvat:

I. olim fideles omnes sacrificii oblationi praesentes ad synaxim accessisse:

II. serius, languesciente fervore, statutum fuisse in pluribus conciliis saec. IX celebratis, ut fideles saltem in Paschate, Pentecoste et Nativ. Domini eucharistiam susciperent:

III. verum, magis remisso fidei zelo ac pietatis studio, in Conc. Lat. IV conditum fuisse celebrem canonem: *Omnis* (qui refertur sub tit. *De poenit. et remiss.*), quemque praestat heic transcribere, quum eodem iure et nunc utamur: « Omnis utriusque sexus
« fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit,
« omnia sua solus peccata saltem semel in anno fi-
« deliter confiteatur proprio sacerdoti, et iniunctam
« sibi poenitentiam propriis viribus studeat adimplere,
« suscipiens ad minus in Pascha Eucharistiae Sacra-
« mentum, nisi forte de proprii sacerdotis consilio ob
« aliquam rationabilem causam ad tempus ab huius-
« modi perceptione duxerit abstinendum: alioquin et
« vivens ab ingressu Ecclesiae arceatur, et moriens
« christiana careat sepultura »:

IV. extare praeterea legem, sub gravi urgentem, eucharistiam suscipiendi in mortis periculo, in quo casu recipi potest etiam a non ieiunis: quod, secluso hoc periculo, vel etiam casu apostolici privilegii ob adversam valetudinem, de quo sciendum hodie sat facile concedi in Cong. S. Officii, non sine gravi piaculo fieret:

V. modum eucharistiae tribuendae et recipiendae non fuisse semper eundem:

VI. reapse, olim intra missam et sub utraque specie regulae instar administratam fuisse eucharistiam:

VII. dixisse tamen nos *regulae instar*, nam non solum nulla lex cogebat christifideles eucharistiam sub specie vini suscipere, sed et rationabili de causa communio extra missae tempus permittebatur:

VIII. seriori aetate, seu versus saec. XIII, per spontaneam et universalem desuetudinem derelictum fuisse penes Latinos calicis usum:

IX. in Conc. Trid. actum fuisse de restituenda communione sub utraque specie, verum prudentissimos Patres variis de causis illud praefatos: « nullo divino
« praecepto laicos et Clericos non conficientes obli-
« gari ad Eucharistiae sacramentum sub utraque spe-
« cie sumendum: neque ullo pacto, salva fide, dubi-
« tari posse, quin alterius speciei communio ad salutem
« sufficiat » (Sess. XXI, c. I), rem omnem commissam voluerunt S. Sedis iudicio, quae nihil tamen immutandum censuit:

X. equidem menti ecclesiae magis congruere, ut communio fiat intra missam, verum, si extra fiat ex *praeconsecratis*, ut inquirunt, minime id esse reprobandum; prout diserte declaravit a. 1742 Benedictus XIV. litt. *Certiores* ad solvendam acrem controversiam Cremae hac de re tunc temporis agitatam.

CAPITULUM IV.

De poenitentia ; ubi et de indulgentiis

I.

De poenitentia.

I. **Notio.** — Est poenitentia sacramentum ad peccata post baptismum admissa remittenda per actus poenitentis et absolutionem sacerdotis.

Esse poenitentiam vere proprieque sacramentum liquido patet ex SS. Scripturis necnon ecclesiastica traditione, atque aperte definivit Conc. Trid. Sess. XIV. Can. 1: « Si quis dixerit, in catholica ecclesia Poeni-

«tentiam non esse vere et proprie sacramentum pro
«fidelibus, quoties post Baptismum in peccata labun-
«tur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino no-
«stro institutum, anathema sit».

Advertere autem placet pluribus nominibus hoc sacramentum in ecclesiasticis monumentis adpellari; v. g. «reconciliatio, confessio, absolutio, communicatio
«seu communio, pax, laboriosus baptismus, manuum
«impositio reconciliatoria».

II. **Indoles.** — Pro re nostra hac in quaestione indigitasse sat erit institutum fuisse hoc sacramentum *iudicii instar*; unde facile est cernere expendenda heic nobis potissimum esse, quippe externam disciplinam presse attingentia, quae attinent ad ministerium seu *iudicis personam*, ac satisfactionem seu *poenam a iudice infligendam*.

Ex iis vero, quae missa facimus, saltem quae sequuntur delibamus, seu: 1. nullum omnino esse peccatum, quod virtute clavium absolvi nequeat; meritoque proinde fuisse: a) reiectam doctrinam Montani, quae graviorum criminum reis veniam denegabat: b) abolitam disciplinam nonnullarum ecclesiarum, quae reapse reconciliationem lapsis in idololatriam, homicidium et adulterium haud dabant, omnem spem veniae uni misericordiae Dei relinquentes: 2. formam qua ecclesia latina nunc utitur, omissa quaestione an semper indicativis verbis expressa fuerit, certe ab antiquis temporibus huiuscemodi esse.

III. **Minister.** — Quum huic sacramento iudicii naturam Christus indiderit, concurrere in ministro debent ordinis et iurisdictionis potestas: *ordinis*, nam haec legitimos nos facit ministros sacrorum, at *iurisdictionis* simul, quum ad hanc proprie pertineat, inter caetera, praesumptos reos punire vel absolvere.

Iure ergo Conc. Trid. Sess. XIV, C. VII, declaravit:
« Quoniam igitur natura et ratio iudicii illud expo-
« scit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, per-
« suasum semper in Ecclesia Dei fuit, et verissimum
« esse Synodus haec confirmat, nullius momenti abso-
« lutionem eam esse debere quam sacerdos in eum
« profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non
« habet iurisdictionem ».

Quibus ex verbis haec quae sequuntur facile col-
ligere licet:

I. ministros poenitentiae esse *omnes* et *solos* pre-
sbyteros *valide* ordinatos, qui tamen iurisdictione pol-
lent;

II. hinc potestatem absolvendi esse in concreto
dimetiendam ex iurisdictionis ipsius quantitate;

III. eapropter esse plenam ac ordinariam quoad
universam ecclesiam in R. P.;

IV. esse ordinariam, imo *per se* plenam, quoad
singulas ecclesias in singulis Episcopis;

V. in simplicibus vero presbyteris tantam esse,
quantam vel *ius* vel *Ordinarius* demandaverint;

VI. ea potissimum pollere *parochos* quoad suas
paroecias, imo in ipsis esse eam *ordinariam*, adeo
ut, quum agatur de iurisdictione voluntaria (de qua
regula est, quod exerceri valeat extra territorium ni
lex explicite vel implicite obstet) exerceri quoque
possit in parochianos extra proprii territorii fines;

VII. valere absolutionem ab eo qui iurisdictione
caret impertitam, saltem qua ei faveat praeter er-
rorem communem (qui omnino requiritur) titulus co-
loratus;

VIII. posse nihilominus absolvendi potestatem coar-
ctari per reservationes a superiore inductas; quas re-
servationes Patres Tridentini (Sess. XIV, C. VII) dum

dicunt: « magnopere... ad christiani populi disciplinam « pertinere », aperte edisserunt posse eas legitime fieri tum a R. P. quoad ecclesiam universam, tum ab Episcopis quoad suas dioeceses; illud addentes: 1) reservationes *non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere*: 2) verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in... ecclesia Dei custoditum semper fuisse, ut: *nulla sit reserratio in articulo mortis*.

Maioris vero illustrationis gratia, hucusque dictis haec adiicere placet, nempe:

I. *exomologesim*, quam antiqui canones dicunt necessitate urgente fieri posse penes diaconos, non fuisse nisi confessionem caeremonialem, qua, absoluta poenitentia canonica, ecclesiae quis reconciliabatur;

II. iurisdictionis collationem *per se* non esse confundendam cum adprobatione ad confessiones, quum haec non sit nisi actus, quo superior aliquem ad confessiones recipiendas aptum declarat, qua contingat ei iurisdictionem conferri;

III. dixisse nos tamen *per se*, nam hodie uterque actus confunditur, quum iurisdictio tribuatur confessariis tunc quum approbantur: quae tamen regula interdum fallit, ut verum est v. g. de regularibus, qui (in communi sententia) quoad saecularium confessiones ab Episcopis *adprobationem*, at a Papa *iurisdictionem* recipiunt;

IV. Episcopos aliosque praelatos superiores,¹ et etiam inferiores exemptos, posse sibi providum et discretum confessarium eligere vi decretalis *Ne pro dilatione* (C. XVI *De poenit. et remiss.*), de qua advertere iuvat: 1) eam edidisse Gregorium IX ad sopiendam controversiam acriter olim agitatam, contententibus aliis, aliisque id negantibus, esse in sa-

cramentali foro servandam generalem iudiciorum normam, ac proin pendere quoad peccatorum confessionem Episcopum ab Archiepiscopo, hunc a Patriarcha vel Primate, hosque a R. P.: 2) tamen arbitrari nos id Gregorium non *necessitatis* sed *opportunitatis* causa praestitisse, nam, quum potestas v. g. Archiepiscopi sit iuris humani et contineat evolutionem potestatis pontificiae, si effinxerimus Episcopum ab Archiepiscopo pendere quoad confessionem peragendam, iam dixerimus *iure divino* Episcopum R. P. subiacere quoad sacramentale forum, porro id videtur asseri: 1. *gratuito*, nam si ipse Papa absolvitur vi iurisdictionis a se datae, cur idipsum verum non erit quoad Episcopos? quinimo: 2. et *rix non absone*, nam quum Episcopi et ipsi circumdati sint infirmitate, et saepe hinc egeant confessionis remedio, quomodo dixerimus eos hac in re R. P. proxime subiectos voluisse Christum?

IV. De munere canonici poenitentiarit. —

Quia de ministro poenitentiae agimus, advertendum huc etiam spectare, quae *canonici poenitentarii* munus attingunt, et de quibus saltem adverti volumus:

I. constitutum fuisse in Conc. Trid. Sess. XXIV. C. VIII *De Ref.* « ut in omnibus cathedralibus ecclesiis, ubi id commode fieri poterit, poenitentarius
« aliquis, cum unione praebendae proxime vacaturae,
« ab Episcopo instituitur, qui magister sit vel doctor,
« aut licentiatus in theologia vel iure canonico, et
« annorum quadraginta; seu alias qui aptior pro loci
« qualitate reperitur; qui dum confessiones in ecclesia audiet, interim praesens in choro censeatur »;

II. de iure poenitentarii eligendi eadem esse repetenda quae diximus de electione theologi, sive attempto iure generali quoad orbem, sive spectato iure speciali quoad Italiam: ubi notandum, ad hanc quod

attinet, requiri ex cit. litt. *Pastoralis* Bened. XIII lauream in theologia eodem modo ac in theologo; itemque tum theologum tum poenitentiarium ius habere ad praebendam quae, supputatis quoque quotidianis distributionibus, exaequet sexaginta scutata annua romana (seu l. 322,50, quum scutatatum romanum aequipolleat l. 5,375), adeo ut teneatur, in defectu, Episcopus aliquod simplex beneficium primo vacaturum ipsis praebendis unire;

III. esse poenitentiarii iurisdictionem a iure, non tamen complecti peccata reservata sive a R. P. sive ab Episcopo, ac teneri poenitentiarium ad confessiones recipiendas praesertim tempore ieiuniorum quadragesimae, adventus et quatuor temporum, necnon solem. Paschatis, Ascensionis, Pentecostes, Corporis Christi, Assumptionis B. V., Omnium Sanctorum et Nativitatis D. N. I. C., quo tempore propterea non licet ei abesse, quamvis ius quoque habeat, ut caeteri de capitulo, ad feriarum trimestre dictum *conciliare*;

IV. non esse poenitentiarii munus (quod et verum est de theologo) neque dignitatem neque personatum, at merum officium.

V. **Satisfactio; ubi et de poenitentiis canonicis.** — Quia, attenta theoria et praxi iuris nostri, intime connectuntur sacramentalis satisfactio et poenitentia canonica, utramque simul coniungimus, quamvis per se satius esset de poenitentiis agere in libro III, ubi de poenis ex professo fit sermo. Sciendum ergo est:

I. « falsum omnino esse » (ut decl. Conc. Trid. Sess. XIV, C. VIII) « et a verbo Dei alienum cul-
« pam a Domino nunquam remitti, quin universa etiam
« poena condonetur » ;

II. proinde necessarium semper censuisse ecclesiam poenitencias confitentibus imponere;

III. duplex autem poenitentiae genus receptum in ecclesia fuisse, scilicet *publicam* et *privatam*, prout vel *publice* ad scandalum quoque reparandum, vel *privatim* ad Deo tantum satisfaciendum esset explenda;

IV. in utraque decernenda semper ecclesiam religiosissime regulam servasse (vel ipso iure naturae suggestam) ut pro peccatis publicis *publice*, pro occultis *privatim* satisfactionem exigeret (1);

V. in publica poenitentia variam disciplinam ecclesiam fuisse sequutam, prout ferebant temporum adiuncta;

VI. quatenam praxis saeculis I et II viguerit apprimè non constare, tamen minime ambigendum tum quoque huiusmodi poenitentiarum genus aliquantulum in moribus fuisse, ut eruitur v. g. ex libro *De poenitentia* quem scripsit Tertullianus;

VII. verum serius, exortis Montani et Donati haeresibus, ecclesiam, quo hinc clarius profiteretur remittendorum criminum omnium potestatem, et illinc tutius propulsaret nimiae erga facinorosos benignitatis calumniam, constituisse (praesertim per Conc. Ancyranum a. 314) solemnem publicae explendae poenitentiae rationem, ac induxisse publice poenitentium ordinem, qui erat velut medius inter fidelium coetum, atque excommunicatos et infideles; et in quo quatuor erant gradus per quos successive transire oportebat, seu *flentium*, *audientium*, *substratorum*, et *consistentium*, appellatione exinde derivata: 1) quod *flentes* deberent in atriis ecclesiarum tempore divi-

--

(1) Equidem scimus interdum et pro peccatis occultis publicam fuisse peractam poenitentiam, verum putamus id *libere* non *necessario* praestitisse priscos fideles, eo magis quod constat inter eos non defuisse qui, licet crimine carerent, humilitatis causa publicam poenitentiam exercuerunt.

norum officiorum consistere, ibique sacco induti gemitibus et fletu tum crimina expiare, tum fidelium orationibus se commendare; ubi notandum gravissimorum criminum reos iussos fuisse sub dio manere, quo gravius punirentur: 2) quod *audientibus* aditus ecclesiae reseratus quidem esset, at tum tantum quum Sacra Scriptura legeretur; quae quidem agendi ratio (etiam catechumenis communis) cur inducta fuerit docet S. Cyprianus (Ep. XXVI): « Fovendi sunt (*huiusmodi poenitentes*)... et ad maturitatis suae tempus « nutriendi; et Scripturis sacris quam ingens peccatum commiserint instruendi »: 3) quod *substrati* in ecclesia quidem admitterentur, at tantum ut, genu flexi capiteque inclinati, certis ritibus v. g. manuum impositioni se subiicerent: 4) quod *consistentes* possent quidem in ecclesia tempore officiorum manere, sed stantes, et ita ut, quousque solemniter absoluti seu reconciliati non fuissent, neque ad offertorium neque ad communionem accederent;

VIII. varias fuisse ecclesiarum consuetudines in hisce poenitentiis imponendis et peragendis, adeo ut v. g.: 1) quadripertitus poenitentiae gradus fuerit universalior penes Graecos quam penes Latinos: 2) quum in moribus esset, ut semel tantum quis ad publice poenitendum admitteretur, idque ad disciplinae salutarem rigorem servandum, in crimen relapsi alicubi per totum vitae tempus a mensa sacra repellerentur, alicubi nonnisi instante mortis periculo ad eam admitterentur: 3) pro iisdem criminibus alibi graviolem et diuturniorem poenitentiam fuisse, alibi leviolem et breviolem;

IX. sub iudice esse num diaconi et presbyteri poenitentiae quoque publicae subiicerentur, an vero aliter punirentur v. g. per depositionem et detrusionem in monasterium; tamen negantium sententiam pro-

babiliorem esse ob auctoritatem Conc. Carthag. celebrati a. 392 et S. Leonis M. in epistola ad Rusticum Narbonen.;

X. ecclesiam orientalem a publicis poenitentiis longe ante ac latinam recessisse; constat enim apud hanc adhuc in moribus fuisse saec. VII, quo receptus est usus eam commutandi in alia pia opera, et saec. XII, quo inductum est ut redimi ea posset eleemosynis: unde etiam usus *indulgentiarum*, prout mox cernere erit;

XI. verum quum in dies non solum temperata fuisset, sed et vere relaxaretur christiana disciplina ob inductum abusum levissimas poenitentias imponendi iis, qui sacramentaliter fuissent confessi, Conc. Trid. quo facilius ac tutius abusum evelleret et corruptos mores reformaret, haec statuisset: 1) « De bent ergo
« sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia
« suggesserit, pro qualitate criminum et poenitentium
« facultate salutare et convenientes satisfactiones
« iniungere... Habeant autem prae oculis, ut satisfactio quam imponunt, non sit tantum ad novae
« vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed
« etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam et
« castigationem » etc. (Conf. Sess. XIV, C. VIII); 2) « Apostolus monet publice peccantes palam esse
« corripiendos. Quando igitur ab aliquo publice et in
« multorum conspectu crimen commissum fuerit, unde
« alios scandalo offensus commotosque fuisse non sit
« dubitandum, huic condignam pro modo culpae poenitentiam publice iniungi oportet, ut quos exemplo
« suo ad malos mores provocavit, suae emendationis
« testimonio ad rectam revocet vitam. Episcopus tamen publice hoc poenitentiae genus in aliud secretum poterit commutare, quando ita magis expedire iudicaverit » (Sess. XXIV, C. VIII *De Ref.*);

XII. attentis vero tum huiusmodi conciliaribus statutis, tum praescriptionibus Rit. Rom., tum doctorum sensu, hodie hanc disciplinam servari, ut: 1) pro peccatis *occultis* ad poenitentiam publicam nemo possit adigi: 2) pro peccatis *publicis* interdum saltem sit huiusmodi poenitentia imponenda: 3) tamen sit distinguendum inter casum et casum, quum poenitentiam publicam, de qua loquitur Conc. Trident. Sess. XXIV, nonnisi Episcopus, *et quidem*, ut remur, *extra sacramentale forum* (1) indicere valeat: poenitentiam vero publicam, qua dicit *sacramentalem satisfactionem ordinatam simul r. g. ad scandali reparationem*, imponere queat ipse confessarius, qui tamen cautissime hac in re procedere debet, et quidem servatis regulis a theologis traditis;

XIII. tandem poenitentiam sacramentalem non esse necessario praemittendam absolutioni iuxta usum ab antiquissimis temporibus receptum, quemque opportune vindicarunt Sixtus IV contra Petrum de Osma, Clemens XI adversus Quesnellum et Pius VI contra Pistorienses.

II.

De indulgentiis.

I. **Tractationis nexus.** — Quum indulgentia non sit nisi remissio poenae temporalis, pro peccatis iam quoad culpam et aeternam poenam remissis Deo de-

(1) Utrum confessarius valeat et ipse poenitentias ad tragem citati can. trid. imponere res est controversa. Nobis tamen (quum censeamus ibidem agi de foro poenitentiali externo) placet omnino sententia negantium, licet non diffiteamur S. C. C. hac in re interpellatam, ut refert Fagnanus, noluisse quaestionem dirimere.

bitae, operae pretium est, post tractationem de poenitentia, de indulgentiis disserere. Quod praestabimus pro re nostra cursim aliqua dicentes de ipsarum notione, evolutione, divisione etc.

II. **Indulgentiarum notio.** — Indulgentiae nomen non semper in iure nostro eadem significatione accipitur. Revera interdum significat concessionem gratiae, interdum dispensationem, imo interdum etiam ius commune, ut v. g. in Decreto *Caus.* XXXIII, *Quaest.* II, C. V. Frequentius tamen usurpatur pro *poenae relaxatione*, quo sensu etiam adpellatur *remissio*, ut liquet ex Tit. XXXVIII, L. V Decr. Greg. IX, qui inscribitur: *De poenitentiis et remissionibus*.

III. **Evolutio** — Est ergo indulgentia canonica poenae peccatis debitae legitima relaxatio. Verumtamen hanc relaxationem ecclesia non semper eodem modo practice intellexit et adplicavit, sicut nec semper eodem modo intellexit et adplicavit poenam ipsam.

Plurima autem pro more nostro paucis complemententes dicimus:

I. generalem hanc regulam constitui posse: indulgentiam inversa ratione processisse ac poenitentiam, ita ut quo arctior poenitentia, eo rarior fuerit indulgentia; quo vero mitior poenitentia, eo largior indulgentia;

II. nec id crimini sed imo laudi ecclesiae tribuendum, quum indulgentia sit in subsidium, ac proin minus magisve opportuna sit aestimanda eius concessio, prout magis vel minus praestatur reapse satisfactio;

III. ecclesiam autem revera, pro variis temporum adiunctis, varie usam fuisse potestate indulgentias elargiendi, evidenter constare si vel parumper per-

pendantur diversae indulgentiarum species, quae in usu fuerunt ab ecclesiae exordiis ad nos usque:

IV. reapse, ut silentio premamus praeclaram et elegantem indulgentiae speciem, quam exhibuit Paulus (1) aliquid incestuoso corinthio *donando*, seu ante tempus eum ad communionem recipiendo poenaeque partem ei condonando: 1) in Synodis v. g. Nicaena (C. XI et XII), Ancyrana (Can. IV et V) aliisque inter antiquissimas, quas celebratas memorat historia, decretum fuisse, ut Episcopi, attento modo conversationis singulorum poenitentium, potestate pollerent vel clementia utendi (seu aliquid remittendi, ut explicant interpretes) vel plus temporis adiiciendi: 2) prioribus item temporibus in moribus fuisse positum, ut Episcopi indulgentiam erga reos, et praesertim erga lapsos, adhiberent ad preces et intercessionem martyrum; unde etiam celeberrima exorta est controversia: *De lapsis*, de qua fuse in operibus S. Cypriani Carthaginensis: 3) tandem seriori aevo, seu circa saec. X, inducto more, ut poenitentiae sufficeretur, seu pro poenitentia reputaretur, pii et praesertim laboriosi alicuius operis expletio pro ecclesia, v. g. susceptio itineris armati ad Loca Sancta e manibus infidelium liberanda, itemque pecuniae oblatio in hospitalium erectionem conferendae etc., sensim sine sensu hac de causa obsolescente poenitentia publica, receptum fuisse usum indulgentias elargiendi iis, qui aliqua pietatis opera praestitissent;

V. magnam propterea in indulgentiis concedendis factam fuisse temporum decursu immutationem, nam, dum olim, seu vigente publica poenitentia, ecclesia *directe* remittebat *poenitentiam sacramentalem*—ca-

(1) II. *Ad Corinth.* II, 10.

nonicam et *indirecte* poenam debitam Deo, nunc, obsoletis poenitentiis publicis, ecclesia per potestatem solvendi *directe* condonat poenam ipsam, quamvis tum in fidelium bonum, tum in veteris disciplinae memoriam aliqua pia opera ab indulgentias lucraturis sapienti consilio exigere soleat, insuper servata obligatione, qua hi tenentur, poenitentiam sacramentalem fideliter implendi.

IV. **Species.** — Multiplicem divisionem indulgentiae recipiunt, adeo ut: 1. *ratione subiecti* sint vel personales, vel locales, vel reales, prout *proxime* conceduntur seu inhaerent personae vel loco vel rei: 2) *ratione temporis* aliae sint *perpetuae* et aliae *temporariae*, qua in perpetuum vel ad tempus conceduntur: 3) tandem *ratione efficaciae* sint vel *partiales* vel *plenariae*, quatenus virtute earum poena ex parte vel ex integro relaxatur.

Plures vero quaestiones, quas hac in re movere solent theologi, silentio praetereuntes, tria tantum memoramus, seu:

I. ecclesiam vestigia vetustae disciplinae retinuisse in determinatione temporis, quum indulgentias partiales concedit v. g. 40 dierum vel unius anni; quarum formularum propterea sensus non est remitti tantam poenam, quantam quis purgatorii poenis v. g. per annum luere valeret, sed quanta exsoluta fuisset per publicam antiquam poenitentiam anni unius:

II. indulgentiae plenariae primum forsan exemplum occurrere sub finem saec. XI, quando Urbanus II in Conc. Claromont. concessit, ut si quis: « pro sola
« devotione, non pro honoris vel pecuniae adeptione,
« ad liberandam ecclesiam Dei Hierusalem profectus
« fuisset, iter illud *pro omni poenitentia* ei reputetur »: nec id mirum videri debere, quum, vigente

antiqua disciplina, plenariae indulgentiae ne intelligi quidem potuissent, nam v. g. nulla erat poenitentia publica pro peccatis occultis, et hinc nec pro eis ulla indulgentia:

III. ad indulgentias plenarias potissimum esse referendum *iubilaeum*, de quo inferius separatim dicemus.

V. **Conditiones.** — Potiores sunt, ex parte *concedentis* legitima causa, fori externi iurisdictio, et debitae quantitatis modus; ex parte vero *recipientis* quod sit baptizatus, concedenti vinculo subiectionis devinciatur, tum ab excommunicatione, tum a gravi noxa sit immunis, et tandem ut opera praescripta impleat. A quibus enucleandis abstinemus, quum fieri id abunde soleat in schola theologiae.

VI. **Publicatio; ubi et de quaestorum indulgentiarum officio sublato.** — Quia variis temporibus varii serpserunt abusus, plura de recta indulgentiarum publicatione cavit ecclesia. Qua in re haec quae sequuntur praecipue notatu digna sunt:

I. Innocentius III, in Conc. Later. IV (ut eruitur ex C. XIV *De poenit. et remiss.*) non solum constituit, ut *quaestores* seu *quaestarii*, qui eleemosynas colligebant, v. g. in subsidium belli contra Saracenos, propositis oblatoribus indulgentiis, exhibere deberent litteras apostolicas vel dioecesani Episcopi eisque fideliter inhaerere, sed et formam ipsarum litterarum determinavit.

II. Clemens V in Conc. Vienn. (ut patet ex C. II eod. tit. in *Clement.*) ad coercendam petulantiam eorundem quaestorum, qui « non sine..... deceptione
« multiplici animarum indulgentias motu suo pro-
« prio *concedebant*,... tertiam aut quartam partem de
« poenitentiis iniunctis *relaxabant*, animas tres vel
« plures parentum vel amicorum illorum, qui eleemo-

« synas conferebant, de purgatorio » extrahebant, *haec* hisve similia per quoscumque quaestores fieri vel attentari de caetero districtius inhibuit.

III. C. Trid. quod: 1. Sess. XXI, C. IX *De Ref.* quum perspectum haberet eo devenisse quaestorum abusus, ut de eorum emendatione nulla spes amplius relicta videretur, statuit tum ut, non obstantibus privilegiis aut consuetudinibus etiam immemorialibus, ubivis quaestorum « nomen atque usus penitus *aboleretur*, « *tum ut* indulgentias aut alias spirituales gratias deinceps Ordinarii locorum, adhibitis duobus de capitulo, debitis temporibus *publicarent*, quibus etiam « eleemosynas, atque oblata sibi charitatis subsidia « nulla prorsus mercede accepta, fideliter colligendi « facultas datur, ut tandem caelestes hos Ecclesiae « thesauros non ad quaestum, sed ad pietatem exerceri, omnes vere intelligant » : 2. Sessione vero XXV, edito decreto *De indulgentiis* inscripto, universam hanc rem brevibus sed exactissimis verbis complexum, dum declaravit « indulgentiarum usum christiano populo maxime salutarem, sacrorum Conciliorum auctoritate probatum et hinc retinendum... » abolendos prorsus decrevit omnes pravos hac in re quaestus, necnon ceteros abusus qui ex superstitione, ignorantia, irreverentia aut aliunde quomodocumque provenerunt.

Quia vero memoravimus decretum tridentinum decernens de modo ab Episcopis servando in indulgentiis promulgandis, ne aequivocationibus fiat locus admonemus: 1. promulgationem in singulis dioecesibus minime esse necessariam, quando agitur de indulgentiis, quae a RR. PP. conceduntur pro ecclesia universalis: 2. minime posse Episcopum auctoritate sua novas indulgentias adicere operi, cui iam ipse R. P. indulgentias adiecerit.

IV. Pius V litt. *Etsi dominici* et *Quam plenum* contra quaestorum usum seu abusum, qui alicubi, maxime in Hispania, perseveraverat, animadvertit, subiiciendo v. g. excommunicationi, eos qui quaestum facerent largiendo indulgentias similiave, atque huiusmodi gratias publicare praesumendo, vel indicem casuum ac indulgentiarum aedibus sacris appendi iubendo, quibus emptores venarii viderentur. cum palam significaretur solventibus supradicta concedi etc.

V. Pius IX const. *Apost. Sedis* excomm. simpl. reserv. subiacere decrevit: « Omnes, qui quaestum facientes ex indulgentiis, aliisque gratiis spiritualibus, excommunicationis censura plectuntur Constitutione « S. Pii V : *Quam plenum* 2 ian. 1569 ».

VI. Leo XIII const. *Officiorum* (Tit. I, C. VI) constituit: N. 16: « Universis interdicitur indulgentias apocryphas et a Sancta Sede proscriptas vel revocatas quomodocumque divulgare. Quae divulgatae iam fuerint, de manibus fidelium auferantur. N. 17: « Indulgentiarum libri omnes, summaria, libelli, folia, etc. in quibus earum concessionibus continentur, non publicentur absque competentis auctoritatis licentia ». Qua in re admonere placet S. C. Indic. (nuper, seu die 7 aug. 1897) respondisse indulgentiarum libros, libellos etc. non omnes indiscriminatim Ordinariorum censurae esse subiiciendos, sed vel *Ordinariorum* vel *S. Congregationis* iuxta normas ante const. *Officiorum* vigentes; quarumque summa erat: 1. ut requireretur licentia S. Cong. Indulg. quoad novas indulgentias vel novas indulgentiarum collectiones; 2. sufficeret vero licentia Episcopi quoad novas indulgentiarum seu collectionum iam ut supra adprobatarum editiones, vel etiam quoad nova summaria quae publicantur, ut societatibus aggregatis, ab Ordine,

Instituto seu Archiconfraternitate aggregante tradi possint (1).

VII. **Speciales animadversiones quoad iubilaeum.** — Iubilaeum, ideo fortasse adpellatum ab Hebraeorum iubileo (quo tempore plura penes ipsos in antiquum statum restituebantur etc.), nihil aliud est quam indulgentia quaedam plenaria, quae certis sub conditionibus lucri fieri potest, v. g. ut quis ad sacramenta accedat, ecclesias visitet, eleemosynam eroget etc., quamque RR. PP. pluribus privilegiis augere solent, v. g. ut quis possit absolvi ab omnibus peccatis et censuris, dispensari super occulta irregularitate exorta ex censurarum violatione, obtinere votorum simplicium, licet iuramento firmatorum, commutationem; qua tamen in re sicut et in praecedenti consulendae omnino sunt litterae concessionis etc. Advertere autem pretium est: 1. iubilaeum aliud esse maius seu *anni sancti*, et aliud *minus* seu extraordinarium; 2. iubilaeum maius, quod celebrandum fuisset singulis annis ex Bonifacio VIII *centesimis*, ex Clemente VI *quinquagesimis*, ex Gregorio XI *tricesimis tertius*, nunc ex Paulo II et Sixto IV celebrari singulis *vicesimis quintis*, et quidem post Bonifacium IX, qui prior, anno iubilari Romae absoluto, indulgentiam ad modum iubilaei ad alias quoque civitates extendit, in Urbe et in Orbe, seu anno iubilari in Urbe et anno insequenti in Orbe, ut hoc v. g. anno 1901 fit, quum a Leone XIII extensum fuerit ad universam ecclesiam iubilaeum anni sancti 1900; 3. iubilaeum minus (ad quod accedit *iubilaeum particulare*, seu pro ali-

(1) Conf. Indicem lib. prob. *Decret. de libris prohib. nec in Ind.* etc. N. 12; nec non decreta S. Cong. Indulg. 22 ian. 1858 et 8 ian. 1861.

quibus locis concessum) interdum concedi a RR. PP. extraordinariis urgentibus rerum adiunctis, quemadmodum factum vidimus (et quidem non *semel* sed *ter*) in pontificatu Leonis XIII, aetati nostrae, dire sauciatae, boni samaritani ad instar remedia salutaria afferentis.

VIII. Referuntur regulae a S. C. Indulgentiarum nuper constitutae ad indulgentias veras ab apocriphis secernendas. — Quum hac etiam nostra aetate non defuerint, qui, vel ex mala voluntate vel etiam ex irrationabili zelo, falsas aut ad minimum suspectas indulgentias vulgare non vererentur, S. C. Indulg., Leone XIII probante, per decretum: *Inter cetera* die 10 augusti 1899, ad abusum hunc compescendum, insequentes tutissimas normas edidit, opportuna insuper eisdem adiecta interpretatione, quam tamen nos brevitatis caussa omittimus.

« REGULA I. Authenticae sunt omnes indulgentiae,
« quae in novissima Collectione a S. Indulgentiarum
« Congregatione edita continentur.

« REGULA II. Indulgentiae generales, quae in supradicta Collectione non exhibentur, vel quae concessae feruntur post editam Collectionem, tunc solummodo habendae erunt ut authenticae, cum earumdem concessionis autographum monumentum recognitum fuerit a S. Indulgentiarum Congregatione, cui, sub nullitatis poena, exhibendum erit antequam publicentur.

« REGULA III. Authenticae habeantur Indulgentiae concessae Ordinibus et Congregationibus religiosis, Archiconfraternitatibus, Confraternitatibus, Archisodalitiis, Sodalitiis, piis Unionibus, piis Societatibus, nonnullis Ecclesiis celebrioribus, Locis piis et Obiectis devotionis, quae continentur in Summariis re-

« cognitis et approbatis a S. Congregatione Indulgentiarum, eiusque auctoritate vel venia typis editis.

« REGULA IV. Non habeantur ut authenticae Indulgentiae sive generales, sive particulares, quae continentur in libris, in libellis, in summariis, in foliis, in chartulis, sive etiam in imaginibus, impressis sine approbatione auctoritatis competentis: quae approbatio concedenda erit post diligentem recognitionem et distincte exprimenda.

« REGULA V. Apocryphae, vel nunc prorsus revoctae, sunt omnes Indulgentiae mille vel plurium millium annorum quocumque tempore concessae dicantur.

« REGULA VI. Suspectae habeantur Indulgentiae plenariae, quae asseruntur concessae recitantibus pauca dumtaxat verba: exceptis Indulgentiis in articulo mortis.

« REGULA VII. Reiiciendae sunt ut apocryphae Indulgentiae, quae circumferuntur in libellis, foliis seu chartulis impressis vel manuscriptis, in quibus ex levibus aut etiam superstitiosis causis et incertis revelationibus, vel sub illusoriis conditionibus promittuntur Indulgentiae et gratiae et usum et modum excedentes.

« REGULA VIII. Ut commentitia reiicienda sunt folia, et libelli, in quibus promittitur fidelibus unam alteramve precem recitantibus liberatio unius vel plurium animarum a Purgatorio: et Indulgentiae quae dictae promissioni adiaci solent ut apocryphae habendae sunt.

« REGULA IX. Apocryphae, vel saltem ut graviter suspectae, habeantur, Indulgentiae recentioris asertae concessionis, si ad inusitatum numerum annorum vel dierum producuntur ».

CAPITULUM V.

De extrema unctione.

I. **Notio.** — Est sacramentum, quo graviter infirmi per olei unctionem et sacerdotis orationem gratiae divinae validissima subsidia, ac praesertim peccatorum remissionem et ipsorum reliquiarum absterisionem, recipiunt.

Esse autem extremam unctionem, quae etiam *oleum sanctum*, vel *oleum infirmorum*, vel *sacramentum excurrentium* adpellatur, vere et proprie sacramentum, certum de fide est, ut liquet ex Conc. Trid. definiente Sess. XIV, C. I: « Si quis dixerit, extremam unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino Nostro institutum et a Beato Iacobo Apostolo promulgatum, sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum; anathema sit ».

II. **Materia et forma.** — Materia remota est oleum ex olivis expressum, et benedictum ab Episcopo, vel etiam a presbytero, at de R. P. concessionem saltem tacita, ut contingit quoad Orientales; apud quos illud quoque notatu dignum est, benedici ab ipsis oleum singulis vicibus, nam quod feria V in Coena Domini sacratur totum statim in varias unctiones absumitur. Secus penes Latinos, oleum enim memorata feria benedictum, usque ad subsequentem annum, seu usque ad novam oleorum consecrationem, in usum quotidianum servatur. Hoc iure autem utitur ecclesia latina, ut quotquot in dioecesi sunt, praelatis exemptis haud exceptis, oleum infirmorum (quod et de aliis oleis verum est) a cathedrali recipere debeant; praelati tamen vere *Nullius* in hoc non dependeant a cathedrali viciniore.

Materia proxima est unctio; de qua memorare placet variam fuisse in ea peragenda disciplinam, nunc vero Occidentales ungere quinque organa sensuum, Orientales vero frontem, mentum, genas, pectus, manus et pedes.

Tandem ad formam quod spectat, quoniam Scriptura nihil certi de ea expressit, non omnes ecclesiae iisdem verbis usae sunt. Verum, quidquid olim vel iure vel moribus servatum fuerit, hodie Latini formam deprecativam adhibent, qualem exhibet Rit. Rom. seu: « Per istam sanctam unctionem et suam « piissimam misericordiam indulgeat etc. etc. » Forma vero orientalis ecclesiae aliis verbis continetur, quae tamen similiter deprecativam indolem referunt.

III. **Minister.** — Est Episcopus vel etiam presbyter. Quoniam vero Iacobus usus est voce *presbyteros*, olim plures vocabantur, ut aegrotos ungerent. Hodie vero viget hic quidem mos penes Graecos, at apud Latinos unus tantum adhibetur minister, prout constat ex Rit. Rom. ac ex Alexandri III responsione, quae refertur C. XIV *De verb. signif.*, seu « ... taliter duximus respondendum, quod sacerdos « unus praesente clerico, et etiam solus potest infirmum ungere ». Imo si secus fieret, gravi piaculo res non careret.

Quamvis autem hoc sacramentum *valide* administret quilibet sacerdos, collatio *legitima* non est nisi fiat a parochio aut, ni urgeat necessitas, vel habeatur privilegium, vel saltem praesumpta parochi licentia.

IV. **Subiectum.** — Est quilibet homo, baptizatus, graviter infirmus, quique peccati aliquo modo capax fuit. Quapropter unctiones, quas historica munimenta exhibent ut olim factas super pueris, quaecque vel

nunc ab Orientalibus peraguntur super fidelibus, qui die *Coenae Domini* oleorum benedictioni adstant, non-nisi sacramentalium instar aestimandae sunt.

De subiecto vero extremae unctionis quoniam loquimur, adicere praestat, olim consideratam eam fuisse ut partem quamdam seu complementum poenitentiae; unde morem alicubi viguisse scinus, ut ea ante viaticum conferretur, prout patet v. g. ex sacramentario S. Gregorii M. At serius disciplina haec immutata fuit, et hodie, plerumque saltem, post acceptum viaticum inunguntur infirmi, ut liquet ex Rit. Romano.

Eruditionis vero gratia memorare pretium est huic disciplinae immutandae occasionem praebuisse, inter caetera, praeiudicatas opiniones, quae sequiori aevo penes popellum serpserant: v. g. quod recepta extrema unctione non liceret testamentum condere, vel quod infirmo, qua forte convalesceret, interdicta essent censenda nudibus pedibus deambulatio, carniū comestio, coniugii usus etc. Quibus praeiudiciis invalescentibus, et quorum causa partim repetenda fuit ex inopportuna erga sacramentum reverentia, partim ex eo quod extrema unctio spectaretur velut pars quaedam publicae poenitentiae, quae reapse plura caeteroquin licita interdicebat, nihil mirum si unctio infirmorum usque ad extremum fere vitae spiritum procrastinaretur.

Equidem synodi tunc temporis celebratae plura salubriter constituerunt ad huiusmodi abusos evellendos, at, quamvis falsae illae opiniones obsoleverint, disciplina extremam unctionem post viaticum conferendi firma stetit. Curandum tamen est, ne huius sacramenti receptio, ex qua interdum vel ipsam corporis sanitatem consequi possunt homines, ad extremum usque vitae spiritum vanis ratiunculis protrahatur.

CAPITULUM VI.

De ordine.

Separatim dicemus: 1. *de ordine in se spectato*: 2. *de ordinationis ministro*: 3. *de ordinationis subiecto*: 4. *de ordinum conferendorum modo*.

I.

De ordine in se spectato.

I. Definitio. — Est ordo sacramentum, quo potestas confertur res sacras supernaturales conficiendi et administrandi.

Esse autem ordinem vere et proprie sacramentum fuse probant theologi, atque definivit solemniter Conc. Trid. Sess. XXIII, Can. III: « Si quis dixerit ordinem « seu sacram ordinationem non esse vere et proprie « sacramentum a Christo Domino institutum; vel esse « figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris « rerum ecclesiasticarum imperitis; aut esse tantum « ritum quemdam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum; anathema sit ».

II. Singulorum ordinum brevis recensio. —

Ut de Orientalium disciplina sileamus, in ecclesia occidentali saltem nunc, prout alibi diximus, numerantur *septem ordines*, seu unius eiusdemque sacramenti ordinis *gradus septem*, videlicet *ostiarius*, *lectoratus*, *exorcistatus*, *acolythatus*, *subdiaconatus*, *diaconatus*, et tandem *sacerdotium* seu tum *simplex presbyteratus* tum *episcopatus*. Hac autem in quaestione adverti volumus:

I. dedita opera nos, ordinis gradus recensentes, *tonsuram* omisisse, quum ea, ut hodie communis est

sententia, sit mera praeparatio ad ordines, nihilque aliud sit quam actus, quo quis per certos ritus, et praesertim per capillorum abscissionem, adsciscitur inter clericos eorumque privilegiorum fit particeps: ubi notandum: 1. iuxta primaevos mores conferri consuevisse tonsuram cum aliquo ex ordinibus minoribus; verum nunc: 2. ex disciplina, quam saltem tempora saec. V posteriora receptam agnoverunt, posse aliquem, recepta tonsura, clericum fieri, nullo ordine suscepto:

II. item consulto dixisse nos *septem* esse ordines; quamvis enim sacerdotium tum presbyteratum tum episcopatum complectatur, valdeque probabilis sit opinio, quae tenet episcopatum esse gradum vere distinctum a presbyteratu et non meram eius extensionem, nihilominus proprie non duplex sed unum idemque sacerdotium est; unde Conc. Trid. de presbyteratu et de episcopatu tamquam de unico sacerdotio in C. II, Sess. XXIII aperte loquitur:

III. de singulorum ordinum materia et forma necnon de singulorum graduum potestate plurima tradere theologos; nobis vero sat superque esse indicare: 1) ordines singulos conferri per ritum, qui potestatem ipsis respondentem exprimit: 2) hinc v. g. *ostiarium* conferri *per traditionem clarium, lectoratum et exorcistatum* vero *per libros lectionum et exorcismorum* cum adnexis formis, quae rem magis magisque determinant: 3) magnam tamen esse controversiam, num ordines *hierarchici* adpellati praeter manuum impositionem, qua datur Spiritus Sanctus (ut ait Conc. Trid. Sess. XXIII, Can IV) exigant ut materiam essentialem traditionem instrumentorum, et hinc v. g. diaconatus libri evangeliorum atque presbyteratus calicis cum vino et patenae cum pane; qua in re,

si quid opinari fas est, nobis longe magis placet sententia negantium, tum quia per manuum impositionem adnexamque formam sat exprimitur singulorum graduum potestas, tum quia varia fuit quoad traditionem instrumentorum ecclesiae disciplina, tum quia penes Orientales ea desideratur;

IV. tandem, ut aliqua saltem cursim attingamus de singulorum graduum potestate, *ostiarii* proprium esse curam ecclesiae eiusque suppellectilis gerere, *lectoris* in publicis sacris officiis lectiones legere, *exorcistae* exorcismos in malos spiritus peragere, *acolythi* tum lumina in ecclesia accendere, tum vinum et aquam pro sacrificio parare, *subdiaconi* proxime inservire diacono dum solemniter ministrat et epistolas legere, *diaconi* evangelium legere et sacerdoti immediate adsistere, *presbyteri* tum eucharistiam conficere et administrare, tum a peccatis absolvere etc., et tandem *Episcopi* confirmare, sacros ordines conferre etc.

III. **Nonnullae animadversiones quoad ordinationes anglicanas dietas.** — De valore harum ordinationum diu et acriter disputatum est, quamvis haud diffitendum opinionem negantium non solum longe probabiliorem censendam fuisse, sed et moraliter certam, sive ob doctorum numerum, sive ob argumentorum copiam, sive ob Curiae Romanae praxim eas habendi uti irritas. Verum, quidquid olim fuerit, hodie litem definitivo iudicio resolvit Leo XIII, per litt. *Apostolicae curae* (id. sept. 1896), declarando: or-
« dinationes ritu anglicano actas, irritas prorsus fuisse
« et esse omninoque nullas ».

Idque merito prorsus, nam, ut silcamus de consecratione episcopali: 1. verba, quae ad proximam usque aetatem habentur passim ab Anglicanis usur

pata tamquam forma propria ordinationis presbyteralis, videlicet: *Accipe Spiritum Sanctum*, minime sane significant definite ordinem sacerdotii vel eius gratiam et potestatem: 2. nec adversarios iuvat adiunxisse eos postea verba: *ad officium et opus presbyteri*; etenim haec adiectio, si forte legitimam significationem apponere formae posset, serius fuit inducta, elapso iam saeculo post receptum Ordinale Eduardianum, quum propterea, hierarchia extincta, potestas ordinandi iam nulla esset.

II.

De ordinationis ministro.

I. De ministro validae collationis. — Hac in quaestione adnotare sat habemus:

I. quemlibet Episcopum *valide* consecratum posse quoscumque ordines *valide* conferre; certamque nobis esse sententiam, quae tenet ad episcopalis consecrationis valorem, sat esse unius Episcopi praesentiam:

II. ex R. P. facultate posse simplicem presbyterum tonsuram, ordines minores et subdiaconatum legitime administrare, imo forsitan etiam diaconatum, non tamen dubio procul presbyteratum et episcopatum.

II. De ministro legitimae collationis. — Hac ex parte admonitum volumus:

I. principium generale esse, ut nemo *legitime* ordines suscipere valeat nisi ab Episcopo catholico et censuris (iuxta regulas tradi solitas) non innodato:

II. hinc (ut sileamus de antiquis canonibus, qui ordinationem secus collatam irritam dicere videntur)

in const. *Apostolicae Sedis* Pii IX constitutum esse:
« Suspensionem (intellige: Rom. Pont. simpl. reserv.)
« ab ordine suscepto ipso iure incurrunt, qui eundem
« ordinem recipere *praesumpserunt* (adnotetur ver-
« bum) ab excommunicato, vel suspenso, vel inter-
« dicto, nominatim denunciatis, aut ab haeretico vel
« schismatico notorio: eum vero, qui bona fide a quo-
« piam eorum est ordinatus, exercitium non habere
« ordinis sic suscepti, donec dispensetur (intellige
« prout explicant doctores: a suo Episcopo) declara-
« mus » :

III. ante Bonifacium VIII, laicos potuisse a quo-
libet Episcopo ordines recipere, ita tamen ut prima
recepta ordinatio clericum efficeret subditum Episcopi
ordinatoris quoad caeteros ordines suscipiendos:

IV. Bonifacium VIII triplicem distinxisse causam,
qua posset *rite* aliquis a certo Episcopo ordinatione
donari, nempe originem, beneficium et domicilium (1):

V. hodie hoc iure uti ecclesiam quoad ordines
conferendos, ut distinguendum prorsus sit inter sae-
cularem et regularem clerum:

VI. quoad clericos saeculares quatuor ex caussis
fieri posse, ut quis legitimum sortiatur ordinationis
ministerium, seu *originis, domicilii, beneficii et fami-
liaritatis*, in iisque aestimandis potissimum esse at-
tendendas litteras apost. *Speculatores*, ab Innocen-
tio XII datas die 4 nov. 1694:

VII. de caussa ratione originis haec ibi haberi
constituta, N. 5: « Caeterum subditus ratione originis
« is tantum sit, ac esse intelligatur, qui naturaliter
« ortus est in ea dioecesi, in qua ad ordines promo-
« veri desiderat, dummodo tamen ibi natus non fue-

(1) Conf. C. III *De temp. ord.* in VI.

« rit ex accidenti, occasione nimirum itineris, officii,
« legationis, mercaturae vel cuiusvis alterius tem-
« poralis morae, seu supermanentiae eius patris in
« illo loco; quo casu nullatenus eiusmodi fortuita na-
« tivitas, sed vera tantum et naturalis patris origo
« erit attendenda »:

VIII. quoad caussam ratione domicilii haec iti-
dem ibi edici: N. 6: « Subditus autem ratione domi-
« cili ad effectum suscipiendi ordines is dumtaxat
« censeatur, qui, licet aliter natus fuerit, illud tamen
« adeo stabiliter constituerit in aliquo loco, ut vel
« per decennium saltem in eo habitando, vel maio-
« rem rerum ac bonorum suorum partem cum in-
« structis aedibus in locum huiusmodi transferendo,
« ibique insuper per aliquod considerabile tempus
« commorando, satis superque suum perpetuo ibidem
« permanendi animum demonstraverit, et nihilomi-
« nus ulterius utroque casu se vere et realiter ani-
« mum huiusmodi habere iureiurando affirmet »; ubi
notatu dignum, ex hisce verbis innocentianis luce
meridiana clarius liquere domicilii acquisitionem, de
ordinibus quum agitur, iure singulari esse dimetien-
dam, quum praeter animum perpetuae commorationis
ac reale commorationis factum, ut in caeteris casi-
bus, aliquid amplius requiratur: 2. ad causam ra-
tione domicilii quodammodo reduci causam ratione
excordinationis et incardinationis, de qua mox sermo
erit:

IX. de causa ratione beneficii haec pariter ibi de-
cerni, N. 4: « Licet vero clericus ratione cuiusvis bene-
« ficii in aliam dioecesim obtenti subiici dicatur iuris-
« dictioni illius Episcopi, in cuius dioecesi beneficium
« huiusmodi situm est, eam tamen de cetero hac in
« re inconcusse servari volumus regulam, ut nemo

« eiusmodi subiectionem ad effectum suscipiendi or-
« dines acquirere censeatur, nisi beneficium praedi-
« ctum eius sit redditus, ut ad congruam vitae susten-
« tationem, sive iuxta taxam synodalem, sive, ea
« deficiente, iuxta morem regionis, pro promovendis
« ad sacros ordines, detractis oneribus, per se suffi-
« ciat; illudque ab ordinando pacifice possideatur,
« sublata quacumque facultate supplendi, quod defi-
« ceret, fructibus eiusdem beneficii cum adiectione
« patrimonii etiam pinguis, quod ipse ordinandus in
« eadem seu alia quavis dioecesi obtineret etc. » :

X. tandem de causa ratione familiaritatis haec
item ibi statui N. 7: « Ad haec nullus Episcopus alie-
« nae dioecesis subditum familiarem suum ad aliquos
« sacros seu minores ordines vel etiam primam ton-
« suram promovere seu ordinare praesumat... nisi
« ad praescriptum Concilii Tridentini... Sess. XXIII,
« C. IX *de Ref.* familiarem praedictum per integrum
« et completum triennium in suo actuali servitio
« secum retinuerit ac suis sumptibus aluerit, bene-
« ficiū insuper quod ei ad vitam sustentandam,
« iuxta modum superius praefinitum, sufficiat, qua-
« cumque fraude cessante statim, hoc est, saltem intra
« terminum unius mensis a die factae ordinationis,
« re ipsa illi conferat » etc.:

XI. silentio tamen haud praetereundum optime fieri
posse, ut quis v. g. recipiat tonsuram et minores ordi-
nes ab Episcopo cui subest ratione domicilii, et postea
ad subdiaconatum promoveatur ab alio Episcopo, in
cuius dioecesi beneficium obtinuit; quo in casu ta-
men, ut ad superiores ordines ascendat, indigebit
(praesertim ad tramitem const. *Speculatores* In-
noc. XII, quae hac in re continuo prae oculis est ha-
benda) *litteris testimonialibus* (seu de vita et moribus

attestantibus) Episcopi domicilii etc.; quae quidem litterae nullatenus confundendae sunt, ut ipsa verba indicant, cum *dimissorialibus*, nam per has vel dimittitur quis plene e clero dioecesis seu excardinatur, vel saltem aliquis Episcopus rogatur, ut ordines ei conferat:

XII. clericos vero regulares, obtentis dimissoriis a propriis superioribus, ordinationem recipere debere ab Episcopo dioeceseos in qua est monasterium, et in illius defectu (v. g. quia absens, qua tamen de re *scripto* constare debet) ordinari posse a quolibet catholico Episcopo, ad quem a superioribus fuerint remissi:

XIII. de ordinationibus regularium quum agitur, speciatim esse attendendas litteras *Impositi Nobis*, a Benedicto XIV datas III kal. mart. 1747:

XIV. nec silentio praetereundum abbatibus regularibus interdum ex privilegio permitti, ut suis subditis, regularibus tantum et non saecularibus, tonsuram et ordines minores conferant:

XV. contra eos, qui ordines illegitime conferunt, graves poenas esse constitutas; ex quibus memorare placet illas, quae in const. *Apostolicae Sedis* habentur, ibidem enim inter suspensionem R. P. simpl. reservatas legitur:

N. II: « Suspensionem per triennium a collatione
« Ordinum ipso iure incurrunt aliquem ordinantes
« absque titulo beneficii vel patrimonii, cum pacto,
« ut ordinatus non petat ab ipsis alimenta »; quae censura inferius melius intelligetur, quum de patrimonio agemus:

N. III: « Suspensionem per annum ab ordinum
« administratione ipso iure incurrunt ordinantes alie-
« num subditum etiam sub praetextu beneficii statim
« conferendi, aut iam collati, sed minime sufficientis,

« absque eius Episcopi litteris dimissorialibus, vel
« etiam subditum proprium, qui alibi tanto tempore
« moratus sit, ut canonicum impedimentum contra-
« here ibi potuerit, absque Ordinarii eius loci litteris
« testimonialibus » ; qua in re advertere placet S. C. C.
de necessitate harum litterarum quoad clericos, qui
militare coguntur interrogatam: 1. die 9 sept. 1893 in
Firman. respondisse: « Litteras testimoniales esse
« necessarias, quoties promovendus moratus fuerit in
« aliqua dioecesi saltem per trimestre » ; 2. die vero
26 ian. 1895 in *Urgellen.* reposuisse: « Pro clericis
« ordinandis iam militiae addictis, sub poena a const.
« *Apostolicae Sedis* comminata, requiri literas testi-
« moniales Ordinarii, in cuius dioecesi per trimestre
« commorati fuerint; et quatenus Ordinarii literae
« plenum testimonium non reddant, Episcopus, obtenta
« ad hoc facultate ab Apostolica Sede, provideat per
« iuramentum suppletorium » :

N. IV: « Suspensionem per annum ab ordinum
« collatione ipso iure incurrit, qui, excepto casu le-
« gitimi privilegii, ordinem sacrum contulerit absque
« titulo beneficii vel patrimonii Clerico in aliqua Con-
« gregatione viventi, in qua sollemnis professio non
« emittitur, vel etiam religioso nondum professo » ;
cuius item censurae sensus, ex inferius dicendis de
ordinationis titulo, clarius patebit.

**III. Refertur nuperum decretum S. C. Conci-
lii quoad clericorum excardinationem et incar-
dinationem.** — Opportunum putamus hoc decretum
totidem heic verbis referre, non solum quia novissi-
mum, sed et quia mirifice firmat, explicat et evolvit
traditam canonicam theoriam quoad legitimum sacrae
ordinationis ministrum:

« A primis Ecclesiae saeculis plura Sacra Concilia

« decreverunt, quod recentius confirmavit Tridentinum,
« Cap. VIII, Sess. 23 *de Ref.*, neminem nisi a proprio
« Episcopo posse ordinari.

« Proprius autem alicuius Episcopus, iuxta ea quae
« praefinivit in primis Bonifacius VIII in Sexto Decret.
« Cap. *Cum nullus, De tempore Ordin.* « intelligitur in
« hoc casu Episcopus de cuius dioecesi est is, qui ad
« ordines promoveri desiderat, oriundus, seu in cuius
« dioecesi beneficium obtinet ecclesiasticum, seu habet
« (licet alibi natus fuerit) domicilium in eadem ». .
« Deinde cum consuetudo invaluerit, ut Episcopi fa-
« miliares suos, etsi alienae dioecesis, sacris initiarent,
« et sancta Tridentina synodus Cap. IX, Sess. 23 *de*
« *Reform.*, id certis sub conditionibus probaverit, obti-
« nuit, ut tribus prioribus titulis, originis, domicilii et
« beneficii, quibus ius fiebat Episcopis aliquem ad or-
« dines promovendi, quartus quoque accenseretur, sci-
« licet familiaritatis. Cum autem de huiusmodi titulis
« disceptaretur, Innocentius XII app. litt. incipien-
« tibus *Speculatores*, datis die 4^a nov. 1694, deter-
« minavit ac constituit quo sensu et extensione iidem
« essent accipiendi ad eum effectum, ut quis proprius
« fieret alicuius Episcopi subditus, quo legitime ordi-
« nari valeret. Quae constitutio ut suprema lex deinde
« habita est, eaque duce omnes quaestiones diremptae.

« Verum nostris temporibus novae contentioni fre-
« quens se praebeuit occasio. Pluribus enim in locis
« usu receptum est ut clerici, qui e sua dioecesi di-
« gredi et in alia sibi sedem constituere desiderarent,
« excardinationem, quam vocant, id est plenam et
« perpetuam dimissionem a suo Ordinario peterent;
« eaque innixi in alia dioecesi incardinationem seu
« adscriptionem implorarent; qua obtenta, eo ipso ut
« proprii novi Episcopi subditi ad ulteriores ordines

« suscipiendos admitterentur. Quae agendi ratio, ubi
« caute prudenterque adhibita fuit, absque querelis
« processit, sed nonnullis in locis, ubi necessaria cautio
« defuit, controversiis et abusibus viam saepenumero
« patefecit.

« Quapropter Emi S. C. Concilii Patres, rebus
« omnibus nature perpensis, praesenti generali de-
« creto haec statuenda censuerunt:

« 1° excardinationem fieri non licere nisi iustis
« de causis, nec effectum undequaque sortiri, nisi in-
« cardinatione in alia dioecesi executioni demandata;

« 2° incardinationem faciendam esse ab Episcopo
« non oretenus, sed in scriptis, absolute et in perpe-
« tuum, id est nullis sive expressis sive tacitis limita-
« tionibus obnoxiam; ita ut clericus novae dioecesi
« prorsus mancipetur, praestito ad hoc iuramento ad
« instar illius, quod Constitutio *Speculatores* pro do-
« micilio acquirendo praescribit;

« 3° ad hanc incardinationem deveniri non posse,
« nisi prius ex legitimo documento constiterit alienum
« clericum a sua dioecesi fuisse in perpetuum dimis-
« sum, et obtenta insuper fuerint ab Episcopo dimit-
« tente, sub secreto, si opus sit, de eius natalibus, vita,
« moribus ac studiis opportuna testimonia;

« 4° hac ratione adscriptos posse quidem ad or-
« dines promoveri. Cum tamen nemini sint cito manus
« imponendae, officii sui noverint esse Episcopi, in sin-
« gulis casibus perpendere, an, omnibus attentis, cle-
« ricus adscriptus talis sit, qui tuto possit absque ul-
« teriori experimento ordinari, an potius oporteat eum
« diutius probari. Et meminerint quod sicut « nullus
« debet ordinari, qui iudicio sui Episcopi non sit utilis
« aut necessarius suis Ecclesiis», ut in Cap. XVI,
« Sess. 23 *de Reform.* Tridentinum statuit; ita pa-

« riter nullum esse adscribendum novum clericum,
« nisi pro necessitate aut commoditate dioecesis;

« 5° quo vero ad clericos diversae linguae et
« nationis, oportere ut Episcopi in iis admittendis cau-
« tius et severius procedant, ac numquam eos reci-
« piant, nisi requisiverint prius a respectivo eorum
« Ordinario, et obtinuerint, secretam ac favorabilem
« de ipsorum vita et moribus informationem, onerata
« super hoc graviter Episcoporum conscientia;

« 6° denique quoad laicos, aut etiam quoad cle-
« ricos, qui excardinationis beneficio uti nequeunt vel
« nolunt, standum esse dispositionibus const. *Specu-*
« *latores*, quae nihil obstante praesenti decreto, ratae
« ac firmae semper manere debent.

« Facta autem de his omnibus relatione SSmo Do-
« mino Nostro per infrascriptum Cardinalem S. C. Con-
« cilio Praefectum, Sanctitas Sua resolutionem Em. Pa-
« trum benigne approbare et confirmare dignata est,
« contrariis quibuscumque minime obstantibus.

« Datum Romae ex aedibus S. Concilii die 20 iu-
« lii 1898 ».

III.

De ordinationis subiecto.

Quia ordo est sacramentum sociale potiusquam
individuale, quippe ad ecclesiae publicum bonum seu
animarum sanctificationem praecipue institutum, plura
merito exiguntur in illis, qui sacram ordinationem
appetunt, ut ecclesiae, ni certo, saltem *prudenter* con-
stare queat, eos non sibi sumere honorem, sed a Deo
vocari tamquam Aaron. Qua caeteroquin in re ec-
clesia magistros habuit: 1. tum ipsum Deum, qui
in V. T. non solum non admisit omnes indiscriminim

in templi servitium, sed et ex certo personarum genere, quod ad id muneris assumpsit, plures exceptos voluit, ut patet v. g. ex Lev. XXI, ubi edicitur Aaron: « Homo « de semine tuo per familias qui habuerit maculam, « non offeret panes Deo suo. Non accedet ad mini- « sterium eius: si coecus fuerit, si claudus », etc.; 2. tum Ap. Paulum, qui non solum accuratissime describit qualitates Episcoporum et diaconorum, ut liquet v. g. ex Ep. I. *Ad Timoth.* C. III, sed et sollicitissimum se praebeat quoad ipsas viduas ad diaconissarum munus assumendas, ut patet ex C. V eiusdem epistolae. Omnia requisita huiuscemodi certe persequi hic non licet. Hinc tantum potiora ex eis attingentes, strictim dicemus: 1. *de immunitate ab irregularitate*: 2. *de aetate, scientia et pietate*: 3. *de titulo*.

1.

De immunitate ab irregularitate.

I. **Monitum.** — Ne rerum moles claritati officiat, separatim perpendemus irregularitatis notionem, necnon tum veterem tum hodiernam hac in re disciplinam.

II. **Irregularitatis notio.** — Antiquitus ii, qui ab ordinibus aliqua de causa reiciebantur, alieni a *canone* seu *regula* dicebantur, ut patet v. g. ex can. XVII Conc. Nicaen. et XII Conc. Neocaesariensis. Innocentius III fortasse prior nomen irregularitatis usurpavit in C. X *De renunciat.* Eius vero nomine intelligitur, iuxta sacros canones ac receptos mores, impedimentum canonicum ordinum susceptionem, et proin exercitium quoque, *directe* impediens.

(Quibus ex verbis liquet irregularitatem stricte seu vere et proprie acceptam: 1. non esse neque poenam

neque censuram: 2. incurri absque iudicis sententia, at omnino requiri ut in iure ea exprimatur: 3. esse individuum, ac (*verius* saltem) perpetuam, adeo ut semel contracta nonnisi dispensatione tolli queat, hanc vero, si concedatur, perpetuam esse oportere: 4. ex multiplici causarum figura in uno eodemque subiecto exoriri posse.

Quae singula optamus attentissime perpendi, eo magis quia plures canonistae, non certe iuridicis criteriis usi, irregularitatis notionem omnino everterunt, eam v. g. confundentes cum mera carentia alicuius conditionis iure requisitae, ut quis legitime ordines suscipiat (v. g. quod constet de eius *libertate status* ut aiunt, vel quod habeat canonicum ordinationis titulum).

III. **De veteri hac in re disciplina.** — Omnis irregularitas vel *ex delicto* vel *ex defectu* contrahitur.

Iamvero non semper eadem fuit disciplina ecclesiae in interdicenda, alterutra de causa, ordinum susceptione.

Ad delictum enim quod attinet, antiquissimis temporibus criminosi omnes reiiciebantur a sacra ordinatione, etsi poenitentiam peregissent. Cuius rei testis est inter caeteros S. Greg. M. edicens Epist. XXV, Lib. I: « Praecipimus ne unquam ordinationes illicitas « facias, nec poenitentiae obnoxium ad sacros ordines « permittas accedere ». Tam alte sanctissimorum illorum Patrum animis insederant Pauli verba tum ad Timotheum, tum ad Titum, oportere videlicet ut sacrandi sive in diaconos sive in Episcopos *sine crimine* sint (1). Verum serius rigor hic variis de causis multifariam mollitus fuit, adeo ut, poenitentia exacta,

(1) Conf. I. *Ad Timoth.* III, 10, et *Ad Tit.* I, 6, 7.

liber ad ordines aditus pateret. Quum tamen hoc minus congruum visum fuisset, saltem ex parte vetus disciplina restituta est, ac proinde in iure aliqua certa determinata sunt crimina, quae, utut occulta vel semel admissa ac per poenitentiam expiata, obstaculo sunt, quominus quis intra clerum cooptetur.

Ad defectum vero quod spectat, inversam plane disciplinam sequuta est ecclesia. Olim enim propter defectum ii fere tantummodo ab altari depellebantur, qui sacra ministeria explere haud valerent. Quod fortasse factum est, tum ut ecclesia a iudaicis institutis, quae defectus corporis in sacris ministris omnino abhorrebant, se exhiberet alienam, tum ut ostenderetur formidolosis illis, aut saltem difficilibus, temporibus longe magis esse aestimandam fidei virtutisque constantiam, quam v. g. membrorum integritatem. Serius e contra, quo iure nunc etiam utimur, plures repulsi sunt, qui sacra munia equidem exercere possent, at (attenta praesertim hominum existimatione, quae cum temporibus non parum et ipsa immutari solet) minus decenter vel utiliter id praestarent.

IV. De disciplina hodierna. — Plura paucis perstringentes constituimus:

I. hodie, ut iam monuimus, irregularitatem variis ex causarum figuris oriri posse, ita tamen ut hae omnes vel ad delictum vel ad defectum spectent:

II. irregularitates ex delicto, licet poenae non sint, tamen *poenarum instar* censi, et proin non contrahi nisi ex delicto vero, admissio ex animo, consummato et gravi, quamvis occulto; ab iisque excusare metum, ignorantiam iuris vel facti, imo, saltem *probabiliter*, poenae, non tamen peractam poenitentiam:

III. irregularitates vero ex defectu alias esse *vere et proprie* tales, easque oriri *sic lege positura* sta-

tuente ex aliquo defectu v. g. status, nec ab iis contrahendis immunes nos facere errorem, ignorantiam etc., alias vero esse *late et improprie* tales, hasque ortum habere ex aliquo corporis seu animi vitio, quo fit ut quis *vel ipsa rerum natura aut iubente aut saltem suadente* minus aptus videatur sacris ministeriis explendis:

IV. omnino attendendas esse has distinctiones, nam: 1) si omnibus irregularitatibus commune est, ut, ne intelligi quidem valeant ni in iure expressae fuerint, atque strictissimam exigant interpretationem etc., fere singulae irregularitatum species aliquid singulare habent, adeo ut v. g. quae oriuntur ex delicto, aut etiam ex defectu dummodo vere et proprie tali, sint omnino individuae; quae sunt ex defectu *late et improprie* tali divisionem admittant, et hinc, si susceptis iam ordinibus supervenerint, ea tantum privent exercitio ordinum, qua id postulet sacri ministerii dignitas: 2) irregularitates ex delicto vel etiam ex defectu presse tali sola dispensatione (quae stricte accipienda est) ut generaliter dixerimus, auferuntur (ut patet ex Conc. Trident. Sess. XXIV, C. VI *De Ref.*) quam recte tribuunt interdum vel ipsi Episcopi, v. g. quando delictum est occultum, excepta tamen homicidii voluntarii causa: irregularitates vero ex defectu improprie sumpto cessant ipso facto, defectu cessante, ut ecce si quis ex caeco fiat videns.

V. **Præcipuarem irregularitatum brevis recensio.** — Ut ab irregularitatibus *ex defectu* exordiamur, quoniam hae, ut diximus, aliae *proprie*, aliae *improprie* sunt tales, constituimus:

I. *vere et proprie* esse irregulares ex defectu v. g.: 1) in servitute constitutos, ni dominus ordinationi consenserit, qua recepta, libertatem acquirunt: 2) la-

borantes infamia iuris, quae quando contrahatur in L. III expendemus: 3) eos qui ex illicitis amplexibus nati sunt, ni legitimati fuerint vel per subsequens matrimonium, vel per dispensationem, vel per professionem religiosam solemniter peractam: 4) bigamos seu viros bini successivi coniugii, et quidem validi et consummati: ubi notandum praeter bigamiam hanc, quae *vera* dicitur, irregularitatem gignere etiam *interpretativam*, cui fit locus quando quis uxorem habet, quae per fictionem iuris velut duplex mulier censetur, qualis v. g. reputatur mulier corrupta; necnon *similitudinariam*, quae obtinet, quum clericus in sacris vel monachus solemniter professus attentat et consummat matrimonium: 5) laborantes defectu lenitatis, ut aiunt, seu qui voluntariae, at iustae, humanae occisionis aut mutilationis auctores fuerint, vel, saltem interdum, huiusmodi rei proxime sint cooperati, ut v. g.: *a*) iudices, accusatores (ni, ad hos quod attinet, ius suum tueri intendant, quo casu tamen tenentur expresse protestare se ad defensionem non ad vindictam agere), notarii, testes voluntarii: *b*) qui in bello iusto offensivo hostem manu sua interfecerint vel mutilaverint: *c*) clerici vel monachi qui (modo extra necessitatem) medicati aliquem sint adustione vel incisione, ex qua vel mors vel mutilatio fuerit sequuta:

II. *late et improprie* ex defectu esse irregulares:

- 1) ex defectu rationis infantes, amentes, imbecilles:
- 2) ex defectu scientiae illiteratos: 3) ex defectu fidei neophytos, et qui (qua convaluerint) baptismi susceptionem usque ad vitae extremum distulerunt: 4) ex defectu corporis paraliticos, utroque oculo coecos, gibbosos, claudos qui sine baculo stare nequeunt etc.:
- 5) ex defectu boni nominis laborantes infamia facti.

Ad crimen autem quod pertingit, dicimus hoc ex capite esse irregulares: 1) qui iterati baptismi *publici* (seu iuxta alios *notorii*, iuxta alios *solemnis*) fuerit collator, vel minister, vel susceptor; quae tamen irregularitas non videtur prohibere ni ordinum susceptionem, non vero susceptorum exercitium: 2) qui vel ordinem exercet quo caret, vel censuram violat aut ordinem exercendo dum censuris innodatur, aut scienter celebrando in loco nominatim interdicto: 3) qui voluntarii iniusti homicidii vel mutilationis reos se fecerint, quamvis tantum per *mandatum* etc.: 4) tandem haereticos, ubi notandum: a) controversum esse ex quanam causa proxima ii hanc notam incurrant, seu an ex delicto, an ex defectu: b) verum, quidquid de hac quaestione sit, S. O. die 24 nov. 1890 respondisse: « haereticos ad fidem catholicam conversos, ac filios haereticorum, qui in haeresi persistunt vel mortui sunt, ad primum et secundum gradum per lineam paternam, per matrem vero ad primum dumtaxat, esse irregulares, etiam in Germania et in aliis locis, de quibus petitur (*scilicet ubi haeresis politice toleratur*), ideoque dispensatione indigere, ut ad tonsuram et Ordines promoveantur ».

2.

De aetate, scientia et pietate.

I. De aetate. — Ad validam collationem alias diximus nullam requiri certam aetatem. Ut vero illa sit legitima, quidquid iuris olim viguerit, iuxta hodiernam disciplinam adiicimus:

I. quoad tonsuram ordinesque minores ea aetate opus esse, in qua sat evolutus appareat rationis usus:

II. ad ordines vero maiores recipiendos exigi annum XXI vel XXII incoeptum et XXIII vel XXX completum, prout agitur de subdiaconatu, diaconatu, presbyteratu vel episcopatu:

III. a Conc. Trid., de aetate ad ordines maiores disserente, constitutum fuisse (Sess. XXIII, C. XIII *De Ref.*) « ut regulares quoque nec in minori aetate, « nec sine diligenti Episcopi examine ordinentur, « privilegiis quibuscumque quoad hoc penitus ex- « clusis » :

IV. ex decl. S. O. (29 ian. 1896) Episcopos, qui facultatem obtinuerunt dispensandi cum suis clericis super defectu aetatis, posse idem praestare quoad ordinandos regulares.

II. **De scientia.** — *In genere* statui potest regula, sacros canones in iis, qui ministeria ecclesiastica, praesertim altiora, appetunt, scientiam saltem unicuique gradui *congruam* exquirere. Ecclesiae enim semper persuasum fuit sacra munia ab imperitis viris non solum cum ecclesiastici coetus dedecore, verum et cum animarum periculo (qua in re non sine maxima numinis divini et humanae dignitatis offensa erratur) exercitum iri. Hic, et quum eius auribus semper insonent, eius os semper quoque resonat scripturalia verba: « Labia enim sacerdotis custodient « scientiam, et legem requirent de ore eius, quia an- « gelus Domini exercituum est » (1): necnon: « Quia « tu scientiam repulisti, repellam te, ne sacerdotio « fungaris mihi » (2).

Congruam tamen seu sufficientem diximus, nam, ut utamur verbis Innoc. III (C. X *De renunciat.*), quaecque, licet de praelatis concepta, singulis gradi-

(1) *Malach.* II, 7. (2) *Osee* IV, 6.

bus aptari queunt: « Etsi desideranda sit eminens
« scientia in pastore, in eo tamen *est* competens to-
« leranda: quia, secundum Apostolum, *scientia inflat*,
« *caritas autem aedificat*: et ideo imperfectum scien-
« tia potest supplere perfectio caritatis ».

In specie autem dicimus: 1. ex canonum inten-
tione ad tonsuram requiri, ut candidati fidei rudi-
menta fuerint edocti ac legere et scribere sciant;
ordines vero minores ex Conc. Trid. Sess. XXIII,
C. XI *De Ref.*: « iis qui saltem latinam linguam in-
telligant esse conferendos »: 2. ad subdiaconatum et
diaconatum non esse promovendos ex Conc. Trid.
(*ib.* C. XIII): nisi qui fuerint: « litteris, et iis, quae
« ad ordinem exercendum pertinent, instructi »: 3. in
presbyteros ex eodem Conc. (*ib.* C. XIV) esse assu-
mendos eos tantum, qui *diligenti examine praece-*
dente idonei comprobati fuerint ad populum docen-
dum ea, quae scire omnibus necessarium est ad
salutem, ac ad ministranda Sacramenta: 4. tandem
ad Episcopos quod spectat, in eodem Conc. Trid.
Sess. XXII, C. II *De Ref.* constitutum haberi: « Scien-
« tia vero... (*assumendus*) eiusmodi polleat, ut mune-
« ris sibi iniungendi necessitati possit satisfacere;
« ideoque ante in Universitate studiorum magister,
« sive Doctor aut Licentiatus in Sacra Theologia, vel
« iure canonico merito sit promotus (*bene advertatur*
« *illud merito*) aut publico alicuius academiae testi-
« monio idoneus ad alios docendos ostendatur. Quod
« si regularis fuerit, a superioribus suae religionis
« similem fidem habeat ».

III. **De pietate.** — Hoc nomine heic intelligitur
complexus congruarum qualitatum, ex quibus pru-
denter eruitur hinc Deum vocantem adesse, et illinc
divinae vocationi haud defuisse qui ordines appetit.

Pietatis non minus ac scientiae, imo et magis, sollicitos se praebent sacri canones. Hinc v. g. Conc. Trid. Sess. XXIII, C. V *De Ref.* iubet ut: « ad minores ordines promovendi, bonum a parocho et a magistro scholae, in qua educantur, testimonium habeant. Hi vero, qui ad singulos maiores erunt assumendi, per mensem ante ordinationem Episcopum adeant, qui Parocho, aut alteri, cui magis expedire videbitur, committat, ut nominibus, ac desiderio eorum, qui volent promoveri, publice in ecclesia propositis, de ipsorum ordinandorum natalibus, aetate, moribus et vita a fide dignis diligenter inquirat; et litteras testimoniales, ipsam inquisitionem factam continentes, ad ipsum Episcopum quamprimum transmittat ». Cap. vero VII (*ib.*) decernit « ut, quando Episcopus ordinationem facere dispuerit, omnes, qui ad sacrum ministerium accedere voluerint, feria quarta ante ipsam ordinationem, vel quando Episcopo videbitur, ad civitatem evocentur, Episcopus autem, sacerdotibus et aliis prudentibus viris peritis divinae legis, ac in ecclesiasticis sanctionibus exercitatis, sibi adscitis, ordinandorum genus, personam, aetatem, institutionem, mores, doctrinam et fidem diligenter investiget et examine ».

Pietatis iudex (ut ex dictis clare patet) in foro externo est Episcopus, qui tamen caute procedere debet, nam secus eius iudicium facile poterit per superiorem irritum decerni.

Advertendum autem de examine quoad pietatem, scientiam etc. plura disputari a doctoribus in Tit. XII, L. I Decret. Greg. IX, qui inscribitur: *De scrutinio in ordine faciendo*.

3.

De titulo.

I. **Notio, ratio, historica evolutio.** — Nomine tituli, hac in re, intelligitur ius percipiendi certos fructus annuos ad clerici honestam sustentationem.

Variis autem ex causarum figuris factum est, ut ecclesia induxerit et arcte custodierit disciplinam hanc de tituli necessitate; inter quas potissimae sunt, tum ut clerici certas habeant fixasque sedes, tum ne cum status clericalis dedecore mendicare cogantur.

Non semper tamen eodem modo tituli necessitatem ursit ecclesia. Et reapse v. g., ut aliqua saltem delibemus, per XII priora saecula mos viguit, ut nemo ad ordines assumeretur, ni vacaret aliqua ex stationibus puta presbyteralibus vel diaconalibus etc. (quarum numerus certus erat in singulis ecclesiis) seu nisi quis certae ecclesiae *intitularetur*, idest adscriberetur, a qua etiam necessaria ad sustentationem reciperet. Imo sacri canones eo devenerunt, ut ordinationem secus factam irritam dicerent (quo tamen sensu alibi explicavimus), ut patet v. g. ex C. II, Dist. LXII, qui canon auctorem habuit Urbanum II.

Verum, quum sensim inductus esset usus seu melius abusus, ut aliqui ordinarentur nec tamen intra clerum certae ecclesiae cooptarentur (*vagi* propterea et *acephali* appellati), imo medio circiter saec. XII valde excrevisset numerus clericorum huiuscemodi, Alexand. III, in C. Lat. III, legem dixit (quam serius Innoc. III extendit ad subdiaconos) ut, qui aliquem absque titulo in diaconum vel presbyterum ordinasent, deberent ipsi eum (dummodo bonis patrimonialibus carentem) alere, donec eis convenienter provi-

sum fuisset. Iamvero, quum mens fuisset Alex. III potius abusum coercere quam titulum patrimonii inducere, nihilominus per consuetudinem, quam postea Conc. Trid. probavit et melius determinavit (Sess. XXI, C. II *De Ref.*) reapse patrimonium familiare tamquam legitimus ordinationis titulus agnitus est.

Nec silentio praetereundum alias quoque titulorum figuras iure recognitas fuisse, v. g. paupertatis favore eorum qui, quum religionem sint professi, sustentationem a monasterio recipiunt etc.

II. Modierna quoad titulum disciplina. — Juxta receptos nunc mores plures sunt modi tituli sortiendi, nempe *beneficium, capellania laicalis, pensio ecclesiastica, familiaritas, patrimonium, paupertas, mensa communis, servitium ecclesiae* et tandem *missiones*.

Illud autem praemonentes de iure communi titulum non requiri nisi quoad ordinandos *in sacris*, ab eiusque necessitate fieri posse ut, certis sub conditionibus, a R. P. dispensetur, dicimus:

I. potiore ex titulis magisque obvium esse titulum beneficalem; ad eumque acquirendum oportere, ut beneficium sit canonice et pacifice possessum, perpetuum atque sufficiens iuxta taxam dioecesanam:

II. capellaniam laicalem vel pensionem ecclesiasticam (quod aequè verum est de legato pio) titulo constituendo esse aptas, quando certis sub cautelis clerico conceduntur, v. g. quando pensionis administrator iuridice eam clerico concedit, addito *pacto non repetendi* etc.:

III. titulum familiaritatis tum haberi, quum Episcopus aliquem, qui sibi per triennium famulatus sit, ordinat, suscepta obligatione quamprimum ei benefi-

cium conferendi, ut liquet ex Conc. Trid. (Sess. XXIII, C. IX *De Ref.*), et ex superius dictis de ordin. ministro:

IV. titulum patrimonii haberi ut subsidiarium, adeo ut in arbitrio Episcopi sit, attenta ecclesiae utilitate, eum admittere vel non; ad eiusque legitimam constitutionem esse necessarium ut haec fiat in perpetuum, assignatisque redditibus certis, sufficientibus etc.; ubi notandum bona haec, titulo constituto, evadere inalienabilia etc.:

V. titulos paupertatis et mensae communis valere pro religiosis, et illum quidem pro solemniter professis, hunc pro iis qui amplexati sunt instituta votorum simplicium, at pontificio privilegio hac ex parte fruentia; nam secus, ut iam monuimus et caeteroquin sat liquet ex iis quae disputavimus in L. I, quum de regularibus ageremus, fieret locus suspensioni, de qua in const. *Apost. Sedis* Pii IX:

VI. tandem titulos servitii ecclesiae et missionum esse omnino extraordinarios, eisque fieri locum ex privilegio apostolico, ut reapse compertum est verum esse quoad primum Venetiis ex concessione Sixti V, quoad alterum Romae favore alumnorum Collegii de Prop. Fide ex concessione Urbani VIII:

VII. quia vero Collegium de Propaganda Fide memoravimus, non esse abs re monere extare eiusdem S. Congr. de Propag. Fide instructionem, editam die 27 apr. 1821 quaque plura accurate constituuntur quoad missionis titulum, iuramentum ab iis exigendum qui hac de causa ordinantur etc.

De poenis vero, quae eos tenent qui contra fecerint, praeter ea quae superius indicavimus, memoratum saltem volumus: 1. vigere etiam hodie legem, vi cuius Episcopus conferens alicui ordines maiores absque titulo tenetur (dummodo deceptus fraudulenter

non fuerit) ad eum sustendandum ne mendicare cogatur: 2. ante const. *Apostolicae Sedis* in communi sententia taliter ordinatos non fuisse suspensos, nisi per dolum ordinatorem decepissent; verum nunc gravis culpaesse quidem reos, at probabilius censuram effugere, quum de ea Pius IX siluerit, nec sit ipsa ex latis sed tantum renovatis a Conc. Trid., quod, attenta bulla, satis non videtur, ut dicamus eam perseverasse.

IV.

De ordinum conferendorum modo.

I. Monitum. — Huc potissimum spectant quae *exercitia spiritualia, ordinationem per gradum, interstitia, tempus et locum ordinationis* respiciunt.

II. De exercitiis spiritualibus. — Ex decreto Innocentii XI, confirmato ab Innocentio XII, in Italia insulisque adiacentibus omnes et singuli clerici, ad ordines etiam minores promovendi, debent per decem continuos dies exercitiis spiritualibus antea vacare.

Hoc tamen decretum per consuetudinem alicubi aliquantisper fuisse emollitum compertum est. Caeterum adnotare placet, S. Sedem pium hunc exercitiorum morem *etiam quoad iam ordinatos* totis viribus promovisse et promoveri, quum apprime persuasum habeat esse hoc tutissimum clericalis disciplinae instaurandae et ecclesiastici zeli fovendi medium.

Huc autem pertinent inter caetera litterae, quibus Clemens XI, die 1 feb. 1710, constituit, ut qui chori vel residentiae obligatione tenentur, semel in anno, certis sub conditionibus de Episcopi licentia abesse valeant, quo spiritualibus exercitiis vacent, et praesentes nihilosecius v. g. in choro habeantur.

III. De ordinatione per gradum. — Consistit in hoc, quod quis legitimam ordinum seriem in illorum susceptione servet. Quod tamen intellectum volumus ad actus *liceitatem*, non vero *validitatem*, excepto fortasse episcopatu, cuius collationem plures dicunt esse irritam, si factam ei qui presbyteratum non recepit.

Animadvertas autem oportet: 1. Conc. Tridentinum, Sess. XXIII, C. XIV, constituisse: « Cum pro-
« motis per saltem, si non ministraverint, Episcopus ex
« legitima causa possit dispensare »; 2. post const. *Apost. Sedis* ministrandi prohibitionem manere quidem, at verius non adnexam suspensionem, quum hanc concilium de novo non induxerit, sed ut a veteribus canonibus inductam receperit; quod, ut iam monuimus, sat non videtur ut dicamus eam adhuc vigere.

IV. De interstitiis. — Sunt temporis intervalla, quae inter inferioris et superioris ordinis susceptionem servari debent.

Iamvero, attento iure tridentino (Sess. XXIII, CC. XI, XIII, XIV *De Ref.*) dicendum: 1. inter ipsos ordines minores requiri aliquod spatium, ni Episcopo aliud expedire videatur; 2. ut ab ord. minoribus ascendatur ad subdiac. transire debere annum, ni necessitas aut ecclesiae utilitas, iudicio Episcopi, aliud exposcat; 3. a subdiaconatu ad diaconatum ascensum non permitti nisi post annum, excepto casu quo aliud Episcopo videatur; 4. itemque inter diaconatum et presbyteratum necessarium esse anni intervallum, ni ob ecclesiae utilitatem ac necessitatem aliud Episcopo videatur; 5. assumendum vero in Episcopum (Sessione XXII, C. II) oportere ut in sacro ordine antea, saltem sex mensium spatio, constitutus fuerit.

V. De ordinationis tempore et loco. — Constituit Conc. Trid. (Sess. XXIII, C. VIII *De Ref.*):

« Ordinationes sacrorum ordinum statutis a iure temporibus, ac in Cathedrali Ecclesia, vocatis praesentibusque ad id Ecclesiae canonicis, publice celebrentur: si autem in alio dioecesis loco, praesente Clero loci, dignior, quantum fieri poterit, Ecclesia semper « adeatur ».

De statutis vero a iure temporibus, quae indigitat concilium, advertimus: 1. tonsuram posse conferri quacumque die et hora; 2. ordines minores, qua sermo sit de ordinatione generali, esse conferendos iisdem diebus ac maiores, et, si consuetudo legitima adsit, posse etiam conferri feriis IV et VI praecedentibus; 3. ordines vero maiores, excepto casu obtenti privilegii, esse conferendos in sabbatis Passionis, Paschatis et Quatuor Temporum: excipiendum tamen esse episcopatum, qui, seclusa item privilegii causa, conferri debet diebus vel dominicis vel nataliciis Apostolorum.

Et quoniam de conferendorum ordinum tempore diximus, adiici non displiccat durante primo anno a dioeceseos vacatione, quem *luctus annum* dicere consueverunt nostri, haud licere vicario capitulari (et quidem gravibus sub poenis, ut liquet ex Conc. Trident.) ad ordines ascensum alicui permittere, ni agatur de iis quibus iam ab Episcopo fuerant dimissoriae concessae, vel etiam de illis, qui ad ordines recipiendos vi beneficii tenentur, *ad ordines* propterea *arctati* adpellati. Transacto vero anno luctus prohibitio cessat, non tamen, si authentica est declaratio S. C. C., quae a quibusdam circumfertur, quoad eos qui ordinari petunt patrimonii titulo, qui nonnisi ab Episcopo admitti queunt. Iure vero particulari, ut v. g. in regno Sabaudiae, vi *Instructionis Benedictinae*, neque post annum luctus potest vic. capit. absque speciali licentia S. Sedis concedere dimissorias non arctatis.

CAPITULUM VII.

De matrimonio.

Separatim agemus: 1. *de matrimonio in se spectato*: 2. *de his quae matrimonium praecedunt, seu de sponsalibus, de bannis et de probatione libertatis status*: 3. *de matrimonii celebratione eiusque probatione*: 4. *de impedimentis matrimonialibus*: 5. *de dispensationibus matrimonialibus*: 6. *de matrimoniis revalidandis*: 7. *de matrimonii effectibus*: 8. *de divortiis et de privilegio paulino*: 9. *de secundis nuptiis*: 10. *de matrimonio civili; ubi et de matrimonio coram ministello.*

I.

De matrimonio in se spectato.

I. Matrimonii notio. — Attento naturali iure est matrimonium viri et mulieris coniunctio individuum vitae consuetudinem retinens. Attento vero iure evangelico nihil aliud est matrimonium, quam coniunctio ipsa ad sacramenti dignitatem a Christo evecta.

Esse autem matrimonium verum novae legis sacramentum aperte definivit C. Trid. Sess. XXIV, Can. I, anathemati subiiciendo dicentes: «matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem legis Evangelicae Sacramentis a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre».

Adiicere autem liceat, iuxta doctrinam (non vero fidem) catholicam, esse rationem contractus a ratione sacramenti inseparabilem, ita ut in matrimoniis saltem, quae *inter baptizatum et baptizatam* celebrantur,

vel utraque ratio reapse concurrat vel nihil prorsus huiusmodi actus operentur.

II. **Divisio.** — Matrimonium spectatum ut sacramentum: 1. aliud est *ratum* et aliud *consummatum*, prout animorum coniunctionem, quae per consensum habetur, corporum etiam coniunctio subsequuta est vel minus: 2. aliud *verum* et aliud *putativum*, quatenus vel rite, seu valide contractum est, vel irritum quidem ipsum fuit ob latens impedimentum, at coram hominibus valet seu coniugii speciem refert: 3. aliud tandem *publicum* et aliud *occultum*, prout celebratur publice et coram ecclesia quidem, sed ea lege ut semper hominibus occultetur; ad quod aliquantisper accedit matrimonium quod *ad morganaticam* dicunt, cuiusque est singulare, ut uxor ac liberi ex ea suscipiendi excludantur a viri patrisve dignitate.

Diximus autem ita dividi *matrimonium spectatum ut sacramentum*, nam si consideretur ipsum ut merus contractus naturalis, ex usu communiter recepto proprie adpellatur *legitimum*, quando celebratum fuerit nulla obstante naturali vel divina lege.

Addere praestat iure decretalium viguisse et *matrimonium praesumptum*. Si enim data sponsalicia fide, copula inter sponsores libere intercessisset, haec ex maritali affectu processisse censebatur, et hinc fiebat locus praesumptioni iuris et de iure de consensu expresso et de celebrato coniugio. Verum huiusmodi coniugia, quorum alicubi vix notio habebatur, antiquata fuerunt per decretalem *Consensus mutuus* a Leone XIII, die 15 feb. 1892, datam. Quod tamen non ita intelligendum quasi ex carnali copula inter eos, qui futurarum nuptiarum fidem sibi dederunt, coniugii praesumptio nequeat interdum oriri, at *hominis* et non *iuris* praesumptio haec est.

III. Refertur decretum, quo Leo XIII matrimonia praesumpta abolevit. — Quia matrimonia praesumpta memoravimus, illud simul advertentes fuisse ea a Leone XIII abolita, opportunum putamus integrum ipsum decretum heic totidem verbis transferre:

« Consensus mutuus, unde matrimonia iusta nascuntur, non verbis dumtaxat sed aliis quoque signis exterioribus patefieri ac declarari potest. Quamobrem Alexander III (1), Innocentius III (2) et Gregorius IX (3), decessores Nostri, merito decreverunt ut carnalis copula, si sponsalia de futuro certa ac valida praecessissent, cum in iudicio tum extra iudicium pro vero coniugio haberetur, nisi impedimentum canonicum obstitisset. Et in hac iuris praesumptione tantum roboris inesse voluerunt, ut firmiter ipsa statueret sanciretque ius nec probationem contrariam ullam admitteret. Deinde vero matrimonia clandestina, id est non praesente Parocho et duobus tribusve testibus inita, quum Concilium Tridentinum (4) irrita infectaque esse iussisset, ius illud priscum, ut erat necesse, valere desiit ubicumque promulgata vel moribus usuque recepta Tridentina lex. Quibus autem illa locis non viget, in iis semper Apostolicae Sedis iudicium fuit, canones, quos indicavimus, ratos atque firmos permansisse. Sed aetate decursu, ex conscientia et cognitione christianorum sensim effluxere. Plures enim Episcopi ex iis regionibus, in quibus matrimonia clandestina contra fas quidem inita, sed tamen valida iudicantur, haud ita pridem rogati quid populus ea de re sentire

(1) Cap. *Veniens*, de Sponsal.

(2) Cap. *Tua nos*, eodem tit.

(3) Cap. *Is qui fidem*, eodem tit.

(4) Sess. XXIV, Cap. I *de Reform. matrim.*

Reform. matrim.

« videretur, plane retulerunt, canonicam de coniugiis
« praesumptis disciplinam passim exolevisse desuetu-
« dine atque oblivione deletam: propterea vix aut ne
« vix quidem contingere, ut copula inter sponso-
« affectu maritali nec fornicario habeatur: eamque non
« matrimonii legitimi usum sed fornicationis peccatum
« communi hominum opinione existimari: imo vix
« persuaderi populo posse, sponsalia de futuro per
« coniunctionem carnalem in matrimonium transire.

« His igitur rebus et causis, de consilio Venera-
« bilium Fratrum Nostrum S. R. E. Cardinalium in
« rebus fidei Inquisitorum generalium, supra memo-
« ratos canones et alias quascumque iuris canonici ea
« de re dispositiones, etiam speciali mentione dignas,
« per hoc Decretum Nostrum abrogamus et abolemus,
« et pro abolitis et abrogatis, ac si nunquam pro-
« diissent, haberi volumus.

« Simul per has litteras Nostras decernimus ac
« mandamus ut deinceps illis in locis, in quibus con-
« iugia clandestina pro validis habentur, a quibusvis
« iudicibus ecclesiasticis, in quorum foro causas eius-
« modi matrimoniales agitari et iudicari contigerit,
« copula carnalis sponsalibus superveniens non am-
« plius ex iuris praesumptione coniugalis contractus
« censeatur, nec pro legitimo matrimonio agnoscatur
« seu declaretur. Huius tamen auctoritate Decreti in-
« duci nolumus necessitatem formae Tridentinae ser-
« vandae ad matrimonii validitatem, ubi illa forma
« modo non viget ».

IV. De contubernio et concubinato. — Postquam diximus de matrimonii notione et divisione, saltem aliqua delibare praestat ad antiquissimorum canonum intelligentiam: *de veterum contubernio et concubinato.*

Penes Romanos non solum legitimae nuptiae in usu fuerunt (et quidem *iustae* seu ex iure civili, et *iniustae* seu ex iure gentium) at etiam viguerunt contubernium et concubinatus. Erat contubernium consuetudo servi cum serva, vel etiam hominis liberi cum serva aut vicissim; at matrimonii vera ratio in ipso deerat, quippe quod solum inter liberas personas consistere poterat. Magis ad matrimonii naturam accedebat concubinatus quam contubernium; erat enim consuetudo citra quidem maritalem affectionem, at eiusmodi, quam lex non solum toleraret, sed quodammodo agnosceret, conditiones in ea servandas constituendo et effectus iuridicos ei tribuendo.

Iamvero ius nostrum neque contubernium neque concubinatum admisit; attenta enim sive naturali sive evangelica lege, quaevis consuetudo masculum inter et foeminam aut veri matrimonii dignitatem sortitur aut ad putidum fornicationis crimen reducitur. Vel ergo in ipsis servis agnovit ecclesia coniugii ius, licet ad tuendam nupturientium libertatem induxerit, ut mox cernere erit, impedimentum servitutis, quod, quum fere resolvatur in impedimentum erroris, non urget eum qui sciens volens tales nuptias appetit.

Equidem scimus inter VIII et XII saeculum prohibititas fuisse saltem alicubi nuptias servis, nisi domini consensissent; verum de ecclesiae sensu potius ex disciplina, quae antiquissimis temporibus viguit, quaeque, ab Adriano IV restituta, constanter fuit retenta, aestimandum est. Quoad vero concubinatum nulli labori pepercit ecclesia, ut hisce spurcitiis orbis purgaretur. Hinc, ipsa praesertim auctrice, Constantinus M. viris uxoratis, et postea Leo Philosophus omnibus indiscriminatum concubinatum interdixerunt. Quod si alicubi illum tolerare visa est ecclesia, hoc

intelligas oportet de concubinato improprie dicto (ut v. g. olim loqui in Hispania mos fuit) seu de matrimonio minus solemni, idest absque dotalibus instrumentis inito. Caeterum quanto odio ecclesia concubinatum prosequatur evidenter liquet ex Conc. Trid. Sess. XXIV, C. VIII *De Ref. Matr.*, ubi plures eaeque graves poenae constitutae sunt contra eos, sive mares sive foeminas, sive celibes sive coniugatos, qui concubinariii fuerint; qua de re nos aliqua dicemus in L. III, quum de delictis contra morum honestatem loquemur.

V. Consensus ad matrimonium. — Quum matrimonium sit contractus, consensu perficitur. Qui quidem debet esse *verus*, ac *per verba vel signa de praesenti mutuo* manifestatus. Et quia interdum consueverunt homines in nuptiis ineundis apponere *conditiones*, vel *modum*, vel *causam*, vel *demonstrationem*, aut etiam uti *opera procuratorum*, separatim haec omnia describemus. Occasione autem opportuna arrepta, ad calcem eorum, quae de conditionibus disputabimus, subnectemus, appendicis ad instar, nonnullas animadversiones in quamdam elegantem speciem nobis nuper propositam.

I. De conditionibus. — Admonemus: 1) esse conditionem circumstantiam actui adiectam, ex qua ipse suspenditur in tempus aut in eventum futurum: 2) conditionem ita definitam, seu de futuro contingenti possibili, *propriam* dici, dum quae in tempus praeteritum, vel praesens, vel futurum necessarium concipitur, vel etiam in futurum contingens, sed re impossibile, nonnisi *improprie* talis appellatur: 3) condiciones proprie dictas alias esse honestas et alias turpes, prout nulli vel alicui legi adversantur: 4) iuxta theoriam praximque canonicam: *a)* posse condiciones apponi

sponsalibus dummodo honestas et possibiles; earumque effectum esse, ut obligatio non censeatur ex eis oriri, ni conditione purificata; quod etiam in causa est cur aliqui, quibus tamen non assentimur, saltem probabiliter doceant sponsalia celebrata ab impedimento constrictis sub conditione: *si Papa dispensaverit*, ne obtenta dispensatione quidem valere: b) matrimonio conditiones non esse apponendas ni gravi de causa: c) quod si contingat eas adiici, ita esse aestimandas ut, si de futuro contingenti sint et matrimonii substantialibus, idest bono vel prolis, vel fidei, vel sacramenti, adversentur, consensum ipsum et hinc actum vitient; si vero simpliciter sint impossibiles vel turpes, ipsae quidem vitientur at non actus, idque quia ex iuris praesumptione censentur haud serio adiectae: 5. longe probabiliorem (imo nobis *veram*) esse opinionem quae tenet, purificata conditione, valere nuptias etiam non praestito novo consensu.

II. *Appendix tractationi de conditionibus adpositis in desponsationibus, seu quaestio, an interposita a sponso conditio de religione catholica a sponsa amplectenda impleta dici possit, positae equidem a sponsa nonnullis religionis catholicae actibus, at non emissa formali abiuratione.* — Quum, occasione cuiusdam causae nuper agitatae in prima instantia in curia archiepiscopali P. et dein in secunda penes S. C. C. rogati essemus, ut de proposita specie sententiam nostram panderemus, nobis visum est, citra tamen quodcumque causae patrociniū et praecisione facta a variis speciei adiunctis, *in iure* respondere: conditionem minime impletam dici posse, et proinde matrimonium *per se* esse dicendum irritum. Reapse: 1. Tralatitii iuris est, conditione non purificata nihil prorsus poni in esse. 2. Iamvero ad hoc, ut conditio

purificata dici possit quando agitur de factis, quae non ab arbitrio nostro sed a lege statum capiunt, necesse prorsus est, ut factum ita ponatur, prout lex ponendum iubet, quum omnino praesumendum sit tali et non alio modo factum intentum fuisse ab eo, qui illud in conditionem deduxit. 3. Et reapse, si Maevius v. g. contraheret matrimonium cum Caia sub hac conditione: *dummodo Lucius te haeredem scripserit*, ecquis dicet validum matrimonium, si extremae tabulae v. g. haud rite fuerint conditae? 4. Verum, ut supra probavimus quum ageremus de fide profitenda, ad hoc ut aliquis haereticus ecclesiae reconcilietur, et imo, ut dicunt pragmatici, *incorporetur*, prorsus oportet, ut coram habente legitimam in re potestatem in foro externo, seu v. g. aut delegato S. Officii, aut Episcopo ut inquisitore nato procedente, imo et coram notario ac testibus errores suos iuridice et formaliter detestetur et abiuret, et hinc iuxta ritum ecclesiae consuetum a vinculo excommunicationis, quo detinetur, absolvatur, catholicae communioni restituatur etc. 5. Quum ergo in casu nihil horum contigerit, sed sponsa, vix aliququaliter in catholica doctrina erudita, a sacerdote (vel pravo vel indocto etc., parum refert, nam id non mutat rerum naturam) ad sacramenta fuerit admissa, iam sequitur minime factum fuisse quod de iure erat faciendum, proin minime fuisse impletam conditionem a sponso interiectam, et hinc matrimonium in casu non magis esse validum, quam sit valida institutio haeredis, apposita conditione: *si factus fueris Episcopus*, eaque revera non impleta, quum tua ad episcopatum electio haud fuerit canonice facta. 6. Idque eo magis verum est censendum, quod certissime sponsus conditionem huiusmodi interiiciens, sponsam sibi parare intenderet, cum qua

licite inire nuptias valeret; porro eius intentioni minime factum fuisse rectissime concludet quisquis perpendat, matrimonium cum muliere, ita dimidiatim conversa, illegitimum prorsus fuisse censendum, non obtenta dispensatione super impedimento mixtae religionis, quum eadem mulier, saltem in externo ecclesiae foro, minime esset habenda ut catholica. 7. Nec iuvari potest, ulterius addebamus, causa pro valore nuptiarum decertantium, ex eo quod sponsus tacite visus fuerat conditioni nuncium dare, matrimonium celebrando apprime sciens abiurationem haud fuisse emissam. 8. Reapse argumentum hoc, respondebamus, nihil in casu est aestimandum, quum sponsus ad matrimonium haud properaverit, nisi postquam a parrocho fuit admonitus actus a muliere positos tales esse existimandos, ut, iis attentis, sat ecclesiae reconciliata eadem dici posset; quod quidem quum falso prorsus fuerit affirmatum, perperam exinde inferres immutatam fuisse sponsi intentionem, nam errantis et ignorantis nulla voluntas. 9. Idque, addebamus, tanto magis verum censi debet, quod sponsi ignorantia fuerit invincibilis prorsus et hinc venia dignissima, quum ipse fuerit deceptus a parrocho, quem tanquam sacrorum magistrum quid esset agendum, per matrem prudentissime rogaverat, et a quo proinde rectum iustumque responsum iure meritoque sperare, imo et praetendere, poterat.

III. *De modo, causa et demonstratione.* — Constitui-
mus: 1) esse *modum* adiectionem specialis obligationis
ad quam intendimus adstringere illum, qui nobiscum
v. g. contractum emptionis venditionis celebrat: 2) esse
causam expressionem rationis propter quam v. g. con-
tractum eundem inimus: 3) *demonstrationem* tandem
esse expressionem certae qualitatis, quam v. g. in eo

qui nobiscum contrahit inesse supponimus: 4) attento iure nostro: *a*) modum adiectum nuptiis, si honestum et possibilem esse servandum; si turpem aut impossibilem seipsum non has vitare; si contra substantiam matrimonii iuxta aliquos hoc irritum facere, iuxta alios vero, quos magis sequimur, item seipsum et non nuptias vitare: *b*) causam et demonstrationem falsam *per se* non obstare validitati nuptiarum, quum sat habeatur consensus circa substantiam contractus, at *per accidens* obesse, quum vel transierint in conditionem vel substantiam ipsam expresse vel tacite attigerint; quod utrumque quando sit verum iudicis erit aestimare.

IV. *De matrimonio per procuratorem.* — Advertimus: 1) non esse admittendum hunc ineundarum nuptiarum modum, ni consulto Episcopo et rationabili de causa: 2) requiri mandatum speciale, et quidem ad ineundum cum certa persona: 3) oportere ut mandatum revocatum non fuerit, atque eius fines non excedantur: 4) casu vero contingente, ut quis procuratorem dederit et postea insanierit, ad quaestionem utrum matrimonium durante insania contractum valeat, nobis placere negantium sententiam, eo quia tunc temporis mandans est, ut inquit, *radicaliter* impotens ad contrahendum per se et proin tanto minus potest contrahere per alium: 5) nec contra urgeri posse: *a*) aut valere baptisma insanientis, qui antea illud suscipere constituerat; *b*) aut ratas esse nuptias celebratas a mandatario, dormiente mandante; nam uterque casus longe differt a praesenti; quum: *a*) baptisma singularis prorsus naturae sit, adeo ut infantes licet voluntate carentes rite baptizari queant; *b*) actu dormiens habitualiter ratione fruatur, et hinc nil mirum quod possit contractus, et hinc matrimonium, inire.

II.

*De his quae matrimonium praecedunt
seu de sponsalibus,
de bannis et de probatione libertatis status.*

I. **De sponsalibus.** — Ad haec quod pertinet, dicimus:

I. nihil aliud ea esse, teste Florentino (1), quam futuri matrimonii mentionem et repromissionem, seu futurarum nuptiarum factam et acceptatam vicissim promissionem:

II. silentio tamen haud praetereundum interdum sponsalium nomine intelligi in iure et consensum in praesens matrimonium, quo in casu proprie appellantur ea *sponsalia de praesenti*, ut sic distinguantur a sponsalibus presse sumptis seu *de futuro*:

III. sponsalia non perfici ni per consensum verum, deliberatum, externe manifestatum, mutuum, quamvis, ut magis nobis placet, per gravem iniustumque metum extortum; eaque consistere non posse nisi inter personas certas et idoneas:

IV. ex sponsalibus oriri (praeter singularem illam necessitudinem, quae publica honestas dicitur, quamque inferius expendemus) obligationem nuptias promissas ineundi; quam tamen iudex urgere non debet, si malus ex eis pertimescatur exitus:

V. sponsalia multifariam dissolvi posse v. g. per mutuum dissensum, superveniens impedimentum, sponsi discessum, melioris status electionem, R. P. dispensationem, notabilem mutationem etc., a quibus

(1) F. I. D. *De sponsal.* (XXIII, 1).

enucleandis abstinemus, utpote notissima ex schola theologiae:

VI. nullatenus tamen posse Episcopos auctoritate sua conditiones apponere, quibus non servatis, iam nullius roboris sint sponsalia ipsa; contra enim ius commune agerent, quod sponsalia quavis forma inita rata habet:

VII. huic autem theoriae non officere S. Congregat. Conc. (die 31 ian. 1880 in *Placentina*) reposuisse sponsalia, quae in Hispania absque publica scriptura celebrantur, esse invalida; nam in promptu est responsio, sponsalia ibi aliter celebrata non ideo robore carere quia episcopalis lex obstat, sed quia obest generalis consuetudo pragmaticam (ut dicunt) a R. Carolo III, hac in re a. 1803 illegitime editam, legitimans eique canonicam vim tribuens; quod adeo verum est ut, sublata postea per contrariam legem civilem pragmatica carolina, eadem S. Cong. ad Archiepisc. Compostell. qui dubium proposuerat: « An quae S. C. C. « quoad sponsalium valorem in *Placentina*, die 31 ian. « 1880 declaravit ac sanxit, hodie post civilis codicis « Hispani mutationem adhuc vigere censeantur »: die 11 aprilis 1891 reposuerit: *Affirmative*:

VIII. de sponsalibus cum agitur, singulariter digna esse quae memorentur ea, quae constituta sunt tum quoad sponsalia filiorum familias, tum quoad arrhas et poenas, quae sponsalibus in genere interdum ad poni consueverunt:

IX. summam regularum, quae ad sponsalia filiorum familias pertinent, ut constat ex C. Unic. *De despons. impub.* in VI. hanc esse, ut parentes inire possint sponsalia pro filiis suis sive puberibus sive impuberibus, dummodo ea firmaverit vel consensus expressus aut tacitus ipsorum filiorum, siquidem prae

sentes fuerint, vel ratihabitio item expressa aut tacita si forsán fuerint absentes:

X. summam vero regularum, quae arrharum seu poenarum adiectionem moderantur, hanc esse ut: 1. arrhae proprie dictae (quo nomine intelligitur illud, quod a sponsis vel a parentibus mutuo traditur ad sponsaliciam fidem firmandam, seu ea sub lege, ut qui iniuria illam fregerit et id amittat quod dedit et id restituat quod recepit) quum nihil mali in se contineant, nec coniugiorum libertatem laedant, eo magis quod ad magnum valorem pertingere eae haud soleant, omni iure permittantur; 2. poenae vero proprie sumptae (quo nomine venit quidquid sponsi vel parentes paciscuntur se fore soluturos, si matrimonium haud fuerit celebratum) ratione contrariorum, seu ob periculum ne coniugiorum libertas imminuatur, iure reprobentur, quod nobis saltem probabilius videtur attento quoque C. XXXIX *De sponsal.*:

XI. de modo causas sponsalium agitandi nos aliqua esse delibatueros, quum in L. IV de causis matrimonialibus agemus, ac propterea tunc nos aliqua fusiori sermone fore expensuros, quae heic vix summis digitis tetigimus.

II. **De denunciationibus.** — Quoad has advertere placet:

I. consuetudinem publicarum denunciationum (quae *banna* etiam dicuntur) in Galliis primitus inductam, ab Inn. III in C. Lat. IV, ut patet ex C. III *De clandest. desponsat.*, in legem generalem fuisse translata:

II. nunc vero, ubi tamen viget canon tridentinus *Tametsi*, qui refertur C. I *De Ref. Matr.* Sess. XXIV, nam secus iure lateranensi res aestimanda est: 1. esse eas a proprio contrahentium parcho, tribus conti-

nuis diebus festivis, in ecclesia intra missarum solennia peragendas: 2. et quidem antequam nuptiae celebrentur, ni forte timeatur matrimonium malitiose impeditum iri; nam tunc: 3. ex tribus denunciationibus una tantum fiat, vel differantur eae, post quidem matrimonii celebrationem, at ante eius consummationem, perficiendae; nisi: 4. ait Concilium: *Ordinarius ipse expedire iudicaverit, ut praedictae denunciationes remittantur, quod illius prudentiae et iudicio Sancta Synodus relinquit*: 5. quam quidem dispensationem (obiter sit dictum) etiam citra hunc casum rite tribuunt Episcopi ex rationabili causa:

III. ad legem denunciationum peragendarum accedere eam, quam Conc. Later. IV (*ib.*) urget, nempe: ut *ipsi presbyteri* (intellige parochos) *nihilominus* (seu quamvis fiant banna) *investigent utrum aliquod impedimentum obsistat*; unde mos quem summo opere inculcat Bened. XIV (litt. *Nimiam licentiam*) nempe seorsim et caute interrogandi sponsos an ex voluntate, sponte etc. ad nuptias accedant, et utrum insuper aliquod et quale impedimentum obstet quominus rite contrahatur etc.

III. De probatione libertatis status. — De hac sat erit advertere:

I. extare legem a Clemente X constitutam per Cong. S. O. 21 aug. 1670, vi cuius per duos testes fide dignos, iuratos, seorsim interrogandos, coram Episcopo vel eius vic. gen. vel insigni et idonea persona rite delegata (quales essent vicarii foranei) probanda est nupturientium libertas, seu probandum est in libero statu eos esse ac nullo detineri impedimento etc., ut patet ex cit. dec. S. O. *Cum alias*, atque instructionibus, quae et tum et postea hac in re prodierunt:

II. esse deinde haec acta ad curiam Episcopi transmittenda cum testimonio tum baptismatis tum confirmationis sponsorum (si id ferant locorum statuta vel mores) atque ad eam spectare documentum libertatis concedere:

III. interdum, ex facultate a S. Sede per tramitem S. Officii obtenta, defectum probationis huiusmodi suppleri per iuramentum, quod *suppletorium* adpellant:

IV. hanc legem tamen pluribus in locis aut nullatenus aut nonnisi ex parte servari; quod arbitramur minus recte fieri, quum S. O. valde instet pro eius executione:

V. sed quidquid de hac quaestione sit, certe omnino esse servanda, quae constituit Conc. Trid. (Sess. XXIV, C. VII *De Ref. Matr.*) quoad vagorum matrimonia, quibus, inter caetera, parochi prohibentur quominus assistant sine Ordinarii licentia.

III.

De matrimonii celebratione eiusque probatione.

I. De matrimonii ministro, materia et forma.

— Quidquid olim disputatum fuerit, putamus *certam* esse sententiam, quae tenet ministros esse ipsos contrahentes, *probabiliores* vero eam quae contendit *materiam remotam* esse contrahentium corpora quae copulae apta; *proximam* actualem traditionem iuris in corpora eiusdemque acceptationem; *formam* verba vel signa quibus ea traditio et acceptatio exprimitur.

II. De matrimonii ritu. — Ad hunc quod spectat monendi sumus:

I. servanda esse quae praescribit Rit. Romanum Tit. VII, C. II:

II. peculiari attentione digna esse, quae ibidem constituuntur N. 5, nempe: « Ceterum, si quae pro-
« vinciae aliis, ultra praedictas, laudabilibus consue-
« tudinibus et caeremoniis, in celebrando Matrimonii
« Sacramento utuntur, eos sancta Tridentina Synodus
« optat retineri », ut constat reapse ex Sess. XXIV,
C. I *De Ref. Matr.*:

III. si contingat, ut dispensatio tribuatur super impedimento mixtae religionis, prae oculis esse habenda quae leguntur in istr. *Elsi sanctissimus* edita 15 nov. 1858 (*Antonelliana* dicta): 1) nempe ut haec coniugia: « extra Ecclesiam et absque parochi benedictione alioque ecclesiastico ritu celebrentur »: 2) « quod si in aliquibus locis sacrorum Antistites cognoverint easdem conditiones impleri haud posse, « quin graviora exinde oriantur damna ac mala » etc., ipsis Antistitibus assignantur ibidem normae, quibus adamussim ii inhaerere tenentur:

IV. huc quoque spectare, quae 31 aug. 1881 decreta fuerunt in Cong. S. O. seu: « Benedictionem « nuptialem, quam exhibet Missale Romanum in Missa « pro sponso et sponsa, semper impertiendam esse in « matrimoniis catholicorum, infra tamen Missae celebrationem iuxta rubricas, et extra tempus feriatum, « omnibus illis coniugibus, qui eam in contrahendo « matrimonio quacumque ex causa non obtinuerint; « etiamsi petant postquam diu iam in matrimonio « vixerint, dummodo mulier, si vidua, benedictionem « ipsam in aliis nuptiis non acceperit. Insuper hortandos esse eosdem coniuges catholicos, qui benedictionem sui matrimonii non obtinuerunt, ut eam « primo quoque tempore petant. Significandum vero « illis, maxime si neophyti sint vel ante conversionem ab haeresi valide contraxerint, benedictionem

« ipsam ad ritum et solemnitatem, non vero ad substantiam et validitatem pertinere coniugii ».

III. De matrimonii probatione ; ubi incidenter et de libris parochialibus necnon de archivis sive parochialibus sive beneficalibus.

— Quum matrimonium sit *aliquid facti*, ad forum externum quod attinet legitime seu iuridice probandum est. Qua in re dicimus:

I. ante Conc. Trid. (et etiam nunc ubi Conc. Trid. non viget), utroque coniuge *affirmante* coniugium fuisse celebratum eis fuisse credendum; utroque *negante*, vel etiam uno *negante* alteroque *affirmante*, rem legitime fuisse probandam, et quidem in primo casu v. g. vel ab eis quorum intererat, in altero ab affirmante:

II. ubi vero decret. *Tametsi* viget, potissimum celebrationis factum probari per libros parochiales; iubet enim Concilium (*ib.*): « Habeat parochus librum, « in quo coniugum et testium nomina diemque et « locum contracti matrimonii describat, quem diligenter apud se custodiat »:

III. dixisse tamen nos *potissimum*, quum v. g. deficientibus libris ob incendium probari res possit per testes.

Quoniam vero librorum matrimonialium incidit sermo, memorare placet:

I. alios quoque, probationis praesertim de causa, affines libros esse a parochis describendos:

II. constare hoc praecipue ex Rit. Rom. Tit. X, C. II, III, IV, V, VI, ubi inter caetera haec habentur: in C. II: 1. « Liber baptizatorum habeatur in ecclesiis, « in quibus confertur Baptisma. Liber confirmatorum « habeatur in ecclesiis, in quibus confertur Chrisma. « Liber matrimoniorum. Liber status animarum.

« Liber defunctorum habeatur in omnibus ecclesiis, « in quibus defuncti sepeliuntur », et ad marginem horum trium posteriorum; « Hi tres habeantur a quo- « libet parcho »: 2. « Advertat in primis Parochus, « ut in libris tam Baptizatorum et Confirmatorum, « quam Matrimoniorum et Defunctorum exprimat « semper non solum nomen personarum, quae ibi no- « minantur, sed et familiam »:

III. iure vero particulari pluribus in locis esse determinatam formulam, ad quam hi libri redigendi sunt:

IV. omnino improbandos esse parochos, qui, licet, fortasse animarum divinique cultus zelo flagrantes, hos libros parvipendunt, eos male redigendo peiusque custodiendo:

V. obligationi de huiuscemodi libris exarandis et in archivo parochiali asservandis accedere eam, quam fecerunt: 1. Sixtus V, Mot. pr. *Provida* (29 apr. 1587) singulis curiis Italiae insularumque adiacentium, habendi nempe tabularium, in quo fideliter servetur inventarium bonorum spectantium ad ecclesias, beneficia, piaque loca et instituta: 2. Benedictus XIII, const. *Maxima* (12 iun. 1727), omnibus beneficiariis, seminariis, monasteriis ac piis domibus servandi item in ordinato archivo documenta omnia etc.

IV.

De impedimentis matrimonialibus.

I. Notiones genericæ. — Omnes coniugii in- eundi capaces sunt, qui lege vel naturali vel positiva non prohibentur: agitur quippe de re, quam natura singulorum arbitrio commisit, quaeque proinde om-

nibus permitti potest et debet, ni speciali de causa ius vel naturale, vel divinum, vel etiam canonicum eam interdixerit.

Quia ergo omnes ad nuptias sunt admittendi, nisi *impedimento aliquo* (ut nostris loqui iamdiu moris est) detineantur, antequam de singulis impedimentis, in specie dicamus, praestat in primis de impedimentis in genere aliqua saltem delibare. Dicimus autem:

I. nomine impedimentorum intelligi obstacula quaedam, quae baptizatis (nam de his solliciti nos heic sumus) prohibent, quominus *absolute* vel saltem *certas nuptias* contrahant:

II. impedimenta multipliciter partiri: 1) nempe *ratione fontis proximi*, unde manant, in *naturalia*, *divina* et *ecclesiastica*, prout natura ipsa vel Christo vel ecclesia auctoribus prodierunt: ubi notandum *Christo*, non *Deo* nos dixisse, quum in nostra sententia nullum *nunc* sit matrimonii impedimentum, quod formaliter uno *iure divino* nitatur, ni ligamen qua poligamiam vetat; de hac quippe definivit Conc. Tridentinum Sess. XXIV, Can. II *lege divina*, esse prohibitam: 2) *ratione efficaciae* in simpliciter *impedientia*, et *impedientia* simul et in *dirimentia*, prout eiusmodi sunt quae attentatas nuptias faciunt vel illicitas tantum, vel non solum inhonestas sed et irritas: 3) *ratione notorietatis* in *occulta* et *publica*, quae verba quid importent expendemus inferius, quum loquemur de dispensationibus matrimonialibus:

III. ecclesiam potestate impedimenta constituendi pollere certum de fide esse, ut liquet ex eodem concilio, Can. III (*ib.*); hoc vero ius esse nativum, independens a potestate civili ecclesiaeque exclusivum, nulli catholico negare licere, ut constat v. g. ex reprobatis merito a S. Sede contrariis opinionibus:

IV. ecclesiam tamen non semper eamdem rationem in disciplina hac moderanda tenuisse:

V. reapse veritati historicae cohaerere si dicamus v. g.: 1) eam, primis saeculis, magis sollicitam se exhibuisse in indissolubilitate ac libertate nuptiarum vindicanda, quam in impedimentis constituendis; adeo ut primum exemplum, quod leges ecclesiasticae scriptae exhibent prohibiti *expresse* coniugii praeter cognitionis affinitatisque gradus iure romano constitutos, habeatur in can. 61 Conc. Illiberitani ineunte saec. IV celebrati: 2) e contra serius adeo auctum fuisse impedimentorum numerum, ut in Conciliis tum Lateranensi IV, tum Tridentino eis imminuendis data fuerit opera.

II. De impedimentis impediētibz. — Attento iure quo nunc utimur, impedimenta impediētia, obsoletis iam pluribus quae olim viguerunt, v. g. presbytericidii, uxoricidii etc., reducuntur ad quatuor, quae hoc versiculo exprimi solent, seu:

Ecclesiae vetitum, tempus, sponsalia, votum.

Quae explicantes, at brevissime, ut tractatus nostri indoles exigit, dicimus:

I. *ecclesiae vetitum* seu *interdictum* esse posse: 1) sive *generale* v. g. ne quis catholicus ineat nuptias cum haeretico vel schismatico, ni dispensationem super impedimento, ut aiunt, mixtae religionis obtinuerit; quas tamen dispensationes, ut legitur in citata instructione Antonelliana, ecclesia concedit: « gravi-
« bus duntaxat de causis aegre admodum, et non-
« nisi sub expressa semper conditione de praemitten-
« dis necessariis opportunisque cautionibus, ut scilicet
« non solum catholicus coniux ab acatholico perverti
« non *possit*; quinimo catholicus ipse coniux teneri
« se *sciat* ad acatholicum pro viribus ab errore re-

« trahendum; verum etiam et universa utriusque sexus proles, ex mixtis hisce matrimoniis procreanda, « in sanctitate catholicae religionis educari omnino « *debeat* »: 2) tum *speciale*, ut contingit v. g. quum Episcopus, veritus ne impedimentum subsit, prohibet quominus re haud purificata matrimonium celebretur:

II. *temporis* nomine venire prohibitionem, ne nuptiarum solemnitates (non vero nuptiae ipsae saltem ex iure communi) statis, caeteroquin notissimis, temporibus rebus divinis singulariter sacris (quaeque Conc. Trid. Sess. XXIV, C. X, coarctavit) celebrentur; ubi notandum nomine *solemnitatum nuptiarum* intelligi tum solemnem sponsae benedictionem, tum solemnem eius traductionem in domum sponsi:

III. *sponsalium* nomine intelligi interdictum, quominus alias nuptias appetat, qui sponsaliciam fidem dedit; unde, qui se laesum hac de re putat, optimo iure obicere potest in curia episcopali impedimentum: *Nihil transeat*:

IV. tandem *rotum* intelligendum esse votum simplex castitatis vel etiam non nubendi etc.

Adiicere vero placet, huc, seu ad impedimenta mere impediencia, quodammodo reduci posse vetitum ne filii familias, invitis iure meritoque parentibus, ad nuptias admittantur. Si enim contingeret, ut haec aliter celebrarentur, illicitae certe essent. Ratas tamen eas esse et inde liquet, quod prohibitio clausula irritanti careat, et quod Conc. Trid. Sess. XXIV, Cap. I *De Ref. Matr.* aperte reprobaverit, qui dicunt ipsas irritas esse.

III. **De impedimentis dirimentibus.** — Sunt quindecim, quae, memoriae iuvandae causa, hisce versiculis solent recenseri, nempe:

Error, conditio, votum, cognatio, crimen.

Cultus disparitas, vis, ordo, ligamen, honestas.

Aetas, affinis, si clandestinus et impos.

Si mulier sit rapta, loco nec reddita tuto.

Iamvero singula brevissime describentes haec pauca quae sequuntur constituimus.

I. *De errore et conditione.* — Error per se nihil aliud est, quam falsa rei alicuius apprehensio. Tunc vero *error* est impedimentum nuptias irritas faciens, quum substantialis est, seu si cadit vel in ipsam personam, ut en si ducas Maeviam quam putabas Liviam, vel in eius qualitates, non quascumque, at huiusmodi quae illud efficiunt, ut error in qualitates resolvatur in errorem circa personam ipsam, ut en si vir princeps quum sis, cum puella coram te primo adducta contraheres sub hac formula: *in meam uxorem duco te primogenitam regis* etc., quam tamen postea deprehenderes fuisse nullatenus e regio sanguine ortam.

Conditionis vero impedimentum (praecedenti valde simile, adeo ut fere videatur in ipsum resolvi) tunc habet locum, quum persona libera aliam vere et proprie servam ignoranter sibi copularet; qua de re conferenda sunt, quae tradunt doctores in Tit. *De servorum coniugiis*.

II. *De voto.* — *Votum* (intellige: *castitatis*) constituit impedimentum dirimens: 1. quum *solemne* ipsum fuerit, ut liquet ex dictis, quum in L. I ageremus de regularibus; vel etiam: 2. quando est *simplex* paucissimis casibus iure determinatis, quod v. g. verum est de voto emisso a muliere, quae consentit ut vir sacros ordines suscipiat, nam hoc votum, soluto per mortem coniugii vinculo, omnino impedit et irritas facit quoad mulierem alias nuptias. Relate vero ad hoc et ad impedimentum ordinis, de quo inferius,

memoratu dignum, quod ex constit. *Apostol. Sedis* excommunicationi Ordinariis reservatae subiiciuntur: *Clerici in sacris constituti vel Regulares aut Moniales post votum solemne castitatis matrimonium contrahere praesumentes, necnon omnes cum aliqua ex praedictis personis matrimonium contrahere praesumentes.*

III. *De cognatione.* — Hac ex parte Advertimus:

I. *cognitionis* impedimentum ex cognatione, seu *personarum propinquitate*, oriri, et hinc triplicis speciei esse posse, prout nuptiis celebrandis obest cognatio aut *naturalis*, aut *spiritualis*, aut *legalis*;

II. *cognitionem naturalem*, seu aliter *consanguinitatem*, esse vinculum personarum ex eodem stipe descendentium, eamque, si sermo sit de linea recta, seu de personis, quae ideo consanguineae sunt, quia alia ab alia procedit per viam generationis, nuptiarum valori obesse in infinitum (et quidem *probabiliter*, quoad omnes gradus, etiam ex iure naturali); si vero agatur de linea transversa, seu de personis quae consanguineae quidem sunt, at citra descriptam generationis causam, obstaculo esse quoad primum gradum *ex iure divino* iuxta aliquos, iuxta alios vero, quibus assentimur *ex iure naturali* (non absoluto tamen, sed mutabili iuxta sensum, quem explicavimus, quum in prolegomenis ageremus de iure naturali); quoad reliquos vero gradus usque ad IV inclusive *ex iure ecclesiastico*;

III. hoc tamen postremum intelligendum esse verum attendenda hodierna disciplina, etenim ante Conc. Lateran. IV cognationis iura usque ad septimum gradum se protendebant; quod, si sapienter olim inductum fuerat ad fovendas familiarum coniunctiones, postea non sine discrimine animarum servatum fuisset;

IV. *cognitionem spiritualem* nil aliud esse quam personarum necessitudinem ex baptismatis et confirmationis collatione exortam, ut alias diximus; eam vero, quum olim nuptiis obstaret eodem prorsus modo ac consanguinitas, hodie, attento iure tridentino (Sess. XXIV, C. II, *De Ref. Matr.*) coarctatam fuisse hinc ad baptizantem vel confirmantem vel suscipientem, et illinc ad baptizatum vel confirmatum vel susceptum eiusque parentes; ubi notandum hoc impedimentum duplicari si quis v. g. duos Titii filios teneat, unum ad baptismum et alterum ad confirmationem, minime vero, ex decl. S. O. die 7 martii 1894, si utrumque eodem sacramento teneat;

V. *cognitionem legalem* esse quamdam personarum coniunctionem exinde derivatam, quod quis aliquem in filium vel nepotem sibi per adoptionem adsciverit; de qua advertere placet: 1. imitari eam cognitionem naturalem seu paternitatem, filiationem et paternitatem, imo et affinitatem, adeo ut v. g. exinde exurgere censeatur linea recta cognitionis legalis adoptantem inter et adoptatum eiusque filios etc.: 2. videri nobis omnino tenendam sententiam, quae affirmat enasci cognitionis legalis impedimentum ex adoptione iuxta novas leges celebrata, quamvis valde ea differat a romanorum adrogatione, iuxta quam adrogatus in adrogantis patriam potestatem transibat;

VI. de cognitione vero, quum agitur, admonendos nos esse: 1. in cognitione naturali aestimanda attendi debere *stipitem*, seu illum a quo proxime descendunt personae, *gradum* qui est unius personae ab alia distantia, et tandem *lineam* quae est series personarum cognatarum; 2. in gradibus supputandis ius canonicum differre a romano quoad lineam transversam, quum non admittat (quemadmodum verum est quoad re-

ctam) principium: « tot sunt gradus quot generationes, « dempto stipite », sed hoc aliud: « tot sunt gradus « quot sunt personae in unaquaque linea si aequales « et in longiori si inaequales eae sunt »; 3. quae, de gradibus cognationis naturalis supputandis dicta sunt, eadem quodammodo transferenda esse et ad cognationem legalem necnon ad affinitatem, quippe cognationem naturalem imitantes.

IV. *De crimine.* — Impedimentum criminis oritur: 1. vel *ex adulterio* (vero tamen, *consummato et formali*) una cum aut *promissione acceptata* futuri matrimonii, aut cum huius *attentatione*; 2. vel *ex coniugis occisione* eum in finem peracta, ut cum tertia persona, quae rei consentiens fuerit, matrimonium contrahatur; 3. vel tandem *ex coniugis occisione* accedente tamen adulterio, quod proinde locum conspirationis quodammodo tenet.

V. *De cultus disparitate.* — *Cultus disparitatis* impedimentum adest baptizatos inter et non baptizatos. Ea autem de re admonere placet: 1. certam nobis esse sententiam, quae docet impedimentum hoc iure tantum humano proxime consistere; 2. vi consuetudinis, quae antiquis saeculis haud viguit, sensim sine sensu hoc impedimentum inductum fuisse; 3. de dispensatione, quam super eo S. Sedes interdum concedit, eadem fere esse repetenda, quae supra diximus de mixtae religionis impedimento; 4. quaestionem esse inter doctores, num matrimonium celebratum obtenta tali dispensatione, sit verum sacramentum necne; cui quaestioni aliquo modo affinis est haec altera, num, conversis duobus infidelibus ad fidem, ipsorum matrimonium evadat quoque sacramentum; 5. quoad quas quaestiones, quum liberum prorsus sit circa eas varia opinari, nobis magis placere sequi,

qui a talibus coniugiis sacramentalem dignitatem abiudicant; idque: *a*) in primo casu tum ob indivuitatem contractus, et hinc quoque sacramenti, tum ob imperfecte significatam unionem Christi cum ecclesia: *b*) in secundo vero quia baptisma superveniens minime inducere potest dignitatem sacramentalem in coniugio iam celebrato, quum eatenus matrimonium sit vere, proprie et formaliter sacramentum, quatenus matrimonialis conventio *actu* celebratur a personis habilibus seu *hic et nunc* iam baptizatis.

VI. *De impedimento ex ri et metu.* — Vis et metus causae *per se* sollicite sunt distinguendae, ut liquet ex aliter dictis, seu quum in prolegomenis dissertaremus de iis, quae a lege servanda excusant. Verumtamen hac in re, seu quoad nullitatem matrimonii inducendam, non solum eae aequantur *iure ecclesiastico*, verum et in sententia nobis veriori *naturali*, ut in L. IV probabimus, quando agemus de causis matrimonialibus; qua occasione arrepta, nonnulla hac in re scitu magis necessaria addemus ad hoc impedimentum rite aestimandum.

VII. *De ordine.* — Tum obstat nuptiarum valori, quum agitur, ut patet ex iam dictis in L. I, quum dissertaremus de lege caelibatus, de ordinibus qui maiores adpellantur.

VIII. *De ligamine.* — Nomine *ligaminis*, ut sileamus de vetita omni iure polyandria, intelligitur impedimentum quod, iure naturali *non cogente*, ut nos opinamur, sed *suadente*, vel ab ipso Deo in mundi exordio inductum, posteaque aliquantisper variis de causis emollitum, iterum promulgavit Christus, cuiusque vi absolute nunc prohibetur poligamia.

IX. *De publica honestate.* — Oritur *publicae honestatis* impedimentum ex singulari ea necessitudine,

quam leges civiles primum, et postea canonicae, induxerunt inter certa personarum genera, seu, ut silentio praetereamus ius quod olim viguit: 1. hinc inter *sponsos*, idest eos qui valida (et quidem *publica*, ut tenendum videtur) sponsalia inierunt, atque illinc eorum *consanguineos*, etiam illegitimos, non tamen ultra primum gradum; necnon item: 2. hinc inter eos qui *matrimonio rato tantum* coniunguntur (etiam invalido, dummodo invaliditas non sit tribuenda vel defectui consensus, vel impedimento ex prioribus sponsalibus exorto, quod postremum constitutum est in exclusivum favorem prioris sponsi) atque illinc consanguineos utriusque respective coniugis usque ad quartum gradum inclusive.

X. *De aetate*. — Impedimentum *aetatis* tunc habetur, quum mas XIV et foemina XII aetatis annum nondum expleverint; ubi notandum: 1) impedimentum hoc, qua proxime attingit aetatis defectum, esse iuris mere ecclesiastici, unde sequitur posse super eo gravissimis de causis dispensari, necnon valere nuptias ante expletam eam aetatem initas, qua malitia suppleverit aetatem, ut habet C. IX *De desp. inpub.*; 2) matrimonium, ab impuberibus attentatum, ex C. XIV *e. t.* valere ut sponsalia, et recte, nam ex regula tradita Fr. XXVII, §. 8 D. *De pactis*: « Si actus non valent ut ago, valeant meliori modo quo possum »: quam interpretationem eo congruentius admisit ius nostrum, quum impuberes (saltem post septennium, imo et ante, ut recte docent, si malitia suppleat aetatem) habeantur ut habiles ad sponsalia ineunda etc.

XI. *De affinitate*. — Nomine affinitatis intelligitur certa quaedam necessitudo iure positivo, et quidem quoad omnes gradus, ut nobis placet, inducta ex copula carnali consummata et perfecta, etsi tamen illicita. De

ea vero advertere iuvat: 1. imitari ipsam cognationem carnalem quoad lineam et gradum, adeo ut v. g. quo gradu quave linea est vir alicui consanguineus, eodem gradu eademque linea huic fiat affinis mulier: 2. variam tamen fuisse quoad impedimentum hoc disciplinam: 3. hodie vero seu: a) post Conc. Lat. IV, quod retinuit tantum primam speciem affinitatis, seu eam quam descripsimus, abolevitque secundam et tertiam, quarum vi v. g. affines mulieris in primo gradu evadebant affines viri in secundo; b) post Conc. Trid. quod affinitatem ex copula illicita item quoad gradus coercuit (Sess. XXIV, C. IV *De Ref. Matr.*) affinitatem obesse valori nuptiarum usque ad IV gradum inclusive si ex copula licita ortum habuerit, usque vero ad II si ex illicita.

XII. *De clandestinitate.* — Nomen *clandestinitatis* dupliciter accipitur in iure, nempe qua indicat nuptias celebratas vel non praemissis bannis, vel haud servatis solemnitatibus iure ipso praescriptis. Hac autem in quaestione admonitum volumus:

I. semper ecclesiam voluisse, ut matrimonium publice et adhibitis sacris ritibus celebretur, ut liquet ex tit. *De clandestina desponsatione*;

II. iure antiquo tamen clandestinitatem non fuisse ni impedimentum impediens, adeo ut, qua probationes sufficientes non deessent, matrimonia huiuscemodi proratis ab ecclesia haberentur;

III. verumtamen inductis in re gravibus abusibus, Patres Tridentinos per celebre caput *Tametsi*, quod est I. Sess. XXIV *De Ref. Matr.*, universam disciplinam hanc sapientissime rigidioribus fuisse moderatos principiis, adeo ut nunc iis in paroeciis, ubi caput *Tametsi* publicatum est, qui absque praesentia parochi proprii (vel alterius sacerdotis de ipsius parochi

seu Ordinarii licentia) et duorum vel trium testium nuptias contrahere attentaverint, nihil omnino agant, quum concilium eos ad sic contrahendum omnino inhabiles effecerit;

IV. decretum hoc *Tametsi* plurimis praebuisse locum tum doctorum inquisitionibus et opinionibus, tum S. Sedis (praesertim per SS. Cong. tum S. Officii tum Concilii) declarationibus, sententiis etc., ex quibus omnibus memorata tantum volumus quae respiciunt:

1. qualitatem parochi proprii, qui, ad nuptias quod attinet, non intelligitur parochus neque originis neque actualis accidentalis commorationis, sed vel domicilii vel saltem quasidomicilii, imo nec cuiuscumque domicilii vel quasidomicilii, sed eiusmodi quod habeatur *in parocchia ipsa*, et non simpliciter v. g. in civitate; ut clarius explicabimus, quum dicemus, in L. IV, de foro ratione domicilii:

2. vetitum ne quis in fraudem legis huiusmodi alio se conferat; qua de re sat alibi diximus, quum disputaremus de legum ecclesiasticarum subiecto:

3. celeberrimam *Declarationem* a Bened. XIV die 4 nov. 1741 editam quoad matrimonia haereticorum inter se vel etiam *mixta* in Belgio et Hollandia celebrata, quaque resolutum seu constitutum fuit talia matrimonia pro ratis esse habenda; ubi tamen notandum hanc benedictinam responsionem minime suffragari haereticis aliarum regionum, quorum proinde matrimonia, non servata tridentina forma inita, irrita sunt dicenda, saltem tamen ut plurimum, nam v. g. exceptio facienda est si ad easdem regiones extensa fuerit Instructio Benedictina pro Belgio et Hollandia (1):

(1) Advertimus verba: *pro Belgio et Hollandia* aestimari debere habita ratione conditionis politicae illius aetatis.

4. litteras *Satis Nobis*, quibus, die 17 nov. 1741, Bened. XIV accuratissime omnia determinavit, quae spectant ad matrimonium dictum *conscientiae*; quorum summa est, ut huiuscemodi vix non occulta coniugia non tolerentur ni certis in adiunctis, de auctoritate Episcopi, servata lege tridentina de praesentia parochi et testium, et eo pacto ut plura observentur quoad prolis baptismum christianamque educationem necnon quoad scandalum omnino removendum:

5. plures declarationes, quibus edictum est legem clandestinitatis minime urgere, quando ea observatu impossibilis aut nimis difficilis foret; v. g. in rei publicae perturbatione etc., idque eo quia ius ad matrimonium, quum sit e natura, praevalere in casu debet legi mere positive de eo statis solemnitatibus celebrando:

6. responsionem S. C. C. in *Aturen.*, die 17 augusti 1863, ad VI; seu ad dubium: An invalidum sit matrimonium contractum coram presbytero ab Episcopo specialiter deputato, ob congruentem causam, v. g. quia ille presbyter est amicus aut propinquus alterutrius sponsorum, morose renuente parochi?... R.: Esse validum: ceterum curandum ne ob leves quaslibet causas huiusmodi deputationes fiant; salvis semper favore parochi emolumentis, si quae matrimonii occasione dari soleant:

XIII. *De impotentia.* — Nomine *impotentiae* intelligitur incapacitas ad copulam carnalem veram et consummatam habendam. Hac autem in re sciendum:

I. multiplicis generis esse posse impotentiam, seu *absolutam* et *relativam*, *antecedentem* et *consequentem*, *perpetuam* et *temporariam*, prout incapacitas ad copulam subsistit quoad *omnes* nuptias vel quoad *certas*, et quidem matrimonii celebrationem vel *prae-*

cedit vel subsequitur, eaque tandem est quae, mediis saltem ordinariis adhibitis, *tolli potest vel non*;

II. impotentiam nullum facere matrimonium (et quidem in sententia, quam omnino veram arbitramur, non solum ex ecclesiastico, verum et ex naturali iure) qua tamen *antecedens* ea fuerit et *perpetua*; hac enim in hypothesisi, et quidam unica, desinit profecto materia remota apta contractui et hinc et sacramento: nam, quia matrimonium non est nisi contractus ad sacramentalem dignitatem euectus, eodem prorsus iure, quo, si in contractu in genere deficiat *obiectum* vel *expressio consensus*, cessat contractus ipse, in *contractu-sacramento matrimoniali* deficiente obiecto seu materia remota (idest *corpore apto copulae*) cessat matrimonium ipsum, quemadmodum quoque cessaret qua desineret *expressio consensus seu forma*;

III. de modo vero in causis ex impotentia agitandis nos sat pro re nostra esse dicturos, quando in L. IV agemus de causis matrimonialibus.

XIV. *De raptu*. — Nomine *raptus*, qui per se non est nisi violenta abductio mulieris de loco ad locum matrimonii causa, heic intelligitur impedimentum *iure decretalium tunc dirimens* si reincidisset in impedimentum vis metusve, *iure vero tridentino* (Sess. XXV, cap. VI *De Ref. Matr.*) *semper dirimens*: vi cuius, saltem inter raptorem et raptam (nam quaestio est utrum idem valeat in casu inverso) nullae consistere possunt nuptiae nisi raptus purgatus fuerit, seu nisi rapta libertati suae fuerit restituta. Notandum autem: 1. hoc impedimentum constitutum fuisse ad omnimodam tuendam libertatem nuptiarum: 2. poenas hinc quoque merito gravissimas contra raptores fuisse ab eodem Conc. Trid. decretas: 3. nuper (15 feb. 1901) S. O. ad preces Episcoporum Albaniae, qui petierant ut

attentis peculiaribus adiunctis, in quibus versantur aliquae plebes sibi commissae, petierant authentice declarari sufficere ibidem ad matrimonii inter raptam raptoremque validitatem, si mulier abducta, quamvis non omnino a raptoře separata, nec in loco tuto ac libero constituta, iuramento affirmaret se libere illum in virum habere consentire, reposuisse: *non expedire* in genere, in specie vero nihil prohibere, quominus si et de raptae vere libero consensu certo constet, et sufficientia ad dispensandum motiva praesto sint, eidem per dispensationem singulis vicibus a S. Sede impetrandam succurratur.

V.

De dispensationibus matrimonialibus.

I. Notiones praeliminares. — Nomine *dispensationis matrimonialis* intelligitur superioris actus, quo impedimentum aliquod, quod matrimonii celebrationi obesset, aufertur, ita ut nuptiarum celebratio fiat legitima, seu non solum licita, sed et, qua opus, valida. De hisce autem dispensationibus loquuturi, transcribendum heic in primis opportunum arbitramur C. V, Sess. XXIV Conc. Trid. *De Ref. Matr.* seu: « Si quis intra gradus prohibitos scienter matrimonium contrahere praesumpserit, separetur, et spe
« dispensationis consequendae careat; idque in eo
« multo magis locum habeat, qui non tantum matri-
« monium contrahere, sed etiam consummare ausus
« fuerit. Quod si ignoranter id fecerit, si quidem so-
« lemnitates requisitas in contrahendo matrimonio ne-
« glexerit, eisdem subiiciatur poenis: non enim dignus
« est, qui Ecclesiae benignitatem facile experiatur,

« cuius salubria praecepta temere contempsit. Si vero,
« solemnitatibus adhibitis, impedimentum aliquod po-
« stea subesse cognoscatur, cuius ille probabilem igno-
« rantiam habuit, tum facilius cum eo et gratis dispen-
« sari poterit. In contrahendis matrimoniis, vel nulla
« omnino detur dispensatio, vel raro, idque ex causa,
« et gratis concedatur. In secundo gradu nunquam
« dispensetur, nisi inter magnos principes, et ob pu-
« blicam causam ».

Hisce vero, quae ideo totidem verbis translata
haec voluimus, quia clarissime indicant, quaenam sit
mens ecclesiae in dispensationibus matrimonialibus
concedendis, adiacere iuvat: 1. antiquis temporibus
dispensationis nomen, quum de impedimentis matri-
monialibus ageretur, forte vix fuisse auditum, quum
rigidissime urgeretur ipsorum observantia, etsi forsan
ex ignorantia contra ea fuisset actum; 2. quaestio-
nem esse quisnam ex RR. PP. ab hac disciplina prior
recesserit: nec deesse qui doceant fuisse Innoc. III,
qui, gravissima de causa ac gravibus adiectis con-
ditionibus, dispensavit cum Othone IV in quinto gradu
consanguinitatis; 3. rigorem, quem Patres Tridentini
legis ad instar servandum optaverant in dispensatio-
nibus matrimonialibus concedendis, lapsu temporis
variis de causis fuisse emollitum.

**II. Quaestio prima: quomodo impedimenta
matrimonialia dispartiantur in ordine ad d-
spensationem.** — Ad hanc quaestionem quod per-
tinet dicimus:

I. impedimenta hoc sub respectu alia esse *certa* et
alia *dubia*; alia esse *dispensabilia* et alia non *dispen-
sabilia*; et tandem alia esse *occulta* et alia *notoria*;

II. impedimenta dubia alia esse dubia *ex iure* et
alia esse dubia *ex facto*, prouti dubitatur, at pruden-

ter (ut par est, nam secus dubium est contemnendum) num lex adsit quae impedimentum constituat (quod verum est v. g. quum dubitatur, num lex de impedimento decernens certum aliquem casum comprehendat) vel potius an in concreto impedimentum subsistat (quod contingit si dubitetur num impedimenti causa posita fuerit, v. g. an reapse habita fuerit copula carnalis completa, prouti exigitur ut affinitatis impedimentum oriatur);

III. impedimenta indispensabilia, alia talia esse speculative et practice, alia practice tantum, prouti aut ecclesia potestate super eis dispensandi caret, quia obstat lex naturalis vel divino-positiva, ut en consanguinitas in primo gradu lineae rectae vel ligamen; aut equidem pollet, at tantae entitatis est impedimentum, ut super eo nunquam dispenset vel saltem non soleat dispensare (ut en impedimentum affinitatis ex copula licita in gradu primo vel secundo lineae rectae);

IV. tandem impedimenta occulta et publica non semper ita dici univoce, quum distinguendum sit inter casum matrimonii celebrandi in genere, et casum in specie matrimonii iam invalide celebrati in locis ubi viget C. *Tametsi*;

V. reapse, prima in hypothesis illa impedimenta dici occulta, quae quum non sint per se (seu attenta ipsorum natura) publica (qualia essent v. g. impedimenta consanguinitatis et affinitatis ex copula licita) non cognoscuntur nisi a paucissimis personis, puta sex in oppido vel octo in civitate, et quidem iis in adiunctis, ut haud facile sit eorum notitiam ad alias personas esse deventuram, secus autem appellari notoria: altera vero in hypothesis ea impedimenta dici occulta, quae in iudicio probari nequeunt, secus nomen

obtinere publicorum; quod bene attendendum est, nam priori in casu ad revalidandum matrimonium satis erit, sublato iam legitime impedimento, privatim prorsus renovare consensum, dum in altero renovandus erit publice seu coram paroco et testibus, si quidem praetensi coniuges intendant in coniugali conversatione perseverare.

III. Quaestio secunda: quaenam impedimenta practice indigeant dispensatione. — Ad hanc quaestionem reponimus:

I. Certe requiritur dispensatio, quando de impedimento constat, idque sive nondum sive iam fuerit celebratum matrimonium, ni posteriori in casu praetensi coniuges, iure suo usi, consuetudinem coniugalem, servatis servandis, abrumpere maluerint.

II. E contra haud videtur absolute necessaria dispensatio, quoties impedimentum dubium fuerit *ex iure*; idque non ea de causa, ut aliqui dicunt, quod impedimentum dubium sit per se impedimentum nullum, sed quia ecclesia, cui apprime nota est haec sat communis canonistarum sententia, defectum supplere censetur. Quod etiam in causa est, ut si forte postea declaretur impedimentum eo in casu vere urgere, nihilosecius matrimonium sustineatur, quod minime esset verum si valeret altera ratio: « impedimentum « dubium est impedimentum nullum », nam si forsan contingeret, ut, celebrato matrimonio, de impedimento constaret, matrimonium ipsum deberet resolvi, quia opiniones hominum naturam rerum non mutant, et hinc si a culpa excusare valent, prout docent theologi, robur minime tribuunt actui per se irriti.

III. Si vero contingat, ut impedimentum subsit *ex facto* dubium, v. g. et an Marius et Helena vere sint consanguinei vel adfines, tunc quia varii varia opi-

nantur ac plures easque implexas regulas tradere solent, nobis placet normam generalem constituere iuxta quam: 1. *si matrimonium iam fuit celebratum* licet in eo, dubio non obstante, certis tamen sub legibus, perseverare, uno excepto casu quod dubium circa impedimentum ligaminis versetur atque matrimonium (ut nobis magis arridet) dubia vel mala fide fuerit celebratum, idque quia prius coniugium in possessione est: 2. *si vero matrimonium nondum fuit celebratum*, tunc omnis quidem diligentia est adhibenda ad dubium diluendum, re vero in irritum cedente *consultum* equidem est, ut dispensatio *ad cautelam* adhibeatur (quam quidem dispensationem, ut communiter docetur, ipse Episcopus auctoritate sua eo in casu tribuere potest), at hoc non videtur absolute *necessarium*, quum in dubio respondendum sit pro libertate.

IV. Quae tamen hucusque diximus de haud impediendo matrimonio non obstante impedimento *ex facto* dubio, ita intellecta volumus ut: 1. matrimonium non permittatur, nisi praemonito altero coniuge (quod maxime verum est si agatur de dubia impotentia) et quidem, saltem plerumque, ni iusta subsit causa: 2. in casu vero, quod dubium obsit impedimentum vel ligaminis vel aut consanguinitatis in primo gradu aut affinitatis in primo gradu lineae rectae ex copula licita, matrimonium sit prohibendum.

IV. Quaestio tertia: quinam dispensationes matrimoniales concedere valeant. — Hac in re constituimus quae sequuntur.

I. Eodem modo, quo ecclesia impedimenta inducere valet, et in iis dispensare potest. Hinc merito Conc. Trid. Can. III, Sess. XXIV, definivit: « Si quis « dixerit eos tantum consanguinitatis et affinitatis gra-

« dus, qui in Levitico exprimuntur, posse impedire
« matrimonium contrahendum et dirimere contractum;
« nec posse ecclesiam in nonnullis illorum dispensare,
« aut constituere, ut plures impedian et dirimant;
« anathema sit ».

II. Dispensandi ius plenissime spectat re ad R. P. quoad omnia et singula impedimenta iuris mere ecclesiastici, licet super nonnullis saltem ex eis nunquam aut perraro S. Sedes dispensare consueverit.

III. *Per se* nihil iuris ad Episcopos pertinet quoad impedimenta dispensanda, quum agatur de obstaculis, quae quemadmodum ab uno R. P. expresse vel tacite iuxta receptam disciplinam poni queunt, ab uno R. P. dimoveri possunt.

IV. Hinc, *ordinarie loquendo*, ad S. Sedem est confugiendum, quae variis normis utitur, adeo ut v. g. aliquas dispensationes tribuat per Datariam Apostolicam, aliquas per S. Poenitentiarium et aliquas tandem per Sup. Inquisitionem.

V. Diximus nos tamen *ordinarie loquendo*, quum aliquibus in casibus *nonnihil* potestatis — imo quibusdam in locis *non parum* — ad Episcopos pertineat vi facultatis expresse aut tacite sibi a S. Sede factae.

VI. Reapse possunt Episcopi ex *consuetudine* dispensare in impedim. impredientibus, quibusdam exceptis, ut v. g. vetito specialiter lato a R. P.; et sponsalibus.

VII. Item *ex praesumpta delegatione* possunt ii (ut communiter docetur) dispensare, at pro foro conscientiae tantum et ea sub lege ut impedimentum non solum formaliter, sed et materialiter sit occultum quoties: 1. *si agitur de matrimonio contrahendo*, causa gravis vere subsit, v. g. infamiae periculum, atque rerum angustiae haud permittant ut a S. Sede dispensatio petatur: 2. *si vero agitur de matrimonio iam con-*

tracto, hoc non solum rite celebratum fuerit, et quidem bona fide, sed et consummatum, nec hinc facilis esset accessus ad S. Sedem, nec illinc separari possent praetensi coniuges absque scandalo. Ubi notandum sententiam, quae tenet impedimentum *materialiter publicum* sed *formaliter occultum* (quod obtinet v. g. si sciatur equidem interfuisse copulam, sed ignoretur exinde enatam fuisse adfinitatem) eo libentius nos amplecti, quod S. Poenit. interrogata, num, in facultate ab ipsa Episcopis concessa, dispensandi in impedimentis occultis comprehendatur impedimentum materialiter publicum sed formaliter occultum, a. 1875 respondit: *Non comprehendit*.

VIII. Itidem possunt ex auctoritate a R. P. sibi facta saepe in huiusmodi impedimentis dispensare.

IX. Tripliciter autem id ab eis fieri legitime potest, nempe:

1. *ex delegatione speciali*, quae fit in singulis casibus; quam rem tamen nos expendemus inferius:

2. *ex delegatione generali*, quae obtinet, quum v. g. alicui Episcopo datur facultas dispensandi super certis impedimentis vel ad annum, vel pro numero determinato casuum; quo in casu attendenda est praesertim resolutio, qua S. O. die 18 aug. 1897 ad dubium: 1. « Utrum concurrente aliquo impedimento
« dirimente secreto seu fori interni, cum alio impe-
« dimento item dirimente sed publico, necessaria sit
« ad dispensationem specialis cumulandi facultas ». 2. « Utrum concurrentibus duobus impedimentis, quo-
« rum unum sit dirimens et alterum impediens tan-
« tum, eo excepto quod *mixtae religionis* dicunt,
« pariter necesse sit ad dispensationem specialis cu-
« mulandi facultas », respondit: Ad I. « Negative... » Ad II. « Affirmative quoad impedimenta impediencia,

« quorum dispensatio reservatur S. Sedi, ea nempe
« quae oriuntur ex mixta religione, ut aiunt, atque
« ex sponsalibus et ex voto simplici perpetuae casti-
« tatis; secus in reliquis, circa quae Episcopus uti po-
« terit iure suo ».

3. *ex deputatione univrsali*, quae facta fuit per tramitem S. O. die 20 februarii 1888, quaque Leo XIII certis sub cautelis annuit pro gratia, ut:
« Locorum Ordinarii dispensare valeant sive per se,
« sive per ecclesiasticam personam sibi benevisam ac-
« grotos in gravissimo mortis periculo constitutos,
« quando non suppetit tempus recurrendi ad S. Sedem
« super impedimentis quantumvis publicis matrimo-
« nium iure ecclesiastico dirimentibus, excepto sacro
« presbyteratus Ordine et affinitate lineae rectae ex
« copula licita proveniente » : ubi haud silendum eam-
dem Cong. S. Officii: *a*) die 1 martii 1889 decrevisse atque declarasse: « Ordinarios, quibus memorata fa-
« cultas praecitatis literis diei 20 februarii 1888 data
« fuit, posse illam subdelegare habitualiter parochis
« tantum, sed pro casibus, in quibus desit tempus ad
« ipsos Ordinarios recurrendi et periculum sit in
« mora »; *b*) ex serioribus eiusdem S. Consensus de-
clarationibus, eamdem facultatem nec se extendere ad impedimentum mixtae religionis (18 martii 1891); neque adhiberi posse favore eorum qui nec matrimo-
nium civile celebrarunt, nec in concubinato vivunt (3 maii 1899); at complecti impedimenta disparitatis cultus praestitis tamen cautionibus (18 martii 1891) et clandestinitatis, ita ut possit parochus, ab Episcopo habitualiter delegatus, in sua paroecia vel coniungere non suos sed extraneos inibi casu existentes, dispen-
sando a praesentia parochi proprii, ad quem nullo modo valeat haberi recursus, vel etiam coniungere

suos, sed sine testibus, pariter dispensando ab eorum praesentia, cum omnino non sint qui testium munere fungi possint (13 dec. 1899); itemque sat esse quod in periculo mortis versetur vel qui directe impedimento tangitur vel alter, ut v. g. vel diaconus vel eius concubina (1 iunii 1891).

V. Quaestio quarta: quomodo sit procedendum in dispensationibus matrimonialibus a R. P. impetrandis. — Claritatis gratia separatim dicemus: 1. *de supplici libello conficiendo*; 2. *de eodem exhibendo*.

I. *De supplici libello conficiendo.* — Ex pluribus regulis, quae hac de re constitui solent, has saltem memoratas volumus:

I. Supplices preces R. Pontifici pro tempore existenti inscribendae sunt.

II. Si res sit de dispensationibus, quae a S. Poenitentiaria petuntur super impedimentis occultis quoad forum internum, taceri solent vera nomina sponso-
sum, dioecesis etc.: imo interdum omnino sunt silentio premenda, ut v. g. si a confessario dispensatio petatur et periculum subsit fractionis sigilli sacramentalis.

III. In precibus ea omnia exponenda sunt, quae ad dispensationem recte efflagitandam et concedendam pertinere videntur, ac praesertim ea omnia et singula quae « de iure vel ex consuetudine » (ut dicitur in Inst. S. C. de Prop. F. quam ad calcem huius tractationis de matrimonio appendicis ad instar affere-
mus), « aut etiam stylo Curiae exprimenda sunt, ita
« ut si etiam ignoranter taceatur veritas aut narretur
« falsitas, dispensatio nulla efficiatur », qualia sunt
v. g. nomen et cognomen oratorum; species etiam infima impedimenti; gradus – si quidem de consanguinitate vel affinitate, vel publica honestate ex ma-

trimonio rato sit sermo – et quidem cum indicatione non solum quinam sit remotior sed et propinquior: itemque numerus impedimentorum.

IV. In supplici libello exponendae sunt etiam causae, quae dispensationem ipsam probabilem faciunt, quasque, quum accurate eae enumerentur in citata Instructione S. C. de P. F., consulto heic omittimus, haec tantum admonentes: 1. bene fieri posse (quod etiam ibi animadvertitur) ut causae allatae, quae per se insufficienter forent, simul iunctae prosint, iuxta adagium: « singula quae non prosunt, simul collecta iuvant »; 2. causas, de dispensationibus matrimonialibus quum agitur, alias esse *honestas* (v. g. mulieris aetatem) et alias *famosas* (v. g. eiusdem infamiam); itemque alias esse *finales* seu *motivas* (v. g. legitimisationem prolis) et alias tantummodo *impulsivas* (v. g. si viro non sit facile uxorem sibi convenientem reperire).

V. Tandem ad supplicem libellum quod spectat sciendum hodie, non amplius esse ut olim mentionem faciendam copulae incestuosae, quae inter sponso intercesserat; nam S. O., Leone XIII probante, die 25 iunii 1885 decrevit: « dispensationes matrimoniales post-
« hac concedendas, etiamsi copula incestuosa vel
« consilium et intentio per eam facilius dispensatio-
« nem impetrandi reticita fuerint, validas futuras:
« contrariis quibuscumque, etiam speciali mentione
« dignis, minime obstantibus »; quod tamen non eo usque protrahendum est, ut valeat etiam quando copula allegatur ut *causa motiva* ad dispensationem obtinendam, ut liquet v. g. ex N. 8. Instruct. S. C. de Prop. Fide, quam mox afferemus.

II. *De supplici libello exhibendo.* — Haec praecipue tene:

I. Supplices preces ad dispensationem obtinendam transmittendae sunt pro casuum varietate vel ad Datariam Apostolicam (ut verum est de dispensationibus super impedimentis publicis in genere, et tunc diriguntur ad Card. Pro-datarium) vel ad S. Poenitentiarium (ut contingit quoad dispensationes super imped. occultis pro foro interno, vel etiam quoad dispensationes *in forma* pauperum, et tunc mittuntur ad Card. Poenit. Maiorem) vel ad S. Officium (ut servatur praesertim quoad dispensationes super imped. disparitatis cultus vel mixtae religionis (et tunc Romano Pontifici, qui S. O. est praeses, inscribuntur non solum intus sed et extrinsecus);

II. Supplicem libellum offerre quis potest vel directe per semetipsum vel per procuratorem etc. Consultissimum tamen est ne quid fiat inaudita curia episcopali, nam quoad dispensationes matrimoniales (quod ut plurimum verum est et de aliis negociis) nihil in Curia Romana fieri consuevit absque Ordinarii commendatione; ac insuper dispensationes aliquae sunt (seu quae expediuntur opera Datariae) quarum supplices preces non recipiuntur nisi ab aliquo exhibeantur, qui sit de collegio eorum qui vulgo adpellantur: *spedizionieri apostolici*.

VI. Quaestio quinta: dispensationes matrimoniales quomodo exsequendae. — Huc potissimum pertinent quae attingunt exequutoris personam, causarum verificationem, clausularum aestimationem et exequutionis decretum: quae seorsim, at brevissime, describemus.

I. *De exequutoris persona.* — Plurima paucis pro re nostra complexi constituimus:

I. variam hac ex parte fuisse ecclesiae disciplinam:

II. verum hodie prae oculis esse potissimum ha-

benda quae nuper statuit S. O., Leone XIII iubente, (Decr. *De mandato* 20 feb. 1888) seu: 1. « dispensa-
« tiones matrimoniales omnes in posterum committen-
« das esse vel Oratorum Ordinario, vel Ordinario loci;
« 2. Appellatione Ordinarii, venire Episcopos, Admi-
« nistratores seu Vicarios Apostolicos, Praelatos seu
« Praefectos habentes iurisdictionem cum territorio
« separato, eorumque officiales seu Vicarios in spiri-
« tualibus generales, et sede vacante Vicarium Capi-
« tularum vel legitimum Administratorem; 3. Vicarium
« capitularem seu Administratorem eas quoque dispen-
« sationes Apostolicas exequi posse, quae remissae fue-
« rint Episcopo aut Vicario eius generali vel Officiali
« nondum executioni mandatas, sive hi illas exequi
« coeperint, sive non. Et vicissim sede deinde provisa,
« posse Episcopum vel eius Vicarium in spiritualibus
« generalem seu Officalem exequi dispensationes,
« quae Vicario Capitulari exequendae remissae fue-
« rant, seu hic illas exequi coeperit seu minus; 4. Di-
« spensationes matrimoniales Ordinario oratorum com-
« missas, exequendas esse ab illo Ordinario, qui lit-
« teras testimoniales dedit, vel preces transmisit ad
« S. Sedem Apostolicam, sive sit Ordinarius originis,
« sive domicilii, sive utriusque sponsi, sive alterutrius
« eorum; etiamsi sponsi quo tempore executioni danda
« erit dispensatio, relicto illius dioecesis domicilio, in
« aliam dioecesim discesserint non amplius reversuri,
« monito tamen, si id expedire iudicaverit, Ordinario
« loci, in quo matrimonium contrahitur; 5. Ordinario
« praedicto fas esse, si ita quoque expedire iudica-
« verit, ad dispensationis executionem delegare alium
« Ordinarium, eum praesertim, in cuius dioecesi sponsi
« actu degunt »;

III. ex regulis autem ibi traditis speciali animad-

versione esse dignam, quae sub N. 5 refertur: seu: Or-
« dinario praedicto fas esse, si ita quoque expedire
« iudicaverit, ad dispensationis executionem delegare
« alium Ordinarium, eum praesertim, in cuius dioe-
« cesi sponsi actu degunt »; novissima enim hac di-
spositione recessum est a disciplina antea rigide
servata, ut delegatus per alium quidem posset gene-
ratim expedire quae dispensationi sunt preparatoria,
at ipse per se eam dare deberet;

IV. singulari quoque adversione hoc esse dignum
dictas regulas nonnisi dispensationem pro externo
foro attingere; et hinc etiam nunc dispensationes,
quae a S. Poenitentiaria tribuuntur quoad occulta im-
pedimenta, confessario remitti solere, et quidem inter-
dum *certo*, interdum *incerto*: ubi notandum quod, si
confessarius aliquis litteras S. Poenit. iam reseraverit,
ius non amittit poenitens alium adeundi, maxime si
ille prior exequutionem perficere nequeat;

V. quia vero de persona exequutoris loquimur,
notandum S. O. ad dubium: « Utrum sit valida di-
« pensatio matrimonialis ab Ordinario executioni
« mandata post habitam notitiam per telegraphum et
« antequam pervenerit authenticum documentum gra-
« tiae concessae », die 14 aug. 1892 reposuisse: « Ne-
« gative, nisi notitia telegraphica transmissa fuerit ex
« officio auctoritate S. Sedis »; ubi haud silendum Se-
cretariam Status, Leonis XIII iussu, die 10 decem-
bris 1891 Episcopos admonuisse, saltem ex regula
ordinaria esse abstinendum a precibus in genere curiis
tum romanae tum dioecesanis exhibendis telegraphi
opera, idque ad declinanda gravia quae sequi possent
incommoda.

II. *De causarum verificatione.* — Paucis hac ex
parte tenendum:

I. quoad dispensationes pro interno foro sufficere ut confessarius, sedulo litteris perlectis et perpensis, poenitentem ipsum de causarum veritate interroget; hoc enim in foro notissimum est poenitenti esse credendum;

II. quoad dispensationes vero, quae in externo foro conceduntur, quae specialiter memorentur dignas esse has regulas: 1. causarum verificationem certe fieri debere, ut liquet per se et cum caeteroquin expresse soleat hoc in litteris demandari; 2. hodie ex decr. Leonis XIII (28 aug. 1885) antiquae clausulae: *si preces veritate niti repereris*, hanc fuisse substitutam: *si vera sunt exposita*; 3. modum in verificatione tenendum duplicem esse seu extraiudiciale et iudiciale; 4. ex tenore praesertim litterarum decernendum esse uter sit adhibendus, et, si nihil ibi dicatur, sat esse ut priori modo fiant; 5. causarum verificationem fieri posse per idoneam personam ab executore delegatam; 6. sat esse ut causae sint verae, quum proceditur ad executionem rescripti.

III. *De clausularum aestimatione.* — Advertendum hac in re:

I. clausulas alias esse quae imponuntur quoad dispensationes pro foro interno, et alias quoad dispensationes pro foro externo;

II. quae imponuntur quoad dispensationes fori interni item alias esse, si agatur de matrimonio iam de facto celebrato (v. g. « si separatio fieri nequeat » absque scandalo et ex cohabitatione de incontinentia « probabiliter timeatur; certiorata parte de nullitate prioris coniugii, sed ita caute ut oratoris delictum nunquam cognoscatur », alias vero si sermo sit de matrimonio contrahendo (v. g. « audita prius sacramentali confessione; sublata occasione peccandi;

« praesentibus laceratis sub poena excommunicationis »;

III. clausulas, quae apponuntur in dispensationis litteris quoad externum forum, item varias esse prout prodeunt litterae vel a S. Dataria, vel a S. Poenitentiaria, vel a S. Officio;

IV. quas quum singillatim persequi nullatenus possumus, animadversum saltem nos velle: 1. ex clausulis alias veram conditionem continere, quarum transgressio actum irritum facit, alias simplices monitiones seu mandata, quarum violatio rei valori non officit; 2. postremis hisce temporibus (28 aug. 1885) inductas fuisse nonnullas innovationes in litteris, quibus a S. Dataria dispensationes matrimoniales conceduntur, adeo ut v. g. nunc sit omittenda clausula: *Si veniam a te petierit humiliter*;

V. quia vero ad clausularum aestimationem reduci potest status patrimonialis oratorum verificatio (constat quippe interdum dispensationem concedi hac lege: *si oratores sint pauperes*) ex variis implexisque regulis hac in re tradi solitis has seligere placere: 1. ex C. Trid. (Sess. XXIV, C. V *De Ref. Matr.*) dispensationes matrimoniales esse concedendas gratis: 2. hoc tamen non obscure quominus in Curia Rom. occasione dispensationum aliquid recte exigatur: 3. duplici vero titulo has exactiones inniti, seu in primis *titulo expensarum* (qui titulus generalis est) et dein *titulo componendae* (qui titulus peculiaris est quoad dispensationes super imped. consanguinitatis et affinitatis ex cop. lic.): 4. componendae finem rectissime explicari a Pio VII Galliae Episcopos edocente (17 feb. 1809) eam muletiae naturam habere « ad resarciendum aliqua ratione vulnus, quod ex dispensationum matrimonialium concessione ecclesiasticae

« disciplinae infligitur, et ad matrimonia inter personas consanguinitatis vel affinitatis vinculo invicem « coniunctas rariora ac difficiliora reddenda »: 5. verum non ubivis easdem normas servari in aestimanda oratorum re familiari, quum aliae vigeant trans montes et aliae citra: 6. apud nos vero ita esse distinguendum, ut si sponsi sint *pauperes* (seu versentur in tali conditione, quod bona seu redditus non habeant quibus decenter pro conditione sua sustentari valeant) obtinere possint dispensationem a S. Poenitentiaria modo omnino gratis, modo exsoluta modica taxa *pro iuribus* (prout inquirunt) *Datariae* (1), si vero sint *miserabiles* (seu versentur in tali conditione, ut ex sua industria et labore vivant) dispensationem consequi possint gratis omnino a Poenitentiaria: 7. ad quaestionem vero, utrum allegatio non verae paupertatis dispensationem infirmet, placere ita distinguere ut respondeamus *negative* si dispensatio processerit a Dataria, *affirmative* saltem probabiliter (ut nobis et pluribus arridet) si processerit a Cardinali Poenit. Maiori, dispensante in forma pauperum vi facultatum ordinario illi tributarum: 8. rationem vero discriminis ex eo esse repetendam, quod C. Poenit. Maiori potestas dispensandi non videatur data, ni sub lege quod oratores vere sint pauperes: 9. tandem silentio haud premendum, ea quae tradidimus quoad *componendam* in Dataria Apostolica, notabiliter fuisse immutata per reformationem nuperrime inductam, Leone XIII probante; quae tamen utpote ad internum Datariae regimen pressius spectantia consulto omittimus.

(1) Quoad modum aestimandi paupertatem ex stylo Datariae vide quae mox trademus sub N. IX.

IV. *De exequutionis decreto.* — Hac in re indigittasse sat erit:

I. consultum omnino esse ut decretum scripto detur, eo magis quod si secus fiat non solum non recte agatur, sed et in plurium opinione nihil agatur, quod tamen, ut par est, intelligendum est quoad dispensationes pro externo foro:

II. in decreto huiusmodi memorandum esse inter caetera apostolicum mandatum etc.:

III. nihil omnino pro dispensationis exequutione exigi posse nisi quod pertinet, ut iustum est, ad expensarum refusionem:

IV. hanc regulam valere non solum quum de interno foro agitur, sed et quum de externo; nec ab ea servanda excusare contrariam consuetudinem, ut resp. S. C. C. 28 ian. 1882 in *Granaten.*:

V. si secus tamen fiat, hodie, post decr. S. O. 28 aug. 1885, quidquid olim certis in casibus verum fuerit, dispensationem ratam haberi:

VI. sub prohibitione tamen minime cadere quae exiguntur alio titulo quam executionis, ut titulo v. g. legitimae mercedis pro cancellario vel ex titulo informationum captarum ad preces efformandas et dispensationem obtinendam.

VII. **Tractationi de dispensationibus matrimonialibus appendix prior, seu instructio hac de re edita a S. Cong. de Propag. Fide die 9 maii 1877.** — Quia in hac instructione plurima sapienter edicuntur de causis ad dispensationes impetrandas attinentibus, de iis quae in precibus sunt exponenda etc., opportunum visum est illam ex integro heic referre. Adversum autem volumus hanc instructionem, licet referatur ut edita die 9 maii 1877, heic exhiberi non prout primiter prodiit, sed prouti serius fuit emen-

data, ut redigeretur ad novas normas a. 1885 constitutas a S. O. quoad copulam incestuosam declarandam.

« Cum dispensatio sit iuris communis relaxatio
« cum causae cognitione ab eo facta, qui habet po-
« testatem, exploratum omnibus est dispensationes ab
« impedimentis matrimonialibus non esse indulgendas,
« nisi legitima et gravis causa interveniat. Quin imo
« facile quisque intelligit, tanto graviores causas
« requiri, quanto gravius est impedimentum, quod
« nuptiis celebrandis opponitur. Verum haud raro ad
« S. Sedem perveniunt supplices literae pro impe-
« tranda aliqua huiusmodi dispensatione, quae nulla
« canonica ratione fulciuntur. Accidit etiam quanc-
« que, ut in huiusmodi supplicationibus ea omittantur,
« quae necessario exprimi debent, ne dispensatio nul-
« litatis vitio laboret. Idcirco opportunum visum est
« in praesenti Instructione paucis perstringere prae-
« cipuas illas causas, quae ad matrimoniales dispen-
« sationes obtinendas iuxta canonicas sanctiones, et
« prudens ecclesiasticae provisionis arbitrium, pro
« sufficientibus haberi consueverunt; deinde ea indi-
« care, quae in ipsa dispensatione petenda exprimere
« oportet.

« Atque ut a causis dispensationum exordium dū-
« catur, operae pretium erit imprimis animadvertere,
« unam aliquando causam seorsim acceptam insuffi-
« cientem esse, sed alteri adiunctam sufficientem exi-
« stimari; nam quae non prosunt singula, multa iu-
« vant, *arg. l. 5. C. de probat.* Huiusmodi autem causae
« sunt quae sequuntur:

« 1. *Augustia loci* sive absoluta sive relativa (ra-
« tione tantum oratricis), cum scilicet in loco originis,
« vel etiam domicilii cognatio feminae ita sit propa-
« gata, ut alium paris conditionis, cui nubat, invenire

« nequeat, nisi consanguineum vel affinem, patriam
« vero deserere sit ei durum.

« 2. *Aetas feminae superadulta*, si scilicet 24ma
« aetatis annum iam egressa, hactenus virum paris
« conditionis, cui nubere possit, non invenit. Haec
« vero causa haud suffragatur viduae, quae ad alias
« nuptias convolare cupiat.

« 3. *Deficientia aut incompetentia dotis*, si nempe
« femina non habeat actu tantam dotem, ut extraneo
« aequalis conditionis, qui neque consanguineus neque
« affinis sit, nubere possit in proprio loco, in quo
« commoratur. Quae causa magis urget, si mulier pe-
« nitus indotata existat, et consanguineus vel affinis
« eam in uxorem ducere, aut etiam convenienter ex
« integro dotare paratus sit.

« 4. *Lites super successione bonorum iam exortae*,
« vel *curandem grave aut imminens periculum*. Si
« mulier gravem litem super successione bonorum
« magni momenti sustineat, neque adest alius, qui
« litem huiusmodi in se suscipiat, propriisque expen-
« sis prosequatur, praeter illum qui ipsam in uxorem
« ducere cupit, dispensatio concedi solet; interest enim
« reipublicae, ut lites extinguantur. Huic proxime
« accedit alia causa, scilicet *Dos litibus incoluta*, cum
« nimirum mulier alio est destituta viro, cuius ope
« bona sua recuperare valeat. Verum huiusmodi causa
« nonnisi pro remotioribus gradibus sufficit.

« 5. *Paupertas viduae*, quae numerosa prole sit
« onerata, et vir eam alere polliceatur. Sed quando-
« que remedio dispensationis succurritur viduae ea
« tantum de causa, quod iunior sit, atque in periculo
« incontinentiae versetur.

« 6. *Bonum pacis*, quo nomine veniunt nedum
« foedera inter regna et Principes, sed etiam extinctio

« gravium inimicitiarum, rixarum et odiorum civi-
« lium. Haec causa adducitur vel ad extinguendas
« graves inimicitias, quae inter contrahentium con-
« sanguineos vel affines ortae sint, quaeque matri-
« monii celebratione omnino componerentur ; vel
« quando inter contrahentium consanguineos et affi-
« nes inimicitiae graves viguerint, et, licet pax inter
« ipsos inita iam sit, celebratio tamen matrimonii ad
« ipsius pacis confirmationem maxime conduceret.

« 7. *Nimia, suspecta, periculosa familiaritas*, nec
« non *cohabitatio* sub eodem tecto, quae facile impe-
« diri non possit.

« 8. *Copula* cum consanguinea vel affine vel alia
« persona impedimento laborante praehabita, et *prae-*
« *gnantia*, ideoque *legitimatio prolis*, ut nempe con-
« sulatur bono prolis ipsius, et honori mulieris, quae
« secus innupta maneret. Haec profecto una est ex
« urgentioribus causis, ob quam etiam plebeiis dari
« solet dispensatio, dummodo copula patrata non fue-
« rit sub spe facilioris dispensationis: quae circum-
« stantia in supplicatione foret exprimenda.

« 9. *Infamia mulieris*, ex suspitione orta, quod
« illa suo consanguineo aut affini nimis familiaris,
« cognita sit ab eodem, licet suspicio sit falsa, cum
« nempe, nisi matrimonium contrahatur, mulier gra-
« viter diffamata vel innupta remaneret, vel disparis
« conditionis viro nubere deberet, aut gravia damna
« orirentur.

« 10. *Revalidatio matrimonii*, quod bona fide et
« publice, servata Tridentini forma, contractum est:
« quia eius dissolutio vix fieri potest sine publico
« scandalo et gravi damno, praesertim feminae, c. 7
« *de consang.* At si mala fide sponsi nuptias inierunt,
« gratiam dispensationis minime merentur, sic dispo-

« nente Conc. Trid. Sess. XXIV, cap. V *de Reform.*
« *Matrim.*

« 11. *Periculum matrimonii mixti, vel coram aca-*
« *tholico ministro celebrandi.* Quando periculum adest,
« quod volentes matrimonium in aliquo etiam ex ma-
« ioribus gradibus contrahere, ex denegatione dispen-
« sationis, ad ministrum acatholicum accedant pro
« nuptiis celebrandis, spreta Ecclesiae auctoritate, iusta
« invenitur dispensandi causa, quia adest non modo
« gravissimum fidelium scandalum, sed etiam timor
« perversionis et defectionis a fide taliter agentium, et
« matrimonii impedimenta contemnendum, maxime
« in regionibus, ubi haereses impune grassantur. Id
« docuit haec S. Congregatio instructione die 17 apr.
« 1820 ad Archiepiscopum Quebecensem data. Pariter
« cum Vicarius Apostolicus Bosniae postulasset, utrum
« dispensationem elargiri posset iis catholicis qui nul-
« lum aliud praetexunt motivum, quam vesanum amo-
« rem, et simul praevидetur, dispensatione denegata,
« eos coram iudice infideli coniugium fore inituros,
« S. Congregatio S. Officii in Fer. IV, 14 aug. 1822
« decrevit respondendum Oratori, quod « in exposito
« casu utatur facultatibus sibi in Form. II commissis,
« prout in Domino expedire iudicaverit ». Tantumdem
« dicendum de periculo, quod pars catholica cum aca-
« tholico Matrimonium celebrare audeat.

« 12. *Periculum incestuosi concubinatus.* Ex su-
« perius memorata instructione an. 1820 elucet, di-
« sensionis remedium, ne quis in concubinato
« insordescat cum publico scandalo, atque evidenti
« aeternae salutis discrimine, adhibendum esse.

« 13. *Periculum matrimonii civilis.* Ex dictis con-
« sequitur, probabile periculum quod illi, qui dispen-
« sationem petunt, ea non obtenta, matrimonium

« duntaxat *civile*, ut aiunt, celebraturi sint, esse
« legitimam dispensandi causam.

« 14. *Remotio gravium scandalorum*.

« 15. *Cessatio publici concubinatus*.

« 16. *Excellentia meritorum*, cum aliquis aut con-
« tra fidei catholicae hostes dimicatione aut liberali-
« tate erga Ecclesiam, aut doctrina, virtute, aliove
« modo de Religione sit optime meritus.

« Hae sunt communiores potioresque causae, quae
« ad matrimoniales dispensationes impetrandas adduci
« solent; de quibus copiose agunt theologi ac sacro-
« rum canonum interpretes.

« Sed iam se convertit Instructio ad ea, quae
« praeter causas in literis supplicibus pro dispensa-
« tione obtinenda, de iure vel consuetudine, aut stylo
« Curiae exprimenda sunt, ita ut si etiam ignoranter
« taceatur veritas, aut narretur falsitas, dispensatio
« nulla efficiatur. Haec autem sunt:

« 1. *Nomen et cognomen* Oratorum, utrumque di-
« stincte ac nitide, ac sine ulla literarum abbrevia-
« tione scribendum.

« 2. *Dioecesis originis vel actualis domicilii*. Quando
« Oratores habent domicilium extra dioecesim origi-
« nis, possunt, si velint, petere, ut dispensatio mittatur
« ad Ordinarium dioecesis, in qua nunc habitant (1).

« 3. *Species* etiam *infima* impedimenti, an sit con-
« sanguinitas, vel affinitas, orta ex copula licita vel
« illicita; publica honestas originem ducens ex spon-
« salibus, vel matrimonio rato; in impedimento *cri-*
« *minis*, utrum provenerit ex coniugicidio cum pro-
« missione matrimonii, aut ex coniugicidio cum
« adulterio, vel ex solo adulterio cum promissione

(1) Quoad exequutorem attende etiam decr. S. O. *De mandato*.

« matrimonii: in cognatione spirituali, utrum sit inter
« levantem et levatum, vel inter levantem et levati
« parentem.

« 4. *Gradus consanguinitatis vel affinitatis*, aut
« *honestatis* ex matrimonio rato, et an sit simplex,
« vel mixtus, non tantum remotior, sed etiam pro-
« pinquior, uti et linea, an sit recta vel transversa:
« item an Oratores sint coniuncti ex duplici vinculo
« consanguinitatis, tam ex parte patris, quam ex parte
« matris.

« 5. *Numerus impedimentorum* e. g. si adsit du-
« plex aut multiplex consanguinitas vel affinitas, vel
« si praeter cognationem adsit etiam affinitas, aut
« aliud quodcumque impedimentum sive dirimens.
« sive impediens. In petenda vero dispensatione super
« impedimento affinitatis primi vel secundi gradus
« lineae collateralis, si impedimentum nedum ex ma-
« trimonio consummato cum defuncto coniuge Ora-
« toris vel Oratricis, sed etiam ex copula antematri-
« moniali, seu fornicaria cum eodem defuncto ante
« initum cum ipso matrimonium patrata oriatur, ne-
« cesse non est, ut mentio fiat huiusmodi illicitae
« copulae, quemadmodum patet ex responso S. Poe-
« nitentiariae diei 20 martii 1842, probante s. m.
« Gregor. XVI ad Episcopum Namurcensem, quod
« generale esse, idem Tribunal literis diei 10 decem-
« bris 1874 edixit.

« 6. *Variae circumstantiae*, scilicet an matrimo-
« nium sit contrahendum, vel contractum: si iam
« contractum, aperiri debet, an bona fide, saltem ex
« parte unius, vel cum scientia impedimenti: idem
« an praemissis denuntiationibus, et iuxta formam
« Tridentini; vel an spe facilius dispensationem obti-
« nendi; demum an sit consummatum, et, si sit con-

« summatum, an mala fide, saltem unius partis, seu
« cum scientia impedimenti.

« 7. Haec prae oculis habere debent non modo
« qui ad S. Sedem pro obtinenda aliqua matrimoniali
« dispensatione recurrunt, sed etiam qui ex pontificia
« delegatione dispensare per se ipsi valent, ut faculta-
« tibus, quibus pollent, rite, ut par est, utantur.

« Datum ex Aedibus S. Congr. de Prop. Fide die
« 9 maii 1877 ».

VIII. Tractationi de dispensationibus matrimonialibus appendix altera, seu breves animadversiones in formulas Apostolicae Datariae nuperrime reformatas. — Quia hoc ipso anno 1901 in Dataria Apostolica, iussu Emi C. Pro-Datarii, reformatae fuerunt formulae pro dispensationibus matrimonialibus, opportunum visum est aliqua de eis indigitare.

Sciendum ergo est triplici parte constare novum formularium, ut dicunt, hac in re editum, quodque iuris canonici cultoribus, et praesertim vicariis generalibus aliisque curiarum episcopalium officialibus, valde commendamus.

In parte prima, quae aliquomodo se habet introductionis ad instar, sub titulo: *Causae canonicae ordinariae matrimonialium dispensationum sufficientes sive coniunctae plures, sive solae et aliarum normae*, recensentur causae hodie in Dataria recognitae ut legitimae ad dispensationem petendam et concedendam, quarumque syllogem heic ex integro transcribimus: « 1. Propter angustiam loci; 2. Propter
« angustiam locorum; 3. Propter angustiam, cum
« clausula, *et si extra*, dos non esset competens;
« 4. Propter incompetentiam dotis Oratricis; 5. Propter
« dotem cum augmento; 6. Pro indotata; 7. Quando

« alius auget dotem; 8. Propter inimicitias; 9. Pro
 « confirmatione pacis; et propter foedera inter Prin-
 « cipes et Regna; 10. Propter lites super successione
 « bonorum; 11. Propter dotem litibus involutam;
 « 12. Propter lites super rebus magni momenti;
 « 13. Pro Oratrice filiis gravata; vel parentibus or-
 « bata; 14. Pro Oratrice excedente 24 annum aetatis;
 « 15. Propter difficultatem virorum accedendi ad locum,
 « ad contrahendum cum loci habitatoribus, e. g., quia
 « expositi pyratarum invasionibus. Propter virorum
 « paucum numerum, e. g., ratione belli; 16. Propter
 « catholicam religionem contrahentis in tuto ponen-
 « dam; et periculum matrimonii mixti; 17. Propter
 « spem conversionis compartis ad catholicam reli-
 « gionem; 18. Ut Bona conserventur in familia;
 « 19. Pro illustris familiae conservatione. Pro conser-
 « vatione regiae stirpis; 20. Ob excellentiam meri-
 « torum; 21. Ob familiarum honestatem conservan-
 « dam. — *Quod ipsi, qui ex honestis familiis sunt,*
 « *ad eandem conservandam familiarum honestatem...*
 « 22. Ob infamiam et Scandalum; 23. Ob Copulam,
 « Ob raptum; 24. Ob matrimonium civile; 25. Ob
 « matrimonium coram ministro protestante; 26. Ob
 « matrimonium nulliter contractum; 27. *Ex certis*
 « *rationabilibus causis.* — Scilicet, *ob copiosiore*
 « *Compositionem* in gradibus aliquantulum remotis;
 « vel in gradibus remotioribus ob causam boni pu-
 « blici Pontificis animum moventem; 28. *Ex certis*
 « *SPECIALIBUS rationabilibus causis, Oratorum animos*
 « *morentibus et Sanctitati Vestrae expositis.* — Sci-
 « licet ob copulam, vel actus inhonestos, quos ob
 « honorem Oratorum, attenta eorum qualitate, non
 « expedit explicare ».

In parte secunda, in sex series tributae conti-

nentur triginta novem formulae, ad quas, pro casuum varietate, sunt nunc redigendae dispensationes super impedimentis matrimonialibus ad Datariam proprio iure spectantes; ubi notandum: 1. ibidem haec adnotari: *SERIES procedunt secundum varia impedimenta. Formularum NUMERATIO secundum varios gradus, causas aliasque circumstantias procedit*; 2. ad calcem haberi formulam, numero quadagesimam extra sex series vagantem, pro *pauperibus Hispaniae et Lusitaniae*.

Tandem in tertia, quae se habet velut appendicis ad modum, quaeque inscribitur: *Annotationes ex antiquo et recente stylo Apostolicae Datariae*, plura accurate traduntur, quae ad dispensationes impetrandas, concedendas, interpretandas et exequendas spectant. Ut vero saltem aliqua ex eis delibemus, ibi v. g.: 1. indicatur quando dispensatio sit expedienda per *Breve*, vel per *Bullam*, vel per *litteras Officii minoris gratiae* etc.; 2. explicatur, quomodo a Dataria generatim intelligatur paupertas, hoc modo: « *Qui pauperes existunt*, idest ambo. *Qui* « *pauperes*, quorum nempe possessio, nunc temporis, « non superat 1500 libellas; *quasi-pauperes*, quorum « possessio non superat 2000 libellas. Ex speciali « gratia, Ordinariis Siciliae concessa, pauperes pro « Sicilia censentur, qui annum redditum possident « non maiorem 306 libellarum, quae capitali respon- « dent 6120 libellarum. *Miserabiles*, qui, aequo executoris arbitrio, commiserationem merentur. Quare « utrumque ab executore est verificandum *paupertas* « et *miserabilitas*. *Ex labore et industria vivunt*, « scilicet ex labore et industria manuum. *Tantum* « *vivunt*; excluditur alius vivendi modus. — Pauperes « Hispaniae et Lusitaniae ab Apostolica Dataria, etiam

« *in forma pauperum*, dispensantur; aliorum locorum
« pauperes, provisoria Dispositione, ab Apostolica
« Dataria, in forma tantum communi, dispensantur,
« si Dispensationem petunt nulla facta attestazione
« paupertatis ab Ordinario, et oblationem sponte fa-
« ciant, quae taxas superet quas exigere consuevit
« S. Poenitentiaria ».

Valde autem notatu dignum, quod habetur in
fine earundem adnotationum, scilicet: « Clausulae
« explicite appositae in Formulis alias implicite sub-
« auditas ex stylo Datariae Apostolicae non exclu-
« dunt, quae nempe ex ipso iure subintelliguntur, e. g.,
« quod non fuerit antea iam contractum matrimo-
« nium, vel contractum matrimonium spretis procla-
« mationibus etc. ».

VI.

De matrimoniis revalidandis.

I. De matrimonii revalidatione in genere. —

Quia haud raro contingit, ut ex hominum oscitantia
vel malitia coniugia invalida celebrentur, ex pluribus
regulis, quae tradi solent hac in quaestione servandae,
has saltem, utpote potiores, haec referendas arbitramur, seu:

I. Quatenus de celebrato coniugio constet, at dubitetur an rite seu valide initum ipsum fuerit, pro eius valore standum omnino est, quum causa matrimonialis inter favorabiles reputetur.

II. Si vero contingat, ut de matrimonii invaliditate certo constet, tunc, nisi praetensi coniuges iure suo usi, servatisque servandis, omne foedus dissociare velint (aut forsan etiam debeant eo quia im-

pedimentum tale est, super quo ecclesia dispensare haud solet) ni rerum adiuncta ea sint quae eos, nullitatis ignaros, in bona fide, ut aiunt, relinquendos suadeant vel fortasse iubeant, procedendum est ad eius revalidationem.

III. In hac vero peragenda accurate est distinguendum inter casum et casum, quum fieri possit ut interdum, sublato obice, privatim seu secreto rem omnem absolvere valeant ipsi nupturientes; e contra interdum requiratur novus et publicus ecclesiasticae potestatis interventus, seu praesentia parochi cum testibus; qua de re nonnulla superius indigitavimus, loquentes de dispensationibus matrimonialibus.

II. **De sanatione in radice in specie.** — Ad sanationem in radice quod spectat haec advertisse sat erit:

I. Nihil aliud ea est quam actus, per quem R. P. vel etiam ab eo delegatus impedimentum dirimens (etiam partibus vel alterutra earum rei insciis) aufert, atque matrimonium invalide initum, *ex nunc*, seu quidem ex dispensationis momento, sublato iam omni obice, validum facit, at eius iuridicos effectus usque *ad tunc*, seu ad invalidae celebrationis momentum, per fictionem iuris protrahit.

II. De hac R. P. potestate sine temeritate haud ambigi potest, prout constat praesertim ex frequentissimo eius usu.

III. Tamen sanationi huiusmodi non fiet locus ni iustissimis de causis, quae obstant quominus partes expresse consensum renouent; ad eam autem omnino requiritur ut utrimque et consensus et contrahendi capacitas perseveraverint, nam quomodo contractus sine consensu vel sine apta materia?

VII.

De matrimonii effectibus.

I. De matrimonii effectibus in genere. —

Quum matrimonium spectari possit tum quoad ipsos coniuges, tum quoad prolem, illud praemonentes unius ecclesiae esse eas leges dicere, quae coniugii effectus *necessarios* et *inseparabiles* moderentur, v. g. prolis legitimitatem, dum rei publicae civilis est illas condere, quae versantur circa effectus *accidentales* et *separabiles*, v. g. successionem haereditariam sive coniugis sive filiorum, constituimus:

I. ex coniugali foedere hanc primariam obligationem sequi, quod adstringantur vir et uxor una simul cohabitare, seu *couti, domo, mensa et toro*, adeo ut v. g., si vir sine iusta causa diu abesse velit, teneatur secum uxorem ducere; haec vero, saltem ut plurimum, teneatur virum domicilium mutantem sequi:

II. obligationi huic primariae accedere eam, quae *debitum coniugale* attingit; de qua, quum plurima tradantur in theologia, animadversum tantum volumus postremis hisce temporibus S. Sedem nulli labori pepercisse, ut infandos coerceret quosdam abusos, qui non sine maxima Dei *offensa*, naturae *iniuria*, ac saepissime vel ipsius reipublicae *noxa*, hac in re serpunt, ut v. g. onanismus, condonismus, imo et ipsa artificialis fecunditas, de qua S. O. (Leone XIII probante) die 24 martii 1897 respondit: *Non licere*:

III. obligationem vero secundariam ac hypotheticam ex nuptiis profluentem eam esse, ut debeant parentes proli tum quoad corpus, tum quoad animam consulere; qua in re plura sacri canones edixerunt,

ex quibus memorare placet: 1) poenas constitutas tum contra eos qui abortum procurant, inter quas ex constit. *Apost. Sedis* est excomm. Episc. reservata, modo effectus sequutus fuerit; tum contra illos, qui tenellos filios suos in lecto retinentes eos opprimunt, ut patet ex C. III *De his qui filios occid.*, ubi edicitur debere eos poenitere per tres annos, *quorum unum peragant in pane et aqua*; 2) quae decreta sunt quoad parentes qui filios exponunt, ex quibus animadversione dignum quod statuit Greg. IX, C. Un. *De infant. et lang. expos.* nempe patrem filium per se vel per alium exponentem, aut etiam rem ratam habentem, amittere in expositum patriam potestatem; 3) quae edixit Conc. Trid. Sess. XXV, C. XVIII *De Ref. Reg.* ad tuendam omnimodam libertatem foeminarum quoad religiosum statum amplexandum vel non, quaeque, quum generalibus verbis concepta sint, *etiam* imo *potissimum* parentes (quia frequentior in eis potest incidere casus) attingunt quoad filias suas: nempe: « Excommunicantur » (aiunt Patres Tridentini in sententia) « omnes co-
« gentes quamcumque mulierem invitam, praeter-
« quam in casibus a iure expressis, ad ingrediendum
« monasterium, vel ad suscipiendum habitum, vel ad
« professionem emittendam in quacunque religione.
« Item qui consilium, auxilium vel favorem dede-
« runt. Item qui mulierem a religione amplectenda
« quovis modo sine iusta causa impedit ».

II. De prole conditione in specie. — Quoniam nostrum valde interest apprime scire, quae canones constituerunt quoad filiorum conditionem, admonemus:

I. duplicem titulum in L. IV Decr. Greg. IX hac in re haberi, nempe X qui inscribitur: *De natis ex libero*

centre, et XVII cui praeficitur rubrica: *Qui filii sint legitimi*:

II. ex iis vero, quae ibi aut ius statuit aut canonistae disputant, haec saltem esse animadvertenda: ius nostrum sequutum fuisse romanum, et hinc recepisse geminum principium: *partus sequitur ventrem*, et: *filius est quem iustae nuptiae demonstrant*:

III. quapropter natos extra coniugium vel ex coniugio cum serva sortiri conditionem matris:

IV. natos ex legitimis nuptiis inter personas liberas sortiri conditionem et dignitatem patris:

V. haberi hos posteriores praesumptione iuris ut legitimos; imo eum esse favorem prolis, ut etiam nati ex irrito coniugio, non obstante ignorantia iuris aut facti (dummodo non affectata) utriusque aut saltem alterutrius coniugis, tamquam legitimi censeantur:

VI. natos vero extra coniugium haberi ut illegitimos, quorum alii simpliciter *naturales* sunt, et alii e contra *spurii*, quales sunt omnes nati ex personis inter quas, neque saltem tempore nativitatis, consistere poterat matrimonium:

VII. summopere autem esse attendendam hanc distinctionem, quum simpliciter naturales agnosci possint, adeo ut saltem quaedam iura (praeter alimenta, quae ex iure nostro omnibus omnino debentur) adipiscantur, ac praeterea possint vel per subsequens matrimonium vel per dispensationem etc. legitimari.

Addere his autem liceat:

I. canonistas de probatione filiationis agere in Lib. II *De iudiciis*, ubi de probationibus est sermo:

II. duplicem autem probationem eos admittere, seu *certam et certam* ex parte matris, quum mater (obiective) semper certa sit; alteram *praesumptivam* (seu ex variis coniecturarum, indiciorum et causarum

figuris) ex parte patris; ubi tamen notandum ius nostrum probationem hanc quoad patrem, ius romanum reformando, etiam admisisse quoad paternitatem illegitimam, saltem in ordine ad aliquos effectus producendos:

III. ius canonicum, ad removendum tum periculum successionis haereditariae in ecclesia, tum imitationis paternae incontinentiae, plura constituisse quoad filios seu legitimos seu illegitimos presbyterorum, adeo ut, prout constat v. g. ex titulo: *De filiis presbyt. ord. vel non*, filius etiam legitimus nequeat *proxime* succedere patri in beneficio: ex Conc. Trid. vero Sess. XXV, C. XV *de Ref.*: « non liceat filiis
« clericorum qui non ex legitimo nati sunt matri-
« monio, in ecclesiis, ubi eorum patres beneficium
« aliquod ecclesiasticum habent aut habuerunt, quod-
« cumque, etiam dissimile, beneficium obtinere, nec
« in dictis ecclesiis quoque modo ministrare, nec
« pensiones super fructibus beneficiorum, quae pa-
« rentes eorum obtinent vel alias obtinuerunt, ha-
« bere ».

VIII.

De divortiis et de privilegio paulino.

I. **De divortiis.** — Nihil aliud est divortium quam recessus a vita coniugali. Duplex autem illud concipi potest seu *plenum* et *semiplenum*, prout vel ipsum coniugale vinculum abscinditur vel solum vitae maritalis consuetudo resolvitur. Omissis autem pluribus quaestionibus, pro re nostra sat est advertere:

I. divortium plenum quoad christianorum coniugia, si *consummata*, nullo modo locum habere

posse nisi per mortem; secus si ea *rata* tantum fuerint, nam solvi recte tunc queunt gravi de causa ecclesiae auctoritate, et reapse solvuntur tum per professionem religiosam solemnem, tum per R. P. dispensationem: ubi notandum nos de modo servando in hac dispensatione impetranda aliqua esse delibatos in L. IV, quum de matrimonialibus causis disputabimus:

II. dixisse tamen nos *quoad christianorum coniugia*; nam aliud verum est quoad matrimonia infidelium, quum haec, quamvis vera et legitima sint (1) et hinc per se (saltem ex iure divino) indissolubilia, possint etiam post consummationem resolvi in favorem fidei:

III. hoc autem potissimum obtinere vi privilegii *paulini* dicti, de quo inferius:

IV. quamvis tamen matrimonia christianorum divortium plenum refugiant, saltem interdum semiplenum, seu quoad torum et cohabitationem, admittere:

V. huic autem divortio locum fieri posse vel *ex mutuo consensu*, quod verum est v. g. si uxor viro facultatem faciat sacros ordines suscipiendi, vel etiam *uno ex coniugibus dissentiente*, ut contingit: 1) si alter coniux labatur in haeresim vel infidelitatem, aut ex eius consuetudine immineat periculum animae vel etiam gravis damni etc.: 2) at potissimum si

(1) Hoc intellige dummodo nullo obstante impedimento iure naturali vel divino imo et civili profluente celebrata fuerint. Arbitramur enim hodie, attenta quoque ratione agendi S. C. de Prop. Fid., ut eruitur ex *Collectanea* eiusdem S. C. nn. 1308 et 1446, ut certam esse habendam sententiam, quae docet posse principem civilem *impedimenta dirimentia* quoad matrimonia infidelium constituere.

alter coniux in adulterium formale, quodque totum sit ex eius parte, atque neque remissum neque compensatum fuerit, prolabatur, quo casu, et quidem ut plurimum in perpetuum, divertendi datur facultas.

II. **De privilegio paulino.** — De hoc privilegio scito: 1. *paulinum* ipsum fuisse dictum, eo quia de eo agit Paulus in C. VII, Epist. I ad Corinthios: 2. in eo autem illud consistere ut, si quis coniux ad fidem convertatur, atque, comparte interrogata utrum velit et ipsa converti, et, qua negative, iterum ea interrogata an saltem pacifice et sine contumelia Creatoris velit cohabitare, responsum negativum obtinuerit, libere poterit alias nuptias appetere, quibus initis resolutum omnino intelligitur prius vinculum: 3. casu vero contingente, ut haec interpellatio, iusta de causa fieri nequeat, confugiendum esse ad R. P. qui vel super eius necessitate dispensationem tribuet, vel etiam ipsum vinculum matrimoniale (ut omnino recte, prout arbitramur, docetur) solvere poterit: 4. de ratione vero practica servanda in huius privilegii usu nos sat, pro re nostra, esse dicturos in L. IV, quum agemus de causis matrimonialibus.

IX.

De secundis nuptiis.

I. **Legitimitas.** — Secundas imo et ulteriores nuptias legitimas esse perpetuus fuit ecclesiae sensus, quamvis iustis de causis ipsa ut minus favorem habendam censuerit binuborum conditionem.

II. **Normae.** — Ex iis quae traduntur et disputantur sub titulo: *De secundis nuptiis*, colligimus: 1. ad hoc, ut alicui legitimus pateat aditus ad secundas

nuptias, constare debere de morte prioris coniugis: 2. in hac autem probatione peragenda praesertim esse prae oculis habendas normas constitutas a S. O. in instr. *Matrimonii vinculo*, edita die 13 maii 1868; quasque nos breviter expendemus, quum in L. IV agemus de causis matrimonialibus: 3. si casu vero contingat, ut secundae nuptiae contrahantur, vel quin constiterit de sponsi libertate, vel ita ut postea certa notitia habeatur vitae prioris coniugis, in primo casu iuxta sententiam alias propugnata, esse illi, qui mala vel dubia fide contraxit, abstinendum a debito petendo, quum possideat prius matrimonium; in secundo vero ad priorem coniugem necessario esse revertendum.

X.

De matrimonio civili;

ubi et de matrimonio coram ministello.

I. Matrimonii civilis notio, origo et evolutio. — Nomine matrimonii civilis intelligitur actus, quo vir et foemina, ut legi civili obsequantur, coram civili magistratu, ut v. g. syndico, coniugalis fidei vinculo se obstringunt.

De matrimonii civilis origine et evolutione sat erit advertere: 1. primitus receptum illud fuisse in aliquibus regionibus, quibus publicum praeerat regimen protestantica placita sequens, ut liquet ex Brevi: *Redditae Nobis*, die XVII sept. 1746 dato a Benedicto XIV ad Missionarios Hollandiae; ibi enim expressa mentio fit de matrimonio coram ministello acatholico vel coram officiali civili celebrato: 2. in Galliam fuisse inductum opera revolutionis gallicae sub finem saeculi XVIII, nunc vero obtinere fere in universis regionibus catholicis: 3. nec silendum plurimum pro-

fuisse eius diffusioni falsam theoriam, olim incaute a pluribus etiam catholicis doctoribus propugnatam, posse rationem sacramenti a ratione contractus in matrimoniis christianorum separari.

II. De matrimonio civili quid sentiat ecclesia. — Quum diverso modo matrimonium civile aestimetur ab ecclesia in locis ubi viget Caput *Tametsi* Conc. Tridentini, et aliis in locis ubi idem Caput non viget, separatim utrumque casum expendimus.

III. De matrimonio civili, in locis ubi est promulgatum Caput « Tametsi », Conc. Tridentini. — Quum his in locis, qui aliter ac praesente paroco ac duobus vel tribus testibus nuptias attentant, sint matrimonio contrahendo impares, ad dignoscendum quodnam iuxta ecclesiae sensum de eo sit ferendum iudicium, distinguendum est, num nupturientes ritum civilem explendo verum et proprie dictum matrimonium celebrare intendant, vel potius meram civilem caeremoniam eum in finem, ut sibi et proli consulant ad legum praescripta, v. g. in ordine ad haereditatem etc.

Iamvero, si primum contigerit, liquet: 1. hoc matrimonium, utpote in sensu iuris plene clandestinum, non solum illicitum, sed et irritum esse: 2. apertissime hoc constare v. g. ex citatis litteris *Redditae Nobis* Benedicti XIV, ex prop. LXXIII Syllabi Pii IX, ex instruct. a S. Poenitentiaria data ad Ordinarios Italiae die 15 ian. 1866.

Si vero contigerit secundum, tunc dicendum ab ecclesiae sensu minime alienum esse, ut nupturientes hoc animo coram magistratu civili se sistant, adeo ut, prouti liquet ex cit. instruct. S. Poenitentiariae, si hinc prorsus sit curandum ne sponsi, ni ex causa v. g. necessitatis haud tamen facile admittendae, prius se

sistant coram paracho quam coram magistratu, illine nec facile, nec promiscue, nec sine Ordinarii licentia, sint admittendi ad matrimonium coram ecclesia, qui postea non erunt ad magistratum accessuri.

IV. De matrimonio civili, in locis ubi non viget Caput « Tametsi ». — De matrimonio coram magistratu civili celebrato in locis, ubi Caput *Tametsi* non viget, item distinguendum est inter casum et casum.

Si enim contingat, ut nupturientes solam civilem solemnitatem explere intendant, de eis plus minus est repetendum, quod superius diximus de aliis locis.

Si e contra contingat, ut nupturientes ritum civilem explendo vere et proprie matrimonium contrahere velint, tunc dicendum illegitime quidem eos agere, quum delinquant in legem quae etiam iis locis clandestinitatem interdicat, at valere coniugium, quum iis in locis clandestinatis vetitum non importet nisi impedimentum impediens.

V. Exsolvuntur binae quaestiones: utrum ex matrimonio civili oriatur impedimentum publicae honestatis et an matrimonium mere civile sanari possit in radice. — Ad priorem quod pertinet ex hisce questionibus respondendum: 1. certe oriri impedimentum publicae honestatis, quatenus contigerit, ut matrimonium coram magistratu civili initum, sit, iuxta dicta, canonice validum, quamvis illegitimum: 2. e contra certo non oriri impedimentum in casu contrario, saltem hodie postquam Leo XIII per tramitem S. C. C. die 17 martii 1879, declaravit matrimonium civile: « sive fideles actum ipsum ex-
« plentes intendant, uti par est (matrimonio ecclesia-
« stico iam celebrato, vel cum animo illud quantocius
« celebrandi) meram caeremoniam civilem peragere,

« sive intendant sponsalia de futuro inire, sive tandem
« ex ignorantia, aut in spretum legum ecclesiastica-
« rum intendant matrimonium de praesenti contra-
« here, impedimentum iustitiae publicae honestatis
« non producere ». Ad alteram vero ex propositis
quaestionibus respondendum: 1. sub iudice quidem
esse, num, non obstante citata declaratione, coniun-
ctio mere civilis sanari in radice possit, aliis affir-
mantibus quia ea aliqualem veri iusti coniugii formam
retinet, negantibus aliis eo quod nonnisi civilis cae-
remoniae indolem continet: 2. placere tamen nobis
sententiam eorum, qui censent posse matrimonium
civile in radice sanari, tum quia constat reapse in-
terdum hanc sanationem fuisse concessam, tum quia
matrimonium civile (nisi constet partes unice inten-
disse caeremoniam civilem explere) reapse seu per
se, quidquid ecclesia specialibus iustisque de causis
declaraverit circa eius effectus, veri coniugii, esto
clandestini, formam refert.

VI. De matrimonio coram ministello. — No-
mine matrimonii coram ministello intelligitur matri-
monium celebratum coram ministro sectae sive haere-
ticae sive schismaticae. Quod potissimum obtinere
solet quum vel ambo nupturientes, vel saltem unus,
ad aliquam ex hisce sectis pertinent.

De valore huius matrimonii patet plus minus esse
repetenda, quae mox tradebamus de matrimonio co-
ram magistratu civili, seu v. g. ipsum, ut matrimo-
nium plene clandestinum, nullo modo valere in locis
ubi et est promulgatum Caput *Tametsi*, nec acatholici
sunt in ea conditione, in qua ab ipsius observantia
exempti sint dicendi, ut esset verum v. g. si ante eius
publicationem iam coaluissent in societatem prorsus
a paroecia catholica secretam et politice toleratam etc.

De legitimitate vero eiusdem matrimonii, heic sat erit summatim referre, quae tradita fuerunt a S. O. in instructione edita die 17 feb. 1864, quaeque respiciunt casum, quo unus ex nupturientibus sit catholicus et alter acatholicus, scilicet: 1. nihil ob stare quominus id fiat, quatenus minister acatholicus munus obeat officialis civilis, coram quo sit sistendum, ut matrimonium tamquam legitimum agnoscatur coram societate civili: 2. minime vero id esse tolerandum, quatenus ministellus personam gerat sacrorum administri, nam tunc haberetur communicatio in sacris cum acatholicis: 3. hinc generatim esse a parochis admonendos et a pravo proposito deterrendos eos, de quibus constat animum fovere ministellum adeundi: 4. verum interdum admonitionem omitti posse, seu si v. g. hinc nupturientes ex parte sua parochum de re non interrogent, illinc ex monitione sit potius pertimescendum esse exoriturum nihil boni, imo peiora consequutura esse mala etc.

CAPUT III.

De sacramentalibus.

I. **Natura.** — Sunt sacramentalia ritus, qui ex ecclesiae institutione gratiae significandae ac impletrandae vim habent. Quae verba, quum diserte exprimant tum sacramentalium naturam, tum causam propter quam a sacramentis ea distinguuntur, ab iisdem enucleandis abstinemus, duo tantum admonentes, nempe: 1. sacramentalia iure ab ecclesia fuisse instituta, vi amplissimae potestatis sibi a Christo factae quoad divini cultus et fidelium sanctificationis moderationem: 2. sacramentalia nonnulla, quae propter

ea nonnisi lato sensu dici queunt talia, ab ecclesia instituta fuisse iure divino cogente, nempe ad praeparandam aptam aliquorum sacramentorum materiam, ut ecce preces ritusque, quibus chrisma oleumque infirmorum consecrantur.

II. **Divisio.** — Multipliciter partiuntur sacramentalia. Et reapse:

I. *ratione modi quo conficiuntur*, alia dicuntur consecrationes et alia benedictiones, prout vel per oleorum sacrorum ac praesertim chrismatis unctionem peraguntur, vel aliis ritibus et maxime per aquae lustralis aspersionem perficiuntur;

II. *ratione temporis* quo eis utimur, alia sacramentorum administrationem comitantur, alia extra administrationem huiusmodi vagantur;

III. *ratione subiecti immediati* alia sunt *personalia* et alia *realia*, qua *proxime* vel personam attingunt (quo casu consistunt *in actu transeunti*), vel cadunt in rem (et tunc *in actu permanenti* esse dicuntur);

IV. *ratione finis proximi* alia eo diriguntur, ut personam vel rem deputent cultui divino aut usui sacro; alia eo spectant ut gratiam impetrent favore personae, quatenus vel certas actiones haec ponere debet vel re aliqua uti.

III. **Quomodo se habeant ad ecclesiasticam oeconomiam.** — Si sacramentalia spectentur, qua relationem dicunt ad ecclesiae finem, dicimus: 1. ea necessaria non esse *physice* sed *moraliter*, quatenus homines, attenta infirma ipsorum natura, pluribus ac perviis externis mediis egent, quo facilius sanctificationem consequi valeant; 2. non esse tamen necessaria singulis, nisi ecclesia iusserit.

Si vero ea considerentur qua attingunt personas, quae vel ea conficere vel eis uti valent, tum affirma-

mus sacramentalium statum determinatum fuisse servata analogia, quae ea inter et sacramenta intercedit, adeo ut: 1. quemadmodum sacramenta exigunt ministrum, nec omnium sacramentorum idem minister est etc., ita et sacramentalia ministrum sibi proprium habent a suscipiente distinctum, et quidem pro variis ipsorum speciebus varium; 2. sicut sacramentorum nonnisi baptizatus est capax, ita et sacramentalium fructum directe et per se nonnisi baptizatus recipere valet, licet *indirecte et per accidens* possit interdum eiusmodi fructus infidelibus prodesse, ut verum est v. g. de precibus, quae fiunt in Rogationibus etc. ad fructus terrae obtinendos, quaeque profecto etiam iudaeis proficiunt, quorum agri in christianorum territorio existunt.

IV. De exorcismis. — Quum exorcismi ad sacramentalium naturam proxime accedant, imo, saltem qua forma exerceri ea in ecclesia consueverunt, vera sacramentalia ipsi sint, praestat de eis breviter dicere. Sciendum ergo est:

I. nomine exorcismorum venire complexum precum et rituum, quibus ecclesia utitur ad depellendos malos spiritus, qui, ut aperte colligitur ex Scripturis, tamquam leones rugientes continuo circuunt, quae- rentes quibus vel in anima vel in corpore (pro permissa sibi tamen a Deo facultate) noceant;

II. usum exorcismorum tum *antiquissimum* esse, quum eis usi fuerint vel ipsi iudaei imo et ethnici, tum *efficacissimum*, quum magna insit virtus in precibus, quas nomine ecclesiae sacri ministri fundunt;

III. esse autem duplex exorcismorum genus distinguendum, quum alia comitentur vel sacramentorum vel sacramentalium administrationem, alia e

contra eo tendant, ut, qui *obsessi* vel *possessi* a diabolo dicuntur, a malo spiritu liberentur;

IV. variam autem fuisse in eis exercendis ecclesiasticam disciplinam, adeo ut olim v. g. obsessorum exorcizatio iure tralatitio pertineret ad exorcistas;

V. hodie vero hoc ius vigere ut: 1. plena sit in Episcopis facultas exorcismis utendi; 2. inferiores sacri ministri possint equidem illos exorcismos explere, qui cum ritibus sacris eis permissis sociantur, non vero alios, ni obtinuerint, servatis servandis, opportunitatem; 3. accurate observandi sint in obsessis exorcizandis ritus, quos describit Rit. Rom. Tit. X, C. I: 4. specialem mentionem mereatur: *Exorcismus in Satanam et angelos apostaticos, iussu Leonis XIII editus* die 18 maii 1890 per tramitem S. C. de Prop. Fide, atque, sub indulgentiarum quoque allectatione, Episcopis propositus, necnon sacerdotibus quibus ab Ordinariis legitima facta sit facultas.

CAPUT IV.

De ieiunio et abstinentia servandis.

I. **Monitum.** — Hac in re, quippe notissima ex theologia, brevissimis (ut par est) verbis absolvetur oratio nostra. Adversum autem volumus de abstinentia et ieiuniis in iure nostro agi in L. III, sub Tit. *De observatione ieiuniorum.*

II. **Notio.** — Ieiunium ab abstinentia accurate secernimus, quum magnum discrimen inter utrumque sit. Revera abstinentiae lex carnium usum tantummodo vetat, dum lex ieiunii non solum iubet abstinere a carnibus (imo et saltem saepe ab iis quae e carne originem trahunt, ut ecce ova et lacticinia),

sed et unius comestionis necessitatem imponit, et quidem stata hora peragenda.

III. **Origo et evolutio.** — De origine theologico-iuridica non quaerimus. Constat quippe sanctissimis de causis ecclesiam, ipsius Christi vestigia sequutam, ieiuniorum disciplinam induxisse. De historica potius origine ac evolutione proinde solliciti haec constituimus:

I. iuxta hodiernam disciplinam ieiunii legem urgere *toto quadragesimali tempore* (dominiciis diebus exceptis, in quibus unius abstinentiae obligatio viget) *necnon feriis Quatuor Temporum, perrigiliis praecipuarum solemnitatum*, et, saltem pluribus in locis, *feriis VI et vel feriis IV vel sabbatis Adventus*; legem vero abstinentiae servari debere singulis *feriis VI et sabbatis* per annum, excepto casu quod in alterutram diem inciderit Natalis D. N. I. C.;

II. verum disciplinam hanc non semper eandem fuisse sive quoad dies, sive quoad modum, quum constet v. g.: 1. ieiunium quadragesimale ab apostolica traditione esse repetendum, ieiunium e contra Quatuor Temporum forsitan non esse saec. v antiquius; 2. itemque olim sacratas etiam fuisse ieiunio ferias IV et VI (exceptis quae Pascha inter et Pentecosten inciderent) licet minori cum rigore iis diebus urgeret lex ac in quadragesima, quum, hac perdurante, ieiuniumolvere non liceret nisi sub vesperam, dum recensitis diebus tantummodo ad nonam illud producebatur; 3. pariter tandem temporibus antiquis longe rigidius servatum fuisse ieiunium, quum nonnisi unica in die comestio permetteretur et quidem interdictis delicatioribus cibis; dum hodie: a) toleratur ea quam *collatiunculam* seu *refectiunculam* appellare consueverunt theologi, dummodo ex esurialibus cibis fiat: b) in come-

stione vero, cuius hora valde anticipata fuit (et plurimis in locis ad meridiem constituta) magnus saepe conceditur ciborum delectus.

IV. **Utraque lex quos urgeat vel non.** — Ieiuniorum abstinenciaeque leges hucusque velut *in abstracto* descripsimus. Quia vero utraque de earum censu est, quae *practice* variam omnino adplicationem obtinent, pro re nostra monemus in earum obligatione urgenda magni habendas esse *impotentiae, dispensationis et consuetudinis causas*.

Et primo quidem *impotentiae*; constat quippe plures hac de ratione lege utraque vel saltem alterutra solvi. Et reapse v. g. neque ad ieiunium neque ad abstinenciam tenentur, qui adeo adversa valetudine laborant, ut prudentum iudicio grave incommodum legis observatio eis inferret, at contra qui laboriosis artibus operam navant, ut ecce murariae, ieiunii quidem obligatione liberantur, non vero (saltem ut plurimum) abstinenciae.

Praeter *impotentiam* etiam *dispensationis causa* est perpendenda, praesertim hodiernis temporibus, quibus S. Sedes amplissimas facultates in re hac benigne facere consuevit. Constat reapse tum plurimis in locis, Ordinariis rogantibus, eam dispensare solere super abstinenciae lege v. g. in sabbatis, paucis exceptis; itemque vel ipsam quadragesimalem observantiam temperare, qua in re edicimus:

I. in primis esse spectandum tenorem litterarum seu rescriptorum, quibus dispensatio vel dispensandi facultas tribuitur;

II. illud semper prae oculis esse habendum: 1. dispensationem, saltem ut plurimum, nonnisi circa legem abstinenciae versari; et hinc: 2. firmam manere ieiunii legem *de unica conestione* atque *de licitis*

et interdictis epulis, ut aiunt, seu de carnibus et piscibus in eadem comestione haud permiscendis; quae lex, sit obiter dictum, urget etiam diebus dominicis quadragesimae, quamvis uni abstinentiae sacris. ut supra dictum est;

III. attendendas quoque esse clausulas, quas interdum S. Sedes apponere consuevit, v. g. ut saltem consilii ad modum haec apostolica indulgentia compensetur aliis piis operibus:

IV. ex resp. S. O. 20 dec. 1871: « Regulares speciali voto abstinentiae a carnibus non adstrictos, « gaudere indulto circa observantiam ciborum tempore Quadragesimae et per annum pro fidelibus « promulgato ab Ordinariis nomine Sanctae Sedis « Apostolicae »;

V. ex nupero decreto S. O. (5 decembris 1894) a Leone XIII probato, Episcopis aliisque locorum Ordinariis concessam fuisse potestatem (facta in singulis casibus mentione apostolicae facultatis) « anticipandi die sibi benevisa atque ob gravissimas « causas etiam dispensandi super lege ieiunii et abstinentiae, quando festum sub utroque praecepto « servandum Patroni Principalis aut Titularis, vel « solemne aliquod festum item magno populorum concursu celebrandum, inciderit in ferias sextas aut « sabbata per annum, excepto tempore Quadragesimae, « diebus Quatuor Temporum et vigiliis per annum « ieiunio consecratis »: atque ita ut: « eadem anticipandi seu etiam gravissimis de causis dispensandi « potestate uti possint pro diebus quibus nundinae « extraordinariae, magno item populorum concursu, « habeantur »:

VI. hoc vero decretum sequutas fuisse geminas declarationes, seu primam die 18 mar. 1896, qua plura

dubia soluta sunt (v. g. declaratum est posse Episcopum dispensare etiam quando agitur de festis non de praecepto, modo ea sint religiosa atque habeatur *magnus populorum concursus*, quem concursum item declaratum est posse intelligi de concursu populi ipsius civitatis aut loci); alteram vero die 15 dec. 1897, qua responsum est ferias VI et sabbata Adventus (intellige: ubi servatur ieiunium) inter dies, quibus Episcopi dispensare nequeunt, esse recensenda;

VII. postremis item temporibus a S. Sede plura hac in quaestione prodiisse responsa, ex quibus memorare iuvat: 1) declarationem, quae edita fuit a S. O. (1 maii 1889) quaque responsum est nomine condimentorum ex adipe (quae saepissime conceduntur, quorumque proprium est, ut per fictionem iuris censeantur esse ad instar olei, ut declaravit S. Poenit.) intelligi condimenta ex quocumque sagimine; 2) decretum quo, die 13 maii 1896, S. O., Leone XIII probante, constituit ut diebus ieiunio consecratis, in quibus apostolica venia usus condimentorum ex adipe indulgetur, butyro quoque per modum condimenti uti liceat;

VIII. tandem huc quoque spectare Bullam, quae *Cruciata* dici consuevit, adpellatione ex eo derivata, quod antiquis temporibus concedebatur favore tum eorum, qui armatum iter instituebant ad loca sancta e manibus infidelium eripienda, tum eorum qui cruce signatis eleemosynarum subsidia erogabant;

IX. reapse inter amplissimas facultates, quae per eam fiunt iis, qui certam pecuniam in pios usus conferendam exsolverint (v. g. ut quis absolvi queat a pluribus casibus reservatis, indulgentias lucrari etc.) etiam aliquid indulgetur quo lex abstinentiae emolitur.

Tandem *ad consuetudinem* quod spectat, advertere lubet maximum influxum eam exercuisse, et etiam hodie velut necessario exercere, quoad temperandam ieiunii et abstinentiae legem; quum agatur de re quae urgeri nequit eodem omnino rigore quoad omnes personas, imo neque omnibus in locis, vel ex eo, ut de aliis causis sileamus, quod, si alicubi cibi esuriales abundant, alibi vix non deficiunt. Consuetudini ergotribuendum v. g. quod nemo ad ieiunium proprie dictum teneatur ante 21 expletum aetatis annum; itemque quod pluribus in locis, ecclesia expresse vel tacite annuente, tolerentur in refectiuncula serotina lacticiinia, quadragesimali tempore interdum haud excepto.

CAPUT V.

De institutis ordinatis

ad doctrinam excolendam caritatemque exercendam.

Duobus articulis dicemus: 1. *de institutis scientificis*: 2. *de institutis piis*.

ART. I.

De institutis scientificis ubi praesertim de seminariis.

I. **Monitum.** — De iure tum originario et nativo, tum derivato et devolutivo, quo ecclesia pollet sive quoad scholas, sive quoad instituta educationis, ut inquirunt, plura disputantur in iure publico. Nobis vero illa delibare sufficit, quae ad eiusmodi iuris exercitium historice ac iuridice perpensum pertinent. Brevis proinde agemus: 1. *de scholis olim capitulis et monasteriis adnexis*; 2. *de universitatibus*; 3. *de seminariis*.

II. De scholis olim adnexis capitulis et monasteriis. — De huiusmodi scholis advertere placet:

I. antiquitus in cathedralibus, imo interdum et in inferioribus ecclesiis, praesertim collegiatis, constitutas fuisse scholas ad clericorum, imo aliquando et laicorum, institutionem et eruditionem:

II. hisce scholis, quibus bonae artes, theologia, cantus ecclesiasticus etc. tradebantur, praepositos fuisse Scholasticum, Theologum, Cantorem etc., quorum vestigia adhuc supersunt in quibusdam officiis, quae in cathedralibus etiam hodie saepe habentur:

III. in monasteriis quoque usque a remotis temporibus fuisse scholas, et quidem non solum pro monachis, sed et pro clericis imo et pro laicis:

IV. specialem autem mentionem hac in re sibi promereri: 1) quae constituit Carolus Magnus, a quo a. 787 prodiit celebris: *Constitutio de scholis per singula episcopia et monasteria instituendis*; cuique propterea illud maximetribuendum, ut praesertim saec. viii e ix episcopales et monasticae scholae numero plurimae et doctrinae merito egregiae effluerint: 2) methodum, quae hisce in scholis adhibebatur; omnes enim scholae in inferiores ac superiores tribuebantur, ac illae quidem vacabant *trivio*, seu ediscendis grammaticae, rethoricae ac dialecticae; *hae* vero *quadrivio* seu ediscendis, praeter theologiam, geometriae, aritmeticae, astronomiae et musicae operam navabant: 3) tandem quae ad pueros iuvenesque utriusque sexus erudiendos pieque instituendos et peregerunt, et nunc etiam peragunt, plures ordines regulares et congregationes religiosas, ex quibus memorasse iuvabit ordines SS. Benedicti, Francisci et Dominici; et, ad recentiora tempora quod attinet, potissimum Societatem Iesu atque clericos congregatio-

num S. Pauli, de Somascha et Scholarum Piarum, necnon institutum Schol. Christianarum:

V. haec autem memorata heic nos speciali modo voluisse, utpote aptissima ad os obstruendum illorum, qui, perfracte mentientes, ecclesiam haud incusare desistunt, quasi maxima haec scientiarum artiumque omnium altrix, originis finisque sui oblita (est quippe a Deo, et ad Deum tendit qui: *scientiarum Dominus est*) homines per invidiam ignorantiae tenebris detinere conaretur.

III. **De universitatibus.** — Quoniam inter scholas, quas ecclesiae sapientia excitavit et fovit, celebratissimae sunt academiae publicae, quae *Universitates* iamdiu adpellari consueverunt, iam dictis (tum heic, tum alibi) addere placet:

I. exordium eas sumpsisse saeculis XII et XIII:

II. ita dictas fuisse eo quod disciplinas omnes, saltem praecipuas, universitates complecterentur:

III. primaevae ex eis institutas fuisse auctoritate RR. PP. quum (ut alias rationes praetermittamus) nobilissima scientiarum omnium, seu theologia, nonnisi ecclesiae magisterio saltem publice tradi queat:

IV. celebratissimas ex eis fuisse Parisiensem et Bononiensem, in quarum priori *theologiae* praesertim, in posteriori *iuris utriusque* laus effloruit:

V. Conc. Trid. de universitatum privilegiis non semel sollicitum se praebuisse, ut v. g. Sess. VII, C. XIII et Sess. XIV, C. V *De Ref.*; specialem autem mentionem mereri quae statuit Sess. XXV, C. II *De Ref.*, seu: « omnes ii, ad quos universitatum et studiorum generalium cura, visitatio et reformatio « pertinet, diligenter curent, ut ab eisdem Universitatibus canones et decreta huius Sanctae Synodi « integre recipiantur, ad eorumque normam Magistri.

« doctores, et alii in eisdem Universitatibus ea, quae
« Catholicae fidei sunt, doceant et interpretentur, seque
« ad hoc institutum initio cuiuslibet anni solemni iu-
« ramento obstringant: sed et si aliqua alia in prae-
« dictis Universitatibus correctione et reformatione
« digna fuerint, ab eisdem, ad quos spectat, pro re-
« ligionis et disciplinae ecclesiasticae augmento emen-
« dentur et statuuntur. Quae vero Universitates im-
« mediate Summi Romani Pontificis protectioni et
« visitationi sunt subiectae, has Sua Beatitudo per
« eius delegatos eadem, qua supra, ratione, et prout
« ei utilius visum fuerit, salubriter visitari et refor-
« mari curabit »:

VI. verum, non obstantibus Patr. Trid. curis, uni-
versitates, quarum gloria aliquatenus obnubilari iam
coeperat, v. g. ob receptum variis locis usum tra-
dendi philosophiam et theologiam praesertim in col-
legiis conventibus adnexis, e splendore pristino sen-
sim sine sensu excidisse, maxime ob instituta pro
clericis seminaria, atque imminutam (imo per iniuriam
abiudicatam saepe omnem) ecclesiae potestatem in eis:

VII. hodie tamen feliciorum dierum auroram pro
universitatibus laetantes nos conspicere, quum ec-
clesia non solum pluribus in locis instauraverit ge-
neralia studia, qua parte sacras disciplinas attingunt,
verum et, *libertate instructionis* (prout aiunt) sapienter
usa, veras universitates erexerit maxima cum ani-
marum, imo et ipsius reipublicae civilis, utilitate.

IV. **De seminariis.** — Quum, postquam clericis
concessum est, ut ad publicas universitates accede-
rent, abusus irrepsissent, Patres Tridentini Sess. XXIII,
C. XVIII *De Ref.* illud praefati: « Cum adolescen-
« tium aetas, nisi recte instituatur, prona sit ad mundi
« voluptates sequendas, et, nisi a teneris annis ad pie-

« tatem et religionem informetur, antequam vitiorum
« habitus totos homines possideat, nunquam perfecte,
« ac sine maximo ac singulari propemodum Dei omni-
« potentis auxilio, in disciplina ecclesiastica perse-
« veret » solemniter edixerunt: « ut singulae cathedra-
« les, Metropolitanae atque his maiores Ecclesiae, pro
« modo facultatum, et Dioecesis amplitudine, certum
« puerorum ipsius civitatis et Dioecesis, vel eius Pro-
« vinciae, si ibi non reperiantur, numerum in collegio
« ad hoc prope ipsas Ecclesias vel, alio in loco con-
« venienti ab Episcopo eligendo, alere ac religiose
« educare, et ecclesiasticis disciplinis instituere te-
« neantur ».

Neque his contenti iidem sapientissimi Patres
plures normas constituerunt quoad seminariorum ip-
sorum regimen etc., ex quibus haec excerptimus iisdem
prorsus verbis usi:

I. « In hoc vero collegio recipiantur, qui ad mi-
« nimum duodecim annos, et ex legitimo matrimonio
« nati sint, atque legere et scribere competenter no-
« verint, et quorum indoles et voluntas spem afferat,
« eos ecclesiasticis ministeriis perpetuo inservituros.
« Pauperum autem filios praecipue eligi vult (*Sancta*
« *Synodus*) nec tamen ditiorum excludit, modo suo
« sumptu alantur, et studium praeseferant Deo et Ec-
« clesiae inserviendi ».

II. « Hos pueros Episcopus in tot classes, quot ei
« videbitur, divisos, iuxta eorum numerum, aetatem
« ac in ecclesiastica disciplina progressum, partim
« cum ei opportunum videbitur, ecclesiarum mini-
« sterio addicet, partim in collegio erudiendos reti-
« nebit, aliosque in locum eductorum sufficiet, ita ut
« hoc collegium Dei ministrorum perpetuum semina-
« rium sit ».

III. « Ut vero in eadem disciplina ecclesiastica
« commodius instituantur, Tonsura statim atque ha-
« bitu clericali semper utentur: grammatices, cantus,
« computi ecclesiastici, aliarumque honarum artium
« disciplinam discent: sacram Scripturam, libros ec-
« clesiasticos, homilias Sanctorum, atque Sacramen-
« torum tradendorum, maxime quae ad confessiones
« audiendas videbuntur opportuna, et rituum ac cae-
« remoniarum formas ediscent ».

IV. « Curet Episcopus, ut singulis diebus missae
« sacrificio intersint, ac saltem singulis mensibus con-
« fiteantur peccata, et, iuxta confessoris iudicium,
« sumant Corpus Domini nostri Iesu Christi, cathe-
« drali et aliis loci ecclesiis diebus festis inserviant ».

V. « Quia (*vero*) ad collegii fabricam instituendam,
« et ad mercedem praeceptoribus et ministris solven-
« dam, et ad alendam iuventutem, et ad alios sum-
« ptus certi redditus erunt necessarii, ultra ea, quae
« ad instituendos vel alendos pueros sunt in aliquibus
« ecclesiis et locis destinata, quae eo ipso huic Semi-
« nario sub eadem Episcopi cura applicata censeantur;
« iidem Episcopi ... ex fructibus integris mensae Epi-
« scopalis, et capituli, et quarumcumque dignitatum,
« personatum et officiorum etc. etc. et beneficiorum
« quorumcumque, etiam Regularium, etiamsi iuris
« patronatus cuiuscumque fuerint etc., partem ali-
« quam, vel portionem sic detractam, necnon bene-
« ficia aliquot simplicia, cuiuscumque qualitatis et
« dignitatis fuerint etc. sine cultus divini et illa obti-
« nentium praeiudicio huic Collegio applicabunt et
« incorporabunt ».

VI. « Quod si cathedralium et aliarum ecclesia-
« rum praelati in hac Seminarii erectione, eiusque
« conservatione negligentes fuerint, ac suam portio-

« nem solvere detrectaverint; Episcopum Archiepiscopus, Archiepiscopum et Superiores Synodus provincialis acriter corripere, et ut quamprimum hoc sanctum et pium opus, ubicumque fieri poterit, promoveatur, studiose curabit ».

Addere vero liceat:

I. statuisset ibidem Conc. Trid. ut Episcopus in seminarii regimine prudentum virorum opera seu consilio utatur:

II. hinc edici ab ipso ut: 1) quae pertinent ad studiorum moderationem, disciplinam etc. Episcopi constituent: « cum consilio duorum canonicorum seniorum et graviorum quos ipsi elegerint »: 2) itemque (quod attinet ad reddituum assignationem etc. etc.) ut Episcopus procedat: « cum consilio duorum de Capitulo, quorum alter ab Episcopo, alter ab ipso Capitulo eligatur; itemque duorum de Clero civitatis, quorum quidem alterius electio similiter ad Episcopum, alterius vero ad Clerum pertineat »: 3) tandem ut: « rationes... reddituum... seminarii Episcopus annis singulis accipiat, praesentibus duobus a Capitulo et totidem a Clero civitatis deputatis »:

III. attentis vero modo loquendi Concilii ac antiquiori eius interpretatione, censuisse plures necessario esse adhibendas hac in re ab Episcopis tres, ut aiunt, *commissiones*:

IV. verum attenta mente S. C. C. videri sufficere duas; ut enim sileamus de practicis resolutionibus, in *Instructione* die 15 martii 1897 data ad Ordin. Americae Merid. quoad seminariorum regimen, expresse dicitur: « Duplex itaque S. Synodus iubet adesse consilium in seminariis constituendis et regendis, alterum pro re disciplinari, alterum pro temporali administratione, distincto personarum nu-

« mero, electionis forma ac officio ; etsi nihil vetat
« quominus canonici, qui in coetu sunt consultorum
« pro re oeconomica, ipsi ab Episcopo eligantur et de-
« putentur etiam pro disciplina, dummodo muneris
« distinctio servetur ».

ART. II.

De institutis piis.

I. **Notio.** — Piorum institutorum nomine heic intelligimus pia loca auctoritate ecclesiae ordinata ad caritatem exercendam. Ubi notandum, haec eadem loca in Decretalibus Greg. IX, Tit. XXXVI, L. III, etiam *religiosas domus* adpellari, non tamen *exclusive*, quum eodem censu ibi etiam veniant v. g. monasteria etc.

II. **Origo et evolutio.** — Ecclesiam, ut par est, maximam semper pauperum curam exercuisse, abunde patet vel ex iis quae Conc. Trid. tradit Sess. XXIII, C. I *De Ref.*, seu: « praecepto divino mandatum esse
« omnibus, quibus animarum cura commissa est...
« pauperum aliarumque miserabilium personarum cu-
« ram paternam gerere ».

De sacratissimo vero hoc *iure* semper exercito ac *officio* impleto haec pro re nostra sat erunt, nempe:

I. Vel in ipsis ecclesiae exordiis egregium sane caritatis exemplum exhibent fideles hierosolymitani, nam, ut referunt Act. Apost. (C. IV, 34, 35): « quot... possessores agrorum aut domorum erant, vendentes afferebant pretia eorum, quae vendebant. Et
« ponebant ante pedes Apostolorum. Dividebatur autem singulis, prout cuique opus erat ».

II. Concessa vero ecclesiae pace, ardentissimum, quo ea flagrabat erga pauperes studium, praesertim

enituit in piis locis favore ipsorum erigendis, quaeque variis nominibus, appellatione desumpta ex peculiari fine eis proprio, donata sunt, ut ecce hospitalium, orphanotrophiorum etc.

III. Ea autem semper fuit ecclesiae intentio, ut haec pia loca episcopalis auctoritas moderaretur, ut liquet vel ex rubrica cit. tituli seu: *De religiosis domibus, ut Episcopis sint subiectae*.

IV. Hoc tamen principium recte intelligendum est, quum non semper et ubivis eandem practicam adplicationem nactum fuerit.

V. Hinc ad spiritualia negotia quod spectat, ita illud intelligere debemus, ut dicamus omnia et singula pia loca in unaquaque dioecesi existentia episcopali iurisdictioni omnino subiici, nisi probetur frui ea exemptionis privilegio.

VI. Qua vero sermo sit de negociis temporalibus, v. g. de bonis acquirendis et alienandis ac redditibus administrandis etc., distinguendum ita est, ut 1: si locus equidem sit lato quodam sensu *pius*, eo quia caritati exercendae ordinatus, at non vere et proprie *religiosus*, utpote ecclesiae publica auctoritate haud erectus, administratio temporalis sit *penes laicos*, seu eos v. g. quos foundationis tabulae indicaverint, *penes* vero Episcopum (ni constet de contraria fundatorum voluntate) quaedam suprema vigilantia, utpote qui in dioecesi habetur a iure tamquam christianae caritatis primus moderator atque piarum voluntatum exequutor: 2. si vero locus sit *vere ac proprie religiosus*, eadem administratio, ni subsit causa v. g. exemptionis, sit penes Episcopum, cuius propterea, habita in primis ratione tabularum foundationis (ut aiunt) erit modum decernere, quo ea peragenda sit.

VII. Neque priori huius theoriae parti quis ali-

quatenus adversari arbitretur C. XVII *De testam.*, ubi edicitur: « in omnibus piis voluntatibus esse per « locorum Episcopos providendum, ut secundum de- « functi voluntatem universa procedant, licet etiam a « testatoribus id contingeret interdici ». Quum enim, ea- tenus ad ecclesiam spectet quoad pia opera, legata etc. potestas, quatenus illa, vel *reapse* vel saltem *iuris ho- minisre praesumptione*, instituta fuerunt supernatu- rali caritate impellente, si contingeret ut constaret aliam fuisse fundatoris voluntatem, iam cessaret omnis ratio ecclesiastici interventus, quemadmodum cessat v. g. quoad pia legata iudeorum. Certe autem non esset ambigendum id constare, v. g. si expresse fundator hic declaret se alia de causa opus pium instituisse, minime vero si tantum Episcopum a vigilantia quali- bet quoad executionem removeret; quod tamen po- streмум non esset attendendum utpote contra bonos mores.

VIII. Heic autem specialem mentionem merentur, quae constituerunt Concilia Viennense et Tridentinum.

IX. Quum enim media aetate usus invaluisset, ut temporalium huiusmodi bonorum administratio una simul cum spiritali regimine piarum domorum con- ferrentur clericis in ordinationis titulum, atque tum hi clerici, tum laici qui partem in administratione ha- bebant, hanc pessumdarent, Concilium Vienn., prout constat ex C. II Clem. *De relig. domibus*, ad coercendos hos aliosque abusus statuit ut, nulla obstante exem- ptione, patrimonium hospitalium in pristinum usum restitueretur, nec amplius beneficii ad instar ex re- gula concederetur, at per idoneos viros, servatis caute- lis quas adhibent tutores et curatores, administraretur.

X. Conc. Trid. vero, non semel de hac re sollici- tissimum se praebuit, et hinc: 1. Sess. VII, C. XV

De Ref. edixit: « Curent Ordinarii, ut hospitalia quae-
« cumque a suis administratoribus, quocumque illi no-
« mine censeantur, etiam quomodolibet exemptis, fide-
« liter et diligenter gubernentur constitutionis Concilii
« Viennensis... forma servata »: 2. Sess. XXVI vero,
CC. VIII et IX *De Ref.* plura statuit, quorum summa
est: a) loca pia, ut hospitalia, subesse visitationi Epi-
scopi etiam ut S. Sedis delegati, exceptis quae *ab*
origine sub immediata protectione regum sunt: b) Epi-
scopum potestatem habere tum cognoscendi et exe-
quendi omnia, quae ad pauperes sustentandos consti-
tuta sunt; tum exigendi singulis annis ab admini-
stratoribus hospitalium, montium pietatis et quorum-
cumque locorum piorum rationem administrationis;
imo interveniendi in hac ipsa ratione excipienda,
quatenus, v. g. ex privilegio aut consuetudine, aliis ab
ipso ea reddenda ab illis sit.

III. **Monitum quoad hodiernam disciplinam.**

— Quae exposuimus pertinent utique ad ius scriptum,
at diffiteri haud possumus: 1. ob immutata rerum adiun-
cta, et praesertim ob frequentissimas ex parte civilis
potestatis usurpationes, disciplinam hanc universam
practice reapse valde immutatam fuisse: 2. et hinc ma-
xime prae oculis habendas esse dispositiones, quas
S. Sedes ad consulendum sive fidelium conscientiae,
sive piarum domorum incolumitati, sanxit praesertim
per Sacram Poenitentiarium.

Sunt autem hac in re speciali animadversione di-
gnae facultates, quae Ordinariis Italiae concedi solent
quoad administratores ita dictarum *Congregationum*
caritatis. Officium enim hoc, tum ob abiudicatas quas-
cumque ab ecclesia partes in piorum operum admi-
nistratione, tum ob usurpatam saepe in bona ecclesia-
stica potestatem etc. tuta conscientia per se haud suscipi

valet. Idque eo magis quia saltem saepissime (utrum autem *semper*, enucleare non intendimus) hisce de causis, imminet periculum quod incidat quis in excommunicationem, prout colligere est: 1. tum ex const. *Apost. Sedis*, seu N. VII excomm. speciali modo reserv. et N. III excomm. nemini reserv.; quae tamen secunda censura locum non habet nisi in his, qui iam legitime administrant: 2. tum ex Cap. XI Sess. XXII Concilii Tridentini. Hinc S. Poenitentiaria, diversis usa formulis prout agitur de clericis vel laicis, amplas facultates iure merito impertitur v. g. quoad hoc munus acceptandum, vel etiam retinendum si iam absque venia acceptatum; itemque quoad modum se gerendi in eo exercendo, v. g. circa bonorum alienationem etc.

SECTIO III.

De his quae pertinent ad defunctorum obsequium et levamen.

Separatim dicemus at breviter: 1. *De exsequiis*:
2. *De sepulturis*.

CAPUT I.

De exsequiis.

I. Notiones praeliminare. — Per mortem non penitus abscindi necessitudinem illam, quae defunctum inter et superstites intercessit, exploratissima res est. Estque id magis verum quoad nos, qui, opportune per fidem edocti, quoad dormientes (ut sententia utamur Pauli: I. *Ad Thessal.* IV, 12), non solum contristari haud debemus: *sicut et ceteri qui spem non habent*, sed per resurrectionis beatae spem invicem nos consolari.

Quum igitur ecclesia quoad defunctorum obsequium et levamen plura constituerit, atque gravissimis verbis Rit. Rom. T. IV, C. I, hortetur parochos, ut « sacras caeremonias ac ritus, quibus ex antiquissima traditione et Summorum Pontificum institutis
« Sancta Mater Ecclesia in filiorum suorum exsequiis
« uti solet, summo studio servare debeant, atque usu
« retinere tamquam vera religionis misteria, christianaque pietatis signa et fidelium mortuorum saluberrima suffragia », ut iam indigitavimus disse-remus de defunctorum exsequiis et sepulturis, aman-

datis ad scholam theologiae, quae spectant ad suffragiorum naturam, utilitatem etc.

Antea tamen, ex iis quae Concilium Tridentinum Sess. XXV, in *Decreto de Purgatorio* constituit, haec exscribere placet: «Sanam, de Purgatorio doctrinam...
« a Christi fidelibus credi, teneri, doceri et ubique
« praedicari diligenter studeant Episcopi. Apud ru-
« dem vero plebem difficiliore ac subtiliores quaestio-
« nes, quaeque ad aedificationem non faciunt... a po-
« pularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel
« quae specie falsi laborant, evulgari ac tractari non
« permittant. Ea vero, quae ad curiositatem quamdam,
« aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sa-
« piunt tamquam scandala et fidelium offendicula
« prohibeant. Curent autem Episcopi, ut fidelium vi-
« vorum suffragia, missarum scilicet sacrificia, ora-
« tiones, eleemosynae, aliaque pietatis opera, quae a
« fidelibus pro aliis fidelibus defunctis fieri consueve-
« runt, secundum Ecclesiae instituta, pie et devote
« fiant, et quae pro illis ex testatorum foundationibus
« vel alia ratione debentur, non perfunctorie, sed a
« sacerdotibus et Ecclesiae ministris, et aliis qui hoc
« praestare tenentur, diligenter et accurate persolvantur ».

II. De exsequiis in genere. — Rituale Romanum mox allegavimus, quo constat usque a remotissimis temporibus, ecclesiam Dei sacris caeremoniis usam fuisse in fidelium exsequiis, idest sacros ritus circa fidelium corpora exercuisse antequam sepulturae ea traderentur.

Quoniam vero de hisce singillatim disserere, per varias aetates discurrentes, omnino prohibemur, haec saltem ex Rit. Rom. (*l. c.*) utpote praesentem disciplinam referentia excerptimus:

I. « His itaque praestandis (*intellige: ritus*) qua
« par est modestia ac devotione ita se habebunt (*pa-*
« *rochi*), ut ad defunctorum salutem simulque ad vi-
« vorum pietatem, quemadmodum vere sunt, non ad
« questum eiusmodi ritus sancti instituti esse videan-
« tur » (N. 2).

II. « Quod antiquissimi est instituti, illud, quan-
« tum fieri poterit, retineatur, ut Missa, praesente cor-
« pore defuncti, pro eo celebretur antequam sepul-
« turae tradatur » (N. 4).

III. « Si quis die festo sit sepeliendus, Missa
« propria pro defunctis praesente corpore celebrari
« poterit; dum tamen conventualis Missa et Officia
« divina non impediuntur, magnaue diei celebritas
« non obstat » (N. 5).

IV. « Caveant omnino Parochi, aliique Sacerdotes,
« ne sepulturae, vel exequiarum, seu anniversarii
« mortuorum officii causa quidquam paciscantur, aut
« tamquam pretium exigant. Sed iis eleemosynis con-
« tenti sint, quae aut probata consuetudine dari so-
« lent, aut Ordinarius constituerit: neque permittant,
« ut pallia, aut alia Altaris ornamenta ad ornatum
« feretri, vel tumbae adhibeantur » (N. 6).

V. « Cum autem antiquissimi ritus sit ecclesiastici
« cereos accensos in exequiis et funeribus deferre, ca-
« veant item, ne huiusmodi ritus omittatur, ac ne
« quid avare, aut indigne in eo committatur » (N. 7).

« Pauperes vero quibus mortuis, nihil aut ita pa-
« rum superest, ut propriis impensis humari non pos-
« sint, gratis omnino sepeliantur; ac debita lumina
« suis impensis, si opus fuerit, adhibeant Sacerdotes,
« ad quos defuncti cura pertinet, vel aliqua pia Con-
« fraternitas, si fuerit, iuxta loci consuetudinem » (N. 8).

VI. « Corpora defunctorum, in Ecclesia ponenda

« sunt pedibus versus Altare maius; vel si conduntur
« in Oratoriis, aut cappellis, ponantur cum pedibus
« versus ad illarum Altaria: quod etiam pro situ, et
« loco fiat in sepulchro. Presbyteri vero habeant caput
« versus Altare » (N. 17).

III. Nonnullae animadversiones quoad orationes funebres appellatas. — Quia occasione exsequiarum orationes, funebres dictae, iam a remotis temporibus haberi consueverunt, de eis observare placet: 1. nonnisi ecclesiasticis esse ab Episcopo hanc facultatem permittendam; minime vero (saltem ut opinamur) laicis, ni forsán esset oratio peragenda in coemeterio: 2. magnam prudentiam in eis esse adhibendam, ne, rudibus praesertim, occasio praebeatur admirationis vel scandali: 3. servanda autem esse, et quidem ex dec. S. C. R. (14 iunii 1845) *in omnibus ecclesiis*, idest etiam ubi et quando non est praesens Episcopus, ea quae statuuntur in Caer. Episc. L. II, C. XI, N. 10: seu si « sermo habendus erit in laudem defuncti, pro quo missa fuit celebrata, tunc ea
« finita, ante absolutionem accedat sermocinaturus vestibus nigris indutus, sine cotta, et facta oratione
« ante medium altaris, nulla petita benedictione ab
« Episcopo, sed facta ei profunda reverentia, signans
« se signo crucis, faciet sermonem ».

IV. De exsequiis parvulorum speciatim. — Quoniam parvulorum funera, ob diversam omnino illorum ab adultis conditionem quoad vitae aeternae adsequutionem, peculiari iure reguntur, ut adparet ex Rit. Rom. Tit. VI, C. VI et VII, haec praesertim animadverti volumus:

I. « In funere parvulorum (ait Rit. *l. c.*) ut plurimum non pulsantur campanae; quod si pulsentur, non sono lugubri, sed potius festivo pulsari debent ».

II. « Cum igitur infans vel puer baptizatus de-
« functus fuerit ante usum rationis, induitur iuxta
« aetatem, et imponitur ei corona de floribus seu de
« herbis aromaticis et odoriferis, in signum integri-
« tatis carnis et virginitatis » etc. etc.; quae verba
sedulo perpendenda sunt, abusus enim esset si: 1. vel
in sepeliendis pueris, post adeptum rationis usum de-
functis, singularis hic modus pro infantulis a Rit. Rom.
praescriptus servaretur; 2. si adultorum corpora flori-
bus ornata efferrentur: ubi tamen notandum: a) hoc
postremum alicubi tolerari saltem ad maiora vitanda
mala: b) alicubi e contra ab Episcopis fuisse expresse
reprobatum, et rectissime, quum ea res non solum
ecclesiae intentioni repugnet, atque defunctis sit inu-
tilis prorsus, sed et vivis vanae ostentationis occa-
sionem ac inanum sumptuum causam saepissime
praebeat.

CAPUT II.

De sepulturis.

Duobus articulis dicemus: 1. *de sepultura obiective sumpta*: 2. *de sepultura spectata subiective*.

Art. I.

De sepultura obiective sumpta.

I. **Notio, origo et evolutio.** — Hac ex parte
advertere saltem praestat:

I. sepulturam *obiective consideratam* esse locum
auctoritate legitima benedictum, in quo cadavera fi-
delium pie decedentium reconduntur:

II. non semper ac ubivis viguisse hac in re eam-
dem disciplinam:

III. revera, antiquissimis temporibus, vigente romana lege, quae intra moenia cadavera sepelire districte vetabat, fuisse ea extra muros sepulturae tradita:

IV. obtenta ab ecclesia pace, receptum sensim sine sensu fuisse usum sepeliendi in atrio seu porticu ecclesiarum:

V. hanc facultatem, prius favore Episcoporum, regum etc. factam, postea ad fideles quosvis extensam fuisse:

VI. imo eam ita fuisse ampliata, ut intra ambitum quoque ecclesiarum reconderentur cadavera:

VII. quia tamen, recepto hoc usu, omnibus sepeliendis locus defuisset, extrui cepisse prope ecclesias *coemeteria* seu dormitoria:

VIII. viguisse autem hoc ius (saltem pluribus in locis) fere ad recentiora tempora, quibus, reipublicae civilis moderatorum opera, effectum est ut coemeteria extra moenia (item pluribus in locis) extruerentur:

IX. hoc autem ecclesiam non aegre tulisse, quum conformius sit eius intentioni, ut extra ecclesiam sepulturis fiat locus, admonente Rit. Rom. Tit. IV, C. I, n. 9: « Ubi viget antiqua consuetudo sepeliendi mortuos in coemeteriis retineatur; et, ubi fieri potest, restituatur: at vero cui locus sepulturae dabitur in ecclesia, humi tantum detur. Cadavera autem prope altaria non sepeliantur ».

II. Variarum sepulturarum species iuxta hodiernam disciplinam. — Attenta hodierna disciplina triplex distinguitur sepulturae species, seu *communis*, *propria* et *electiva*.

Communis ea est, quam quisque sortitur in communi coemeterio seu ecclesia; *propria*, quam quis habet in sepulchro v. g. gentis aut familiae; et tandem

electiva, quam quisque sive masculus sive foemina, non exclusis uxoribus, imo et filiis familias si puberibus, eligit v. g. in ecclesia, quae iure funerandi gaudeat, quales sunt ex. g. ecclesiae parochiales.

Admonere vero ulterius iuvat: 1. ex hisce tribus sepulturarum speciebus, ut par est, *electivam* vincere caeteras, *propriam* vero communem: 2. per coemeteriorum publicorum institutionem, nihil, ut saepe declaratum est a S. C. C., derogatum fuisse iuri funerandi, quo certae ecclesiae gaudebant; idque eo quia publicum coemeterium per quamdam fictionem iuris singulis illis ecclesiis respondet: 3. hoc autem principium sedulo prae oculis esse habendum, quum agitur de funerariis iuribus, v. g. *de quarta* etc.: nam salva haec manent favore ecclesiae, cui funerandi ius inest.

III. De iuribus parochorum quoad sepulturam et funera; ubi et de quarta funeraria — Inter iura parochialia, seu iura quibus fruuntur parochi qua tales, notissimum est recenseri etiam iura funeraria adpellata.

De his vero adversum volumus esse distinguendum inter casum et casum.

Si enim fidelis aliquis sepeliatur in ecclesia sua parochiali, vel etiam in communi coemeterio, omnia iura exclusive pertinent ad parochum, v. g. quoad funus ducendum, quoad taxas exigendas etc. Idque *saltem generatim loquendo*, quum fieri possit, ut v. g. vi legitimae consuetudinis aliqua iura interdum hac ex parte maneant ex. g. capitulum cathedrale.

Quod maxime solet esse verum, quando agitur de clericis. Hi enim, si beneficium habeant, quoad residentiam et ecclesiae servitium adstringantur, in hac *per se* sunt sepeliendi. *Per se* tamem diximus, nam,

aliud esset dicendum, excepto v. g. privilegii casu, si clericus beneficiarius in aliqua paroecia degeret atque a parochio spiritualia subsidia sicut ceteri reciperet.

Si vero contingat, ut parochianus aliquis alibi quam in ecclesia parochiali sit sepeliendus, v. g. quia sepulturam alia in ecclesia sibi rite elegit, tunc nihilominus duo iura ad parochum manent, nempe: 1. *habendi partem in funeribus*: 2. *exigendi quartam funerariam*.

Ad primum quod spectat, sciendum ad parochum pertinere ius cadaver e domo levandi prout inquirunt, stolam in funere deferendi etc.; ita tamen ut: 1. ius crucis elevandae pertineat ad rectorem ecclesiae tumultantis: 2. e momento, quo cadaver in hanc introductum fuerit, cetera sint ab huius rectore et non a parochio explenda.

Ad secundum vero quod attinet, notandum: 1. sacros canones in recognitionem iuris parochorum, quorum proprium est sacra ministrare etc., sapienter constituisse, ut his tribuenda sit pars quaedam eorum, quae occasione funerum obveniunt ecclesiae tumultanti, v. g. ex cereis et taxis: 2. hanc portionem adpellari consuevisse *quartam*, eo quia per se, ut liquet ex C. VIII *De sepulturis*, reapse pertingere deberet ad quartam partem dictarum obventionum: 3. verum nihil ob stare, quominus vi consuetudinis alia sit a quarta, ita ut v. g. esse queat vel dimidia vel tertia etc.

Quoniam autem de iure parochorum quoad funera et sepulturam loquimur, non abs re erit totidem verbis referre trinas responsiones hac in quaestione datas a S. C. C. die 12 augusti 1863 in *Aturen*. Quum enim expetita fuisset insequentium dubiorum resolutio: seu N. 21: « An diversi parochi ius habeant reclamare « suos quisque parochianos, qui decedunt in hospitali

« ubi est capellanus, licentiam habens ab Episcopo tumulandi ibi defunctos? Ea licentia generaliter ab Episcopis conceditur ad bonum regimen hospitalium, ut patet, nullo, nisi uno, parochio reclamante, et approbantibus administratoribus hospitalium, qui aliud fieri probabiliter non sinerent ». N. 22: « An funeralia exsequiarum, quae fiunt a capellano, pertineant ad parochum loci, ubi situm est hospitale, sive defuncti sint sui parochiani, sive aliorum? » N. 23: « An ius habeat parochus exigendi taxam exsequiarum quibus functus est capellanus hospitalis, quasi peractae fuerint ab ipso in ecclesia parochiali? » S. Congregatio respondit: « Ad XXI: Negative, quatenus hospitalis exemptus fuerit legitime declaratus a iurisdictione parochiali ». Ad. XXII: « Spectare ad proprium cuiusque defuncti parochum, nisi constet de exemptione, ut supra, hospitalis ». Ad XXIII: « Affirmative, nisi constet, ut supra, de exemptione hospitalis ».

IV. De regularium iure quoad sepulturam et funera. — Quoad regulares, universam materiam de sepultura et de funeribus una simul coniungentes, atque heic commoditatis gratia illi locum adsignantes, constituimus:

I. hac in re prae oculis esse habendum C. V *De sepult.* in VI, ubi edicitur: « Religiosi, nisi a propriis monasteriis adeo forsitan sint remoti, quoad ad ea cum moriuntur commode portari non possint, nequeunt (cum velle vel nolle non habeant) sibi eligere sepulturam, sed sunt apud sua monasteria tumulandi:

II. itemque hac in quaestione haec quoque esse notatu digna, seu: 1. qua contingat ut religiosus, extra monasterium demortuus, ad hoc sit deferendus, posse

superiorem regularem illius funus ducere etiam irrequisito parcho, dummodo id fiat recto tramite et absque pompa: 2. illud verbum *commode*, quod habetur in citata decretali, hodie longe diversam ac olim exigere interpretationem; idque ob aucta communicationis media etc.: 3. quae dicta sunt de regularibus *viris* eadem valere quoad sanctimoniales, de quibus advertas quoque oportet confessarium earum censi ut parochum, et hinc ad eum spectare ius funerum: 4. si denique eveniat, ut aliquod cadaver, iure v. g. sepulturae electivae, sit deferendum ad ecclesiam regularem, locum habere regulam superius firmatam, quum loqueremur de iure parochorum, et hinc: a) religiosos non posse funus agere et cadaver efferre absque consensu et interventu parochi: b) huius tamen esse cadaver ipsum dimittere, quum ad ecclesiae regularis ianuam perventum fuerit.

V. De coemeteriis ordinandis. — Legem ecclesiae esse, ut fideles in loco sacro sepeliantur, aperte constat ex Rit. Rom. Ibi enim Tit. IV, N. 18 edicitur expresse: « nemo christianus in communione fidelium
« defunctus, extra ecclesiam aut coemeterium rite
« benedictum sepeliri debet; sed si necessitas cogat
« ex aliquo eventu aliquando ad tempus aliter fieri,
« curetur, ut, quatenus fieri poterit, corpus in locum
« sacrum quamprimum transferatur » etc.

Nec tamen heic stetit ecclesiae sollicitudo, nam constituit tum, ut quatenus id commode fieri poterit, habeant separatos loculos cadavera clericorum et puerulorum; tum ut eadem fere prorsus, quae de ecclesiarum benedictione, immunitate, pollutione et reconciliatione etc. decreta sunt, quoad coemeteria quoque valerent. His autem, quippe sat notis, vix delibatis, quatuor quae sequuntur addere placet:

I. Certe *absque simonia* emi potest fundus ad sepulturam construendam; imo et castrum vendi, in quo sepultura iam est exstructa, dummodo hac de causa maius pretium non exigatur. E contra *simoniacum* generatim est aliquid exigere tamquam pretium vel conditionem sine qua non, ut quis in loco sacro sepeliatur. Diximus tamen *generatim*, nam secus esset v. g. si quid exigeretur ad nobiliorem locum in communi sepultura habendum etc.

II. Publicum coemeterium, quamvis civilis communitalis expensis aedificatum, sacer locus est et hinc per se subiacet ecclesiasticae iurisdictioni.

III. Quia vero hac aetate haud raro contingit, ut, abiudicata saepe per iniuriam ab ecclesia quacumque in coemeteria iurisdictione, tradantur interdum sepulturae ecclesiasticae etiam cadavera v. g. infidelium, quo ex facto coemeterii pollutio consequitur, alicubi receptum fuit, ut iis in locis coemeterii benedictio omitatur, atque singulis vicibus loculi benedicantur. Ubi tamen notandum quod, quamvis haec consuetudo reprobata haud fuerit (imo contingere queat, ut quibusdam in locis forsitan prudentius videatur illam retinere, id iubentibus rerum adiunctis) S. Sedi nihilo secius magis placet, ut regulae ad modum, etiam ea in hypothesis coemeteria benedicantur, prout eruitur ex pluribus resp. S. O. et praesertim in *Mechlinien*. die 8 iulii 1874; eo magis quod si reapse eveniat ut coemeterium polluat, v. g. per sepulturam excomm. vitandi, praesto erit reconciliationis remedium.

IV. Valde expedit, ut, ubi ecclesiae iura non pesundantur, ab iis omnibus ad quos spectat, ut v. g. parochis, prae oculis habeantur, ut norma directrix, hae sapientissimae regulae, quae nuper in Conc. Americae Latinae fuerunt sancitae: « Que benedictione

« cum coemeterium fiat locus vere sacer, omnino a
« rectoribus ecclesiarum curandum est ut, in epita-
« phiis, elogiis, statuīs, monumentis, omnia quae sunt
« absona et profana, omnino arceantur. Quamvis au-
« tem non deceat, ut coemeteria veluti voluptarii
« horti colantur, tamen cavendum quoque est, ne sa-
« cra christianorum coemeteria iusto decore et or-
« dine sint destituta » (1).

**VI. De vetita cadaverum, ut inquit, crema-
tione.** — Ad rem nostram quod attinet, hac in quae-
stione haec pauca advertisse sat arbitramur.

I. Quum hisce temporibus, faventibus rerum reli-
giosarum crassa ignorantia etc. usus cremandi, ut aiunt,
cadavera invalesceret, S. O., Leone XIII probante,
ad quaesita: 1. « An licitum sit nomen dare socie-
« tatibus, quibus propositum est promovere usum
« comburendi hominum cadavera? » 2. « An licitum
« sit mandare, ut sua aliorumve cadavera comburan-
« tur? » die 19 mai 1886: respondit: « Ad 1.^m Nega-
tive, et si agatur de societatibus massonicae sectae
filialibus, incurri poenas contra hanc latas. Ad 2.^m Ne-
gative ».

II. Hoc modo non tantum plenissime confirmata fuit
canonica disciplina de fidelium cadaveribus sepelien-
dis, sed et solemniter fuit reprobatum id omne, per
quod in cadavera sine necessitate saevitur. Cuius
quidem religiosissimae humanitatis exemplum iam
praebuerat Bonifacius VIII, ut liquet ex C. I Extrav.
Comm. *De sepulturis*. Quum enim media aetate, et prae-
sertim occasione bellorum adversus Saracenos, usus
inductus fuisset, quod aliqui corpora defunctorum
exenterarent, et ea non sine immanitate decoquerent,

(1) Tit. XIV, Caput III *De coemeteriis*.

ut ossa a carnibus separata alio, v. g. in patriam, sepelienda deferrent, Bonifacius hunc abusum, quem *detestandae feritatis* ipse adpellavit, excomm. l. s. coercuit.

Art. II.

De sepultura subiective spectata.

I. Notio et intima natura. — Nomine ecclesiasticae sepulturae, quatenus *subiective haec spectetur*, nihil aliud intelligitur, quam ius quo fidelis quisque pollet, ut ipsius corpus in loco sacro sepeliatur.

Vix autem advertere est necesse: 1. sepulturam, hoc modo sumptam, esse quamdam corrivationem communionis christianae: 2. evidentissime id liquere: a) ex eo quod christianis mors non est nisi quaedam dormitio, quae modum equidem mutat relationum inter homines, at eas non prorsus extinguit, quum maneat vinculum caritatis ac viventes prodesse possint mortuis suffragiis suis etc.: b) ex eo quia unusquisque fidelis tunc, quum obit, firmissime sperat, corpus suum, tot charismatibus sanctificatum, in extrema resurrectione partem cum Christo et sanctis esse habiturum etc.

II. Qui ius habeant ad ecclesiasticam sepulturam, et quibus ea sit deneganda. Quum sepultura sit ius profluens ex ipso facto catholicae communionis, liquet:

I. *in abstracto* iis omnibus eam esse concedendam, qui nec communione carent, nec ab ea ecclesia iubente iustis de causis repelluntur:

II. *in concreto* vero eam reapse esse: 1. *dandam* fidelibus pie decedentibus; et e contra: 2. *negandam*: a) *ob defectum communionis*, praeterquamquod infi-

delibus, tum haereticis, tum schismaticis, tum excommunicatis, quamvis ad excommunicatos quod attinet, sedulo distinguendum sit inter vitandos et toleratos, nam si illis est deneganda absolute sepultura, his, ut remur, saltem si commodum nostrum id postulare videtur eam concedere possumus; itemque: *b) ob indignitatem*, iis de quibus est tam manifesta et publica praesumptio eos ad ultimum finem non pervenisse, ut nonnisi cum scandalo ea concederetur, quales sunt, ut liquet ex Rit. Rom., manifesti et publici peccatores, qui sine poenitentia perierunt, necnon iis qui mortem sibi intulerunt, ni ex insania id fecerint, atque illi de quibus publice constat, quod semel in anno non susceperunt sacramenta confessionis, et communionis in Pascha, et absque ullo signo contritionis obierunt: itidemque: *c) in odium patrati criminis* duellantibus, quamvis forsan poenitentes decesserint:

III. De poenis, quibus hac in re delinquentes interdum percelluntur. — Plures occurrunt hac in re in fontibus iuris nostri dispositiones, v. g. in CC. I et II Clem. *De sepulturis*. Verum hodie potissimum est habenda prae oculis const. *Apostolicae* Pii IX, in qua constituitur: 1. *Mandantes seu cogentes tradi ecclesiasticae sepulturae* (seu sepeliri in loco sacro; non enim sufficit quod ritu sacro elatio fiat) *haereticos notorios aut nominatim excommunicatos vel interdictos* incidere in excomm. nemini reservatam: 2. *Scienter... nominatim excommunicatos ad... ecclesiasticam sepulturam admittentes*, subiici ipso iure interdicto ab ingressu ecclesiae, *donec ad arbitrium eius, cuius sententiam contempserunt, competenter satisfecerint*.

SECTIO IV.

De beneficiis ac de rebus ecclesiae temporalibus.

Duabus subsectionionibus disputabimus: 1. *de beneficiis*: 2. *de rebus ecclesiae temporalibus*.

SUBSECTIO I.

De beneficiis.

Quia, attenta odierna ecclesiae disciplina, habentur tum vere ac proprie dicta beneficia, tum aliquae institutiones quae beneficiorum naturam aliququaliter imitantur, distinctis capitibus dicemus: 1. *de beneficiis proprie dictis*: 2. *de his quae ad beneficiorum naturam aliquo modo accedunt*.

CAPUT I.

De beneficiis proprie dictis.

Ne rerum copia claritati obsit, duobus articulis agemus separatim: 1. *de beneficiis in genere*: 2. *de eisdem in specie*.

ART. I.

De beneficiis in genere.

§ I.

De beneficiorum origine, natura et divisione.

I. Origo. — Quum iuris naturalis ac divini lex sit, ut ius habeat ex altari vivendi qui altari inser-

vit, semper cavit ecclesia ne sacris ministris necessaria ad vitae sustentationem deficerent.

Quod tamen, sic iubentibus rerum adiunctis, non semper et ubique eodem modo praestitum fuit.

Revera antiquissimis temporibus ex aerario singulis ecclesiis proprio, in quo omnes reponebantur ecclesiasticae obventiones, suppeditabantur, opera praesertim diaconorum, singulis clericis distributiones; eodem prorsus modo ac etiam quae tum divino cultui exercendo, tum pauperibus alendis essent necessaria, exinde extrahebantur.

Serius, seu circa saec. VI, peracta equidem fuit bonorum ecclesiasticorum divisio inter clerum, ecclesiae fabricam ac pauperes, at distributionum usus ex communi massa bonorum clericis adtributorum perseveravit. Ubi haud silentio praetereundum quod, recepta alicubi a clero, ut alias diximus, vitae communis consuetudine, hae praestationes non aliter fierent quam tributis *in natura* (ut aiunt) omnibus, quae ad vitam honeste ducendam necessaria putantur, v. g. cibo, veste etc. Qua de re (sit obiter dictum) memorare placet regulam a S. Chrodogango Metensi clericis suis datam a. 700 circiter, nam in ea accurate describuntur quae pertinent ad illorum sustentationem, et hinc C. XXI agitur: *De mensis ordinandis*; C. XXII *De mensura cibi*; C. XXIII *De mensura potus*; C. XXIV *De septimanariis coquinae*; C. XXVIII *De infirmis clericis canonicis, qui peculiarius ad istum ordinem iunxerint, et non habent unde in infirmitate necessitatibus suis possint implere*; C. XXIX *De vestimentis clericorum, vel calceamentis, vel ligna*.

Viguit autem descriptum ius usque fere ad saeculum IX, quo introductus est mos, ut frequenter consuleretur clericis, assignatis eis v. g. praediis, quae

tamen post certum tempus vel saltem post clerici mortem, in communem massam restituebantur.

Ortam autem exinde probant eruditi beneficiorum originem, nam illae praediorum etc. adsignationes clericis factae ut certa officia sacra explerent, sensim sine sensu *perpetuae* effectae sunt, adeo ut, nec defuncto clerico, ad commune ecclesiae patrimonium ea praedia redirent.

Transiit hic autem mos in commune ius circa saeculum XIII; et hodie vetustae disciplinae nonnisi quaedam manent vestigia, ut cernere est v. g. in ecclesiis receptitiis non numeratis, nam in eis communis adest massa, et tot recipiuntur in fratres, quot ex hac congrue ali queunt clerici.

II. **Natura.** — Certum est duplex haberi in quolibet beneficio elementum, seu officium spirituale et ius percipiendi fructus.

Quaestio autem est diu acriter agitata, quodnam ex utroque heic sit potius *in re*, et hinc potius existimandum in beneficio definiendo. Verum nobis praecipuum est ius percipiendi fructus, quia id melius respondet tum beneficiorum historicae evolutioni, quam mox describebamus; tum imo et nomini, quum constet olim beneficia dicta fuisse praedia fiscalia ab imperatoribus militibus tributa, ut dein suo sumtu stipendia facerent. Quidquod Bonif. VIII, in C. XV *De rescript.* diserte ait: *beneficium dari propter officium*, et C. Trid. Sess. XXI, C. III *De Ref.* aperte dicit: « beneficia ad divinum cultum, atque ecclesiastica «munia obeunda esse constituta?»

Ea propterea nobis definitio probatur, iuxta quam est beneficium: ius perpetuum percipiendi fructus ex bonis ecclesiasticis ratione spiritualis officii auctoritate ecclesiae constitutum.

Ubi advertendum: 1. duplicem perpetuitatem heic prorsus esse distinguendam, seu *obiectivam* ex parte beneficii, et *subiectivam* ex parte beneficiarii, nam dum illa essentialis est, haec regulae quidem ad modum servatur, at interdum deficit, prout verum est in beneficiis manualibus seu ad nutum, et in ecclesiis non numeratis; 2. bonorum ecclesiasticorum nomine intelligi etiam, quae v. g. a reipublicae civilis rectoribus, vice usurpatorum ab eis ecclesiasticorum reddituum, solvuntur; 3. vix non otiose dictum fuisse: *ecclesiae auctoritate* constitutum, quum unius ecclesiae, ut liquet, sit modum determinare quo tum ecclesiasticae obventiones sunt tribuendae, tum ecclesiastica munera sunt sive concedenda sive exercenda; 4. patere ex hac definitione quomodo beneficium a praebenda differat, nam si praebendae nomine venit complexus bonorum, quae beneficii dotem, ut aiunt, constituunt, nomine beneficii proprie intelligitur ius percipiendi fructus ex bonis ipsis intuitu ecclesiastici muneris: quamvis diffitendum haud sit interdum in iure, ut v. g. in rub. tit. *De clericis non residentibus in ecclesia vel praebenda*, praebendae nomine proprie intelligi beneficium ipsum, hoc tamen interiecto discrimine quod, in casu, dum ecclesia significat beneficium cum cura animarum, praebenda indicat beneficium eadem cura carens.

III. **Divisio.** — Multiplici ex capite beneficia dispartuntur, seu ratione *muneris*, *personarum* et *collationis*; quae singillatim sunt perpendenda.

I. Ratione *muneris* alia sunt *maiora* et alia *minora*, prouti externi ac interni fori iurisdictionem adnexam habent sin minus. Advertendum autem: 1. beneficia maiora, eo quod nomen proprium habent et dignitatem amplissimam continent (v. g. episco-

patus) non semper (et hoc v. g. verum est *in odiosis*) venire generico beneficiorum nomine; 2. beneficia vero minora aliis quoque nominibus donari, ut ecce *duplicium* vel *simplicium talium*, et *residentialium* vel *non residentialium*, prout, aut praeter communia onera, v. g. recitationem officii, aliquid aliud important vel non, ut puta iurisdictionem aut praeceminentiam, aut curam animarum, aut administrationem seu aliquod officium; aut eiusmodi sunt quae residentiam in beneficii loco saltem discontinuam exigant sin minus; 3. allatam distinctionem in beneficia duplicia et simplicia cohaerere quidem *rigori iuris*, verum ex receptis moribus nomine beneficiorum *duplicium* vel *simplicium* ea nunc intelligi, quae personalem residentiam in certo loco ratione officii exigunt vel non; ubi haud silendum simplicem canonicatum in ecclesia cathedrali, licet peculiari officio carentem, non solum *ex receptis moribus* haberi ut beneficium duplex residentiae causa, verum etiam *de iure*, utpote ad dignitatem aliquo modo accedentem.

II. Ratione *personarum*, si *conferentium*, alia sunt *reservata* vel *non*, quatenus eorum collatio ad R. P. spectat vel ad alium collatorem; si vero *recipientium*, alia sunt *saecularia* et alia *regularia*, qua clericis saecularibus vel regularibus sunt conferenda: ubi notandum beneficia per se praesumi saecularia et hinc in dubio clericis saecularibus esse concedenda.

III. Tandem ratione *collationis* alia sunt *electiva*, alia *iuris patronatus* et alia *liberae collationis*, prout conferuntur aut per legitimam electionem ac superioris confirmationem, aut praevia patroni praesentatione, aut superioris arbitrio quin aliquid horum interveniat.

§ II.

De beneficiorum institutione et mutatione.

I. **Institutio.** — Beneficia nonnisi ecclesiastica auctoritate constitui posse et iam diximus et caeteroquin per se patet.

Addere autem praestat requiri ad beneficiorum legitimam institutionem:

I. iurisdictionem fori externi, qualem habent v. g. R. P. quoad universam ecclesiam et singuli Episcopi quoad suas dioeceses;

II. dotem, et quidem, qua fieri potest, clerici, cui beneficium conferetur, honestae sustentationi congruam;

III. spirituale munus, et, ut plurimum saltem, certam ecclesiam, in qua illud obeundum erit;

IV. tandem decretum quo *formaliter*, ut aiunt, beneficium *in suo esse* constituitur, quoque leges edicuntur ad quas omnia agenda erunt; ubi non silendum: 1. esse in fundatoris arbitrio has leges discernere, licet iuri communi adversantes, dum tamen neque inhonestae sint neque iure ipso reprobatae; 2. eas semel dictas atque canonice constitutas haud mutari posse nisi R. P. auctoritate, et quidem iusta de causa; 3. quidquid aliqui dixerint, videri tenendum nulla simoniae labe infici eum, qui, beneficii dotem constituendo, non solum sibi et suis ius patronatus reservat, verum exigit ut et ipse prior in beneficio instituatur, nam si *prius* licet, ut omnes fatentur, cur non *posterius*, quum eadem vigeat ratio; 4. nec obstare C. XXXIII *De Simon.*, ut probat Benedictus XIV in Instit. XCV.

II. **Mutatio.** — Huc reducuntur *unio*, *divisio* et *suppressio*, de quibus separatim agemus.

I. *De unione.* — Tunc beneficia dicuntur uniri, quum duo aut plura ex eis legitime adnectuntur.

Duplex autem est unio, seu personalis una et realis altera.

Prior nonnisi improprie unio adpellatur, quum non sit nisi beneficiorum alias incompatibilium concessio *ad vitam clerici* duratura. Quae propterea quum canonum intentioni haud congrueret, Conc. Trid. Sess. VII, C. IV et Sess. XXIV, C. XVII *De Ref.*, illud perpendens ecclesiasticum ordinem perverti, *quando unus plurium officia occupat clericorum*, 1. tum sanxit ne quivis « de caetero plura curata aut alias « incompatibilia beneficia ecclesiastica, sive per viam « unionis ad vitam, seu commendae perpetuae aut alio « quocumque nomine et titulo, contra formam sacrorum canonum... recipere ac simul retinere » praesumeret: 2. tum constituit ut in posterum « unum tantum beneficium ecclesiasticum singulis » conferretur.

Altera vero, quae perpetua etiam adpellatur, tunc obtinet, quum beneficia plura non mere in persona beneficiarii, sed inter se connectuntur.

Triplici autem modo hoc fieri potest, seu: 1. *extinctive*, quod contingit quum ex pluribus beneficiis unum perficitur, ita ut hoc beneficium ita conflatum obtineat iura et obligationes, saltem quoad eius fieri poterit, extinctorum: 2. *accessorie*, quod locum habet, quando unum beneficium alteri coniungitur, ita ut ei accedat ut accessorium principali eiusque naturam et fata quodammodo sequatur, firmis tamen praecedentis muniis ac iuribus: 3. *tandem aequae principaliter*, quod tunc est verum, quum constituitur ut, sartis manentibus plurium beneficiorum indole, iuribus ac oneribus, eadem beneficia semper uni eidemque personae sint concedenda.

Notare autem est pretium: 1. beneficiorum unioni utpote odiosae non fieri locum nisi *iustis de causis*, quae reduci queunt ad ecclesiae necessitatem vel utilitatem; atque eam perfici non posse nisi *legitima potestate* seu a R. P. vel ab Episcopis pro casuum varietate, et quidem, ad hos saltem quod spectat, servatis de iure servandis quoad modum etc.: 2. inter uniones peculiarem mentionem mereri: *a)* uniones (olim sat frequentes), vi quarum beneficia adnectebantur v. g. capitulis aut monasteriis; quodque triplici modo fieri poterat, seu, aut *non pleno iure*, aut *pleno iure*, aut *plenissimo iure*, scilicet vel quoad temporalia tantum, vel quoad temporalia ac spiritualia, vel quoad iurisdictionem episcopalem, prouti, in capitulum v. g., vel solum ius percipiendi fructus transferebatur, firmo in reliquis manente beneficii statu; vel eidem utrumque seu et ius percipiendi fructus et ius officii exercendi adtribuebatur; vel tandem etiam iurdictio quasi episcopalis in clerum et plebem ecclesiae unitae ei concedebatur; *b)* uniones quas Conc. Trid. fieri concessit vel e contra fieri vetuit; *c)* ad uniones, quas C. Trid. fieri permisit, spectare v. g. C. XV *De Ref.* Sess. XXIV, ubi edicitur quod: « in ecclesiis cathedralibus et collegiatis insignibus, ubi frequentes
« adeoque tenues sunt praebendae simul cum distributionibus quotidianis, ut sustinendo decenti canonicorum gradui pro loci et personarum qualitate
« non sufficiant, liceat Episcopis cum consensu Capituli vel aliquot simplicia beneficia, non tamen regularia, iis unire; vel, si hac ratione provideri non
« possit, aliquibus ex iis suppressis, cum patronorum consensu, si de iure patronatus laicorum sint, quarum fructus et proventus reliquarum praebendarum
« distributionibus quotidianis applicentur, ad paucio-

« rem numerum reducere » etc.; *d*) e contra ad uniones, quas C. Trid. fieri vetuit, pertingere v. g. C. XIII *De Ref.* Sess. XXIV, ubi statuitur: « In unionibus vero quibuscumque... faciendis, ecclesiae parochiales monasteriis quibuscumque, aut abbatibus seu dignitatibus, sive praebendis ecclesiae cathedralis vel collegiatae, sive aliis beneficiis simplicibus aut hospitalibus militibus non uniantur et quae unitae sunt revideantur ab Ordinariis » etc.

Tandem advertendum unioni opponi disiunctionem, quae habetur quum legitimus superior, unione sublata, beneficia iam connexa in pristinum statum redire iubet.

II. *De divisione.* — Sedulo distinguendum est inter beneficiorum *divisionem* et *dismembrationem*, ut aiunt. Nam divisio tunc proprie obtinet, quum beneficium aliquod in plura scinditur sive quoad dotem, sive saltem quoad onera ac iura; dum dismembrationi fit locus, quando, firmo manente beneficio qua tali, aliqua pars v. g. ipsius iurium ad alterum beneficium transfertur.

Vix autem adnotare est opus ad utrumque actum (quod et verum est de quacumque beneficiorum mutatione) nonnisi servatis servandis, ac in casibus de quibus ius cavet, saltem ab inferioribus R. P. procedi posse.

III. *De suppressione.* — Tunc beneficia proprie dicuntur supprimi, quum auctoritate superioris extinguitur ipsorum titulus; improprie autem quando per eunt totaliter eorum dos et iura, quo in casu rectius certe dicerentur beneficia desinere quam supprimi.

§ III.

De beneficiorum concessione et acquisitione.

Quia de electione et postulatione, per quas praesertim ad beneficia maiora via sternitur, sat diximus quum de Episcopis egimus, heic de collatione tantum disseremus. Et quoniam haec, quae recte definitur: vacantis beneficii concessio ab eo facta, qui legitimam hac in re potestatem habet, dispescitur in *voluntariam* seu *liberam*, quatenus ex conferentis voluntate pendet quod beneficium *libere omnino* huic potius quam illi concedat, aut saltem *iuxta modum*, qua saltem potest illud conferre ei quem digniorem ex pluribus putaverit (ut contingit in beneficiis quae conferuntur per concursum, vel quae nequeunt imperitari nisi ex certo oppido oriundis); et in *necessariam* quae locum habet, quando collatoris arbitrio impositus est modus, quum videlicet nonnisi praesentato a patrono beneficium dari valeat (qui actus proprie *institutio* adpellatur) nos separatim dicemus in primis *de communibus collationis regulis* in genere, ac postea *de institutionibus* in specie.

CAPITULUM I.

De communibus collationis regulis.

I. Qui beneficia conferre valeant. — Duplex collatorum genus habetur: seu *ordinariorum* et *extraordinariorum*.

Plurima vero paucis complexi, haec quae sequuntur ob oculos ponimus.

I. Inter collatores ordinarios primum locum obtinet R. P., adeo ut ad ipsum, teste Clemente III in C. II *De praeb.* in VI: « ecclesiarum, personatum, « dignitatum, aliorumque beneficiorum ecclesiasticorum plenaria dispositio... noscatur... pertinere ».

II. Amplissima haec in omnes ecclesias, officia, beneficia etc., potestas, quae non solum quoad diocesim romanam, sed quoad universum orbem in R. P. inest, ad eum (teste Clemente V in C. I Clem. *Ut lite pend.*) *ex suae potestatis plenitudine* pertinet: illaque constanter a S. Sede, ut ferebant rerum natura et temporum adiuncta, exercita fuit, etiam antequam vere et proprie dicta beneficia existerent.

III. Hoc autem bene animadversum nos volumus ad viam praecludendam dicteriis et calumniis adversus Romanam Sedem, quasi haec v. g. per reservationes etc. iura Episcoporum laeserit. Quum enim Papa sit in tota ecclesia ratione sui primatus supremus officiorum omnium distributor et bonorum administrator, quomodo, sodes, iniuriam faciet Episcopis, si iustissimis de causis (quod praesumendum est) aliquorum et fortasse plurium beneficiorum collationem sibi adiudicet, v. g. ut fortius clericos devinciat sedi romanae quae est unitatis catholicae centrum, vel etiam ut optime de ecclesia meritos praemio prosequatur?

IV. Non tamen certe ii nos sumus, qui contendamus nullum unquam abusum hac in re extitisse; ultro enim fatemur hoc verum esse, illud tamen admonentes hoc maxime clericorum plurimorum culpa esse vertendum, qui, avaritia vel ambitione exagitati, a Sede Romana molestissimis precibus beneficia et dignitates saepissime velut per vim extorserunt.

V. Et reapse, quod olim abusus hac in re serpse-

rint, evidenter liquet ex Conc. Trid. Sess. XXIV, C. XIX *De Ref.*, quo edictum est ne mandata de providendo, gratiae quae expectativae dicuntur, reservationes mentales atque indulta ad alienas ecclesias vel monasteria cuivis amplius concederentur.

VI. Quoad modum vero, quo R. P. amplissimum suum ius in beneficia exercet, plures rationes sunt distinguendae, seu *praeventionis, reservationis et affectionis, concursus et devolutionis*, prout beneficium ipse confert: 1. vel alium collatorem, puta Episcopum praeveniendo, v. g. concedendo alicui coadiutoriam cum futura successione; 2. vel quia illius conferendi potestatem sibi reservavit, aut *generaliter* seu per reservationes proprie dictas, quae continentur v. g. in corpore iuris atque in regulis Cancellariae Apostolicae; aut *specialiter* eo quia per aliquod factum (puta eo quod beneficium alicui tradidit in commendam vel administrationem) beneficium ipsum quodammodo affecisse iusque collationis pro ea vice sibi reservasse merito censetur; 3. vel quia cum collatore inferiori concurrat, adeo ut fiat locus praeventioni favore prioris conferentis; 4. vel tandem quia ius collationis sibi vindicat, eo quod collator inferior aut tempore utili non contulit, aut ita contulit ut lex irritam decernat collationem eiusque ius ad Rom. Pontif. transferat.

VII. Post R. P. inter ordinarios collatores potissimum sunt accensendi (quoad sua respective territoria) tum Episcopi tum praelati vere *Nullius*.

VIII. Hac autem in re semper nobis parum placuit opinio illorum canonistarum, qui arbitrati sunt potestatem hanc non inesse in Episcopis vi iurisdictionis episcopalis, sed vi iuris cuiusdam singularis; nam, sodes, ecquis dixerit non pertinere ad episcopalem iurisdictionem ecclesiasticorum sive officiorum

sive bonorum distributionem, ad quam reduci beneficiorum collationem nemo ambigere potest, quin beneficiorum historiam ac indolem evertat?

IX. Inter ordinarios collatores, saltem *alicubi*, sunt accensenda et capitula cathedralia, quae vel ex se vel in concursu cum Episcopo hanc potestatem exercent. Qua de re notare placet: 1. haberi heic vetustae disciplinae vestigium, iuxta quam fere omnia ab Episcopo de fratrum consensu agebantur; 2. sede vacante ita esse distinguendum, ut: *a)* dum in capitulo seu vicario capitulari inest potestas instituendi praesentatos a patronis et confirmandi electos, inque eodem capitulo, non vero vicario capitulari, est item admitenda potestas conferendi beneficia, quae sede plena poterat vel exclusivo iure, vel in concursu cum Episcopo concedere; *b)* deest tamen ius illa impertiendi beneficia, quorum concessio ad unum pertinebat Episcopum, nam haec futuro Episcopo (ubi non vigent regulae Cancellariae Apostolicae) reservantur.

X. Tandem nomine *collatorum extraordinariorum* intelliguntur ii, in quibus facultas beneficia conferendi inest vi specialis iuris, puta ex privilegii, vel delegationis, vel etiam praescriptionis causa; nihil enim prohibet quominus impertiendorum beneficiorum potestas his ex rationibus certae personae, quae per se ea careret, tribuatur.

II. Quibus beneficia conferri queant. — Tralatitii iuris est beneficia non omnibus indiscriminatum seu absque delectu tribuenda esse, at iis tantum (et clericis quidem) qui qualitatibus pollent, quae iure sive *generali* (seu ex sacris canonibus) sive *speciali* (v. g. ex tabulis foundationis) requiruntur.

Qua in re grave est Conc. Trid. monitum C. V *De Ref.* Sess. XXV: « Ratio postulat, ut illis quae bene

« constituta sunt, contrariis ordinationibus non de-
« trahatur. Quando igitur ex beneficiorum quorum-
« cumque erectione seu fundatione aut aliis consti-
« tutionibus, qualitates aliquae requiruntur, seu certa
« illis onera sunt iniuncta, in beneficiorum collatione,
« seu quacumque alia dispositione, eis non derogetur.
« Idem in praebendis Theologalibus, Magistralibus,
« Doctoralibus aut Presbyteralibus, Diaconalibus ac
« Subdiaconalibus, quandocumque ita constituta fue-
« rint, observetur, ut eorum qualitatibus, vel ordinibus
« nihil in ulla provisione detrahatur, et aliter facta
« provisio subreptitia censeatur ».

Ne vero nimium excrescat oratio nostra, animad-
verti saltem optamus:

I. canonistas de hisce qualitatibus agere praeser-
tim, quum explicant Tit. XIV, L. I qui inscribitur:
De aetate, qualitate et ordine praeficiendorum;

II. ex iis vero, quae aut ius decernit aut doctores
ibi tradunt, liquere in beneficiis conferendis potissi-
mum esse habendam rationem *aetatis, ordinis, pro-*
bitatis ac scientiae;

III. ad aetatem quod spectat, variam eam esse pro
beneficiorum varietate, adeo ut v. g. si quoad beneficia
simplicia, vel canonicatus in collegiatis sat est an-
nus XIV inceptus: 1. quoad dignitates habentes curam
animarum vel etiam quoad paroecias requiratur an-
nus XXV inceptus: 2. quoad dignitatem sine cura ani-
marum in cathedralibus et collegialibus exigatur XXII
completus, ac tandem: 3. quoad canonicatus in eccle-
siis cathedralibus oporteat, ut promovendus in ea sit
aetate, quod intra annum possit recipere respective
presbyteratum, aut vel presbyteratum, vel diaconatum,
vel subdiaconatum, si tamen praebendarum canonici-
alium divisio facta fuerit, ut iubet C. Trid. Sess. XXIV,

C. XII *De Ref.*, nam secus sat erit annus XIV, licet sic provisus in capitulo voce careat, donec subdiaconatum receperit;

IV. de ordine vero hoc esse tenendum: 1. ut, si sermo sit de beneficiis simplicibus, ad ea *per se*, seu excepto casu v. g. quo id exigant tabulae, sufficiens sit tonsura; 2. si vero agatur de aliis, varia sit danda responsio pro casuum varietate, nam v. g. quoad parochias necnon canonicatus in ecclesiis cathedralibus sat est, ut mox dicebamus, ut quis tonsuram habeat, ac sit in ea conditione ut possit intra annum ordinem presbyteralem etc. recipere; hodie enim regula est ut: a) si ordo sit necessarius *respectu actus*, ut aiunt pragmatici, tunc exigatur quum beneficium confertur; b) secus vero quum tantum requiritur *ratione aptitudinis*, quia, saltem ut plurimum, tunc sat est ut intra annum a pacifica possessione suscipiatur;

V. ad probitatem quod pertinet, haec esse animadversione digna, seu: 1. sedulo esse distinguendum inter indignitatem et incapacitatem; 2. *late* indignos idest inidoneos eos censeri, qui competenti scientia carent, *vere* indignos illos quorum pravi sunt mores; 3. incapaces e contra eos esse habendos, qui v. g. carent vel aetate vel ordine requisito; 4. principium generale esse, beneficia conferri debere idoneis simul ac dignis; 5. verum si aliter fiat, saltem ex regula generali collationem factam *incapaci* esse irritam, *indigno* robore non carere; 6. imo non solum haud esse ad beneficia vocandos indignos, sed ex ipsis dignis seligendos esse digniores, quod saltem est verum qua agatur de beneficiis cum animarum cura;

VI. tandem ad scientiam quod pertingit, ne repetamus quae alibi tradidimus v. g. quoad Episcopos, canonicosque theologum et poenitentiarium, sat esse

ut dicamus: 1. *in genere* eam requiri scientiam, quae muneribus singulorum beneficiorum propriis explendis est necessaria; 2. *in specie* vero (puta ex tabulis foundationis) certum scientiae gradum, ut v. g. lauream in iure canonico, requiri posse.

III. Qua ratione collatio sit facienda, quidve in ea devitandum. — Plura omittentes, quae alibi opportuniorem sedem nacta sunt vel nanciscentur, animadverti heic volumus:

I. esse beneficia conferenda *libere*; *certae personae*; *absolute* et *in perpetuum* seu nulla adiecta conditione aut temporis limitatione; et tandem *publice* imo et *in scriptis*; qua tamen in re notandum: 1. testes et scripturam non requiri de solemnitate sed ad probationem, et hinc eorum defectum haud facere irritam collationem; 2. fallere tamen regulam, si agatur de ea quam peragit R. P. vel eius legatus, ad quam iure Extravagantium (C. I *De elect.*) requiruntur litterae;

II. maxime autem esse praecavendum ne beneficia conferantur vel *simoniace*, qua de re alibi agemus, seu quum in L. III de simonia agemus, vel *cum diminutione*, vel quin praecesserit *vacantia*;

III. de beneficiis sine diminutione conferendis plura constituta haberi sive in Concilio Trid. C. V *De Ref.* Sess. XXV, cuius verba superius retulimus; sive, et praecipue, in Tit. XIII, L. III Decr. Greg. IX, ut patet vel ex eius rubrica: « Ut ecclesiastica beneficia sine diminutione conferantur »;

IV. potissimum vero intelligi deminutum beneficium, quum: 1. Episcopus vel alius collator R. P. inferior nova onera beneficiario imponit, ni forsan, dicunt plures quibus tamen arbitramur, non esse assentiendum, subintret urgentis necessitatis causa et de-

bitus modus servetur; itemque: 2. quando a collatore R. P. inferiori in beneficio conferendo vel indebita pensio imponitur (qua de re inferius agemus), vel aliqua solutio seu praestatio exigitur v. g. ex fructibus beneficii ad certum tempus aut etiam una vice tantum: ubi haud silendum non obstare iuris et praesertim C. Triden. (Sess. XXIV, C. XIV *De Ref.*) dispositiones quominus Episcopus, servatis servandis, v. g. habito consensu patroni, nullo intercedente pacto, ac ex causa necessitatis, ut puta ad solvenda ecclesiae debita, eaque durante, in collatione portionem fructuum reservet;

V. sedulo autem nos distinxisse a R. P. collatores eo inferiores; nam quum R. P. sit supra ius, ut aiunt pragmatici, rectissime poterit iustis de causis vel nova onera adiicere vel etiam praestationes exigere, adeo ut haud sine temeritate affirmaretur v. g. reprobandas esse *annatas* vel *medias annatas*, quas in beneficiorum collatione exigere iamdiu consuevit S. Sedes;

VI. tandem de vacantia, quae beneficii collationem praecedere debet, agi in Tit. VIII, Lib. III Decr. Greg. IX, qui quidem inscribitur: *De concessione praebendae et ecclesiae non vacantis*;

VII. ex iis vero, quae ibi aut iure traduntur aut a schola disputantur, notandum: 1. beneficium intelligi posse *vacans*, vel *de iure* et *de facto*, vel *aut de facto aut de iure* tantum, quatenus illius titulus canonicus atque possessio penes neminem sunt, aut, si sunt, disiunctim sunt, ita ut si non deest qui habet titulum, is possessione caret, vel si non deficit qui habet possessionem, is caret titulo: 2. principium certum in iure esse collationem beneficii, quod de iure et facto vel saltem de iure non vacaverit, esse irritam: 3. *hodie* iure nullius roboris esse habendam

quaecumque beneficiorum non vacantium promissionem, idque verum esse quamvis promissio non a collatore sed a patrono fiat: 4. dixisse tamen nos *hodie*, quia ante Bonifacium VIII (C. II *De conc. eccl. non vac.* in VI) promissio, dummodo indeterminata seu *alicuius* et non *certi* beneficii, rata habebatur.

IV. De variis modis quibus in Curia Romana litterae collationis expediri solent. — Dupli-
catione expediri consueverunt litterae huiusmodi, nempe *in forma gratiosa* atque *in forma commissoria*.

De utraque animadvertere liceat:

I. litteras *in forma gratiosa* frequentius adhiberi quoad beneficia sine animarum cura: *in forma commissoria* quoad alia;

II. per *priores* R. P. ipsum per se beneficium conferre intuitu qualitatatum, quibus clericum apud se commendatum seu ornatum in ipsis litteris (variis adhibitis pro variis casibus formulis) testatur: per *posteriores* e contra, quae etiam dici solent *in forma dignum*, eo quia a verbis: *Dignum arbitramur etc.* exordium in eis fit, R. P. proprie beneficium non conferre, sed alteri (v. g. Ordinario) aut committere aut mandare ut certum clericum in beneficio instituat;

III. magnum inter utrasque esse discrimen, nam v. g. exequutor in primo casu nequit ad examen revocare instituendi merita, dum e contra in altero beneficium ei conferre nequit, nisi opportune instituto examine, eum capacem imo et idoneum repererit.

Quoniam vero de apostolicis collationis litteris est sermo, saltem cursim notari haud displiceat, quinque partibus eas conflari, seu: 1. *prooemio*, quod varium est prout in forma gratiosa aut commissoria litterae

expediuntur; 2. *narratione*, in qua summatim referuntur preces, quae ad beneficium a R. P. impetrandum ei oblatae sunt, et de quibus summopere cavendum ne obreptionis aut subreptionis vitio inficiantur; 3. *dispositione*, quae nihil aliud est quam ipsa beneficii collatio, de qua animadversum volumus sedulo attendendas esse formulas, quibus concessio concipitur (v. g. an modum aliquem forsan contineat) eo magis quia R. P., quum sit supra ius, ad certam constantemque conferendi rationem adhibendam minime tenetur; 4. *derogationibus*, seu clausulis quibus in tuto ponitur facta collatio, vim adimendo, qua opus, adversantibus iuris sive generalis sive specialis dispositionibus; et tandem 5. *designatione exequutorum* (qua de re iam diximus) necnon *datae adpositione* (ut dicunt) seu adscriptione tum diei, tum mensis, tum anni.

V. Beneficia quando sint conferenda, quidve dum ea vacant sit servandum. — Beneficia, quippe ad sacra munia exercenda constituta, diu vacare neque ratio neque ius permittunt; secus enim si fieret, divini cultus et saepissime salutis animarum detrimentum impenderet.

Plura autem paucis perstringentes dicimus:

I. tempus, iure concessum, ignorantibus non decurrere et hinc supputandum ab habita notitia certa vacationis;

II. quoad beneficia maiora tempus utile esse trimestre, quoad alia esse semestre, ac tandem quoad beneficia iuris patronatus quatuor menses concedi patrono laico ad praesentationem peragendam, sex vero tum ecclesiastico tum mixto;

III. neglecta vero opportuno tempore electione etc. devolvi eius ius ad superiorem (seu ad eum qui im-

mediate praeest ac beneficia ordinarie confert) die interpellante pro homine ut aiunt pragmatici, ita ut neque fiat locus morae purgationi, ac postea facta provisio irrita sit dicenda, ni superior saltem tacite eam adprobaverit;

IV. quo autem tempore beneficium vacat, nihil in eo esse innovandum, ut adparet ex Tit. IX, L. III Decr. Greg. IX, qui inscribitur: *Ne sede vacante aliquid innovetur*: ubi notes oportet: 1. rubricam esse quidem conceptam de sede seu sede episcopali, at latius patere eius sensum quam verba, et hinc beneficia etiam minora complecti: 2. innovationem merito fuisse interdictam, quum beneficium tunc censeatur carere suo defensore: 3. tamen non omnem innovationem esse censendam prohibitam, sed eam qua ecclesiae conditio deterior reddi potest: 4. urgente vero necessitate, v. g. iudicii proseguendi, dandum esse ecclesiae defensorem.

VI. **Utrum uni plura beneficia conferri possint.** — Hac in quaestione adnotamus:

I. olim plurium beneficiorum uni eidemque personae collationem spectatam fuisse velut rem fere non absonam, adeo ut nonnisi rarissimae exceptionis admodum admissa ea interdum fuerit;

II. et illud merito prorsus, nam quum beneficii collatio strictissimo nexu cum ordinum susceptione devinceretur, quamadmodum pluribus ecclesiis inseruire nemini permittebatur facultas, ita nec plura detinendi beneficia, prout tum extabant, ulli fiebat licentia;

III. at serius, immutata disciplina quoad ordinationis titulum, institutisque etiam pluribus beneficiis clericis honeste sustentandis imparibus, innovatam quoque fuisse disciplinam de beneficiorum singulari-

tate, quamvis in historicae veritatis obsequium fateri debeamus beneficiorum pluralitatem, saltem ut plurimum, semper uti odiosam habitam fuisse non tantum quia a vetustissimis moribus alienam, sed, et quia plerumque, quippe avaritia et ambitione obstetricantibus exorta, exitum malum tantisque dignum natalibus ea habuit;

IV. hodie vero, maxime post Conc. Lat. III et IV, necnon Conc. Trid., cuius verba alibi retulimus, hoc ius vigere ut, firma manente antiqua regula iuxta quam unum uni est conferendum beneficium, velut exceptionis admodum aliud permittatur fieri quoad beneficia quae compatible dicuntur;

V. compatible vero beneficia ea censi, quae non sunt neque *residentialia*, seu ea quae residentiam in beneficii loco exigant; neque *uniformia sub eodem tecto*, prout nostri aiunt, seu eiusmodi quae adnexa habeant munia eodem tempore eademque in ecclesia exercenda; et tandem neque *sufficientia*, seu talia quae beneficiarii congruae sustentationi sufficient;

VI. hanc tamen indulgentiam, qua permittitur ut plura beneficia uni eidemque clerico interdum tribuantur, nunquam, excepto dispensationis casu rationabili de causa a R. P. obtinendae, eo posse protrahi, ut tria beneficia uni conferantur;

VII. de varia vero, quae variis temporibus viguit, et etiam nunc viget, disciplina casu contingente ut plura incompatible beneficia uni eidemque personae conferantur, nos alibi esse dicturos, seu quando dicemus de beneficiorum vacatione.

VII. De possessione beneficii capienda: ubi et de regulis annalis et triennalis possessionis.

— Quemadmodum in contractibus, praeter titulum, requiritur traditio ad plenum undique ius in rem

assequendum, ita et in beneficiis, praeter collationem, necessaria est *in possessionem missio*, quae etiam *institutio realis* vel *investitura* dicitur.

In beneficii possessionem arbitrio privato ingredi districte vetant canones, idque iure merito ut palam est. Superiorem propterea ea in re auctoritatem suam interponere ius est; is vero, ut plurimum, clericum aliquem singulis vicibus deputare solet, qui, servatis locorum consuetudinibus, eum cui titulus fuit collatus eiusve procuratorem in beneficii possessionem velut manuducit.

Plures sunt autem possessionis rite traditae susceptaeque effectus; quos inter memoratos hos volumus, seu:

I. a possessionis momento vacare beneficium incompatible, quod forsitan a possessore detinebatur, qua tamen de re aliter agemus; itemque censi plene acquisitum ius ad fructus percipiendos, necnon ad iurisdictionem exercendam, quidquid, ad hanc quod attinet, sit de quaestione, num antea v. g. per collationem ea acquiratur;

II. immissum in possessionem possessori civili equiparari, et hinc ex quasi – possessione beneficii ea commoda illum capere, qua tamen fert rei indoles, quae possessioni civili ius tribuit;

III. ex reg. XXXV Canc. Apost. si quis impetrare velit beneficium, quod per annum pacifice possessum fuerit, tenetur, et ita quidem ut secus impetratio sit nulla: 1. exprimere nomen gradumque possessoris necnon possessionis tempus: 2. infra sex menses vero possessorem in ius vocare, atque ex tunc causam intra annum absolvere;

IV. ex reg. autem XXXVI si possessio (pacifica tamen) per triennium continuum ac plenum perse-

veraverit, atque ingressus in beneficium non fuerit (quod saltem verum est plerumque) simoniae vitio infectus, aequiparari eam praescriptioni quadragenariae, et hinc possessorem ipsum ab omni molestia immunem reddere (1).

CAPITULUM II.

De institutionibus; ubi prius de iure patronatus.

Institutionis nomen non semper eadem significatione usurpatur. Interdum enim quemcumque modum quo beneficia canonice adipiscimur indicat; quem ad sensum intelligenda est Reg. I iuris in VI: « Beneficium ecclesiasticum non potest licite sine institutione canonica obtineri ». Interdum vero, imo frequentius, denotat eum peculiarem modum quo beneficia patronata conceduntur et obtinentur. Iamvero de institutione ita sumpta nunc nobis agendum est; quod praestabimus postquam breviter de ipso patronatus iure dixerimus.

I.

De iure patronatus.

I. Notio et indoles. — Rectissime definitur ius patronatus: ius quoddam singulare certis in praero-

(1) Occasione arrepta advertimus: — I. S. O. interrogatum a quibusdam Italiae Episcopis, utrum licite exhibere possent potestati civili litteras apostol. suae promotionis ad obtinendum *Regiam Erequatur*, die 29 nov. 1876 respondisse:.... *omnibus mature perpensis, attentis peculiaribus rerum adiunctis*.... TOLERARI POSSE: — II. ex praxi Datariae Apostolicae hodie in Italia ob arrogatam sibi a potestate civili perceptionem fructuum beneficiorum vacantium, receptum esse ut, quousque obtentum haud fuerit *R. Erequatur*, perseverari possit etiam post adeptam possessionem novi beneficii incompatibilis in possessione prioris.

gativis consistens, cuique certa quoque officia cohaerent, benigne constitutum favore eorum qui ecclesias seu beneficia fundarunt, aedificarunt, dotarunt, vel etiam personarum quae ab illis causam habent. Quibus ex verbis eruitur:

I. patronatus ius repetendum esse ex ecclesiae grato animo et liberalitate, minime vero ex iustitia;

II. patronatum, quamvis sit ius spirituale aut saltem mixtum (adeo ut illius incapaces sint, qui extra communionem christianam vagantur) non esse tamen participationem iurisdictionis ecclesiasticae, quum nullum importet ius sive regendi sive administrandi;

III. utpote tamen rem facti, et quidem eiusmodi quae ecclesiasticae libertatis immutationem quamdam continet, non esse *praesumendum* sed *probandum*, imo et *stricte accipiendum*;

IV. merito hinc Patres Trid. (Sess. XXV, C. IX *De Ref.*) hoc solemniter praefatos: «Sicut legitima «patronatum iura tollere, piasque fidelium voluntates in eorum institutione violare, aequum non est, «sic etiam, ut hoc colore beneficia ecclesiastica in «servitutem, quod a multis impudenter fit, redigantur, non est permittendum», plurima circa patronatus acquisitionem et probationem etc. constituisse; ex quibus omnibus peculiari mentione dignum est vetitum, ne quacumque auctoritate (etiam apostolica, quod tamen recte intelligendum est) beneficia libera uniantur beneficiis iuris patronatus, etiam laicorum, ita ut fiant unius cum eis naturae, et ipsa quoque patronatui subiiciantur.

II. **Divisio.** — Plures sunt iuris patronatus species.

Et in primis aliud est *personale* et aliud *reale*, prouti vel personae vel officio seu dignitati cohaeret.

Subsequitur altera partitio in *ecclesiasticum*, *lai-*

cale et *mixtum*. Huius distinctionis, quae quidem quotidianum usum habet, ratio repetenda ex titulo quo ius patronatus innititur ac obtinetur; si enim ecclesiasticus ille sit, *ecclesiasticum* quoque censebitur ius patronatus, si secus, *laicale*. Iuris patronatus autem sive ecclesiastici sive laicalis enucleata natura, facile est cernere quodnam sit *mixtum*. Est illud quippe quod de utroque participat, habetque sibi proprium ut legibus utrumque moderantibus subsit, ita tamen ut in dubio praelatio sit danda favorabilioribus. Hinc, quum laicalis patronatus effugiat v. g. reservationes et affectiones, illis quoque eximitur mixtus.

Tertia iurispatronatus distinctio est in *haereditarium*, *familiare* et *gentilitium*, prout fundator illud aut haeredibus (vel suis vel alienis) reservavit, aut potius familiae vel genti. De hac patronatus specie vix advertere iuvat locum habere non posse in patronatu ecclesiastico; in dubio vero utrum sit haereditarius, vel familiaris, vel gentilitius esse praesumendum haereditarium.

Tandem ultima distinctio est in *activum* et *passivum*. Activum illud est quod hucusque descripsimus; passivum vero non est aliud quam ius certis personis competens, ut hae ad certa beneficia vocentur, quae beneficia adpellantur propterea patrimonialia non secus ac verum sit de beneficiis, quae ita sunt instituta, ut v. g. nonnisi clerici ex certo oppido ad ea sint vocandi.

III. Quomodo acquiratur. — Praemittimus nulloatenus opus esse, saltem iuxta sententiam quam omnino sequimur, ut patronatus ius v. g. ab ecclesiae fundatore expresse reservetur, agitur quippe de re a iure concessa. Hisce positis monemus:

I. modos acquirendi patronatum nunc esse plures;

ex eis vero alios esse *originarios* et quidem *ordinarios* vel *extraordinarios*, et alios *derivativos*, prout patronatus primitus acquisitus, vel, quum iam existat, in alium patronum transit;

II. dixisse tamen *nunc*, nam non semper hac in re fuit constans disciplina;

III. iuxta hodiernos mores modos originarios ordinarios esse: 1. *foundationem*, seu gratuitam concessionem areae ad ecclesiam aedificandam; 2. *aedificationem* seu constructionem ipsius ecclesiae per se vel per alios; 3. *dotationem* seu adsignationem reddituum sufficientium ad ecclesiam ordinandam ac eius ministros alendos; ubi notandum olim tres hos titulos coniunctim fuisse necesarios seu in una eademque persona, nunc vero disiunctim prodesse;

IV. modos originarios extraordinarios esse tum *privilegium*, quod nunc post C. Trid. (Sess. XXV, C. IX *De Ref.*) solus R. P. concedere valet, tum *praescriptionem* contra ecclesiam liberam, qua de re plura item (*l. c.*) constituerunt Patr. Trid.;

V. tandem modos *derivatos* esse plures, et potissimum: 1. rei, cui patronatus inhaeret, *donationem* imo et *renditionem*, dum ne tamen ius spirituale pretio aestimetur; 2. *successionem haereditariam*, et quidem si ex testamento haec sit, ministerio *hominis*; secus, seu si ab intestato, ministerio *legis*.

IV. **Patronorum iura et officia.** — De oncribus sat erit admonuisse potissimum eos teneri ad ecclesiam, altare etc. sarta tectaque servanda, ita ut, qua muneri deficiant, servatis servandis privari queant iure suo. Ad iura vero quod attinet, dicimus:

I. antiquis temporibus intra angustos limites ea fuisse constricta, quum v. g. eis fere non aliud permetteretur, quam ut ecclesiis a se aedificatis nomen

suum seu familiae adscriberent, itemque ut in eis sepulchrum sibi conderent;

II. verum serius valde nimis ampliata fuisse huiusmodi iura, adeo ut de eis coercendis cautum fuerit;

III. nunc tandem plus minus haec privilegia patronos manere, nempe: 1. iura honorifica ut v. g. sedis, precum et thuris; 2. quamdam latam quasi-tutelam ecclesiae patronatae; 3. ius ad alimenta ex eiusdem redditibus superfluis, qua patronus ex dotatione ad inopiam vergat; 4. ius tandem, et quidem potissimum, praesentandi idoneam personam in beneficio instituendam;

IV. in iure praesentandi aestimando has potissimum normas esse prae oculis habendas, seu: 1. perbelle fieri posse ut patronus aliis iuribus, seu honorificis, polleat et e contra iure praesentandi careat; 2. patronum sive laicum sive ecclesiasticum posse plures praesentare, at, dum illi facta praesentatione facultas fit variandi, ut dicunt, seu consilium mutandi alium praesentando, huic denegatur; 3. patronum laicum omnino teneri (ut nobis certum videtur) ad praesentandum digniorem, qua sermo sit de beneficiis cum cura animarum, at iterum discrimen esse inter eum et patronum ecclesiasticum, quum ab illo praesentatus, dummodo idoneus, *necessarius* sit instituendus, secus ac verum sit de praesentato a patrone ecclesiastico, quippe qui digniorem eligere tenetur; 4. tandem patronum laicum, etsi praesentaverit indignum, iure suo non cadere alium (haud elapso quadrimestri) praesentandi, dum e contra pro ea vice omne ius amittit patronus ecclesiasticus.

V. **Iurispatronatus amissio.** — Pluribus modis fieri potest ut amittatur ius patronatus; qui tamen omnes reduci possunt: 1. ad *factum* patroni, vel *ho-*

nestum, ut ecce renunciationem favore ecclesiae, venditionem fundi etc., vel *inhonestum*, ut v. g. crimen haereseos etc.; necnon: 2. ad *casum* accidentalem, ut exempli causa quum perit beneficii dos, vel extinguitur familia, vel desinit conditio sub qua fuerat constitutum etc.

II.

De institutione tum tituli collativa tum auctorizabili.

I. **Monitum.** — Quia semper, quum de beneficiis agitur, saltem institutioni tituli collativae fit locus, at interdum tantum institutioni auctorizabili, de utraque separatim dicemus.

II. **De institutione collativa.** — De hac institutione, quae recte definitur, vacantis beneficii concessio a legitimo superiore alicui facta praevia patroni praesentatione, animadvertimus:

I. eam, ut per se evidentissimum est, a laicis nulloatenus fieri posse;

II. eius peragenda ius esse penes Episcopum (eiusve vicarium generalem, imo et vicarium capitularem sede vacante) quamvis nihil obsit quominus spectet ad alium speciali titulo v. g. privilegii vel foundationis; ubi tamen notandum foundationem esse debere Conc. Trid. antiquiorem, quum constitutum fuerit in Sess. XIV, C. XII *De Ref.* ut in novis foundationibus instituendi ius non reservetur in favore Episcopi loci;

III. ad eam non esse procedendum, nisi instituendi: « fuerint prius a locorum Ordinariis examinati et idonei reperti, praesentatis tamen vel electis seu nominatis ab universitatibus seu collegiis generalium « studiorum exceptis », ut decrevit C. Trid. Sess. VII,

C. XIII *De Ref.*; atque nonnisi citatis per edictum generale ad ecclesiae valvas adfigendum *omnibus interesse habentibus*, ut dicunt;

IV. diu non esse eam differendam, et si secus fiat patere aditum ad superiorem, qui congruum tempus assignet, quo frustra elapso, ipse institutionem concedet.

III. **De institutione auctorizabili.** — De hac sat erit advertere:

I. proprie eam esse, qua clerico, qui ad beneficium curatum promovetur (sive patronatum hoc fuerit sive non, parum refert) animarum cura committitur;

II. saepissime hanc institutionem una simul cum tituli collatione per eundem actum fieri, interdum vero per actus distinctos;

III. exclusivo iure eam pertinere ad Episcopos (atque vicarium capitularem, non tamen generalem ni de consensu Episcopi) necnon ad praelatos vere *Nullius*, idque verum esse quamvis forsitan institutio collativa ad alium v. g. praelatum spectet;

IV. ad alios vero clericos nonnisi ex privilegio apostolico eius peragendae ius pertinere posse;

V. ipsi tamen semper praemittendum esse examen, prouti constituit C. Trid. Sess. VII, C. XIII et Sessione XXV, C. XVIII *De Ref.*

§ IV.

De beneficiariorum iuribus et obligationibus.

I. **Monitum.** — Vix praemonere est opus nos heic non omnia et singula quorumlibet beneficiariorum iura et officia persequi velle, sed tantummodo aliqua ex eis summis labiis delibare, idque tum quia rerum

angustiae nos premunt, tum quia nonnulla hac in quaestione, v. g. de residentia, alibi diximus vel dicemus.

II. **Iura.** — Quum beneficium sit ius percipiendi fructus sacri ministerii intuitu, liquet in duplicem censum esse referenda beneficiariorum iura, seu in temporalia et in spiritualia.

De iuribus temporalibus advertimus solum, beneficarium quoad beneficii bona in ea conditione constitui, ut usufructuario comparetur, quamvis *iuxta modum tantum*, quum v. g. beneficii redditibus non nisi ad congruam sustentationem uti ei fas sit.

De spiritualibus vero sat erit dixisse, in eis aestimandis prae oculis habendas esse tum iuris communis praescriptiones, tum singulorum beneficiorum naturam, tum peculiare leges quas forsitan beneficii fundator edixerit.

III. **Officia.** — Quod de beneficiariorum iuribus diximus, idem de ipsorum officiis repetimus, seu in duplicem classem referri ea posse, videlicet spirituum et temporalium.

Inter spiritualia alia communia sunt omnibus beneficiariis absque delectu, alia vero singulis sunt propria. Ad priora reducitur altaris ministerium aut saltem horarum canonicarum persolvendarum onus. Aliorum vero aestimatio ex pluribus causarum figuris dimetitur, ut propalam est.

Inter temporalia vero gravissimum est beneficiariorum munus, tum ut beneficii dotem sartam tectamque servant, eamque ab hominum elementorumque iniuriis tueantur, tum ut beneficii fructus ac redditus fideliter administrent. Quapropter nemo non videt gravi reprehensione dignos esse v. g. beneficiarios illos, qui temporalia beneficii bona aut penitus ne-

gligunt, aut fortasse ita curant ut ex eis sanguinem eliciant, grave damnum ecclesiae per iniuriam inferentes.

§ V.

De beneficiorum vacatione.

Pluribus ex causis fieri potest ut vacent beneficia. Quia vero singulas aut *necessarias* aut *voluntarias* esse oportet, prout *coacte* vel *sponde* beneficiarius iure suo excidit, de utrisque summis capitibus dicemus.

CAPITULUM I.

De vacatione necessaria.

I. Monitum. — Huc reducitur, praeter eam quae obitus causa locum habet, vacatio quae, *iure statuente*, contingit ex facto vel licito vel illicito beneficiarii. Singulas species persequi operae pretium est.

II. De vacatione mortis causa; ubi obiter nonnulla indicantur de reservationibus beneficiorum causa mortis. — Hoc vacationum genus vel memorare vix non otiosum videtur, quum notissimum sit mortem omnia solvere.

Illud tamen commemoravimus, ut, exinde occasione arrepta, adnotaremus:

I. mortem civilem vacationem saltem ipso iure non importare, verum eo in casu variis modis esse rei occurrendum, et hinc v. g. si contingat ut clericus ad perpetuum carcerem condemnatur, per iudicis sententiam erit beneficio privandus;

II. mortis naturalis adiuncta plurimum esse attendenda, quum de beneficiorum collatione est sermo:

nam v. g. plures reservationes, quae in reg. Canc. Apost. continentur, exinde statum modumque capiunt, prout verum est: 1. de reg. VI, quae reservat beneficia curialium in itinere decedentium, dum Curia transfertur; itemque: 2. de regula XIX qua statuitur, ut resignatio beneficii nullius roboris evadat, si resignans morte naturali decedat intra XX dies completos a die dati ad resignationem consensus, et proinde ut eo in casu beneficium tamquam per obitum vacare censeatur; et tandem: 3. de reg. IX (quae attamen et vacationes quoque citra obitus causam attingere solet), qua decernitur ut beneficia fere omnia et singula vacantia mensibus ianuario, februario, aprili, maio, iulio, augusto, octobri et novembri ut reservata habeantur R. P.: qui tamen concedere solet Episcopis in suis dioecesibus vere residentibus *alternatim* collationis privilegium, vi cuius alternis mensibus fit collatio tum a Papa tum ab Episcopo.

III. De vacatione ob factum illicitum beneficiarii. — Hac in re animadverti volumus pluribus ex capitibus vacare posse beneficium, seu:

I. per susceptionem alterius status incompatibilis, ut v. g. per professionem regularem solemnem quoad clericos *omnes*, et per habitus clericalis dimissionem praecipueque ob susceptam militiam vel initas nuptias quoad *minores*;

II. per adsequutionem alterius beneficii incompatibilis; qua in quaestione notandum variam fuisse pro variis temporibus hac in re disciplinam, adeo ut: 1. ex dispositione Alex. III, ante C. Later. III, clerico possidenti duo beneficia incompatibilia daretur optio inter utrumque eligendi: 2. ex eodem Alexand. III, in C. Lat. III, si clerico, qui iam beneficio erat provisus, aliud incompatible concessum fuisset, haec collatio

nullius esset roboris; idque in vim noti principii iuris: *quod contra leges fit, in irritum fit*: 3. hodie vero vigeat ius quod descripsimus, seu ius vi cuius, per adsequutionem novi beneficii cum priori incompatibilis, hoc censetur ipso facto vacare; de quo iure adversum volumus: *a*) inductum ipsum primitus fuisse ab Innocentio III in Conc. Lat. IV, quoad dignitates, personatus et ecclesias parochiales, ut liquet ex C. XXVIII *De praebendis*: *b*) ampliatum postea fuisse a Bonifacio VIII v. g. quoad prioratus et ecclesias regulares curam animarum adnexam habentes: *c*) tandem fuisse extensum a Conc. Trid. (Sess. VII, C. II et IV *De Ref.*) ad omnia beneficia in genere, dummodo prius esset sufficiens: *d*) merito autem ab Innocentio III substitutum fuisse hoc ius dispositioni alexandrinae, quippe quae viam clericis obstruebat ad potiora beneficia, et hinc etiam ad praestantiora officia, in ecclesia Dei obtinenda.

III. De vacatione ob factum illicitum beneficiarii. — Plura breviter absolventes constituimus:

I. duplex illicitorum factorum genus heic spectari posse, seu si beneficiarius: 1. vel culpabiliter illi conditioni deficiat, quae beneficii collationi, sic iure statuente, velut tacite inest; vel: 2. aliquod crimen admittat, quod lex beneficii privatione mulctat:

II. primo ex capite v. g. iure suo cadere parochum, qui intra annum a capta possessione presbyteratum ex culpa haud suscepit:

III. dixisse nos tamen *ex culpa*; nam secus eum excusat Reg. XLI iuris in VI: « Imputari non debet ei, « per quem non stat, si non faciat, quod per eum « fuerat faciendum »:

IV. ad privationem vero *poenae causa* quod spectat, sedulo esse distinguendum inter casum et casum,

quum fieri possit ut beneficio quis spoliatur v. g. vel eo quia degradationi aut depositioni subiicitur, vel eo quod, citra utramque hanc causam, merae privationis poena aut ipso facto aut iudicis ministerio plectitur:

V. singulorum vero criminum recensione in L. III, ubi de poenis agitur, amandata, heic saltem operae pretium esse advertere: 1. neminem esse beneficio privandum ni ob causam gravem, de qua in iure expresse vel saltem tacite caveatur, et quidem servato iuris ordine: 2. consulto tamen generali locutione *causam gravem* nos indigitasse; etenim, quamvis, ut plurimum, haec gravis causa ex delicto sit aestimanda, interdum potest esse quod citra criminis casum quis beneficio sit spoliandus seu ab eo removendus, ut v. g. si mala plebs pastorem odio haberet, vel si huius praesentia gregi gravi scandalo esset et nihilosecius sponte officio cedere nollet, bonum enim animarum supremam legem esse omnia iura conclamant: 3. ordinem iuris varium esse pro beneficiorum qualitate; prout cernere est v. g. in Episcopis, quorum causae criminales *maiores* uni R. P. reservantur, qui vario modo pro causarum natura et adiunctorum varietate contra eos procedere solet: 4. longe expeditiorem rem esse, quando de beneficiorum manualium privatione agitur, quum necessitas non urgeat iuris ordinem servandi, causa vero canonica proprie non requiratur, nam secus non haberetur beneficium *ad nutum*; quod tamen non impedit quominus interdum, v. g. si ex odio remotio facta fuerit, ad superiorem restitutionis obtinendae gratia pateat refugium.

CAPITULUM II.

De vacatione voluntaria.

I. **Monitum.** — Huc spectat potissimum renunciatio eique accedit permutatio, de quibus propterea dicemus, missa facientes, utpote iam nota, quae attinent ad Episcoporum renunciationem et translationem.

II. **De renunciatione.** — Est renunciatio beneficii spontanea dimissio quae, legitima de causa facta, a superiore acceptatur.

Duplici modo fieri potest ut beneficio cedatur, seu *expresse* vel *facite*, prout verbis aut scriptis voluntatem nostram clare pandimus, aut saltem tale factum ponimus, quo attento, merito colligitur id nos voluisse. Tamen, quocumque modo beneficio nuncius detur, necesse est:

I. ut res procedat ex animo, nam renunciatio si extorta per vim *nulla*, si per metum *rescindibilis* erit:

II. ut fiat ab eo, qui iure *in re* et non mere *ad rem* quoad beneficium polleat: -

III. ut rationabilis causa renunciationem ipsam probabilem faciat, ut v. g. scientiae defectus:

IV. ut lex non obsistat, prout verum esset, ita statuente C. Trid. Sess. XXI, C. II *De Ref.*, de beneficio ad cuius titulum quis ordines recepit, nisi aliunde praesto sint ei sustentationis media atque in renunciatione dicta qualitas exprimatur:

V. ut a legitimo superiore renunciatio acceptetur; ubi notandum nomine legitimi superioris heic, exclusis, ut par est, laicis quibuscumque, intelligi cum qui potest simul et beneficia conferre et beneficiis clericos privare:

VI. ut in ea peragenda conditiones non adponantur iure prohibitae, quales essent v. g. conditiones de aliqua re temporali danda etc.: ubi advertendum renunciationem factam sub clausula, quam pragmatici dicunt: ita et non aliter, seu sub conditione ut beneficium cedat in favorem personae a renunciante determinatae, non posse admitti, ni R. P. probante:

VII. tandem ut, renunciatione peracta, ea servantur quae ius constituit, v. g. ut fiant publicationes, de quibus cavet const. *Humano vix iudicio* a Gregorio XIII edita (quod et valet quoad permutationes) atque ut beneficium resignatum non conferatur consanguineis, vel affinibus, vel familiaribus sive resignantis sive Ordinarii qui renunciationem admisit: ubi tamen non silendum ex citata const. gregoriana beneficia huiusmodi (quod et in permutatis verum est) reservationi pontificiae ratione mensium hoc ex facto haud subiacere.

III. **De permutatione.** — Beneficia tum dicuntur permutari quando ita a duobus resignantur, ut alter alterius beneficium obtineat.

De permutatione vero haec animadverti volumus: 1. in quibuscumque beneficiis eam locum habere posse, dum tamen ius non obstat, ut verum est v. g. de beneficiis litigiosis, vel de reservatis R. P., vel de electivis et patronatis nisi consensum praestent electores vel patroni: 2. in ea peragenda nullatenus esse attendendam beneficiorum inaequalitatem, et eo minus posse hanc pecunia compensari: 3. ut ea sit legitima requiri superiorum auctoritatem, qui tamen consentire nequeunt, saltem si agatur de inferioribus R. P., ni gravis subsit causa, seu nisi ecclesiae necessitas aut utilitas, licet indirecta, id suadeat: 4. aliquas permutationes propter simoniae periculum iure repro-

bari, ut en ea quae dicitur triangularis, quaeque obtinet, quum v. g. Primus renunciat in favorem Secundi, Secundus in favorem Tertii, et Tertius in favorem Primi.

ART. II.

De beneficiis in specie.

Quia de singulis beneficiorum speciebus loqui nobis haud licet, saltem ad nonnullas ex potioribus sermonem coarctabimus, et hinc breviter agemus: 1. *de beneficiis in ecclesiis cathedralibus et collegiatis*: 2. *de beneficiis parochialibus et regularibus*.

§ I.

De beneficiis in ecclesiis cathedralibus et collegiatis.

I. Ecclesiarum cathedralium et collegiatarum notio et species. — Eis, quae alibi de ecclesiarum natura et speciebus disputavimus, addere praestat:

I. ecclesiae cathedralis nomine proprie eam intelligi quae duplici honore condecoratur, seu honore *primario* cathedrae episcopalis, *secundario* vero capituli (ea de causa *cathedralis* adpellati) seu clericorum coetus, cuius proprium est certas partes habere in dioeceseos regimine sede sive plena sive vacante:

II. e contra collegiatam dici eam ecclesiam, in qua capitulum quidem adest, at eiusmodi quod *cathedralitatis*, ut aiunt, iuribus et praerogativis minime co-honestetur:

III. ecclesias vero sive cathedrales sive collegiatas multifariam dispertiri, adeo ut illae sint vel *simpli-*

citer cathedrales, vel *metropolitanæ*, vel *primatiales*, vel *patriarchales*, prout simplex Episcopus vel Archiepiscopus vel Primas vel Patriarcha eis praeest; hae vero aliae sint *insignes* et aliae *non insignes*, pro varia excellentia qua fulgent, quaque in aestimanda plurimum conceditur iudicis arbitrio:

IV. ecclesiarum autem tum cathedralium tum collegiatarum erigendarum potestatem penes unum R. P. consistere:

V. tandem ecclesias sive cathedrales sive collegiatas dignitatis ampla praerogativa pollere, caeterasque dioeceseos ecclesias praestantia vincere.

II. Canonorum et capitulorum origo et evolutio. — Plura quum alibi de capituli generica notione, et praesertim de capituli cathedralis, quata talis, natura et fatis, necnon de pluribus dignitatibus et officiis quae in eis obtinere iamdiu consueverunt, ut v. g. de archidiaconis etc., iam egerimus, heic pauca tantum delibabimus. Dicimus ergo:

I. canonorum nomen, quidquid alii sint opinati, verius repetendum videri ex eo quod in singularum ecclesiarum *canone*, seu catalogo, ii clerici essent adscripti:

II. canonorum vero coetus *capitula* fuisse adpelatos ea de causa, ut arbitramur, quod *capitatim*, seu per capita, in negociis gerendis suffragia sua ferrent:

III. quo tempore tamen huiusmodi clericorum coetus formam capituli (prout nunc capitulum communiter intelligitur, seu quod sit collegium clericorum, quorum proprium est divina officia exsolvere etc.) induere coeperint non liquere, variis varia opinantibus:

IV. nobis tamen verius videri capitulorum hodiernorum originem pluribus causis essetribuendam, idest

multiformi evolutioni antiqui presbyterii seu senatus episcopalis, qui lapsu temporum ob melius determinata tum quaedam eius iura, tum quasdam illius prae-rogativas, necnon ob impositam eis certam normam divinarum laudum persolvendarum, veri et proprie dicti capituli naturam induit, quam constanter postea retinuit, et ad quam capitula collegiata velut ad cathedralia aemulanda constituta quoque sunt:

V. temporum autem lapsu ultiores nonnullas innovationes in capitulis inductas fuisse, adeo ut hodie alia v. g. sint pleno iure Ordinariis subiecta, alia e contra aliqua ratione ab illis exempta etc.: ubi haud silendum Episcopos inter et capitula potissimum cathedralia variis temporibus acres exarsisse controversias; idque sive ratione exemptionum, sive ratione usurpatorum hinc indeque mutuorum iurium etc.:

VI. ex variis vero capitulorum speciebus peculiarrem mentionem mereri ea, quae *canonicorum regularium* dicta sunt, quae scilicet olim pluribus in locis obtinuerunt, quum disciplina invaluisset, ut canonici plurimum cathedralium, ut alias diximus, vota monastica nuncuparent; quod tamen non obstabat quominus Episcopus, licet ipse non religiosus, omnimodam iurisdictionem in eos haberet, iis exceptis quae regularia instituta attingerent.

III. De dignitatibus, personatibus, officiis, simplicibus canonicis ac beneficiatis in ecclesiis cathedralibus et collegiatis.— Plurima paucis complexi monemus:

I. dignitatem, personatum, officium ac simplicem canonicatum, esto in eo convenient quod sint beneficia, plurimum tamen inter se differre, quum *dignitas* adnexam habeat praecedentiam cum iurisdictione (ut olim archidiaconatus); *personatus* excellentiam

quamdam ac praecedentiam importet sed absque iurisdictione (ut v. g. saltem alicubi decanatus); *officium* adiunctum habeat aliquid speciale citra tamen iurisdictionem aut praecellentiam, puta rerum capitularium administrationem (ut v. g. munus custodis); et tandem *simplex canonicatus* nihil praedictorum supponat:

II. quamvis de iure dignitates adnexam habeant iurisdictionem, hodie, saltem pluribus in locis, hac eas carere, et nihilosecius iure consuetudinario ut dignitates haberi; adeo ut recta sit conclusio iuxta hodiernam disciplinam dignitates esse titulos beneficiales, quibus de facto adnexa est iurdictio, vel quibus aut iurdictio inhaereret si primevae indoli restituerentur, aut saltem ex locorum statutis dignitas effingitur inesse:

III. dignitatum illud esse proprium ut, nisi constet canonicalem praebendam cum canonicalibus iuribus eis esse adiunctam, vel nisi statuta aut consuetudo aliter statuunt (prout in italicis regionibus fieri consuevit) proprie non censeantur esse de capitulo:

IV. item inter capitulares haud esse accensendos nec simplices beneficiarios nec capellanos nec portionarios, ni forsan aliud constituent v. g. singularem ecclesiarum statuta:

V. capituli vero sive cathedralis sive collegiati legitima existentia supposita, ad quaesitum, utrum Episcopus queat auctoritate sua novas dignitates vel canonicatus instituere, respondendum esse: 1. certe id non posse qua capitulum iuste dissentiat: 2. capitulo vero consentiente non solum novos canonicatus instituere posse, sed et novas dignitates dummodo sint ex iis quae in communi usu sunt:

VI. quod si quaeratur ulterius ad quemnam spe-

ctet canonicatum ecclesiae cathedralis collatio, hanc dandam esse responsionem: 1. hodie, quidquid olim disputatum fuerit, pertinere, regulariter saltem, simultanee ad Episcopum et capitulum: 2. iure autem particulari fieri posse ut vel ad solum Episcopum vel ad unum capitulum spectet:

VII. ex eo autem quod diximus posse ad capitulum vel *simultaneae* vel *exclusivae* collationis ius pertinere, minime infirmari theoriam quam superius propugnāvimus, quod scilicet ius beneficia conferendi pertineat ad iurisdictionem episcopalem:

VIII. et reapse, undecumque ius simultaneae collationis effluerit, seu vel ex eo quod olim, quum communibus et indivisis fructibus sustentarentur Episcopus et canonici, aequitati congruum visum fuit quod nonnisi tum Episcopo tum capitulo consentientibus quispiam reciperetur in fratrem, vel ex eo quia olim fere omnia negotia expediebantur simul ab Episc. tamquam capite et a canonicis ut membris, neminem tamen ignorare vi legis vel consuetudinis vel privilegii posse alios clericos, praeter Episcopum, potestate huiusmodi donari:

IX. in dignitatibus ac canonicatibus conferendis sedulo attendenda esse, quae constituit C. Trid. Sess. XXIV, C. XII *De Ref.*; ibi enim sapientissimi Patres postquam praefati sunt: « Cum dignitates in
« ecclesiis praesertim cathedralibus, ad conservandam
« augendamque ecclesiasticam disciplinam fuerint
« institutae, ut qui eas obtinerent, pietate praecelle-
« rent, aliisque exemplo essent, atque Episcopos opere
« et officio iuvarent, merito qui ad eas vocantur,
« tales esse debent, qui suo muneri respondere pos-
« sint »; plura edixerunt quoad promovendorum aetatem, scientiam etc. hoc insuper addentes: « Hortat-

« tur etiam Sancta Synodus, ut in provinciis, ubi id
« commodè fieri potest, dignitates omnes, et saltem
« dimidia pars canonicatum, in cathedralibus eccle-
« siis et collegiatis insignibus conferantur tantum
« Magistris vel Doctoribus aut etiam Licentiatis in
« theologia vel iure canonico » :

X. tandem, quia de collatione canonicatum est sermo, notatu hoc esse dignum pluribus in locis vigere *ius optionis*, vi cuius antiquior in servitio ecclesiae, nisi ex statutis praelatio detur canonicis sacerdotibus, vacantem praebendam, quae tamen reservata non sit, dimissa propria, atque retento priori titulo canonicali (quod excusat a requirendo episcopalis auctoritatis interventu) intra certum tempus, quod ex iure communi est XX dierum a cognita vacatione, petere et consequi valet.

IV. **De regulis a capitulis servandis ad rectum sui regimen.** — Huc praecipue sunt referenda quae attinent ad capitularia statuta. Iamvero sciendum est:

I. pollere capitulum iure semet moderandi, et hinc, servatis servandis, statuta sibi condendi, semelque condita reformandi etc.:

II. imo eo usque protrahi hanc potestatem, ut etiam statuta poenalia edicere possit capitulum, modo excludantur poenae quarum applicatio iurisdictionem contentiosam supponit:

III. quod si quaeratur quo iure haec omnia capitulum possit, nempe an ex vera potestate legifera vel potius ex legitima facultate consulendi per pacta conventa collegii utilitati, respondendum esse: 1. rem equidem controversi; 2. at nobis placere sententiam affirmantium capitularia statuta, nisi fuerint condita de Episcopi vel R. P. assensu, conventionum natu-

ram vim haud excedere et proinde successores non obligare; 3. idque tum quia capitulum non est ni merum collegium, cui leges ferendi potestatem esse haud sat probari potest, tum quia huic sententiae favet S. C. Conc.; respondit enim die 31 maii hic Sacer Consensus 1602: « capitulum posse poenas adiicere
« (*intellige: statutis*) quasi conventionaliter, ex his
« videlicet quae pacto privatorum promitti ac in con-
« ventionem deduci possunt, sufficereque consensum
« maioris partis capituli, sed canonicos successores
« non affici huiusmodi statuto nisi fuerit confirmatum
« ab Episcopo » :

IV. duo heic advertenda superesse, nempe: 1. statutum Concilii Romani (Tit. II, C. IV et V) hac ex parte universam ecclesiam attingentis (licet synodi provincialis vim hoc concilium haud excesserit) quo nempe mandatum est omnibus capitulis: « ut antiqua si qua
« habent statuta et capitulares constitutiones depro-
« mant; et ubi non adsint, sex infra saltem menses
« post praesentis concilii publicationem, sub ecclesia-
« stici interdicti poena, omnino conficiant, et utra-
« que, antiqua scilicet et nova... suos respective per
« Episcopos accurate examinanda et corrigenda dedu-
« cant, atque approbanda praesentent » : 2. aliqua esse negocia circa quae capitulum, quamvis cathedrale, nequit statuta condere, ut sunt v. g. quae concernunt statum dioeceseos, nonnulla vero esse de quibus nec capitulum solum nec praelatus solus possunt decernere sed coniunctim tantum, ut ecce quae pertinent ad administrationem ecclesiae cathedralis.

V. **Qua ratione negocia capitularia sint gerenda.** — Esse ea *capitulariter* seu collegialiter agenda vel ex eo liquet, quod operationis modus operantis naturam sequi debet.

Plures eaeque sat implexae regulae tradi solent hac in re a canonistis, quum explicant Tit. XI (L. I, Decr. Greg. IX) qui inscribitur: *De his quae fiunt a maiore parte capituli.*

Praecipuas ex eis nos recensentes dicimus:

I. ius interveniendi capitularibus sessionibus non spectare ad capellanos, portionarios etc. nisi consuetudo vel statuta hoc eis tribuant;

II. ius convocandi capitulum pertinere ad praelatum qui ei praeest, puta Episcopum vel Abbatem; ni agatur de sessionibus, quae indicuntur ad tractanda negocia, quae capitulum ex se sine praelato expedire potest, tunc enim ad eum res pertinet, quem statuta vel mores determinant, atque in eius defectu ad antiquiorem ex fratribus;

III. ad capitulum esse convocandos omnes qui, quum ius suffragii habeant, in loco praesentes sunt atque ad sessionem accedere queunt: ubi tamen notandum: 1. interdum esse vocandos etiam absentes; 2. legitime impeditos quominus ad capitulum accedant, posse tamen, saltem si eis faveat v. g. statutum, servatis servandis per procuratorem suffragium suum dare;

IV. de convocationis modo rem esse aestimandam ex receptis locorum moribus; nec illum silendum, peculiarem convocationem haud requiri quum agitur de capitulis, quae statis certisque temporibus fieri consueverunt; ut v. g. singulis annis feria III post Pascha.

V. quoad numerum vero capitularium, qui praesentes esse debent ut actus valeat, distinguendum esse inter casum et casum, nam: 1. v. g. si praecesserit legitimi superioris convocatio, ii qui actu praesentes sunt, quicumque fuerit eorum numerus, legitime negotium gerunt, quum alii, ut contumaces,

censeantur pro ea vice iure suo privati; 2. si vero convocatio haud praecesserit, tunc necessarium est ut adsint saltem binae tertiae partes capitularium qui iure suffragii edendi pollent: ubi tamen notandum, posteriori in casu, licet actus ita positus valeat eo quia sic sufficienter ex iure habeatur repraesentata universitas, posse tamen eos, qui neglecti fuerunt, *agere de spreto* seu petere ut acta rescindantur;

VI. tandem, ad suffragiorum numerum quod attinet, item esse distinguendum, nam: 1. si ex regula generali sufficit, ut consentiat maior pars *absoluta* (ut aiunt) praesentium, seu sat est ut in unam eandemque cant sententiam plerique ex praesentibus: 2. interdum, v. g. ex iure particulari, exigitur maior numerus suffragiorum; 3. imo nec casus deficiunt, in quibus omnes praesentes convenire oportet, ut verum est de negociis quae attingunt capitulares non in communi sed qua singulos, nam tum valet, ut alias diximus, Reg. XXIX iuris in VI: *Quod omnes tangit debet ab omnibus approbari*.

VI. De specialibus canonicorum obligationibus — Canonicorum obligationes in duplicem sensum referri possunt. Aliae enim propriae sunt canonicorum ecclesiarum cathedralium, aliae e contra omnibus canonicis seu et cathedralium et collegiarum communes sunt.

Iamvero quum de prioribus sat dixerimus, quando in L. I dissertaremus de capitulo cathedrali, heic tantum subnectimus quae statuit C. Trid. Sess. XXIV, C. XII *De Ref.*:

« Omnes (*intellige: canonicos cathedrales*) ... compellantur Episcopo celebranti, aut alia pontificalia exercenti adsistere et inservire... Vestitu in super decenti, tam in ecclesia quam extra assidue

« utantur, ab illicitisque venationibus, aucupiis, cho-
« reis, tabernis, lusibusque abstineant; atque ea mo-
« rum integritate polleant, ut merito Ecclesiae senatus
« dici possint ».

Ad alias vero, seu communes omnibus canonicis obligationes quod pertingit, adversum saltem volumus: 1. eas plures esse: 2. ex ipsis autem specialem mentionem mereri v. g. obligationes: *a*) tum divinum officium rite persolvendi: *b*) tum missam conventualem celebrandi: *c*) tum residendi: 3. nos autem ab eis enucleandis heic abstinere, quia de divino officio et de missa conventuali iam suo tempore egimus; de residentia vero opportunius dicturi sumus in L. III.

VII. De insignibus canonicalibus. — Ad rerum liturgicarum cultores ea amandantes, quae singulorum huiusmodi insignium originem, naturam ac significationem attingunt, haec tantum volumus adnotata seu:

I. usque ab antiquis temporibus consuevisse ecclesiam canonicos, cathedrales praesertim, ob singularem eorum dignitatem peculiaribus praerogativis, ut v. g. praecedentiae super reliquum clerum, honestare;

II. inter has praerogativas accensendum quoque esse *ius insignium*, ut aiunt; ..

III. plene tamen hoc ius, saltem hodie, moderationi subesse R. P. cuius unius est insignia concedere, concessaque reformare etc.;

IV. ad quaesitum, utrum fas sit canonicis insignia sibi propria extra suam ecclesiam adhibere, ex pluribus S. R. C. decl. respondendum esse: *negative*, casum si excipias quo capitulum privilegio peculiari fruatur, quo tamen contingente, nisi aliter in concessione exprimat, tunc tantum hoc licebit, quum ca-

pitulum qua tale sacras functiones in ecclesia aliena peragat aut eis assistat (1).

VIII. De canonicis supernumerariis et praesertim de honorariis et statutariis. — Plures penes nostros occurrunt canonicorum supernumerariorum species. Ex quibus potiores attingentes dicimus:

I. nomine *supernumerariorum* intelligi in primis eos, qui iure decretalium recipiebantur in fratres, collata eis canonica, seu dato eis, praeter sedem in choro et vocem in capitulo, iure ut quo citius fieri potuisset praebendam quoque assequerentur:

II. hodie vero, praetermissa quaestione an hoc decretalium ius emendatum fuerit vel a C. Trid. gratias expectativas abolente (quod non putamus) vel potius a consuetudine (quod magis arbitramur esse verum) inter canonicos supernumerarios accensertum honorarios tum statutarios:

III. nomine canonicorum *honorariorum* venire iuxta receptos mores eos, qui assumuntur equidem in fratres, at *ad honorem* tantum citra quodlibet ad vacantem praebendam ius; *statutariorum* vero eos qui alicubi, praesertim ubi canonicales praebendae a civili potestate direptae sunt, ita recipiuntur in capitulum ut, secluso item iure ad futuram vacantem praebendam, aliis tamen certis iuribus fruantur, ac simul canonicalibus obligationibus v. g. servitii et chori adstringantur:

(1) S. C. R. interrog. utrum tolerari possit consuetudo (iamdiu in Galliis inoluta) deterendi etiam in aliis dioecesis ecclesiis insignia canonicalia, eo magis quia secus admiratio fidelium sequeretur etc., die 2 aug. 1875 in *Petrocoricen.* resp. *Nihil esse innovandum.* Vide etiam mox dicenda sub finem N. VIII.

IV. ad canonicos tum honorarios tum statutarios quod attinet, peculiarem mentionem mereri quae constituta sunt nuperrimis temporibus, seu: 1. decretum quo die 9 sept. 1891 S. C. C., Leone XIII probante, ad mulctandam negligentiam canonic. statutariorum qui, « contra datam fidem chorale servitium, licet ex « S. Sedis indulgentia plerumque valde reductum, par- « vipendere, ipsumque residentiae locum pro lubitu « relinquere » non dubitant etc. edixit: « Quapropter « imposterum in Italia quisquis iuxta praemissa pro- « visus de canonicatu vel hebdomadariatu in colle- « giatis, aut de participatione in ecclesiis receptitiis, « per sex menses sive interpolatos sive continuos in « singulis annis sine legitima causa chorale servitium « omiserit, ipso facto, praevia dumtaxat sententia « ipsius facti declaratoria, a suo respectivo beneficio « et participatione se decidisse sciat, contrariis qui- « buscumque minime obstantibus ». 2. Breve, quo die XXI ian. 1894 Leo XIII, innovans et amplians quae iam anno 1884 per S. C. C. statuerat quoad canonicos honorarios, decrevit: I. « Episcopus seu Or- « dinarius ecclesiasticum quempiam virum alienae « dioeceseos Canonicum ad honorem nominaturus « praeter Capituli sui consensum, Ordinarii, cui no- « minandus subiicitur, notitiam et votum obtineat, « eundemque Ordinarium insignia edoceat ac privi- « legia, quorum usus nominando tribueretur ». II. « Ca- « nonici ad honorem extra dioecesim in qua nominati « sunt, degentes, numero sint tertia parte minores « cunctis Canonicis a Pontificiis Constitutionibus re- « spectivae Basilicae, sive Ecclesiae Metropolitanae « aut Cathedrali, vel Collegiatae adsignatis ». III. « Ca- « nonici ad honorem alicuius minoris Basilicae, vel « Ecclesiae Collegiatae almae Urbis nominati, privi-

« legiis et insignibus uti possunt tantum intra res-
 « ctivae Basilicae vel Collegiatae, eiusque Filialium
 « Ecclesiarum ambitum, ubi Canonici de numero
 « iisdem fruuntur. Qui vero alicuius Metropolitanae
 « vel Cathedralis aut Collegiatae Ecclesiae seu Basi-
 « licae minoris extra Urbem Canonici sunt, nullo
 « modo extra illius territorium » (1). IV. « Haec omnia
 « servantur quoque a Canonicis ad honorem usque
 « ad hanc diem nominatis. Ita volumus etc. ».

§ II.

De beneficiis parochialibus.

I. **Monitum.** — Quum de parochiali munere alibi
 sat dixerimus, seu quum in L. I ageremus de per-
 sonis, heic pauca tantum *de ecclesiis parochialibus*
tum erigendis, tum uniendis, tum amittendis subne-
 ctemus.

II. **De paroeciis constituendis.** — Duplici modo
 fieri potest ut paroecia aliqua instituatur, nempe per
 viam aut *creationis* aut *dismembrationis*, prout vel
 certus populus, qui nulli parocho erat subiectus, alicui
 primitus reapse subditur, vel, quum iam alicui pa-
 rocho esset subditus, ab eo eximitur et alteri subii-
 citur.

Quia vero, saltem apud nos, valde perrarus est
 casus ut paroeciis per viam creationis erigendis fiat

(1) Hisce tamen verbis, ut arbitramur; nulla facultas cano-
 nicis honorariis (et hinc etiam *de numero*) facta fuit quoad
 delationem insignium in alienis ecclesiis. Brevis enim pontificii
 mens non alia fuit quam modum determinare, iuxta quem cano-
 nicorum honorariorum iura sunt aestimanda, hanc autem aesti-
 mationem ad iuris tramitem esse faciendam nemo inficias ibit.

locus, alterum tantum expendemus. Prae oculis autem habitis tum celebri decretali *Ad audientiam* a. 1170 ab Alex. III datam ad Episc. Eboracen., quaeque refertur sub C. III *De eccl. aedif.*, tum C. IV *De Ref.* Sess. XXI C. Trid. dicimus:

I. plenam absolutamque hac in re potestatem quo ad universam ecclesiam spectare ad R. P.:

II. Episcopos in suis respective dioecesibus posse novas paroecias erigere non solum vi potestatis ordinariae, sed et tamquam S. Sedis delegatos; idque verum esse quamvis forsan aut inviti sint rectores paroeciarum quae dismembrationi subiiciuntur, aut agatur de paroeciis exemptis, quo tamen in casu non nisi ex iure delegato recte ipsi procedent:

III. potestatem tamen, qua Episcopi hac in re pollent, non pro arbitrio esse exercendam at, prout aiunt pragmatici, servatis servandis; potissima ex quibus haec sunt, nempe: 1. ut iustae causae subsint, qualis certe esset gravis difficultas (cui aliter occurri nequit) accedendi ad ecclesiam parochialem iam existentem ad sacramenta recipienda atque divina officia audienda: 2. ut de causis huiusmodi iuridice constet per processum qui fieri debet, citatis rectore paroeciae dividendae necnon caeteris interesse habentibus, atque praehabito (ni contraria vigeat legitima consuetudo, et dummodo non agatur de casu, quo Episcopus nequit procedere ni ut delegatus S. Sedis) consensu capituli cathedralis: 3 ut congrua dos, ex redditibus antiquae paroeciae desumenda si necessitas id exigat atque eius vires id patiantur, novae adsignetur; reservato, quia id factum fuerit, patronatus iure favore rectoris ecclesiae matricis in ecclesiam filialem, atque omni in casu imposita huic obligatione competentem honorem

illi exhibendi, puta per annuam cerei oblationem: 4. casu vero contingente, ut a decreto Episcopi paroeciam dismembrantis interponatur appellatio (vel apud S. Sedem ut *semper* fieri potest, imo *interdum* debet ut ecce quoad paroecias exemptas, vel apud Metropolitanum) non esse eam servandam nisi in devoluto.

III. De paroeciarum unione. — De unione beneficiorum in genere, imo et ex parte de unione paroeciarum in specie, alibi diximus, quum loqueremur de beneficiis generatim spectatis. Addere vero iuvat:

I. tum quae constituit C. Trid. Sess. XXI, C. V *De Ref.* seu: « Possint Episcopi, etiam tanquam Apostolicae Sedis delegati, iuxta formam iuris, sine
« tamen praeiudicio obtinentium, facere uniones perpetuas quarumcunque ecclesiarum parochialium et
« baptismalium, et aliorum beneficiorum curatorum
« vel non curatorum cum curatis, propter earum paupertatem, et in caeteris casibus a iure permissis,
« etiamsi dictae ecclesiae vel beneficia essent generaliter vel specialiter reservata aut qualitercumque
« affecta »:

II. in unione huiusmodi peragenda plura esse praecavenda, v. g. ut ratio necessitatis vel utilitatis unionem probabilem faciat; praehabeatur capituli cathedralis consensus, necnon patroni si beneficium uniendum patronatui subest; citentur interesse habentes etc.

IV. De beneficiis parochialibus conferendis. — Ne otiose haec repetamus alibi opportunius dicta, ad formam qua parochialia beneficia sunt conferenda sermonem coarctabimus. Constituimus ergo:

I. formam necessario servandam esse eam, quae dicitur *per concursum*:

II. hanc formam (quam non solum nihil contra contra christianam modestiam continere, sed imo perutilem esse vix sine temeritate ambigeretur) induxisse primitus Conc. Trid. Sess. XXIV, C. XVIII *De Ref.* eamque uberius determinasse S. Pium V, const. *In conferendis*; Clem. XI per decret. *Quo parochiales*; S. C. C. sub die 20 ianuarii 1721; ac Benedict. XIV const. *Cum illud*:

III. praecipuas quoad concursum dispositiones has esse: 1. ut huic legi non subiiciatur paroeciarum collatio: *a)* quando curatus est vel amovibilis ad nutum, vel regularis, vel vicarius v. g. capituli: *b)* quando parochia est patronatus laici vel unita accessorie alicui dignitati: *c)* quando redditus valde sint tenues aut ob factiones rixae et tumultus ex concursu possent pertimesci; de quibus duobus casibus aperte cavet Conc. Trid. (*l. c.*): 2. aliis vero in casibus sit servanda concursus forma sub poena nullitatis, imo ita ut, si aliter factum fuerit, beneficium censeatur pro ea vice reservatum S. Sedi, neque possessori suffragetur reg. *De triennali*: 3. examen sit instituendum (praevio publico edicto) coram Episcopo vel, eo impedito, coram vicario eius generali atque tribus examinadoribus synodalibus (vel prosynodalibus) qui, omnibus perpensis seu sufficientia tum scientiae (cuius in scriptis et verbis specimen exhibent candidati) tum prudentiae reliquorumque requisitorum, quotquot idoneos repererint denuncient Episcopo, cuius unius est seligere digniorem, cui parochia est concedenda: ubi tamen notandum fallere ex parte regulam, si paroecia fuerit vel patronatus ecclesiastici vel reservata S. Sedi, nam priori in casu patronus ipse digniorem designabit, in altero Dataria Apostolica, dum ne tamen reservatio sit ratione mensium, quippe tunc pertinet

ad Episcopum: 4. valde esse implexam quaestionem, num omnia et singula, quae a Clemente XI et Benedicto XIV de examinis forma constituta sunt, sub nullitatis poena sint servanda: 5. casu contingente, ut quis se laesum in examine putaverit, posse eum intra X dies coram superiore instituere appellationem; de qua, animadversum volumus: a) eam servari solum in devolutivo; b) ex Pio V trasmittenda esse ad iudicem appellationis integra concursus acta; c) binas sententias conformes requiri ut quis paroeciam obtineat, nisi appellatum fuerit ad S. Sedem, nam huius iudicio omnino standum est.

V. Quomodo ecclesiae parochiales vacent.

— Plurima paucis perstringentes constituimus:

I. esse distinguendum omnino inter casum, quo agatur de parochis de perpetuo beneficio provis (quales etiam censentur ii, qui a parochis habituali deputantur ad actuale curam exercendam, dummodo Episcopus, iure suo usus, decreverit eos fore in munere perpetuos) et casum quo sermo sit de aliis, quocumque sub nomine ii veniant:

II. reapse priori in casu fere eandem esse hac in re parochorum conditionem ac caeterorum beneficiariorum, adeo ut quae ius constituit quoad beneficiorum amissionem in genere adplicanda quoque sint parochis:

III. dixisse tamen nos conditionem non *undeque* sed *fere eandem* esse, quum aliquid speciale constitutum sit v. g. quoad modum procedendi contra parochos usque etiam ad beneficii privationem ob non servatam *residentiae legem*; qua de re in Libro III erit sermo, ubi agemus de clericis non residentibus:

IV. in altera vero hypothesis variam esse dandam responsionem pro casuum varietate, adeo ut: 1. qua

agatur de parochis amovibilibus ad nutum Episcopi, possint ab hoc etiam sine causa, ut alias diximus, removeri: 2. qua sermo sit de aliis vicariis curatis amovibilibus (ad nutum v. g. capituli) possint sine causa removeri v. g. a capitulo ipso, non tamen ab Episcopo ni causa legitima et probata, propter quam, etiamsi essent perpetui, possent amoveri: 3. verum, quidquid olim fuerit, ea quae tradidimus de vicariis amovibilibus sive saecularibus sive regularibus hodie ita esse accipienda, ut etiam penes Episcopum sit ius eos removendi sine causa (sensu tamen alias explicato), nam si hoc quoad regulares est *certum* ex const. *Firmandis* Bened. XIV, quoad alios vero putamus esse *verum* ob identitatem rationis.

§ III.

De beneficiis regularibus.

I. Beneficia regularia quae sint, quidque sibi proprium habeant. — Nomine beneficiorum regularium ea intelliguntur, ut iam monuimus, quae tantummodo religiosis viris conferenda sunt et per eos administranda. Talia potissimum sunt ea, quorum adnexum munus circa disciplinam regularem moderandam versatur, et quidem non mere ex nuda commissione quae ad nutum sit revocabilis, sed ex officio, *iuxta aliquos*, saltem aliquatenus permanenti, ut en provincialatus, *iuxta alios* vero, quos nos sequimur, ex officio per se perpetuo, cuique verum ius insit fructus percipiendi, ut en abbatia.

Diximus tamen beneficia huiusmodi potissimum inter regularia esse accensenda, nam sunt et alia diversam indolem praeseferentia, quae nihilominus in-

terdum sub nomine beneficiorum regularium veniunt, ut puta paroeciae quaedam.

Beneficia regularia hoc sibi proprium vindicant ut: 1. probatione egeat qualitas *beneficiorum regularium*: 2. haec eadem qualitas acquiri possit vel ex tabulis foundationis, vel ex privilegio, vel tandem ex praescriptione quadraginta annorum, quod temporis spatium (obiter sit dictum) probabilius et requiritur ut beneficium regulare transeat in saeculare: 3. in ipsis conferendis et amittendis sint attendendae tum legitimae constitutiones singulorum ordinum, tum iuris communis dispositiones; ex quibus heic memorare placet quae statuit C. Trid. Sess. XXV, C. VI *De Ref. Reg.* quoad superiorum quorumcumque electionem, quae quidem fieri debet per secreta vota, ut iam diximus quum in L. I ageremus de Abbatibus.

II. Utrum interdum beneficia regularia conferri queant clericis saecularibus et e converso. — Respondemus affirmative dummodo a legitima potestate, et servatis servandis, id fiat; notissimum quippe est omnes regulas exceptionibus subiici. Et hinc v. g. regularibus tribuuntur episcopatus etc.

Quia vero praesertim inquiri solet utrum regularibus paroeciae conferri valeant, dicimus distinguendum esse inter casum et casum, adeo ut:

I. qua agatur de saecularibus paroeciis regularibus tribuendis, affirmemus: 1. attento iure antiquo recte potuisse id fieri, ut constat C. V *De statu monach.*: 2. verum hodie (praetermissa quaestione an aliquid hac in re immutaverit C. Trid., quod tamen nos non arbitramur) necessariam esse apostolicam dispensationem, nisi sermo sit de ordinibus vel peculiari privilegio pollentibus, ut ecce ordo Praemonstratensium, vel votis solemnibus carentibus, ut pro certo

tenemus quum regulares huiusmodi nonnisi *impro-
prie regulares* in iure habeantur:

II. si vero sermo sit de paroeciis monasteriis ad-
nexis, constituamus: 1. variam viguisse in re disci-
plinam pro varietate temporum ac pro variis unio-
num speciebus: 2. verum hodie maxime prae oculis
esse habenda quae decreverunt tum C. Trid. (Sess. VII,
C. VII *De Ref.*), tum Pius V const. *Ad exequendum*;
ex quibus sunt potissima: *a*) ut in parochialibus ec-
clesiis, *pleno iure* monasteriis monachorum vel men-
dicantium adiunctis, ius habeant *superior* eligendi
aliquem ex suis religiosis ad animarum curam illum-
que ad nutum retinendi, *Episcopus* vero illum exa-
minandi et adprobandi: *b*) ut, casu contingente quod
dictus superior clericum saecularem, potius quam
aliquem ex suis religiosis, ad animarum curam vo-
cari velit, huiusmodi vicarii electio, nisi in perpetuum
fiat, ad Episcopum ipsum pertineat.

CAPUT II.

De his quae ad beneficiorum naturam aliquo modo accedunt.

Huc praesertim spectant *commendae, vicariae,
coadiutoriae, capellaniae, legata pia, pensiones ac
praestimonium*. Singula breviter expendemus, exceptis
his quae pertinent ad legata pia necnon ad vicarias
et coadiutorias. De illis enim opportunius erit sermo,
quum de legatis agemus; harum vero indolem sat
pro re nostra alias perpendimus, quum de Episcopo-
rum atque parochorum vicariis et coadiutoribus dis-
seruimus. Haec tamen bene adversa heic volumus:
1. vicariam in genere nonnisi aliquo modo ad bene-

ficii naturam accedere, at veri beneficii indolem sortiri, quum perpetua ea est: 2. coadiutoriam perpetuam seu *cum successione* (eoque minus temporariam) vere et proprie beneficium non esse: quae enim collatio nunc pro tunc fit, ut inquirunt pragmatici, non nisi *ius ad rem* quoad beneficium tribuit.

ART. I.

De commendis ac capellaniis.

I. **De commendis.** — Commendae (a commendo appellatione derivata) antiquissimis temporibus non fuerunt nisi concessiones beneficiorum clericis ad tempus factae in ecclesiae directam utilitatem, seu ut clerici iidem, donec beneficium vacaret, eius iura tuerentur ac bona administrarent.

Verum variis de causis et auctus est commendarum numerus, et hae in perpetuum interdum tribui coeperunt in clericorum ipsorum utilitatem, adeo ut commendarum usus, quam necessitas vel utilitas ecclesiae invexerat (v. g. ut consulereetur Episcopis depulsis e suis sedibus, vel ut collapsa monasteriorum disciplina restitueretur), avaritia ambitioneque pellen- tibus, gravissimis abusibus straverit viam. Quidquod saec. IX in Galliis reges ipsi beneficia militibus commendabant, quo hi fortius eis adhaererent atque strenuius dimicaret?

Tamen de his aliisve hac in re corruptelis emendandis graviter adlaborarunt RR. PP. et concilia: ex quibus memorare placet praesertim Clementem V (C. II, Extr. Com. *De praeb.*), Benedictum XII, Leonem X, in Conc. Later. V, et tandem Conc. Trid. Sess. VII, C. II et IV *De Ref.* et potissimum Sess. XXV, C. XX *De Ref. Reg.*

Hodie autem hoc iure utimur, ut commendae nonnisi a R. P. concedi valeant; eaque sit commendatariorum conditio, ut vix distet a conditione beneficiariorum. Commenda enim in perpetuum nunc solet dari; qui vero ea potitur fere iisdem iuribus pollet ac oneribus tenetur, quae veris beneficiariis propria sunt, adeo ut merito dictum fuerit commendam nunc esse verum beneficium, vel saltem vero beneficio esse aequiparandam.

II. De capellaniis. — Est capellania ius percipiendi fructus certorum bonorum, ex quibus, iuxta fundatoris voluntatem, aliquis missarum numerus in ecclesia vel altari determinatis celebrandus est.

Qua ex notione iam liquet capellaniis beneficii naturam generatim minime inesse, quum perbelle fieri queat ut capellaniae absque ullo ecclesiasticae potestatis interventu erigantur, et ita quidem ut pro lubitu v. g. haeredis tribuantur, quales sunt capellaniae dictae electivae seu etiam simplices vel laicales, et eo magis eae quae dicuntur mere laicales, quae vel laicis ipsis, imo pueris et foeminis, recte conferuntur.

Diximus tamen *generatim loquendo*, nam interdum beneficii naturam continent capellaniae, ut ecce quum auctoritate ecclesiae instituuntur et conceduntur in perpetuum, collativae ideo dictae: si enim ad tempus collatio fieret capellaniae ita fundatae, seu capellaniae simpliciter manualis, nonnisi beneficii late sumpti nomen iure ei tribueretur, ac proinde leges quae beneficia moderantur, v. g. quae decernunt reservationes, necessitatem institutionis etc. haud recte ad eam extenderentur.

ART. II.

De pensionibus et praestimoniis.

I. **De pensionibus.** — Pensionum materiam amplissimam esse, eamque innumeris fere quaestionibus tum speculativis tum practicis occasionem praebuisse, notissimum est. Ne autem rerum moles nos obruat, pauca tantum principia constituemus. Dicimus ergo:

I. pensionis nomine (quod a verbo *pendo* derivatum arbitramur) venire ius percipiendi certam quamdam partem fructuum alieni beneficii:

II. pensiones alias esse *laicales*, quae ob temporalem causam tribuuntur, quarumque etiam laici sunt capaces, et alias *ecclesiasticas*:

III. has item bifariam dispertiri, adeo ut: 1. aliae pensiones erigantur et assignentur in titulum perpetuum, quo in casu improprie pensiones dicuntur, quippe veri beneficii naturam sortiuntur: 2. aliae vero aliter et constituentur et concedantur, qua in hypothesis nonnisi ad beneficii naturam aliquatenus accedunt, neque veniunt sub nomine beneficii in odiosis, sed tantum in favorabilibus:

IV. pensiones proprie dictas item ulterius dividi, ut aliae sint *reales* et aliae *personales*, prout imponuntur *directe* vel beneficio vel beneficiario: quod bene attendendum, nam priores vel in perpetuum vel saltem ad vitam pensionarii perseverant (ideo *vere perpetuae* vel *quasi perpetuae* pro casuum varietate dictae secus ac verum sit in posterioribus (ideo *temporariae* appellatae):

V. disciplinam hac ex parte variam fuisse pro temporum varietate, adeo ut, si v. g. vel in Conc. Chalced. et Ephesino iam occurrunt pensionum exem-

pla, ideo laudabilia quia legitimis de causis illae impositae sunt, serius multiplices serpserint abusus, qui adeo graves visi sunt, ut in Conc. Trid. consultum equidem fuerit de pensionibus omnino abolendis, at reapse tantum fuerit eis impositus modus, prout constat ex Sess. XXIV, C. XIII *De Ref.*, quo edictum est: « in posterum omnes hae cathedrales ecclesiae, quarum reditus summam ducatorum 1000, et parochiales, quae summam ducatorum 100 secundum verum annum valorem, non excedunt, nullis pensionibus aut reservationibus fructuum graventur »:

VI. in pensionibus imponendis debitum esse observandum modum; et hinc praesertim requiri: 1. rationabilem causam: 2. legitimam potestatem, quam in omnibus beneficiis plenam habet R. P.: qua e contra, si *certum* est carere Episcopos, qua agatur de pensionibus vere perpetuis, vel (ex Bened. XIII const. *Quanta*) si pensio afficeret ecclesias paroeciales, etsi hae vacarent per resignationem, *probabilius* saltem est pollere eos certis aliis in casibus:

VII. pensionarium nonnullis urgeri obligationibus, ut v. g. persolvendi *Officii parvi* B. V. ex const. *In proximo* S. Pii V, qua tamen breviarii recitandi onus ei haud incumbat; eumque variis de causis posse iure suo excidere v. g. per renunciationem, vel susceptionem status regularis, matrimonialis aut militaris, vel etiam si ipse (quatenus tamen hoc iure polleat et debitum modum servet) pensionem in alium transferat etc. etc.:

VIII. quia autem pensionum cessationem, translationem etc. memoravimus, notandum Leonem XIII, nuperrime (24 maii 1899) per litteras Card. a Secretis Status ad Card. Pro-datarium, attenta beneficiorum diminutione in Urbe etc., haec constituisse: 1. ut

quicumque in posterum promotus fuerit ad dignitatem cardinalitiam, vel ad episcopatum residentialem, vel ad Nunciaturam primae aut secundae classis, vel ad officium aut Secretarii S. Congregationis EE. et RR. seu Concilii seu de Prop. Fide aut Adessoris S. O. aut Praepositi Pontificiae domus (*vulgo: Maggiordomo*) omnes et singulas pensiones eo ipso amittat: 2. ut omnes, qui pensione aliqua ecclesiastica iam fruuntur, nequeat, sub nullitatis poena, aliam consequi, nisi Datariae priorem pandiderint: 3. ut omnes, qui pensiones ecclesiasticas habent, eo ipso quod Romae beneficium aliquod fuerint adepti eas amittant; et propterea, ut ad fraudes impediendas, quicumque ad beneficium aliquod Romae fuerint promoti, ante bullarum expeditionem teneantur, sub poena nullitatis provisionis, declarare quibus pensionibus iam gaudeant: 4. ut habeantur pro abrogatis et abolitis privilegiis quibus, virtute pontificiarum constitutionum, hucusque usi sunt Cardinales, conclavistae aliaeque personae seu personarum collegia, quoad transferendas pensiones, quibus ipsi fruebantur:

IX. tandem hac in re prae oculis quoque esse habendum decretum *Cum nuperrimis*, quo S. C. EE. et RR. die 28 ianuarii 1871, Pio IX iubente, plura sapienter constituit quoad Italiam, ubi ecclesiasticorum beneficiorum redditus, ob notas rerum vicissitudines, hac nostra aetate non modicam passi sunt imminutionem; ac praesertim decrevit: 1. « ut amissio vel « diminutio reddituum beneficiorum in communi be-
« neficiarios ac pensionarios afficiat », salva tamen semper congrua tridentina quoad ecclesias cathedrales et parochiales: 2. « ut quodcumque dubium aut « quaestio inter praefatos beneficiarios ac pensionarios suborietur, ab (*eadem*) S. Congregat. EE. et

« RR. unice ac privative cognoscenda sit ac de bono
« et aequo, secluso foro contentioso, dirimenda » etc.

II. De praestimoniis. — Praestimonium (quasi idem ac *praestans munium*) est stipendium, quod ex ecclesiasticis redditibus alicui tribuitur in vitae subsidium, praesertim tempore studiorum. De praestimoniorum indole plura inquirunt canonistae. Nobis vero sat erit dicere: 1. praestimonia tunc tantum esse accensenda veris beneficiis, quum clericis, et quidem in titulum perpetuum, conferuntur; secus: 2. ea ad summum beneficia aliquatenus interdum imitari.

SUBSECTIO II.

De rebus ecclesiae temporalibus.

Tribus capitibus agemus: 1. *de iure quo ecclesia pollet bona temporalia acquirendi et administrandi*: 2. *de modis per quos ecclesia bona temporalia acquirit*: 3. *de rerum ecclesiasticarum alienatione*.

CAPUT I.

**De iure quo ecclesia pollet
acquirendi et administrandi bona temporalia;
ubi et de natura ecclesiastici domini,
necnon de clericali peculio.**

I. De iure acquirendi. — Ecclesiae inesse, et quidem independentem omnino a civili potestate, ius bona temporalia, haud exclusis iis quae *stabilia* appellantur, acquirendi nemo sanae mentis vel in dubium revocare poterit. Constat id quippe evidentissime: 1. ex ipsa natura ecclesiae, quae est societas

perfecta, et proinde ea cui non sine absurdo denegetur ius mediis utendi ad assequutionem finis necessariis, inter quae profecto etiam bona temporalia sunt accensenda, quum ecclesiam utpote hominibus conflata humanis mediis indigere oporteat: 2. ex usu constanti et universali ecclesiae ipsius, quae, vel feris persecutionibus saevientibus, bona temporalia, qua ferebant temporum adiuncta, possidere consuevit; cuius rei evidens praebet argumentum decretum Constantini qui, ut refert Eusebius (*Hist.* l. X, c. V) ethnicos iussit christianis restituere ea, quae persecutionum tempore eis rapuerant.

II. De iure administrandi. — Eadem omnino ratione qua in ecclesia inest ius bona temporalia acquirendi, ius quoque inest ipsa (et quidem eo modo, qui ei opportunior visus fuerit) administrandi.

Et reapse ecclesia ius eiusmodi semper sibi vindicavit, strenue obsistens omnibus, qui aliquas partes sibi hac in re arrogabant, ac praesertim principibus, quos constat saepe variis quidem utilitatis praetextibus specie tenus, sed revera avaritia causae, se marte suo bonorum ecclesiae tutores constituisse.

Verum non semper ecclesiae disciplina hac in re eadem fuit; imo varia summopere, qualem diversa omnino rerum adiuncta exigebant. Nobis autem in memoriam revocasse sat erit:

I. olim praecipuas partes hac in re habuisse archidiaconos, quorum propterea breviter crevit factaque est amplissima dignitas et potestas: ipsorum enim, utpote qui essent vicarii generales nati Episcoporum et *in temporalibus*, proprium erat bona singularum ecclesiarum sarta servare, omnemque ecclesiasticam pecuniam opportune custodire in cultus divini, clericorum pauperumque necessitatem:

II. serius tamen imminutam imo et fere penitus sublatam fuisse universam hanc archidiaconorum potestatem; idque variis de causis, quas inter ex potissimis fuerunt: 1. sive divisio bonorum ecclesiasticorum, ita ut una pars assignaretur clericis, alia ecclesiae fabricae, alia pauperibus: 2. sive institutio tum beneficiorum, ipsis assignatis peculiaribus praebendis, tum priorum operum ipsis constitutis suis administratoribus:

III. hodie vero hoc ius vigere, ut, praeter R. P. cuius hac etiam in re amplissima est in universa ecclesia potestas, *administratores primarii*, bonorum ecclesiasticorum in singulis dioecesibus sint Episcopi, qui tamen normas iure constitutas, puta quoad praebendas beneficiorum vel patrimonium piarum domorum, religiose servare debent: *secundarii* vero, et quidem certis sub limitationibus et cautelis, sint v. g. beneficiarii ipsi necnon piarum domorum administri.

III. De dominii ecclesiastici indole; ubi et de dominio sacrorum templorum. — Fidem, qua alibi nos obstrinximus, heic opportune exsolventes, quaestionem in primis proponimus de vero rerum ecclesiasticarum domino. Dicimus autem:

I. controversiam hanc anteactis maxime temporibus valde agitatam fuisse:

II. revera haud defuisse, qui contenderent dominium hocce esse penes Deum seu D. N. I. C., qui opera potissimum R. P. illud exercet; quam tamen sententiam nobis falsam esse, imo quasi absurdam videri, aperte profitemur:

III. aliis e contra placuisse dominium huiusmodi penes ecclesiam universalem et *praesertim* (imo iuxta aliquos *exclusivè*) penes R. P., qui ecclesiastica bona inferioribus personis sive physicis, puta praelatis, sive

moralibus, puta capitulis, in administrationem et usumfructum concedit; quam quoque sententiam prorsus reiiciendam arbitramur, vel ex eo quod, dum nulla solida ratione fulcitur, videtur contradicere communi hominum opinioni, iuxta quam singulae ecclesiae non mero usufructu sed vero dominio fruuntur:

IV. alios tandem, quibus omnino esse inhaerendum putamus, contendere dominium rerum ecclesiasticarum quarumcumque considerare penes singulas personas, quibus eae tribuuntur et inserviunt, et hinc v. g. penes capitulum, seminarium, piam domum etc.:

V. merito autem nos hanc sententiam cacteris praetulisse, non solum quia maiori doctorum numero et auctoritate suffultam, sed et quia longe melius respondet conceptui personalitatis iuridicae qua ecclesia pollet, et cuius vi etiam dominii acquirendi et exercendi est capax; longe enim uberius et tutius censetur explicari personalitas huiusmodi, si effingamus eam per legitimam auctoritatem communicari cum singulis personis, puta ecclesiis cathedralibus, collegiatis etc., quam si supponamus unicum esse in ecclesia universa dominii subiectum:

VI. non tamen eos nos esse, qui contendamus regulam hanc perpetuam esse, quum minime ambigamus posse interdum eam fallere v. g. ex facto positivo ecclesiae, quemadmodum, ut iam adnotavimus quum in L. I ageremus de paupertate quoad religiosos, scimus declaratum fuisse ab Alexandro IV, Nicolao III et Clemente V quoad bona Fratrum Minorum, seu: « Minoritas rerum unico actu consumptibilium tam
« in communi quam divisim simplicem tantum usum
« habere, earumque dominium penes donantes renan-
« nere, vel si dominium abdicaverint, penes Sedem
« Apostolicam existere »; ubi tamen in memoriam

quoque revocandum Ioannem XXII, Extr. Com. C. III *De verb. signif.* aliam sententiam sequutum, negasse eiusmodi usum a dominio separari posse:

VII. hac autem priori soluta quaestione, seu de vero domino *in genere* bonorum ecclesiasticorum, ad alteram in rubrica indigitatam quod spectat, seu quae versatur circa dignoscendum verum dominum *in specie* sacrorum templorum, praemonendum in primis distinguendum esse intra templum *formaliter* et *materialiter* sumptum:

VIII. si enim primo modo spectetur templum, esse ipsum in nostra sententia extra cuiuslibet dominium; nam, sodes, quomodo dominium rei quae, utpote Deo dicata, divini iuris facta est, atque penitus extra commercium posita iuxta Reg. LI in VI: *Semel Deo dicatum non est ad usus humanos ulterius transferendum?*

IX. e contra si templum materialiter spectetur (etiam v. g. cum accessoriis, ut essent picturae, monumenta, supellex etc.) nihil repugnare, ut remur, quominus dicatur ipsum in dominio esse; hac enim sub ratione spectatum templum pretio aestimabile est, eodem prorsus modo ac aestimabilia sunt calix consecratus vel casula benedicta:

X. imo rationem hanc in causa esse, cur affirmandum censeamus: 1. templa, ut plurimum, in ecclesiae dominio esse: 2. et quidem vario modo pro casuum varietate, nam v. g. potest ecclesia aliqua aut pertinere ad capitulum vel ordinem religiosum, aut etiam esse *independes* et velut *sui iuris*, seu una simul, licet diversis omnino sub respectibus ut facile intelligere est, *subiectum* et *obiectum* iuris: 3. tamen nihil obstare, quominus interdum etiam ad laicos pertineant, puta ad aliquam laicorum universitatem:

XI. silentio tamen haud praetereundum dominium huiusmodi multifariam coarctari posse: 1. tum per iurisdictionem, quam ecclesiae praesules in templa quae talia iure exercent: 2. tum aliquali servitutis iure quod ex ecclesiae intentione ac receptis moribus saltem tacite videtur constitui favore fidelium, qui ideo non sine iniuria templi ingressu certis temporibus arcerentur: 3. tum pactis conventis, nam nihil obstat quominus, servatis servandis, retenta templi proprietate eius usus alicui v. g. confraternitati adtribuatur:

XII. haec autem, quae de templorum dominio scripsimus, intellecta tamen nos velle salvo omnino meliori iudicio; imo, si quid erravimus, veniam nos deprecari, exiguitatem nostram candide profitentes:

XIII. caeterum *dominii* seu *proprietatis* nomen hac in re nemini admirationem afferre debere, non enim intendimus nos heic dominium eodem prorsus modo ac intelligatur communiter, sed singulari omnino sensu, seu prout exigit ac patitur rei natura: et revera nonne, v. g., ut rem apto illustremus exemplo, possunt sive ecclesiae sive privati in dominio habere sanctorum exuvias? at quis dixerit has eodem modo in dominio esse ac capsas argenteas, quibus eae includuntur?

XIV. nec obiiciendum alium a nostro videri ecclesiae sensum, quum antiqui canones ne permittant quidem, ut ligna ecclesiae dirutae in laicorum usum convertantur, imo iubeant ea vel in aliis ecclesiis v. g. aedificandis aut reparandis adhiberi, vel igni tradi etc., nam: 1. canones XXXVIII et XXXIX, Dist. I *De Consecr.*, qui contra obiiciuntur, apocryphi sunt, quum neque ille Hygino neque hic Clemente auctoribus prodierint, sed potius prior ex gratuita interpretatione verborum Eugenii II in epist. ad Ratfredum Ep. Fa-

vianen. fuerit detortus, posterior sit merx deprompta ex isidoriana officina: 2. quidquid sit de origine huiusmodi canonum, quibus glossatorum vulgus inhaesit, hodie putamus parum de eis sollicitos nos esse debere, maxime postquam C. Trid. Sess. XXI, C. VII *De Ref.* Episcopis facultatem fecit ecclesias collabentes, quae ob nimiam egestatem reparari nequeunt, *in profanos usus non sordidos*, erecta tamen ibi cruce, convertendi.

IV. **De peculio clericorum.** — Quia de bonis ecclesiasticis est sermo, praestat aliqua saltem de clericorum peculio delibare.

Sciendum est ergo, ex traditis et disputatis Tit. XXV, L. III Decr. Greg. IX, qui inscribitur: *De peculio clericorum*:

I. peculii nomen (quasi parva pecunia) penes Romanos indicasse quidquid filius vel servus separatum habebat a patris vel domini bonis:

II. ex romano iure translatum fuisse vocabulum hoc in ecclesiasticum usum, ad significandum quidquid clerici sibi acquirunt, atque separatum habent a rationibus ecclesiae:

III. peculium ita acceptum quadruplex esse, nempe *ecclesiasticum* seu *beneficiale*, quod complectitur beneficii fructus; *parsimoniale*, quod conflatur ex iis, quae clericus parce vivendo sibi ex beneficii fructibus comparavit; *industriale* seu *quasi-patrimoniale*, ad quod spectat quidquid clericus acquirit ex titulo ecclesiastico, non tamen beneficiali; et tandem *patrimoniale* seu *familiare*, quod constituitur ex iis quae clerico obveniunt titulo civili v. g. ex haereditate:

IV. peculium patrimoniale plenissimo iure ad clericum pertinere per se esse evidentissimum:

V. quoad alia vero: 1. *certam* nobis esse sententiam, quae pleno iure adiudicat clericis industriale

peculium: 2. longe *probabilior* et *verior*, quae idem affirmat quoad parsimoniale: 3. tandem iuxta canones *verum* esse beneficiale eatenus clericis esse proprium, qua ipsorum necessitatibus inservit, in quantum vero has excedit in pias causas esse erogandum, at (quod nobis est probabilius) non ex iustitia, sed tantum ex ecclesiae praecepto; quod enim iuxta hodiernam disciplinam beneficiarii *verum dominium* fructuum suorum beneficiorum habeant, licet onere graventur superflua pie impendendi, censemus nullatenus negari posse.

CAPUT II.

De modis in genere quibus ecclesia bona temporalia acquirit.

Hi modi, quotquot sunt, in duplicem censum possunt referri, seu ad actus *vel inter vivos vel mortis causa*. Quos brevissime pro re nostra describemus.

ART. I.

De actibus inter vivos.

Hos in duas classes partimur, prout sunt: *vel ecclesiae proprii vel ei simul ac reipublicae civili communes*.

§ I.

De modis ecclesiae propriis.

Huc redeunt *decimae, primitiae, oblationes, census, procurationes, exactiones, cathedratium, portio canonica ac taxae ecclesiasticae*; quae singula saltem attingemus.

CAPITULUM I.

De decimis.

I. **Notio.** — Decimae considerari possunt vel *objective* vel *subiective*.

Objective spectatae decimae nil aliud sunt quam pars, ut plurimum, decima, omnium fructuum legitime quaesitorum, quae, certis clericis intuitu sacri ministerii ab ipsis praestiti seu praestandi et in ipsorum sustentationem, ex ecclesiae dispositione quotannis est solvenda.

Subiective vero sumptae decimae nihil aliud sunt quam ius, iisdem certis clericis competens, decimas ipsas a fidelibus exigendi.

Bene autem adversum volumus decimas, quarum genericam notionem exhibuimus, esse decimas vere et proprie dictas seu decimas *ecclesiasticas*, quae etiam *sacramentales* adpellantur. Constat quippe et aliam decimarum speciem haberi, quae nonnisi improprie decimae adpellantur, unde et *dominicales* eas appellari usu venit ad omne aequivocationum periculum declinandum. Dum enim decimae vere et proprie dictae, seu sacramentales, fuerunt ab ecclesiastica potestate institutae, et ita quidem ut clericis deberent persolvi intuitu sacri ministerii, decimae dominicales aliam originem habuerunt aliumque in finem fuerunt institutae, quum aequae constitui potuerint, v. g. vel ab ecclesia ex titulo emphyteutico, vel a principibus ex titulo vectigali, ac ita ut possent et ad clericos et ad laicos spectare non secus ac v. g. vel ager vel vinea.

II. **Origo.** — Decimas legitime prorsus ab ecclesia exigi penes catholicos omnes in confesso est. Quia

tamen disputant doctores quo iure decimarum exactio nitatur, contendentibus aliis esse id repetendum ex ipso iure naturali et divino, affirmantibus aliis e contra nonnisi iure humano decimas deberi, placet eos sequi qui, utramque sententiam conciliantes, arbitrantur: 1. ius decimandi *remote* et *radicaliter* esse ex lege naturali et divina, quippe quae vult ut sacris ministris necessaria ad vitae sustentationem a populo suppeditentur; at: 2. *proxime* et *formaliter* esse ex iure canonum legem naturalem et divinam quoad practicam eam excolendi rationem, rite determinantium. Quod enim, hoc potius vel illo modo, clericis consulatur nonnisi ecclesiastica dispositione constitutum esse vel exinde probatur, quod hic modus varius fuerit pro temporum varietate, adeo ut antiquissimis temporibus decimae proprie non fuerint, nec hodie plurimis in locis eae sint.

III. **Species.** — Dividuntur decimae in *personales*, *reales* et *mixtas*, prout exsolvuntur vel ex fructibus acquisitis labore industriaque personae, vel ex praediorum sive urbanorum sive rusticorum redditibus, vel ex iis quae tum industria tum simul naturae dono acquiruntur.

De praedialibus duo sunt notanda, seu: 1. disperdiri eas in *maiores* vel *minutas* et *antiquas* vel *novales*, prout penduntur ex fructibus maioribus vel minoribus fundi, qui quidem vel iam colebatur vel nunc coli coepit; ac praeterea: 2. magnam de eis esse controversiam, utrum iuribus personalibus vel realibus sint accensendae; qua in re dicere placet: 1. per se, seu attenta primaeva natura, decimas has, sicut et alias quasvis, esse *personales* quum et dentur intuitu ministerii, et caeteroquin minime constet ecclesiam eas in exordio constituisse oneris realis ad instar; at:

2. iure consuetudinario saltem alicubi receptum fuisse, ut aestimarentur tamquam quid reale, unde etiam factum est ut quicumque v. g. agrorum detentores, haud exclusis iudaeis, ad eas solvendas cogerentur.

IV. **Quibus solvendae, a quibus, ex quibus, quomodo et quando.** — Quoad eos, *quibus decimae sunt solvendae*, generale principium est deberi decimas: 1. clericis, a quibus sacra recipiuntur: 2. antiquissimis temporibus fuisse eas exsolvendas Episcopis: 3. serius, distinctis dioecesibus in paroecias, hoc ius devolutum fuisse ad parochos, qui propterea hodie hac in re intentionem habent fundatam in iure adversus clericos quoscumque, haud excluso Episcopo: 4. hoc tamen impedimento non esse quominus speciali titulo possit interdum hoc ius penes alios clericos considerare, imo ex apostolico privilegio etiam penes laicos viros non solum quoad merum exercitium eas exigendi, sed et quoad ius ipsum in se spectatum.

Quoad personas, *quae decimas exsolvere tenentur*, regulae generalis ad instar tradi solet: 1. *per se* eos ad decimas teneri, qui ius habent exigendi spiritualia: 2. interdum tamen et velut *per accidens* principium hoc fallere, quum: a) possit esse ut aliqui teneanturolvere decimas, qui tamen ius ad sacra non habent, quod v. g. verum est de decimis praedialibus ad quas solvendas aliquando, ut supra diximus, adstringuntur infideles: b) e contra possit contingere ut decimis solvendis immunes sint, qui ius habent ad sacra petenda, prout verum est v. g. casu contingente, ut quis ex apostolico privilegio a decimarum onere relevetur: 3. ad religiosos vero et clericos quod attinet, speciale ius hac in re vigere, adeo ut a decimis persolvendis ii sint immunes, ni agatur

quoad priores de praediis, quae ad ipsos hoc onere gravata pervenerunt; quoad alios vel de fundis huiusmodi vel de bonis patrimonialibus.

Ad quaestiones tandem *ex quibus, quo modo et quando* sint decimae persolvendae, respondendum: 1. decimas deberi ex omnibus fructibus, dummodo iuste quaesitis, ut liquet ex CC. XXIII et XXIX *h. t.*: idque iure merito, ne ecclesia videatur velle particeps fieri alienae iniquitatis: 2. in eis aestimandis utique supputari posse impensas, qua agatur de personalibus, minime vero si sermo sit de praedialibus: quod postremum ius, aperte traditum in CC. VII, XXII et XXVI, *h. t.*, potiusquam iuridicam historicam rationem habet; constitutum quippe fuit ad occurrendum fraudibus, quibus laici iura clericorum decimas iuste repetentium pessumdabant, falso aientes expensas fructus vix non aequasse: 3. denique *quoad tempus*, quo decimae sunt exsolvendae, regulam generalem esse eas deberi *singulis annis*, et ita quidem ut aliae statim possint repeti ut en fructus terrae, aliae post tempus, ut en foeturae gregis etc.; quamvis non sit ambigendum plurimi hac in re esse faciendas locorum consuetudines.

V. Quando cesset obligatio decimas persolvendi. — Silentio prementes, utpote iam satis nota ex superius dictis, ea quae pertinent ad immunitatem tum clericorum tum regularium a decimis persolvendis, de modis quibus, in genere, perimitur ius decimas exigendi haec pauca constituimus.

I. Ius hoc potest perimi vel absolute vel relative, prouti vel cessat plene vel potius in alium v. g. transfertur, ita ut quae decimae solvebantur parrocho v. g. A. vel nullatenus in posterum sint solvendae, vel potius sint solvendae capitulo B.

II. Iamvero utroque in casu legitime id contingere potest triplici modo, seu vi privilegii vel consuetudinis vel praescriptionis.

III. Ad privilegium quod attinet, notandum unum R. P. illud concedere posse, utpote quod et legi communi derogat et iuri tertii praeiudicium infert; quod etiam in causa est, cur privilegium huiusmodi, utpote odiosum, strictam exigit interpretationem.

IV. Ad consuetudinem quod pertingit, evidens est posse eam, suppositis supponendis, ab onere decimarum persolvendarum vel absolute vel relative liberare, quum agatur de re, quae, quamvis in iure naturae fundata, tamen proxime iure canonum nititur, ut superius probavimus; quod caeteroquin experientia firmatur, quum reapse in vim consuetudinis decimae personales obsoleverint.

V. Tandem ad praescriptionem quod spectat, sciendum: 1. et hanc, dummodo legitime inchoatam, continuatam et expletam, posse ius decimarum exigendarum vel perimere penitus vel saltem in alterum transferre: 2. in ea autem aestimanda nonnulla esse specialiter advertenda *quoad tempus* et *quoad titulum*, nam v. g. ad praescribendum contra parochum iure decimandi pollentem requiritur vel spatium quadraginta annorum cum titulo, vel tempus immemoriale si titulus deficit.

VI. **Quomodo obligatio decimas persolvendi sit urgenda.** — Duplex remediorum genus in iure habetur ad decimarum exigendarum ius sartum tectumque servandum, seu *civilium* et *poenaliuum*.

Remedia civilia sunt: 1. *si agatur in petitorio*, actio, quam a iure romano, servitutum ius moderante, derivatam, nostri appellant *confessoriam*, utpote quae eo tendit, ut decimas denegans obligationem suam

agnoscat: 2. si *agatur in possessorio*, interdicta vel retinendae vel adipiscendae vel recuperandae possessionis, pro casuum varietate.

Ad remedia vero poenalia potissimum pertinet excommunicatio ferendae sententiae, qua Conc. Trid. Sess. XXV, C. XII *De Ref.* percellit eos, qui decimas subtrahunt aut impediunt, addita lege, ne huiusmodi delinquentes a suo crimine, nisi plena restitutione secuta, absolvantur.

Quia vero postremis his annis in Italia decimae a potestate civili fuerunt abolitae, advertenda sunt quae edixerunt tum S. Poenit. die 25 aug. et die 2 sept. 1887, tum S. C. C. die 28 ian. 1893; quorumque summa est: non obstante illa lege teneri fideles ad decimas solvendas; excitandos hinc eos ad illas redimendas vel etiam ad aequam super eis compositionem petendam; pretium sic receptum in tuto esse collocandum, fructusque cui de iure spectant esse adplicandos etc.

CAPITULUM II.

De primitiis et oblationibus.

I. **De primitiis.** — Sunt certa quaedam portio (non tamen ultra quadragesimam) ex primis fructibus, quos agri vel animalia in anno gignunt, ecclesiae et praesertim parochis exsolvenda in similitudinem primitiarum, quae in V. T., Deo iubente, templo vel levitis offerebantur. Hodie primitiae huiusmodi obsolevere forsitan ubique terrarum; quae vero adhuc alicubi offeruntur ex mera devotione praestantur, et hinc ad oblationes, de quibus mox dicemus, reducuntur.

II. **De oblationibus.** — Oblationum generico nomine venit quidquid, religione impellente, ecclesiis

offerri consuevit. Oblationum offerendarum *per se* seu ex iure generali nulla lex est; in eis autem administrandis et impendendis maxime attendenda est fidelium intentio, quae ex locorum statutis ac consuetudinibus, hisque deficientibus, ex variis rerum adiunctis est aestimanda. Notatu dignum olim celeberrimas fuisse oblationes quae ad offertorium fiebant, a quibusque aliqui repellebantur v. g. poenitentes quamvis e gradu consistentium. Aliquod autem huius disciplinae vestigium cernere est in canonibus, qui variis de causis quominus a certis personis v. g. ab usurariis, a sacrilegis etc. oblationes recipiantur, vetant.

III. De quibusdam specialibus oblationibus seu eleemosynis. — Plurima silentio praetereuntes, ut v. g. quae attinent eleemosynas (interdum etiam taxas adpellatas) quae saepissime offeruntur seu solvuntur, ab iis qui alicui sodalitio nomen dederunt, v. g. S. Infantiae vel Propagationis Fidei, duo peculiari mentione digna putamus, nempe oblationes favore Terrae Sanctae et Obolum S. Petri.

Et ut a primis exordiamur, sciendum est nullo non tempore RR. PP. totis viribus adnisos esse, sive ut locorum illorum, quae D. N. I. C. vita ac morte consecrata fuere, libertatem decusque tuerentur, sive ut incolumitati eorum, qui eo pietate impulsus peregrinarentur, consulerent. Inter autem media, quibus RR. PP. sanctissimum hunc in finem usi sunt, notatu omnino digna est cura, qua omnibus Archiepiscopis, Episcopis aliisque locorum Ordinariis commendarunt, ut eleemosynae undique colligerentur ad monumentorum Terrae Sanctae conservationem. Qua in re enituerunt inter caeteros Innocentius X, Benedictus XIV, Pius VI et tandem Leo XIII, qui datis, die 26 dec. 1887, litteris, omnes locorum Ordinarios in vir-

tute sanctae obedientiae iussit sollicitam impendere curam, ut in omnibus ecclesiis parochialibus saltem semel in anno, seu feria VI in *Purascere* vel alia die arbitrio ipsorum Ordinariorum designanda, eleemosyna eum in finem commendetur, fideliter dein transmittenda ad Ordinarios et ab iisdem ad proximiorum Superiorem Ord. S. Francisci, qui munere Commissarii Terrae Sanctae fungatur. Et quoniam RR. PP. illud etiam caverunt sub censuris l. s. ne eleemosynae huiusmodi aliquo sub praetextu alios in fines verterentur, praestat advertere S. O. ad interrog. utrum eadem censurae post const. *Apost. Sedis* adhuc vigerent, resp. die 28 iunii 1876: « Constitutiones Summorum Pontificum contra occupantes et detinentes eleemosynas et bona ad loca Terrae Sanctae spectantia omnino vigere, non tamen censuras latae sententiae, nisi eas quae comprehenduntur in Cap. XI, Sess. XXII *De Reform.* Concilii Tridentini, ideoque formulas a Commissariis distribui solitas esse reformandas ».

Post eleemosynas favore Terrae Sanctae memorare placet, utpote rem in qua maxime fulget aetatis nostrae religio, Obolum S. Petri. Huius origo antiquissima est, quum aliqua eius vestigia cernere sit in tributis, quae olim, ita lege civili iubente, pluribus in regionibus v. g. in Anglia, Dania, Hispania, Polonia etc. exigebantur, ac ad Romanam Sedem in fidei argumentum ac pietatis signum transvehebantur. *Vestigia* tamen in vetustis illis tributis inesse diximus hodierni Oboli S. Petri, nam illa ex necessitate solvebantur, dum oblationum, quae hodie in R. P. levamen et obsequium fiunt, nulla alia est lex nisi reverentia et caritas, quibus prosequi debemus Romanum Pontificem, attentis peculiaribus adiunctis, in quibus hodie is versatur.

CAPITULUM III.

*De censibus, exactionibus, procurationibus,
portione canonica et taxis ecclesiasticis.*

I. **De censibus.** — Censum heic accipimus qua indicat pecuniam ex redditibus ecclesiasticis, legitimi superioris auctoritate et ex iusta causa, persolvendam, v. g. aut praelato in signum subiectionis aut patrono in signum foundationis etc. Censum recte imponunt R. P. itemque Episcopus, at discrimen inter utrumque est, nam: 1. ille ob potestatis plenitudinem nonnisi ex prudentia sua causam imponendi censum eiusque mensuram accipit, dum: 2. huic multipliciter canones modum imponunt, adeo ut v. g. nequeat, ecclesia aedificata ac consecrata, antiquum censum augere vel novum imponere haud obtenta S. Sedis facultate.

II. **De exactionibus.** — Nomine exactionum intelliguntur (ut liquet ex Tit. XXXIX, L. III Decr. Greg. IX) tributa, quae Episcopus a clericis et ecclesiis suis legitime petere potest.

Legitime tamen diximus, quod fit quum exigitur tum tributum ordinarium, quod etiam adpellatur cathedralicum seu synodaticum eo quia in honorem episcopalis cathedrae, et quidem in synodo solvi consuevit; tum tributum extraordinarium, subsidium charitativum etiam adpellatum, quod Episcopus pendi sibi iubet gravi ex causa et capitulo consentiente, at nunc, in Italia saltem, semel tantum seu in ingressu in dioecesim ex Innocentii XI constitutione, nisi aliter S. Sedes fieri permiserit.

Monendum tamen in hisce tributis exigendis ac solvendis plurimum esse spectandas legitimas locorum consuetudines.

III. De procurationibus. — Nomine hoc intelligitur quod Episcopo, quum dioecesim visitat, tribuitur ab omnibus qui visitantur (exceptis episcopali civitate, vel etiam monialium monasteriis nisi in his beneficium aliquod fuerit) sustentationis causa.

De procurationibus plura constituerunt canones. Unde v. g. novimus olim prohibitum fuisse ab Innocentio IV et Gregorio X (C. II *h. t.* in VI) pecuniam hoc ex titulo accipere; hanc tamen prohibitionem temperasse tum Bonifacium VIII (C. III *ib.*), tum Conc. Trid. (Sess. XXIV, C. III *de Ref.*) optione visitatis concessa tribuendi Episc. vel pecuniam vel victualia, exceptis tamen locis, « ubi (ait C. Trid. *ib.*) consuetudo « est, ut nec victualia nec pecunia, nec quidquam aliud « a visitoribus accipiatur... Quod si quidquam (quod « absit) aliquid amplius in supradictis casibus omnibus accipere praesumpserit, is, praeter dupli restitutionem intra mensem faciendam, aliis etiam poenis « iuxta constitutionem Concilii generalis Lugdunen., « quae incipit, EXIGIT; necnon et aliis poenis in Synodo provinciali arbitrio Synodi absque ulla spe « veniae mulctetur ».

Duo supersunt notanda: 1. Episcopo dioecesim visitanti vetitum esse, quominus itineris expensas recipiat, ut pluries declaravit S. C. C. et praesertim die 12 nov. 1891: 2. illi, qui loco Episcopi dioecesim visitat, nonnisi dimidiam procurationem Episcopo pendi solitam deberi, ut saepe declaravit S. C. C.; idque eo quia minori adparatu visitatio tali in casu fit.

IV. De portione canonica. — Olim ita adpellabatur pars quarta, quam Episcopus sibi praecipere poterat ex iis quae ecclesiis relinquebantur, exceptis tamen quae v. g. anniversarii celebrandi causa fuerant legata. *Olim* sed diximus, nam hodie, quum pluribus

aliis modis Episcoporum necessitatibus sit consultum, fortasse ubique gentium portio canonica obsolevit.

V. De taxis ecclesiasticis; ubi praesertim de taxa innocentiana. — Notissimum est pluribus in locis vel ob obsoletum decimarum usum, vel ob necessitatem clericorum sustentationi consulendi, moribus receptum fuisse, ut occasione nonnullorum actuum, quos sacrorum ministri qua tales obeunt, persolvantur eis quaedam emolumenta, quae generico nomine *taxae ecclesiasticae* adpellantur.

Ne autem nimis excrescat oratio nostra, hac in re memorabimus tantum taxam innocentianam sive antiquam sive reformatam. Sciendum ergo est:

I. ita fuisse adpellatum decretum, quo Innocentius XI constituit an et quae emolumenta exigi aut accipi possint, tum quoad ecclesiastica officia exercenda, tum quoad acta in episcopalibus curiis expedienda:

II. in taxa innocentiana aestimanda hodiernis temporibus omnino prae oculis esse habendum generale decretum, nuper a S. C. Conc. editum; quodque opportunum omnino arbitramur heic totidem verbis transferre:

DECRETUM. QUOAD TAXAS FORI ECCLESIASTICI IN REBUS NON CONTENTIOSIS. — 10 iun. 1896. — Ut norma haberetur uniformis in exactionibus pro variis actibus iurisdictionis ecclesiasticae non contentiosae, ac immodicarum taxarum onus, pluriumque controversiarum occasio tolleretur, Innocentius PP. XI legem tulit, quae, Innocentiana vulgo appellata, huiusmodi exactionum rationem apte moderabatur. Sed cum haec lex italico idiomate esset exarata, et idcirco communiori Doctorum sententia eam nonnisi Italiae et adiacentium insularum dioeceses proprie afficere traderetur, ceteris

autem congruentem dumtaxat agendi regulam praebere; haud universim videbatur consultum incommodis, quibus amovendis lex illa prodierat. Praeterea post tria ferme saecula a legis promulgatione, pecuniae valore et aestimatione mutatis, et in novis diversisque adiunctis societate versante, plena innocentianae legis observantia in ipsis Italiae dioecesibus difficilis evasit, et quandoque etiam incongrua: unde Ordinarii maiori in dies numero postulare coeperunt, ut novae peculiaresque exactiones, ab Innocentiana diversae, probarentur aut tolerarentur. His mature perpensis, et per officium S. C. Concilii Archiepiscopis nedum Italiae sed et aliarum regionum de sententia rogatis, SSmus D. N. Leo Papa XIII particularem Commissionem penes S. Concilii Congregationem constituit, eique in mandatis dedit, ut de hac re cognosceret suamque sententiam emitteret. — Iamvero in conventibus semel atque iterum ab ea habitis, tria quae sequuntur dubia, quibus universa quaestio comprehendi visa est, ad examen revocata sunt, nimirum: « I. An et quae taxae imponi
« possint iuxta prudentiae et iustitiae regulas in materia sacramentali, ac speciatim in matrimoniali,
« itemque in materia beneficiaria. II. An generalibus
« quibusdam editis normis, specifica praefinitio taxarum in singulis dioecesibus Ordinariorum arbitrio
« sit relinquenda; an potius praescribendum, ut hac
« de re agatur in synodis provincialibus, et quatenus
« synodi haberi nequeant, in conventibus Episcoporum
« in singulis provinciis, et in Italia in singulis regionibus, ad hunc effectum peculiariter habendis, sub
« lege nempe ut uniformis taxa in singulis provinciis
« seu regionibus quoad fieri possit statuatur, Sacrae
« Concilii Congregationi pro approbatione subiicienda.
« III. An et quaenam aliae provisiones hac de re sint

« adhibendae. » Quibus Emi Patres praevio Consul-
torum voto respondendum censuerunt: « Ad I. Affir-
« mative, ita tamen ut quoad actus, qui directe respi-
« ciunt sacramentorum administrationem, servetur di-
« spositio *cap. 43 Decret. De simonia*, scilicet ut libere
« conferantur ecclesiastica sacramenta et pia consue-
« tudines observentur. Quod vero ad reliquos actus,
« qui directe non respiciunt administrationem sacra-
« mentorum, uti sunt dispensatio a denunciationibus
« matrimonii, venia conferendi baptismum in privatis
« domibus, et cetera huiusmodi: 1. servandas lauda-
« biles consuetudines, et rationem prudenter habendam
« locorum, temporum ac personarum: 2. vere paupe-
« res eximendos a quibusvis expensis: 3. taxas non
« adeo graves esse debere, ut arceant fideles a rece-
« ptione sacramentorum: 4. quoad matrimonium in
« specie, remittendas ipsas taxas esse in casibus in
« quibus adsit periculum, ne fideles in concubinatum
« proruant: 5. tandem quoad beneficia ecclesiastica,
« taxas esse non debere proportionaliter inadequatas
« redditibus beneficiorum. Ad II. Negative ad primam
« partem, affirmative ad secundam. Ad III. Affirma-
« tive, et taxarum descriptionem seu notulam modo
« et normis superius expositis confectam, quamprimum
« transmittendam ad S. Concilii Congregationem pro
« approbatione; quae tantum concedenda erit ad instar
« experimenti, pro dioecesibus Europae ad quinquen-
« nium, pro reliquis vero ad decennium. » Facta exinde
de his omnibus relatione SSmo Domino Nostro per in-
frascriptum S. C. Concilii Praefectum, Sanctitas Sua di-
gnata est resolutionem Emm. Patrum plene approbare
et confirmare: simulque mandavit ut ab omnibus ad
quos spectat sedulo atque integre servetur, contrariis
quibuscumque minime obstantibus.

§ II.

De modis ecclesiae et reipublicae communibus.

Modi, quibus in republica bona acquirimus, duplicem in censum sunt referendi, prout eos natura ipsa aut civile ius invexit. Iamvero ecclesiam omnibus et singulis hisce modis legitime et ipsam acquirere temporalia bona minime ambigendum est. Et reapse an id de modis naturalibus verum sit, vix non sine absurdo institueretur quaestio; quod autem de modis iure civili invectis id quoque valeat, ex eo contendimus quod ecclesia, quippe quae necessario in republica consistat, imo res publicas omnes universalitate sua amplexetur, quidquid in eis iustum aequumque repperit finique suo assequendo aptum, omnino praesumenda est adprobare ac tacite saltem acceptare, eadem iura sibi vindicans, quibus cives singuli fruuntur. Quae ita quum se habeant, liquet *per se* amplissimam nobis heic patere provinciam. Ne vero finium, qui institutionibus sunt proprii, violatorum reos aliquis nos dicat, summis tantum labiis attingemus quae pertinent ad *inventionem*, *accessionem* et *traditionem*, necnon ad *conventiones*, *servitutes* ac *praescriptiones*. In hisce vero omnibus tradendis romanas theorias prae oculis habebimus, quum eas tum ecclesiastica tum aliae civiles legislationes magna ex parte probaverint, sibi quoque ius esse constituerint.

CAPITULUM I.

De inventione, accessione et traditione.

I. **De inventione.** — Pertinet inventio ad occupationem tamquam species ad genus. Quum autem occupatio (cui merito prior assignatur locus inter modos

naturales dominii acquirendi) nihil aliud sit quam adprehensio alicuius rei corporalis ad neminem spectantis (*seu nullius*) animo eam sibi habendi, iam liquet inventionem rectissime definiri: rei alicuius mobilis, quae aut natura sua nullius sit aut saltem *pro derelicta* habeatur, occupationem.

Posse ecclesiam quoque hoc modo rerum dominia acquirere prima fronte aliquis fortasse ambiget, at immerito. Et reapse cui v. g. *remote* cedit nisi ecclesiae gemmae pretiosae dominium, quam regularis homo in litore maris repererit, quum *proxime* illud cedat monasterio?

Caeterum praesertim hoc verum esse potest, quando de thesauro agitur. Thesaurus enim (qui nil aliud est quam vetus depositio pecuniae vel alius rei mobilis, cuius memoria non extat) iuxta romanam theoriam (quam tenendam a nobis quoque arbitramur) si *totus* cedit vel inventori qua in suo hic illum repererit, vel domino fundi qua ex industria quaesitus fuerit, inter utrumque *est dispertiendus* qua casu fuerit repertus. Optime hinc fieri potest, ut ecclesia quoque thesauri iura sibi vindicare possit.

Qua in re notandum est, ut casu contingente quod thesaurus in fundo beneficiati reperiatur, quum nullatenus dici possit thesaurum esse *in fructu*, esse eum praebendae et non beneficiario adiudicandum; quod et non semel declaravit S. C. C.

II. De accessione. — Tunc habetur accessio, prouti insinuat vel ipsum verbum, quum aliquod rei nostrae adnectitur incrementum.

Accessio inter modos naturales dominii acquirendi communiter recensetur, et merito ut propalam est; quod tamen non est ita intelligendum quasi omnia, quae ad accessionis ius pertinent, ipsa lex naturae

determinaverit, constat quippe plura hac in re iure positivo consistere.

Accessionem triplicem esse communiter docetur, seu *naturalem*, *industrialem* et *mixtam*, prout ea vel natura, vel industria nostra, vel utraque ortum capit. Quia vero de singulis speciatim fuse disserere nostrum non est, summis tantum principiis contenti erimus.

I. *De accessione naturali*. — Ad hanc pertinent *foetura*, necnon quae fluvialium aquarum vis operata fuerit, ut *alluvio*, *mutatio alvei* etc.

Invero de foetura illud valet, ut partus sequatur ventrem, quod verum est tum in servis tum in animalibus. De iis vero, quae aquae transtulerint vel immutaverint, obtinet regula, ut: 1. quoad eius fieri potest, dominium non abrumpatur, unde v. g. quod per subitum fluminis impetum tuo fundo abstrahitur et meo adiicitur, tuum nihilominus erit, nisi tu illud vindicare neglexeris et interim arbores radices fixerint: 2. secus illi adtribuatur cuius est fundus, ad quem vel penes quem res accedit, unde v. g. alveus, quem dereliquerit fluvius, illorum erit, quorum utrinque sunt praedia.

II. *De accessione industriali*. — Huius species sunt *adiunctio*, *specificatio* et *commixtio*.

Adiunctio tunc habetur, quando res aliena nostrae adiicitur, puta per aedificationem; de eaque principium et accessorium sequi principale, unde v. g. quod solo inaedicatur solo cedit, licet materia aliena fuerit. Hoc tamen recte intelligendum est, nam, si quis v. g. iure romano aedificasset mala fide in alieno fundo omni suo iure excidisset, secus ac verum esset adverso in casu.

Specificatio obtinet, quando quis materiae alienae novam indit formam, v. g. ex auro conficit thronum.

De specificatione acriter disputatum est, num materia vel forma esset praeferenda, et hinc an materiae domino vel specificatoritribuendum esset dominium. Verum iure iustiniano vel materiae primaevae forma restitui potest vel non. Si primum, rem habebit dominus materiae, secus specificans at refuso materiae pretio.

Tandem commixtioni fit locus, quando res alienae vel aridae vel liquidae inter se permiscuntur, quo secundo in casu commixtio proprie *confusio* adpellatur. Iamvero: 1. si commixtio aut confusio utriusque domini consensu factae fuerint, res evadit communis; quod et verum est de confusione, qua fortuito contingat: 2. si vero unius opera id effectum fuerit, tunc res nova ex confusione resultans cedit confundenti, at res commixtae non item, et hinc unusquisque dominus rem suam vindicabit; quod et de rebus casu commixtis est verum.

III. *De accessione mixta.* — Huc spectant *plantatio, satio et fructuum perceptio.*

De plantatione et satione sat erit advertisse, iure romano quidquid solo implantatur vel inseritur solo cedere. Hoc tamen (quod in plantis verum non est, nisi radices egerint) ita est intelligendum, ut locupletior nemo fiat cum aliena iactura.

De fructuum vero perceptione haec animadversa volumus: 1. iure romano possessorem bonae fidei percipiendo fructus ex aliena re eos fecisse suos, et quidem: *a)* non illos tantum qui diligentia et opera eius pervenerunt: *b)* sed omnes, quia ad fructus quod attinet, loco domini pene erat, idque intuitu bonae fidei, cuius tanta erat vis, ut hac ex parte tantumdem possessori praestaret quantum veritas domino: 2. theoriam hanc nihil pravi minusve honesti continere, et hinc iuri

quoque nostro aptari posse, imo et debere, prout alibi opportunius explicabitur, seu quando in L. IV agetur de causa possessionis et proprietatis: 3. quia vero diximus possessori bonae fidei permissam fuisse iure romano fructuum perceptionem *intuitu bonae fidei*, haud credendum bonam fidem fuisse causam formalem, propter quam tali possessori adiudicarentur eiusmodi fructus, sed tantum occasionalem: 4. reapse fructus *per se*, seu attento naturali iure, pertinere, detractis expensis, ad dominum fundi; et hinc eatenus fieri possessoris bonae fidei, qua lex positiva huius intuitu id permittit: 5. hoc autem clarius esse adpariturum ex iis, quae in L. IV animadvertemus de obligatione, qua possessor bonae fidei tenetur, restituendi post litem contestatam non solum fructus extantes, sed universos.

III. De traditione. — Traditio erat Romanis modus acquirendi dominium ex iure gentium, quo res aliqua corporalis ab eo, qui ius animumque alienandi habebat, in alium, ex iusta causa illam accipientem, transferebatur.

Quibus verbis liquet plura requisita fuisse iure romano, ad hoc ut *iuridicae traditioni* fieret locus, seu tum in tradente tum in accipiente *capacitatem, traditionis factum*, et tandem *iustam causam*.

De capacitate, tum tradentis tum accipientis, perspicua res est necessario ipsam requiri vel ex ipsa rerum natura. Nam v. g. ecquis dixerit vel recte rem tradi ab eo qui alienandi potestate caret, vel recte accipi ab eo quem natura aut lex quominus accipiat interdicunt?

Potius ergo insistendum est in expendendis tum traditionis facto, tum eius causa. Et ad primum quod spectat bene notandum est, quod quamvis per se aliud

esset dicendum attento mero iure naturae, seu praecisione facta a positivis legibus, iure romanorum sola contrahentium voluntas, quam rei traditio reapse non fuisset comitata aut sequuta, omnino impar erat dominio transferendo. Ipsis enim solemne erat principium, testibus Imp. Diocletiano et Maximiano in L. 20 C. *De factis* (II, 3). « Traditionibus et usucapionibus « dominia rerum, non nudis pactis, transferuntur ».

Quod tamen non ita accipiendum est, quasi semper necesse fuerit rem de manu in manum transferri, quum notissimum sit, opera praesertim iunioris iurisprudentiae, plures alios invectos fuisse modos traditionem perficiendi, adeo ut non solum *tactu et corpore*, verum etiam *oculis et affectu* rite interdum ea fieret; unde recte scripsit Paulus (F. I, § 21 D. *De adq. vel amitt. poss.* XLI, 2): « vina tradita videri cum claves « cellae vinariae emtori traditae fuerint ».

Ad causam vero quod attinet, sedulo attendere debemus *causae* nomine intelligi heic titulum ad dominium transferendum per se habilem, v. g. permutationem; unde iam sequitur dominium haud transferri si iusta causa desit licet traditio fiat, utrumque enim concurrere oportet, scilicet et *titulum* et *modum*.

CAPITULUM II.

De conventionibus.

I.

De conventionibus in genere.

I. **Notio.** — Quo sollicitius ac tutius procedatur, praestat romanam theoriam praemittere, quum eam ius nostrum maxima ex parte fecerit suam. Sciendum ergo est:

I. Romanis *obligationem* fuisse iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius rei solvendae, idest faciendae vel praestandae vel omittendae:

II. obligationum fontes plures ab ipsis agnitos fuisse; teste enim Gaio (F. I, D. *De obl. et act.* XLIV, 7): « Obligationes aut ex contractu nascuntur, aut ex « maleficio, aut proprio quodam iure ex variis cau- « sarum figuris. Aut enim obligationes ex contractu « sunt aut quasi contractu, aut ex maleficio aut ex « quasi maleficio »:

III. praecipuum tamen ex his fontibus aestimatum fuisse ac re esse vera *conventionem* seu *pactionem*, quae, ut ait Ulpianus (F. I, §§ 2, D. *De pactis* II, 14) nihil aliud est quam: « duorum pluriumve in idem « placitum et consensus »:

IV. conventionis conceptum latissime patere, nam, teste eodem Ulpiano *ib.*: « conventionis verbum ge- « nerale est ad omnia pertinens, de quibus negotii « contrahendi transigendique causa consentiunt, qui « inter se agunt ».

II. **Elementa.** — Quia non omnes conveniunt, quum de obligationum elementis determinandis est sermo, placet eos sequi qui trifariam ea partiuntur, adeo ut alia sint *essentialia*, alia *naturalia* et alia *accidentalialia*, prouti: 1. vel eiusmodi sunt ut, ipsis secluis, conventio neque esse concipi possit, aut, si esse concipitur, ut invalida sit habenda: 2. vel sunt talia, quae aut *per se* conventioni insunt, quamvis non necessario, adeo ut facto contrahentium possint excludi, aut insunt *per accidens* quia id contrahentes voluere.

Iamvero, ut sileamus de elementis naturalibus, quorum aestimatio ex singulis conventionum speciebus pendet, de aliis haec constituimus:

I. Elementa essentialia sunt: 1. *capacitas* absoluta et relativa contrahentium: 2. *consensus*, et quidem mutuus, externe pansus, quemque aut vis aut error dolusve substantialis non infirmant: 3. *obiectum*, seu *proxime* aliqua relatio iuridica contrahentes ipsos attingens; *remote* vero aliqua res certa vel saltem facile determinabilis: a) quae tum physice tum iuridice sit possibilis, nam iuxta Reg. VI iuris in VI: « Nemo potest ad impossibile obligari »: b) sit stipulanti aliquomodo profutura « inventae sunt enim » (ait Imperat. §§ 19 Inst. *De inut. stipul.* (III, 19) « stipulationes vel obligationes, ad hoc ut unusquisque adquirat sibi quod « sua interest ».

II. Elementa autem accidentalalia sunt plura, ac praesertim *conditio*, *modus*, *causa*, *demonstratio*, quae, utpote ex alibi dictis iam sat nota, ulterius non illustramus, haec tamen addentes: 1. *conditiones inhonestas* ex regula generali vitare consensum, nisi agatur de causis favorabilibus seu matrimonio, dote, libertate ac testamento, in quibus *ipsae vitiantur*, at *non vitiant*, ut aiunt pragmatici: 2. conditionem si *affirmativam* censi impletam quum: a) aut reapse locum habuit id circa quod conditio versatur: b) aut quoties per eum, cuius interest conditionem non impleri, factum est quominus impleatur; si e contra *negativam* impletam haberi, quum iam impossibile evadit ut contrarium fiat.

III. **Species.** — Attento romano iure (cui nostrum inhaeret) conventiones multiplicem partitionem recipiunt. Hinc:

I. aliae sunt *bilaterales* et aliae *unilaterales*, prout contrahentium uterque ad aliquid dandum vel faciendum adstringitur aut alteruter tantum:

II. aliae sunt *stricti iuris* et aliae *bonae fidei*, qua

ipsarum obiectum tale est atque ita determinatum, ut interpretatio de eo facienda sit secundum id quod expresse conventum est, aut e contra est eiusmodi quod benignam interpretationem recipiat de bono et aequo:

III. aliae sunt *principales* et aliae *accessoriae*, prout vel in se consistunt vel alterius obligationis existentiam supponunt:

IV. aliae sunt *onerosae* et aliae *lucrativae*, qua utrique contrahentium vel alterutri tantum eae prosunt.

IV. **Effectus.** — Conventio rite celebrata obligationem gignit id praestandi, faciendi omittendive, quod pactum est.

De modo huiusmodi obligationis urgendae plures regulae tradi solent, ex quibus memoratas tantum volumus quae exhibentur in VI Bonif. VIII, nempe:

I. Reg. XVIII: « Non firmatur tractu temporis, quod « de iure ab initio non subsistit », unde v. g. conventio ab initio irrita solo temporis decursu minime convallidatur.

II. Reg. XXV: « Mora sua cuilibet est nociva »; et Reg. LX: « Non est in mora, qui potest exceptione « legitima se tueri »; quapropter si, transacta die, rem v. g. commodatam non restitueris, de ea, quamvis furto postea sublata, teneberis, secus ac verum sit, qua probaveris te ob alienam vim non restituisse.

III. Reg. XXVII: « Scienti et consentienti non fit « iniuria neque dolus »; et hinc si sciens volens domum emeris servitute gravatam perperam postea ea de re ageres.

IV. Reg. XXX: « In obscuris minimum est sequendum »; et Reg. XCV: « Inspicimus in obscuris, quod « est verisimilius, vel quod plerumque fieri consue-

« vit »; ea propter, si dubium v. g. de quantitate rei conventae solvendae emergerit, neque ex natura vel adiunctis rei etc. solvi illud possit, quod minimum est rectissime pendes.

V. Reg. XXXVII: « Utile non debet per inutile vi-
« tiari »; unde si duo promiseris, nempe unum lege concessum et alterum prohibitum, *hoc* non obstat quominus *illud* a te petatur.

VI. Reg. XLI: « Imputari non debet ei, per quem
« non stat, si non faciat, quod per eum fuerat facien-
« dum »; et Reg. LXVI: « Cum non stat per eum ad
« quem pertinet, quominus conditio impleatur, haberi
« debet perinde ac si impleta fuisset »; et proin, si pactus fueris Titio te daturum esse ei talentum, qua statuam intra mensem non perfeceris, recte non persolves si Titius te per iniuriam quominus perficeres impedit.

VII. Reg. XLVIII: « Locupletari non debet aliquis
« cum alterius iniuria vel iactura »; unde, si pupillus factus pubes restituerit pecuniam sibi absque auctoritate tutoris mutuata, esset reiiciendus qua pecuniam ipsam repeteret; quum enim exinde factus sit ditior, immerito urget pupillaria privilegia.

VIII. Reg. LVII: « Contra eum, qui legem dicere
« potuit apertius, est interpretatio facienda »; quapropter si, rem quum venderes, pacta adieceris ambiguis implexa verbis, *in dubio* pro emptore pronuntiandum erit.

IX. Reg. LIX: « Dolo facit, qui petit, quod restituere oportet eundem »; propterea, si sub immodicis usuris pecuniam mutuaveris, dolo ageres si eas condiceres.

X. Reg. LXIX: « In malis promissis fidem non
« expedit observari »; et hinc si spoponderis Caium

te esse occisurum, nullatenus teneberis, quamvis pretium receperis, imo iureiurando fidem vallaveris iuxta Reg. LVIII: « Non est obligatorium contra bonos mores res praestitum iuramentum ».

XI. Reg. LXX: « In alternativis debitoris est electio et sufficit alterum adimpleri »; et proinde si hoc modo stipulatus fueris cum Titio: « centum promittis dare mihi vel statuam hanc? promitto », in Titii potestate erit utrum centum solvat vel statuam tradat.

XII. Reg. LXXV: « Frustra sibi fidem quis postulat ab eo servari, cui fidem a se praestitam servare recusat »; unde si Sempronio spoponderis centum, dummodo ipse Stichum manumittat et reapse non manumiserit, optimo iure tu eum contra te agentem repelles.

XIII. Reg. LXXXIII: « Bona fides non patitur, ut semel exactum iterum exigatur »; et hinc si Titius et Caius in solidum promiserint tibi mille, et tu mille a Titio iam exegeris, iniuria a Caio mille quoque repeteres.

XIV. Reg. LXXXV: « Contractus ex conventionem legem accipere dignoscuntur »; et hinc v. g. si rem deposito recipiens, casum quoque te esse praestitutum promiseris, utique eum praestare debebis.

II.

De conventionibus in specie.

De conventionibus in specie acturi, paucis verbis exponemus in primis theoriam tum de pactis, tum de contractibus, ac postea aliqua subnectemus de praecipuis contractibus, de quibus in L. III Decr. Greg. IX est sermo.

1.

De pactis.

I. **Notio.** — Penes Romanos non omnis conventio eandem habebat vim. Si enim conventio *actionis* munimine vallaretur, adeo ut fas esset in iudicio eius implementum urgere (est quippe actio iuxta Imperatorem in Inst. *De action.* IV, 6): « ius persequendi « iudicio quod sibi debetur », tunc proprie *contractus* dicebatur; si vero solum *exceptionis* remedium ei praeberet, ita ut legitime repellere posset qui eum hac de re convenisset, proprie *pactum* adpellabatur.

Aliis verbis contractus erat conventio *causam* habens, et praeter causam saepe etiam *nomen*; pactum conventio *causa et nomine* destituta; ubi notandum: 1. causam heic proprie rem esse, ex qua iuxta leges nascitur obligatio (v. g. in contractibus literalibus *litterae*): nomen vero non esse vocabulum omne, sed illud dumtaxat, ex quo eiusdem nominis actio oritur (v. g. in verbalibus contractibus stipulatio, unde *ex stipulatu* actio gignitur): 2. nonnullis pactis fuisse, praesertim opera posterioris iurisprudentiae, velut exceptionis ad modum tributum actionis subsidium; unde et factum est, ut pacta huiusmodi sequiori aevo barbara voce dicerentur *vestita*, dum alia *nuda* vocabuntur: 3. theoriam hanc de distinctione inter contractus et pacta et a nostris fuisse receptam; quo autem sensu nunc est expendendum.

II. **Vis.** — Gravis est controversia haec utrum non tantum appellatione, sed et effectu, iure canonum distinguantur pacta a contractibus.

Certe ius nostrum iubet curandum omnino, ut pax servetur et pacta custodiantur, itemque studiose agen-

dum ut ea quae promittuntur, opere compleantur; idque eo magis quod ius nostrum non solum aequitati sollertissime studet, sed etiam quia eo tendit ut peccatorum pericula removeat.

Hisce attentis, plures canonistae affirmarunt iure canonico ex nudis etiam pactis veram actionem oriri.

Quod tamen alii ex canonum cultoribus negandum putarunt (saltem generatim loquendo, nam plures in iure nostro excipi casus quam in romano et ipsi ultro fatentur); idque eo quod a iure civili non sit recedendum, ni lex aut ratio aliud manifeste iubeant. Iamvero nihil horum hic habetur, cum obiectos canones interpretari possimus de obligatione pacta servandi in foro interno ad vitandum peccatum; ratio autem nihil aliud iubet, ad forum externum quod attinet, nisi ut obsequamur actioni vel exceptioni si et prout fuerint concessae.

Quidquid vero de quaestione hac in abstracto sentire liceat, diffitendum tamen non est plurimi hac in re faciendam esse consuetudinem; nam, quidvis de iure scripto sit, saltem ex eius interpretatione in mores traducta, bene fieri potuit ut nudis etiam pactis actio tribueretur, quod reapse factum putamus saltem plurimis in locis.

2.

De contractibus.

I. **Notio.** — Post ea quae mox tradidimus, propalam est quae sit genuina contractuum indoles. Sunt videlicet conventiones quibus semper causa iuridica subest, imo saepissime et nomen. Unde longe distant non solum a pactis, ut iam diximus, sed et a quasi-contractibus, quorum fundamentum non est consensus

tacitus, ut aliquid opinati sunt, sed praesumptus, idest consensus, qui ex aequitatis vel utilitatis causa certis in adiunctis praesumitur adesse, prouti esset verum v. g. in negotiorum gestione pro amico absente.

II. **Divisio.** — Contractus proprie dicti multifariam dividuntur.

Et primo quidem alii sunt *nominati* ed alii *innominati*, prout causam et nomen vel causam tantum habent.

Innominati quatuor sunt, nempe: « do ut des, do « ut facias, facio ut des, facio ut facias », omnesque una actione generali nituntur, quae dicitur: *in factum* seu *praescriptis verbis*.

Nominatorum vero plures sunt species, seu, ut in romana theoria exhibenda insistamus, alii sunt *reales*, alii *verbales*, alii *literales* et alii *consensuales*, prout causa ipsorum habetur in rei traditione, vel in solemnibus verbis, vel in scriptis, vel in nudo consensu. Reales quatuor censentur seu *mutuum*, *commodatum*, *depositum* ac *pignus*; verbalis (iure novissimo) unus est, nempe *stipulatio*; unus itemque est literalis seu *obligatio literarum*; et tandem consensuales sunt quatuor seu *emptio-venditio*, *locatio-conductio*, *societas* et *mandatum*.

Et ex hisce quidem omnibus et singulis contractibus nominatis actio proprii nominis oritur, at haec interdum una est, interdum duplex prout agitur de unilateralibus vel de bilateralibus. Quae vero duplex oritur, non semper utrimque directa est, at modo utraque directa, modo una *directa* (ad consequendam *rem*) et altera *contraria* (ad obtinendam *indemnitate*) prout uterque contrahens statim obligatur (ut v. g. emptio-venditio) vel unus obligatur initio, alter ex post facto (puta commodatum).

3.

*Contractuum,
de quibus in Decretalibus Gregorii IX agitur,
brevissima recensio.*

I. **Monitum.** — A Tit. XIV ad XXIV in L. III Decr. Greg. IX agitur de praecipuis contractibus iure canonico agnitis. Singulos saltem attingere praestat, servato eodem quo ibi recensentur ordine.

II. **De precariis.** — (Tit. XIV). — Precarii nomine in iure civili intelligitur ex Ulpiano (F. I. D. *h. t.* XLIII, 26): quod « precibus petenti utendum « conceditur tamdiu, quamdiu qui concessit patitur ».

Iure vero canonico praeter precarium habetur specialis contractus, qui *praecariae* adpellatur, quique id sibi proprium habet, ut (dum precarii civilis obiectum esse possit aliqua res mobilis vel immobilis atque tempus sit indeterminatum) precariae seu precariarum obiectum esse nequeat nisi res immobilis, ac tempus debeat esse determinatum v. g. ad decennium vel ad vitam concessionarii, atque singulis quinquenniis sit renovandum in obsequium ecclesiasticae liberalitatis, a qua unice procedit.

III. **De commodato** (Tit. XV). — Est commodatum rei haud fungibilis ad aliquem specialem usum gratuita facta concessio. Quibus ex verbis clare patet v. g. quodnam sit huius contractus obiectum (*res fungibilis*); finis (*utilitas commodarii*); intima natura (*contractus unilateralis et hinc gratuitus*) etc.

IV. **De deposito** (Tit. XVI). — Depositi nomine venit contractus, quo res aliqua alicui traditur, ut gratis eam custodiat restituatque mox ac deponens illam petierit. Quae verba quum clarissime indicent

depositi indolem, effectus etc. tantummodo adiicimus ex resp. Alex. III, C. I *h. t.* constare clericos quoque posse depositarios constitui, et quidem vel ex persona propria vel ut alicuius ecclesiae rectores; quod bene distinguendum est, nam, deposito ex dolo v. g. per-eunte, in primo casu excutiendus erit ipse clericus, in secundo ecclesia.

V. De emptione et venditione (Tit. XVII); **ubi et de evictione** — Est emptio-venditio contractus consensualis bonae fidei, quo de re pro certo pretio tradenda convenitur. De hoc vero contractu admonemus:

I. requiri ad eum omnino consensum, mercem et pretium;

II. illius quidem esse capaces, qui iure naturali vel positivo non prohibentur; at ex regula generali neminem esse compellendum ad rem suam vendendam;

III. eius obiectum item esse posse res omnes pretio aestimabiles, ni lex obstet;

IV. pretium vero esse oportere verum, certum et iustum;

V. casu contingente ut laesio in pretio interces-serit, si *levis* ipsa fuerit, seu si saltem dimidia pars iusti pretii fuerit persoluta, sustineri contractum, nec contra laedentem agi posse ni dolo egerit; si vero *gravis* seu *enormis* fuerit, seu si nec dimidium iusti pretii pependerit emptor, contractum quidem per se valere, at optionem venditori dari utrum emptorem cogat ad pretium supplendum, vel ad rem, recepto, ut iustitiae congruit, pretio soluto, restituendam;

VI. si vero eveniat ut ex fraude vel dolo celebrata fuerit emptio-venditio (quod et in genere de aliis quoque contractibus verum est), ita distinguen-

dum esse: 1. ut si fraus versetur circa contractus substantiam, is vitietur; 2. si vero circa qualitates (quae tamen causam contractui non dederint, nam secus idem esset dicendum ac in primo casu), contractus ipse equidem per se sustineatur, at rescindi possit ad partis laesae petitionem; quamvis non sit negandum non deesse qui contendant (licet minus aequae) resolvendam esse hoc in casu quaestionem eodem modo ac quando laesio in pretio intercessit;

VII. ad quaesitum cui res vendita pereat, respondendum esse cum distinctione inter casum et casum, nam, si venditio facta fuerit in genere vel pondere vel mensura, res nondum tradita vel mensa perit venditori; si vero facta fuerit in specie vel ad corpus, perit emptori;

VIII. tandem venditorem teneri ad evictionem praestandam; qua de re, quum omnia persequi haud liceat, adverti saltem volumus: 1. esse evictionem rei propriae, quam alius ex legitimo titulo fuerat adeptus, iudicis opera recuperationem; 2. ex regula generali teneri venditorem ad evictionem emptori praestandam, nec ex eo excusari quod ipse vel emptor ignoraverint rem fuisse aut alienam, aut saltem alteri obligatam puta quia usufructus servitute oneratam; 3. praestandae evictionis lata sententia, teneri venditorem ad pretium restituendum emptori, necnon ad ei solvendum quanti interest; quod tamen postremum diverso modo urget, prout venditor fuit in bona vel mala fide.

VI. De locato et conducto (Tit. XVIII); **ubi et de emphyteusi**. — Est locatio-conductio contractus, quo pro determinata mercede vel rei usus aut fructus ad certum tempus vel personae opera conceduntur. De ea advertere placet:

I. eum qui rem concedit vel operam adpellari locatorem, dum alter dicitur conductor vel locatarius, prout de re aut de opera agitur;

II. locationem-conductionem duplici sub respectu pro re nostra considerari posse, nempe qua quaeritur utrum res ecclesiasticae locari possint, vel an clerici res ecclesiasticas aut profanas conducere valeant;

III. ita vero esse respondendum ut dicatur: *quoad primum* per se licere rerum ecclesiasticarum locationem, dummodo, qua fiat ultra triennium (intellige: utile seu fructuum ut contingit in sylvis, quae non-nisi certis temporibus caeduntur) eae servantur regulae, quae ad huiusmodi rerum alienationem sunt constitutae; ubi notandum *per se* desinere locationem resoluta iure concedentis, quatenus tamen nomine proprio locaverit: *quoad secundum* autem esse prae oculis habendam regulam communiter traditam, seu clericos pauperes ad suam suaeque familiae sustentationem posse terras ecclesiae conducere absque reatu illicitae negociationis; bona vero laicorum non posse, nisi ex mera et praecisa necessitate;

IV. de locationibus ineundis vel non specialem quoque mentionem promereri C. XI *De Ref.* Sess. XXV C. Trid. quo (ut de caeteris hac in re ibi statutis sileamus) decernitur, ut omnes locationes, quae anticipatis solutionibus fiunt, nullatenus in praeiudicium successorum validae intelligantur, itemque prohibentur locationes iurisdictionum spiritualium etc.

Quoniam autem locationi adfinis est emphyteusis, cuius praesertim ante actis aetatibus frequens fuit usus in iure nostro, admonemus:

I. esse emphyteusim contractum stricti iuris, quo dominium utile alicuius rei immobilis conceditur in perpetuum vel saltem ad longum tempus illa potis-

simum sub lege, ut certus annuus canon in dominii recognitionem ab emphyteuta domino directo solvatur;

II. ecclesiae res utique in emphyteusim dari posse, at servatis regulis ad alienationem rite peragendam constitutis; nisi agatur de bonis quae in emphyteusim dari consueverunt, qua tamen et haec consuetudo probetur, atque bona huiusmodi ante novam concessionem haud fuerint ecclesiae incorporata seu adnexa etc.;

III. teneri emphyteutam ad integrum canonem persolvendum, etsi v. g. rei pars deperierit, dummodo non sit sermo de emphyteusi impropria, in qua scilicet canonis determinatio fit intuitu fructuum ad instar locationis, nec cum posse dominium utile in alium transferre rem vendendo, nisi certae servantur conditiones, inter quas ea est ut novus emphyteuta domino directo pendat *laudemium* seu quinquagesimam partem pretii fundi;

IV. tandem finita emphyteusi (quod multipliciter contingere potest (v. g. expleto tempore ad quod concessa fuerat) melioramenta esse *per se* adiudicanda emphyteutae;

V. dixisse tamen nos *per se*, quum interdum haec regula fallat, v. g. quando pactum contrarium intercessit, prout non raro contingit quoad agros incultos qui ideo in emphyteusim dantur, ut excolantur; unde etiam nomen *emphyteusis* a graeca voce, quae idem est ac planto, derivatum est.

VII. **De rerum permutatione** (Tit. XIX); **ubi et de servorum conditione ac vetita servorum ecclesiae permutatione seu alienatione.** — Permutationis vocem stricte heic accipimus, qua nempe indicat non fere omnes et singulos contractus hinc inde obligatorios, at contractum omnino peculiarem consensu et re constantem, vi cuius certa res aliqua

datur ea sub conditione, ut certa altera res pro ea praestetur.

Plura de huiusmodi contractu (qui videtur distingui a contractu innominato *do ut des*, quum in hoc detur genus pro genere vel specie, dum in illo datur species pro specie) disputant canonistae. Nobis tamen haec delibare sufficiat, seu: 1. res iuraque spiritualia posse inter se permutari, dummodo id fiat citra simoniae crimen, quod subesset qua aliquo modo res spiritualis compararetur cum re temporali; ut contingeret si aliqua res mere spiritualis permutaretur cum re mixta ex spirituali et temporali; 2. res mere temporales ecclesiae posse permutari, servatis conditionibus quae ad alienationem requiruntur, etsi, ut verius nobis est *per se*, seu praecisione facta a peculiari legitimo titulo, agatur de permutationibus inter ecclesias faciendis.

Quia antiqui canones sub hoc titulo relati speciale ius decernunt quoad servorum ad ecclesias spectantium permutationem seu alienationem, operae pretium est breviter eos illustrare, praeiactis, quoniam opportuna sese nobis offert occasio, nonnullis generalibus principiis de ecclesiae theoria et praxi quoad servos eorumque conditionem. Candide autem profitemur nos, quum haec de servis conscriberemus, prae oculis habuisse litt. *In plurimis*, quas Leo XIII (5 maii 1888) dedit ad Episcopos Brasiliae, quibusque omnia fere, quae ad hoc argumentum pertinent, strictim complexus est. Sciendum ergo est:

I. duplex servitutis genus distingui posse, ita ut alii sint servi *vere et proprie* dicti, alii *late et improprie*;

II. servitutem priori modo acceptam illud efficere, ut quis dominio alterius subiiciatur adeo ut, exuta

veluti personalitate propria, fiat illius tamquam propria res;

III. altero posteriori e contra modo sumptam servitutem non aliud importare quam ut quis, certum ad tempus vel etiam in perpetuum, non in se seu *quoad personam*, sed tantum *quoad operas* alterius potestati subiiciatur;

IV. liquere exinde: 1. servitutem proprie dictam iuri naturae repugnare, imo ita esse per se malam ut nullo unquam in casu legitima fieri possit; 2. e contra servitutem late acceptam eiusmodi esse, ut, saltem certis in adiunctis atque iustis de causis, absque piaculo permitti valeat: quamvis, ut perspicuum est, humanae naturae dignitati atque religionis christianae indoli longe sit conformius, ut servitutis nomen ne audiat quidem;

V. hisce praeiactis, facillime explicari quomodo pro temporum varietate diversa fuerit agendi ratio ecclesiae;

VI. et reapse, ipsam tamquam iuris sive divini sive humani fidelissimam custodem et strenuissimam vindicem, semper pro viribus curasse ut, servorum nomine deleta, omnes et singuli ea fruerentur libertate, ad quam conditi sumus quaque et nos Christus donavit: cuius rei evidentissima suppetunt argumenta v. g.: 1. sanctissimi veteres Patres, ut Ambrosius, Augustinus, Hilarius, Eligius, Patritius aliique multi, qui, permulta miseratione commoti, eo non semel deveniunt, ut rei nulli in pretium captivorum temperarent: donata Deo bona divenderent; aurum et argentum sacrum conflarent; basilicarum ornamenta et donaria alienaverint; necnon: 2. RR. PP. Gregorius M. qui quam plurimos potuit ipse in libertatem asseruit, et in Concilio Romano a. 592 iis libertatem concessam voluit,

qui monasticam vitam agere constituissent; 3. Alexander III, a quo a. 1167 apertissime edictum est mauro Valentiae regi, ne quem christianum hominem servituti addiceret, quod nemo natura servus, a Deo libere omnes facti; 4. Innocentius III et Honorius III et Gregorius IX, qui probavere ille Ordinem SS. Trinitatis, iste et hic Ordinem Sanctae Mariae a Mercede christianis redimendis; 5. et tandem Pius II, Leo X, Paulus III, Urbanus VIII, Benedictus XIV, Pius VII, Gregorius XVI ac Leo XIII, qui omne studium impenderunt, ut ea, quae vulgo adpellata fuit: *la tratta dei negri*, necnon Indorum ad modum servitutis oppressio de medio auferrentur;

VII. quia tamen variis de causis, v. g. ne invidia christianae religioni conciliaretur, neve res publica turbaretur, summopere expediebat ne statim et simul servitus aboleretur, sapientissimo consilio id procurasse ecclesiam, ut, restitutis iis, qui misere servitute detinebantur, iuribus quae natura et religio ut inviolabilia esse habenda iubent, tolerabilior, qua adiuncta ferebant, fieret eorum conditio;

VIII. huc autem referri, quae in cit. litt. habet Leo XIII: « Accedunt multa in hac re benefacta ec-
« clesiae. Ipsa etenim servos ab asperis dominorum
« iris damnosisque iniuriis, adhibita severitate poena-
« rum, defendere consuevit; quos violenta manus ve-
« xaret, iis perfugia pandere aedes sacras; manumissos
« accipere in fidem, atque eos animadversione conti-
« nere, qui ausi malis artibus liberum hominem in ser-
« vitutem redigere. Eo ipsa propensius libertati fovit
« servorum, quos quoque modo, pro temporibus lo-
« cisque, haberet suos: vel quum statuit ut omni ser-
« vitutis vinculo ab episcopis solverentur, qui se lau-
« dabili vitae honestate aliquandiu probassent, vel

« quum episcopis facile permisit, ut sibi addictos su-
« prema voluntate liberos dicerent » ;

IX. ex iis autem, quae ad levandam miserrimam servorum conditionem praestitit ecclesia, illud singularem mentionem promereri, quod nobis occasionem exhibuit aliquantisper a finibus nostris defle-ctendi, scilicet legem non semel antiquis canonibus latam, ne ecclesiae servi permutarentur seu alienarentur, nisi essent fugitivi;

X. equidem hanc legem, cuius mentio est penes Gregorium M. et in Capitularibus Caroli M., et ad quam spectant CC. III et IV *h. l.* prima fronte eiusmodi videri quae fere non otiosa diceretur, nam si alias res ecclesiae, servatis servandis, permutare licet, cur et non servos?

XI. verum aliud omnino iudicium esse ferendum, qua consideretur mitissimum fuisse servitutis genus, cui ecclesiae mancipia subiiciebantur, adeo ut, si in laicorum manus devenirent, potiusquam dominum mutare in veram servitutem redigi videretur;

XII. quae lex, quum clementiae atque benignitatis ecclesiae evidentissimum contineret argumentum, nihil mirum si eius beneficium denegaretur servis fugitivis, seu illis, ut explicant interpretes quibus adhaeremus, qui frequenter sine causa vagantes atque serius quam oporteret domum redeuntes, socordes se exhibebant;

XIII. obiter autem heic adnotatum nos hoc velle, canones, quibus ecclesia modum imposuit servorum ordinationibus et coniugiis, quique referuntur Tit. XVIII, L. I Decr. Greg. IX, seu: *De serris non ordinandis et eorum manumissione*, et Tit. IX, L. IV, seu: *De coniugiis servorum*, certe non ea mente conditos fuisse ab ecclesia, quo deteriorem redderet ser-

vorum conditionem, sed ut una simul consuleret dominorum iuribus necnon sacri ministerii dignitati ac nupturientium libertati.

VIII. De feudis (Tit. XX); ubi et de electione ac munere Imperatoris Romani. — Feuda (quorum adpellatio fortasse a *fide* est derivata, quaeque penes Romanos vix adumbrata adparent) auctores potissimum habuerunt Longobardos, postquam in superioribus Italiae partibus consederunt, atque militaribus territorium diviserunt, ea lege ut principi tamquam *vasalli* deservirent, fidelitatis homagium ei iurando eique in bello opem ferendo etc.

Media aetate communissimus factus est in Europa, ac praesertim apud Germanos, feudorum usus; adeo ut vel ipsa ecclesia feuda habuerit, et ita quidem, ut interdum et integra regna inter ea recensuerit.

Feudum autem, praesertim prout ea in ecclesia in usu fuerunt, recte definiebatur: contractus consensualis ac bonae fidei, quo res aliqua immobilis alicui concedebatur quoad dominium utile, ea sub lege ut tum fidelitatem tum alia obsequia iure ac consuetudine statuta praeberet.

Ulterius autem non immoramur in feudorum speciebus etc. expendendis, quum agatur de re obsoleta. Potius, occasione ex materiae analogia arrepta, aliqua subnectere opportunum putamus de antiqui Romani Imperatoris munere et electione. Qua in re edicimus:

I. Romanum Imperium, prout exordium sumpsit a. 799 opera Leonis III, Carolum Magnum ad imperatoriam dignitatem evehentis, nullatenus confundendum esse cum antiquo imperio romano, quod, sub Augusto exorsum, sub Augustulo quoad Occidentem tunc iam desierat:

II. et reapse Romani Imperatoris dignitatem, ab ecclesia instauratam, *directe et per se* nullam potestatem civilem vel territorium importasse, sed merum officium ecclesiam ipsam tuendi per armatam vim, qua imperator pollebat tamquam una simul rex germanico-italus et caput societatis etnarchicae christianae:

III. quamvis tamen imperator non posset dici ecclesiae feudatarius (ni forsan speciali titulo regnum aliquod ut feudum ecclesiae detineret) in pluribus tamen ei subiectum fuisse: 1. tum ratione electionis, nam si principum electorum proprium erat eum seligere, in quem dignitas regis teutonico-itali, et hinc etiam Imperatoris Romani, considerare deberet, ad R. P. pertinebat electionem confirmare, ita ut sine eo nil gestorum ratum esset: 2. tum ratione depositionis, quum proprium esset R. P. imperatorem, qua v. g. ex ecclesiae defensore eius tyrannus factus esset, dignitate imperiali eique adnexa potestate regali privare:

IV. ad Imperatoris Romani electionem spectare celebrem decretalem: *Venerabilem* (C. XXXIV *De elect.*) datam a. 1208 ab Innocentio III ad Ducem Caringiae; cuiusque praestat summarium referre: « Electio Imperatoris spectat ad Principes Germanos, tres Prae-
« latos et quatuor laicos: et electio facta per eorum
« maiorem partem, ceteris non contentis, valet. Et
« ad Papam pertinet electum examinare, approbare
« et inungere, consecrare et coronare, si est dignus,
« vel reiicere si est indignus, ut quia sacrilegus, ex-
« communicatus, tyrannus, fatuus et haereticus, pa-
« ganus, periurus, vel Ecclesiae persecutor. Et ele-
« ctoribus nolentibus eligere, Papa supplet. Et data
« paritate vocum eligentium, nec accedente maiori
« concordia, Papa potest gratificari, cui vult »:

V. tandem amplissimam hanc dignitatem desiisse de facto, saeculo XIX ineunte, opera Napoleonis I, cui illudtribuendum ut in Diaeta Ratisbonensi a. 1806 compago germanici imperii dissoluta fuerit, ac proinde Franciscus II Imperatoris Romani muneri ac nomini nuncium dederit.

IX. **De pignoribus et aliis cautionibus** (Tit. XXI); **necnon: De fideiussoribus** (Tit. XXII). — Utrumque titulum simul coniunximus, quum res valde adfines spectent, agant scilicet de cautionibus in genere ac de pignoribus et fideiussionibus in specie, quae omnia pertinent ad illud conventionum genus, quas communi vocabulo adpellavimus *accessorias*; quod in causa est cur cautio sine alia obligatione principali ne intelligi quidem valeat.

Plura ergo paucis perstringentes, aliqua dicemus de cautionibus tum in genere tum in specie.

I. *De cautionibus in genere.* — Cautionis nomine intelligitur, quod alicui praestatur in obligationis securitatem. Triplex autem distinguitur cautionum species, ita ut aliae sint *simplices*, aliae *iuratoriae* et aliae *idoneae*, prouti securitas praestatur aut per nudam promissionem, aut per iusiurandum, aut vel per pignora (eisque adfinem hypothecam) vel per fideiussores, unde cautionum idonearum subdistinctio in pignoratitiam et satisdatoriam. Vix autem admonere oportet posse nos variis de causis, v. g. vel lege vel conventionem, ad cautionem, et quidem in genere vel in specie, praebendam cogi. Talis esset v. g. casus nunciationis novi operis, de quo sermo est in Tit. XXXII, L. V Decr. Greg. IX; nam: si *regula generalis* est, quam ius nostrum mutuatum est a civili, ut si contingat novi operis, v. g. ecclesiae aedificationem, inchoari, ex quo facto si aliquis se laesum arbitretur,

possit is iudicis ministerium invocare, ut ipse novum opus impleri impediat: 2. *exceptio* est, inter caeteras, quod si ex operis interruptione aedificanti grave damnum immineat, valeat is, nunciatione non obstante, interim opus prosecui, praestita cautione *de destruendo*, qua postea resultet iure aedificatum non esse.

II. *De cautionibus in specie.* — Quia omnes cautiones singillatim persequi prohibemur, nonnulla indigitabimus de potioribus, seu de pignoribus et hypothecis necnon de fideiussoribus; hoc semel pro semper opportune advertentes: 1. posse ecclesiam quoque cautiones praestare vel exigere, at: 2. constanter prae oculis esse habendas, ea de re quum agitur, regulas iure nostro constitutas quoad res ecclesiasticas alienandas vel non; quas regulas inferius trademus.

A. *De pignoribus et hypothecis.* — Ut simul pignus et hypothecam adiungeremus, ea suaserunt quae tradit Imperator (§ VII Inst. *De act.* IV, 6) nempe: « Inter pignus autem et hypothecam, quantum ad
« actionem hypothecariam nihil interest, nam de qua
« re inter creditorem et debitorem convenerit, ut sit
« pro debito obligata, utraque hac appellatione continetur ». Quod tamen nemo putet ita accipiendum quasi unum prorsus idemque sint pignus et hypotheca; etenim, ut prosequitur Imperator: « in aliis
« differentia est. Nam pignoris appellatione eam proprie contineri dicimus, quae simul etiam traditur
« creditori maxime si mobilis sit; at ea, quae sine traditione nuda conventionem tenetur, proprie hypothecae appellatione continetur ».

Iamvero, quum hisce ex verbis pateat quomodo convenient vel sin minus pignus et hypotheca, addimus tantummodo: 1. posse in genere pignori vel hypothecae subiici res omnes, quae, in commercio quum

sint, in patrimonio sunt constituentis: 2. posse tum pignus tum hypothecam expresse vel tacite constitui, prout procedunt v. g. ex conventione privatorum vel ex legis decreto: 3. teneri illum qui pignus excepit rem (et ex regula ordinaria etiam fructus, deductis tamen expensis) tempore congruo restituere, et hinc reprobari: *a)* tum pactum antichreseos, vi cuius creditor usum fructum rei pignori subiectae habet, usque dum debitum fuerit persolutum: *b)* tum pactum legis commissoriae, quo videlicet convenitur ut, debito non soluto, res fiat creditoris: 4. lege constitutas esse regulas iuxta quas, si debitor in mora fuerit, procedendum est ad rem pignori vel hypothecae subiectam distrahendam.

B. *De fideiussoribus.* — Fideiussor iure romano is erat, qui alienae obligationi mediante stipulatione et sine novatione accedebat. Unde patet recte definiri fideiussionem: contractum quo quis, firma manente obligatione prioris debitoris, spondet se esse pro eo soluturum.

Fideiussionum plures sunt species, seu aliae sunt necessariae et aliae voluntariae, prout lege iubente vel nemine cogente fiunt; itemque aliae sunt simplices et aliae solidales, qua vel firmatur tantum obligatio prioris debitoris, vel acceditur ad eam aequae principaliter.

Postrema autem haec distinctio bene attendenda est, nam primo in casu tenetur creditor antea excutere priorem debitorem quam accedat ad fideiussorem, qui proinde dicitur gaudere privilegio excussionis, dum in altero hunc ordinem nullatenus servari oportet.

Casu autem contingente ut fideiussor solvere cogatur, duo ei praesto sunt remedia, nempe divisionis

et cedendarum actionum. Competit illud quando plures sunt fideiussores, eoque tendit ut omnes aequae pulsentur; hoc vero id utilitatis continet, ut, quo fideiussor qui solverit fiat indemnis, cogere ipse valeat creditorem ad cedendas sibi actiones tum contra debitorem principalem, tum contra alios fideiussores si qui fuerint.

X. De donationibus (Tit. XXIV). — Omisso titulo XXIII, qui: *De solutionibus* inscribitur (quippe nos agimus de contractibus, et solutio contractus non est, sed actus quo id, quod conventum est, debito modo creditori praestatur) ad sequentem expendendum seu XXIV, qui: *De donationibus* est inscriptus, transimus.

De donatione animadversum volumus esse eam, ex sententia Papiniani (F. XXIX, D. *h. t.* XXXIX, 5), liberalitatem quamdam nullo iure cogente in accipientem factam.

Quidquid vero fuerit de eius natura ac vi iuxta primaevam vel seriore romanam iurisprudentiam, attento iure nostro haec sunt constituenda:

I. donationem legitimum esse modum transferendi in alium rei nostrae dominium:

II. promissionem seu donationem nullam obligationem parere, donec a donatario acceptata fuerit, et hinc antea libere posse a donante revocari:

III. excipiendum tamen esse casum, quo agatur de promissione seu donatione ad pias causas, dum ea sit quae naturam voti induat (prout in dubio praesumendum videtur):

IV. non esse hoc tamen ita intelligendum, quasi, ante quam administratores piae causae donationem acceptaverint, ius ecclesiae acquiratur, nam uni religionis virtuti, minime vero iustitiae, ea obligatio nititur:

V. donationes ad pias causas hoc etiam proprium

habere (quod tamen et in quibusdam aliis casibus verum est) ut non sit in eis necessaria servanda solemnitas *insinuationis* (seu declarationis penes magistratum) qua excesserit donatio 500 solidos seu romana scutata:

VI. donationum varias esse species, ita ut aliae sint *purae* et aliae *non purae* (et ex his aliae conditionales, aliae in diem et quidem certum vel incertum); itemque aliae sint *gratuitae omnino* et aliae *remuneratoriae*:

VII. praecipuam tamen mentionem mereri distinctionem in *donationes inter viros* et *mortis* causa, et ex illis *donationes* inter virum et uxorem, necnon *donationes factas a religiosis*:

VIII. mortis causa donationem esse (ut ait Imp. § I. Inst. *h. t.* II, 7): « quae propter mortis fit suspensionem, cum quis ita donat, ut, si quid humanitus ei contigisset, haberet is qui accepit: sin autem supervixisset qui donavit, reciperet, vel si eum donationis poenituisset aut prior decesserit is cui donatum est »; unde adparet donationem hanc tunc demum valere, si donans decesserit haud revocata donandi voluntate:

IX. donationes inter vivos eas esse (ut ait Imp. *ib.*): « quae sine ulla mortis cogitatione fiunt »; harumque proprium esse ut, si perfectae fuerint, revocari nequeant, ni certis in casibus, v. g.: « propter eius ingratitude[m], in quem liberalitas est collata » (ut edicatur ex C. X *h. t.*); ubi tamen notandum: 1. quod revocationis ius (ait Greg. IX, *ib.*): « ad donatoris, qui id tacuit, non extenditur successores »; itemque: 2. quod ei non fiat locus in donatione ecclesiae facta, si contingeret v. g. ut praelatus ingrati animi fieret reus:

X. de donationibus inter virum et uxorem agi in Tit. XX, L. IV Decr. Greg. IX; ex decretalibus vero ibi relatis specialem mentionem mereri eam, quae continetur C. VIII quaque, principiis inhaerens iuris romani, constituit Gregorius IX: « Donatio, quae constante matrimonio inter coniuges dicitur esse facta » (ex qua alter locupletior et pauperior alter efficitur) firmitatem non habet, nisi donatoris obitu confirmetur; quae tamen penitus evanescit, si revocetur ab eo tacite vel expresse, vel qui donatum accepit prius debitum naturae persolvat »; ubi notandum tales inter coniuges donationes, ex quibus alter coniux fit locupletior, alter fit pauperior, fuisse iure romano vetitas iustissimis de causis, v. g. ne amor coniugalis venalis fieret etc.:

XI. tandem (ut sileamus de iis, quae fiunt de rebus ecclesiasticis a rectoribus ecclesiarum, praelatis, vel etiam a regularibus at superioribus etc. et de quibus regula est, ut generatim eae nec liceant nec valeant nisi fiant iusta de causa, et, servatis, saltem ut plurimum, solemnitatibus iuris) quoad donationes quae fiunt a regularibus haec esse tenenda, attentis praecipue const. *Religiosae* Clementis VIII a. 1594 et litt. *Nuper* Urbani VIII a. 1640: 1. nullatenus licere huiusmodi donationes nisi moderatae eae sint, atque iusta de causa fiant cum superioris consensu: 2. res aliter donatas esse restituendas monasterio, et, qua id commode fieri nequeat, monasterio viciniore eiusdem ordinis: 3. hodie post. const. *Apost. Sedis* nullam esse censuram contra religiosos hac in re delinquentes: 4. sat communem esse opinionem, ut talia dona recipientes casum incurrant R. P., absque tamen censura reservatum, nisi prius totum restituerint, si dona excedant valorem X scutatorum romanorum, vel, si mi-

noris valeant, nisi restituerint saltem partem ad arbitrium Poenitentiarii Maioris: 5. verum minus recte, ut opinamur, nam: a) in const. iam citatis tum Clementis VIII, tum Urbani VIII, reservationis nec verbum nec vola est: b) const. vero Innoc. XII *Romanus Pontifex*, et *Pastor bonus* Benedicti XIV, nihil de reservatione constituunt, at tantum decernunt, eum, qui munera accepit nec restituit, neque in foro conscientiae absolvi posse, modumque determinant a Poenitentario tenendum in restitutionis onere imponendo.

CAPITULUM III.

De servitutibus.

Distinctim agemus: 1. *de servitutibus in genere*: 2. *de iisdem in specie*.

I.

De servitutibus in genere.

I. **Notio et origo.** — Servitutis nomine intelligitur ius in aliena re, vi cuius dominus aliquid in ea pati aut non facere adstringitur in alterius personae vel rei utilitatem.

Introducendarum servitutum causa fuit commodum hominum. Hoc sat insinuat vel ipsa servitutis notio, ac aperte testatur Pomponius (F. XV, D. *h. t.* VIII, 1): « Quotiens nec hominum nec praediorum
« servitutes sunt, quia nihil vicinorum interest, non
« valet, veluti ne per fundum tuum eas aut ibi con-
« sistas; et ideo si mihi concedas ius tibi non esse
« fundo tuo uti frui, nihil agitur: aliter atque si con-
« cedas mihi ius tibi non esse in fundo tuo aquam
« quaerere minuendae aquae meae gratia ».

Ecclesiam autem posse et ipsam in bonis suis tum servitutes adquirere, tum servitutibus obnoxiam fieri vix non otiose heic probaretur. Unde consulto ab hac quaestione abstinemus, illud potius admonentes sedulo attendendam esse necessariam cuiuslibet servitutis indolem, quod nempe consistat in non faciendo vel patiando. Rectissime propterea Pomponius *l. c.* tradit: « Servitutum non ea est natura, ut aliquid faciat quis, « velut viridia tollat aut amoeniorem prospectum « praestet, aut in hoc ut in suo pingat, sed ut aliquid « patiatur aut non faciat ». Quapropter si quis quaerat ad quem spectet v. g. expensas ferre, quae v. g. necessariae sunt, ut tu servitute aquae ducendae frui possis, respondebimus eas non ad te, sed ad dominum fundi, per quem transitus est aquarum, pertinere.

II. Divisio, necnon constitutionis atque extinctionis modus. — Teste Marciano (F. I, D. *h. t.*): « Servitutes aut personarum sunt... aut rerum », prout videlicet res aliqua *proxime* inservit personae vel rei.

Oritur exinde prima servitutum divisio in *personales* et *reales*, quam altera excipit subdistinctio, seu realium, in *urbanas* et *rusticas*, prout: 1. *iuxta alios*, in urbanorum vel rusticorum utilitatem eae constitutae sunt; ubi notandum fundos urbanos heic eos intelligi qui hominum habitationi inserviunt, rusticos qui agris excolendis etc.: 2. *iuxta alios*, quos magis sequimur, in solo vel in superficie consistunt, seu eae sunt quae vacuo solo concipiuntur inesse vel sin minus.

Plures sunt servitutum tum urbanarum tum rusticarum species, quas antequam expendamus, advertere praestat: 1. posse eas variis modis constitui, v. g. stipulatione, haereditate et praescriptione; quas inter discrimen intercedit, nam v. g. ex praescriptione ius in re acquirimus, at ex conventionem non nisi ius ad rem,

adeo ut ni subsequatur quasi-traditio (seu nisi tu servitute usus fueris alterque id passus) non nisi personalis actio tibi praesto sit: 2. itemque pluribus modis posse eas extinguere, v. g. si praedium inserviens pereat vel dominus fundi dominantis eam remittat etc.

II.

De servitutibus in specie.

I. De servitutibus personalibus. — Huc reducuntur *ususfructus*, *usus* et *habitatio*, quae seorsim expendemus.

I. *De usufructu.* — Iuxta definitionem traditam in Digestis (F. I *h. t.*) est usufructus: ius utendi fruendi rebus alienis, salva earum substantia. Quibus ex verbis clarissime liquet: 1. non posse *per se* usumfructum constitui in rebus, quae dicuntur fungibiles, seu quae numero, pondere et mensura aestimantur, et in quibus tantumdem idem est: 2. dixisse tamen nos *per se*, quum vel ipso novissimo romano iure permitteretur, ut in rebus fungibilibus *quasi-usufructus* constitueretur, imo et in ipsis rebus incorporalibus ac praesertim in nominibus: 3. usufructuarius omnes ordinarios fructus facere suos, posseque eum fundum, quem in usufructu habet, locare, non tamen in diversam formam, etsi meliorem, redigere etc.: 4. teneri vero ipsum: *a*) ad onera rei ferenda, canones v. g. solvendo: *b*) imo, et potissimum, ad rem servandam, adeo ut v. g. si grex tibi in usufructu sit, debeas demortuis ovibus alias substituere; quod tamen recte intelligas oportet, nam v. g. si ruerit tectum domus, non usufructuarius at dominus ad illud reficiendum adstringitur.

Et haec quidem de usufructu in genere. Ad nos vero quod spectat, advertere lubet optimo quoque iure posse ecclesiam usufructuariam constitui, imo nihil ob stare, quominus ex iusta causa (v. g. transactionis) atque servatis servandis, etiam res ecclesiae usufructui subiiciantur. Si tamen contingat ecclesiam usufructuariam constitui, putamus, quia ecclesia est societas perpetua, tunc fieri locum regulae romani iuris quoad usumfructum favore civitatum constitutum, nempe ut centum annorum termino circumscribatur, quia, ut habet Gaius: *is finis vitae longaevi hominis est* (1).

II. *De usu et habitatione.* — Nomine *usus* intelligitur ius rebus alienis ad necessitatem tantum *utendi*, salva earum substantia; *habitationis* vero ius alienas aedes habitandi, salva itidem ipsarum substantia.

Quibus ex verbis quum sat constet quid utraque huiusmodi servitus importet, et hinc pateat qua ratione utraque cum usufructu conveniat quaque differat, addimus tantum et in ecclesia concipi posse tum usus tum habitationis onus vel ius. Et reapse quid prohibet v. g. quominus ecclesiam haeredem facias, constituta favore fratris in fundo tusculano vel in aedibus albanis usus vel habitationis servitute? Et e converso quid obstat v. g. quominus favore alicuius monasterii usum sylvae constituas, vel favore certi parochi usum aedium?

II. **De servitutibus praedialibus.** — Ut diximus, hae dispartuntur in urbanas et rusticas.

Ex utroque genere plurimae recensentur; verum ne nos ultra debitos fines rapiamur, rem omnem, licet inviti, definiemus catalogum praecipuarum ex

(1) F. LVI *De usufructu* etc. (VII. 1).

eis subnectendo, uberiorum notionum cupidos ad iuris civilis tractatus amandantes.

Urbanarum ergo servitutum potissimae sunt: *oneris ferendi, tigni immittendi, proiiciendi, protegendi, stillicidii recipiendi vel non, fluminis item recipiendi vel sin minus, altius tollendi vel non, luminum et prospectus*, et tandem *ne luminibus vel prospectui officiat*ur.

Ex rusticis vero hae peculiarem mentionem merentur: *itineris, actus et viae; aquae haustus, aquae ductus et ad aquam adpulsus; pascendi, arenae vel cretae fodiendae* etc.

CAPITULUM IV.

De praescriptionibus.

I. Natura, origo, divisio, requisita in genere. — Iure romano antiquo longe inter se differabant praescriptio et usucapio, quum haec modus esset adipiscendi dominii, adeo ut recte definiretur: « adiectio dominii per continuationem possessionis « temporis lege definiti », dum illa erat exceptio, qua quis aliquem contra se agentem iure removebat. Verum serius, ferme aequata a Iustiniano earum conditione, utraque vox fere indiscriminatim usurpari coepit; quod quum maxime verum sit de iure nostro, recte definitur praescriptio, seu usucapio, modus quo, servatis conditionibus lege statutis, dominium alicuius rei acquirimus vel etiam aliqua obligatione aut onere liberamur.

Duplex autem est praescriptionis fundamentum, seu remotum et proximum. Remotum est ipsum ius naturae, quod, ne dominia aliaque iura diu vagen-

tur incerta cum rei publicae detrimento, suadet ut legislator humanus praescriptioni ea subiecta decernat; alterum est lex positiva, quatenus conditiones statuit ac determinat, quibus positus, praescriptio iuridice completa censetur. Quod sedulo attendendum est, quum in causa sit cur, quando de praescriptione agitur, sit perpendendum quid iuris in singulis legislationibus constituatur; ex his enim illa omni modo, sicut ortum, ita et statum capit, neque eis ullatenus est adhaerendum, qui praescriptionem ipso naturae iure seu ex se consistere arbitrantur.

Praescriptionis species triplex distinguitur iure nostro, adeo ut alia sit ordinaria, alia extraordinaria et alia privilegiata, prout aut completur tempore ordinario vel extraordinario, aut etiam speciali iuris favore gaudet, ut mox videbimus.

Ad requisita vero quod spectat, quibus pollere debet praescriptio, dicimus quinque ea esse, nempe idoneitatem rei, legitimitatem possessionis, bonam fidem, iustum titulum et tempus congruum; quae singillatim expendenda sunt.

II. De rebus quae praescribi possunt. — Non omnis res est apta praescriptionis materia, quum plures sint, quae vel ex natura vel ex lege praescriptionem effugiant. Tales sunt v. g. res quae in hominum dominium venire nequeunt. Talia item sunt v. g. iura spiritualia clericis propria, qua concipiantur possessa a laicis; quo tamen in casu, potiusquam ex rei natura, ex personae incapacitate praescriptio haud obtinet. Sic etiam praescriptionem effugiunt onera et numerus missarum, pia legata et alia huiusmodi ut verius putamus ac declaravit S. C. C.; itemque fines diocesaeon et paroeciarum, qua tamen constet fuisse eos certo modo constitutos.

III. **De possessione legitima.** — Ad praescribendum requiri possessionem omni iure constat. Ut enim habet Reg. III iuris in VI: « Sine possessione « praescriptio non procedit ».

Nec tamen omnis possessio ad praescribendum est idonea, sed ea tantum quae civilis sit, seu non mere naturalis at in iure ut apta recognita; itemque quae iusta fuerit seu non precario adquisita, nec vi aut clam, et tandem quae fuerit continuata. Ad continuationem attamen quod spectat, non est ea ita intelligenda, quasi nequeat possessio de uno in alium transferri ac ita continuari praescriptio; constat enim possessionem auctoris ex titulo, sive universali sive particulari, utiliter coniungi cum possessione successoris.

Quae autem diximus de possessione proprie dicta, seu de possessione rerum corporalium, intellecta quoque volumus de possessione impropria seu de quasi-possessione iurium.

IV. **De bona fide.** — Requiri bonam fidem ad praescribendum, et quidem non solum in initio possessionis, toto sed et in decursu (secus ac verum fuerit de iure romano, quod ad vitanda animarum pericula correxerunt Alexander III et Innocentius III, C. C. V et XX *De praescript.*), extra dubium est. Unde iuxta Reg. II iuris in VI: « Possessor malae fidei ullo tempore non praescribit ».

De bona fide ad praescribendum requisita plures, eaeque sat intricatae, quaestiones solent proponi, quas saltem delibantes, dicimus:

I. bonam fidem esse iudicium, quo quis prudenter opinatur rem esse suam vel saltem non alienam, aut (et hoc bene animadvertatur) si sciat esse alienam, tamen recte putat se possidendo nullam domino in-

iuriam facere, ut evidens est in eo, qui in alienae rei possessionem immittitur *ex secundo decreto* (quam rem expendemus, quum de iudiciorum ordinatione disseremus) qui profecto potest rem praescribere, licet certissime sciat eam esse alienam:

II. obstare tamen bonae fidei errorem iuris quamquam invincibilem, quum requiratur bona fides, at non quaecumque, sed iuridica:

III. malam fidem auctoris nocere successori universali (v. g. ex haereditate) non vero particulari (e. c. ex legato); quum ille et non hic censeatur sustinere et continuare personam auctoris:

IV. in utroque tamen casu excipiendam esse (ut arbitramur) praescriptionem extraordinariam; eo quia iure iustiniano (saltem ut plures sentiunt) mala fides huic praescriptioni non oberat, ius vero canonicum non correxit romanum nisi quoad eam praescriptionem quae est cum peccato, quod utroque in casu certe abest:

V. perperam tandem ab aliquibus dubitatum fuisse (saltem si quid opinari nobis licet) nunquam posse vi praescriptionis obligatione vel onere solvi eos, quibus certo de eis constat, quum videantur esse in mala fide; nam, si id libenter concedimus v. g. quoad obligationes quae consistunt in faciendo, absolute negamus quoad eas quae mere negativae sunt, et reapse, numquid iniuria aut peccatum subest, si alter iure suo non utitur?

V. **De iusto titulo.** — Est titulus, ut alias diximus, legitima causa dominio acquirendo vel obligationi extinguendae apta.

Quadruplex effingi potest titulus, seu *verus, coloratus, putativus* et *praesumptus*; prout aut vere adest, et quidem *efficaciter vel sin minus*; aut non adest

quidem, sed vel *putatur* vel *praesumitur* adesse. Iamvero quum de praescriptione agitur, titulus verus nec in quaestionem venire potest.

Ad alios quod pertinet, dicimus coloratum satis esse, imo requiri, in praescriptione ordinaria; putativum vero ac praesumptum non sufficere in ordinaria, bene vero in extraordinaria.

VI. **De tempore congruo.** — Sedulo distinguas oportet ecclesiasticas inter et civiles res; itemque ex ipsis ecclesiasticis inter res mobiles et immobiles, ex mobilibus vero inter pretiosas et non.

Iamvero iustiniano iure *ordinarie* praescribebantur res mobiles spatio triennii et immobiles spatio X annorum inter praesentes et XX inter absentes; *extraordinarie* sive hae sive illae spatio ann. XXX. Res autem ecclesiasticae si mobiles non pretiosae, ut communior sententia est, sequuntur eandem regulam ac civiles; si vero mobiles pretiosae aut immobiles non nisi extraordinarie usucapiuntur seu spatio XL ann. exceptis rebus ecclesiae romanae, quae non praescribuntur nisi spatio annorum C. Quo in casu exemplum habes praescriptionis *centenariae*, quae una cum *immemoriali*, seu ea cuius memoria non extat, *privilegiata* dicitur utpote quae vim maximam habeat, ceterasque praescriptiones vincat, atque inducat (ut verum arbitramur de utraque, et non tantum de posteriori de qua id certum est) praesumptionem beneplaciti apostolici, et constituat (prouti aiunt pragmatici) *meliozem titulum de mundo*.

Quia vero Septimius Vecchiotti in suis institutionibus canonicis Vol. I, C. II, § 28, p. 8, habet: *Ex bulla Urbani VIII, a. 1641, in rebus ac iuribus pertinentibus ad quascunque Ecclesias sola centenaria et immemorabilis praescriptio admittitur, silentio*

praeterire haud valemus haec, generalissimis verbis concepta, inepte prorsus fuisse scripta. Revera Urbanus VIII, per bullam *Romanus Pontifex*, ad quam evidenter alluditur, quaeque edita fuit die 5 iunii et iterum die 14 aug. 1641, nullatenus intendit ius canonicum evertere quoad tempus ad praescribendum necessarium, quum de rebus ecclesiae agitur. Evidenter autem id probatur: 1. tum ex eo quod nemo excepto Vecchiotti, et praeter eum vix aliquem alium obscuri nominis doctorem, ita interpretatus sit bullam Urbani: 2. tum ex eo quia, quominus ex verbis, quae ibi habentur, seu: *Non intendimus per praesentes tollere centenariam praescriptionem concurrentibus de iure requisitis* etc., inferamus voluisse Papam praescriptiones saltem non centenarias reiicere, vetat bullae exordium, ex quo luce meridiana clarius adparet non aliam fuisse mentem Urbani quam abolendi multiplices abusus tunc temporis inolitos ex pravo usu facultatum, oscitantia, culpabili quiescentia etc. plurium praelatorum, unde fiebat ut, his illegitime concedentibus, tolerantibus et saltem tacite consentientibus, plura praeiudicia iurisdictioni, immunitati, libertati etc., sive Apostolicae Sedis sive etiam ecclesiarum per iniuriam inferrentur; quod adeo verum est, ut ipsi constitutioni in Bullario praeficiatur haec rubrica: *Constitutio super praeservatione iurium Sedis Apostolicae et inferiorum ecclesiarum, personarumque ecclesiasticarum a quibuscumque praeiudicialibus.*

VII. De praescriptionis suspensione et interruptione. — Tunc praescriptio dicitur *suspensi*, quando tempus antecedens cum subsequenti, sublato medio, coniungitur; *interrumpi* e contra, quando semel abrupta ex novo iterum inchoanda est veluti si nunquam incepisset.

De suspensione principium generale est, non valenti agere non currere praescriptionem; quod tamen non de quibusvis impedimentis est intelligendum, sed de certis tantummodo, seu de iis quae procedunt vel ex iure, vel ex facto communi et notorio, puta si lex te arceat ab agendo aut si ferveat bellum. Hinc v. g. non currit (seu *dormit*, ut aiunt pragmatici) praescriptio tempore beneficii vacantis.

De interruptione vero advertendum est, dupliciter eam locum habere posse seu *naturaliter* vel *civiliter*, prout contingit: 1. aut ut desit aliquod elementum praescriptioni essenziale, puta possessionem: 2. aut ut subintret legis dispositio, vi cuius non amplius possessio suffragatur, prout eni si adversarius litem adversus te contestatus fuerit. Magnum tamen est inter utrumque casum discrimen, nam per interruptionem naturalem cessat omnino et statim praescriptio, dum e contra civilis nihil operatur quoad tertios, eiusque praeterea exitus in pendenti est, donec iudex sententiam condemnatoriam protulerit.

ART. II.

De actibus mortis causa.

Distinctis paragraphis agemus: 1. *de actibus mortis causa generatim spectatis*: 2. *de iisdem consideratis speciatim*.

§ I.

De actibus mortis causa generatim spectatis.

I. In hos actus praeviae nonnullae animadversiones theoreticae. — Huc redeunt, praeter donationem mortis causa, de qua iam est actum, *te-*

stamentum, legatum ac successio ab intestato: quae singula brevissime expendemus, haec tamen praemones: 1. quod, quamvis sub iudice quaestio sit quo iure (seu utrum *civili* vel *naturali*, quod postremum nobis omnino verum est) proxime nitatur facultas testandi, ad ecclesiam quod attinet certum esse eam plenissimo iure pollere haereditariae successionis: 2. potestatem huiusmodi, quae, utpote societatis perfectae propria, ius includit leges quoque hac de re dicendi, ecclesiam reapse sibi semper vindicasse, tum haereditates legatave acceptando independentem omnino a civili potestate, tum leges civiles improbando quibus huius iuris exercitium quoquomodo perturbabatur: 3. hac vero in re solemne esse exemplum Pauli V, qui legem, ut aiunt, *manuum mortuarum*, seu legem, vi cuius ecclesiae operave pia neque per actus inter vivos neque per actus mortis causa bona acquirere valent absque litteris *amortizationis* idest principis venia, omnino reprobavit.

II. In eodem actus nonnullae animadversiones practicae. — Dum tamen ius ecclesiae utpote nativum, independens, nullique praescriptioni obnoxium aperte (ut par est) profiteri debemus, ac strenue (prout vires suppetunt) illud tueri, monemus: 1. *in praxi* sedulo esse attendendum, ut voluntates postremae, ne forsan frustraneae reddantur, tabulis tradantur quae iuxta solemnitates iure civili praescriptas fuerint redactae; atque ut illae servantur cautelae, quas viri iuris utriusque peritissimi sapienter excogitarunt accurateque cum in finem proposuerunt: 2. quae autem diximus de iure quo ecclesia pollet, ut haeres vel legataria instituat, ita intelligenda esse, ut omnia ad sacrorum statuta canonum fiant: unde v. g.: a) quemadmodum delinqueret praelatus, qui le-

gatum repudiaret sine causa, ita ut (praeter restitutionem in integrum, quae favore ecclesiae peti posset eo in casu contra haeredem) recte compulsaretur ipse repudians ad damnum resarciendum: b) sic e converso haud recte fieret, si haereditates quaevis sine delectu acceptarentur, quum exinde deterior fieri posset ecclesiae conditio, unde necessitas acceptationis, ut fit pro minoribus, seu: *cum beneficio inventarii*.

§ II.

De actibus mortis causa speciatim consideratis.

CAPITULUM I.

De testamentis; ubi et de codicillis, fideicommissis ac substitutionibus.

De haereditatibus acturi merito a testamentis exordimur, quum delatio haereditatis testamentaria fortior sit ea quae *ab intestato* dicitur, illamque vincat iuxta adagium: « Non fit locus provisioni legis, nisi deficiente provisione hominis ». Hoc autem bene adversum volumus, sedulo distinguendam esse in utroque casu haereditatis delationem ab haereditatis susceptione; illa enim seu delatio se habet tamquam *titulum acquirendi*, susceptio vero tamquam *modum*.

I.

De testamentis.

Praestat separatim dicere prius: *de testamentis in se spectatis*, ac dein: *de testamentis attento iure canonum*.

1.

De testamentis in genere.

I. **Notio.** — *Testamentum ex eo adpellatur, quod testatio mentis est* (1). Celebris autem est testamenti definitio, quam dedit Modestinus: « testamentum est « voluntatis nostrae iusta sententia de eo, quod quis « post mortem suam fieri velit » (2).

Equidem scimus non deesse qui eam carpant; verum, quidquid sit de eius legitimitate attento romano iure, nobis qui nunc testamentum potius spectamus in abstracto atque secundum *ius* (ut aiunt) *constitutum* quam iuxta *constitutum*, placet eam retinere.

Dummodo enim *iusta* sit, seu ad ius sive naturale sive positivum exacta, voluntatis nostrae sententia de eo quod post mortem nostram fieri volumus, testamentum est.

Hinc utique non erit testamentum, si ex iure romano tabulas condas nemine scripto haerede; testamentum e contra erit, si ex iure novissimo italico de tuis bonis post mortem disponens, neminem haeredem advoces, ac nonnisi aliquem legatarium (v. g. fundi praenestini) constituas. Haeredem enim aliquem facere utique vel ipso iure naturae est necesse, ut succedatur (ex integro, vel ex parte v. g. dimidia) *in universum ius*, quod defunctus habuit tempore mortis (nam hoc et nihil aliud proprie et vere est haereditas) at nullatenus requiritur ut aliquis in bona singula succedat. Iamvero ecquis dixerit iure naturae exigi, ut quis extremas tabulas condens de bonis uni-

(1) Princ. Inst. *De testam. ordin.* (II, 10).

(2) F. I. D. *Qui test. fac. poss.* (XXVIII, 1).

versis (seu iuribus et hinc etiam oneribus) disponat? Nonne potest quis optimo iure de una tantum re disponere, quoad caetera se iuri vigenti de haereditatibus ab intestato committens?

II. Species. — Testamentum unum semper in se manens, quum sit voluntatis nostrae iusta sententia, plures nihilominus adpellationes sortitur pro varia forma ad quam redigitur.

Singulas testamentorum species persequi minime quum liceat, hoc unum memorabimus, posse testamenta omnia ita distribui, ut alia sint *scripta* et alia *nuncupativa*, prout verbis scriptis vel prolatis ea fiunt: alia vero sint *ordinaria* et alia *extraordinaria* seu *privilegiata*, qua perficiuntur servatis vel sin minus omnibus solemnitatibus iure positivo praescriptis, sive *intrinsecis*, ut en haeredis institutio, filiorum institutio aut exhaereditatio etc., sive *extrinsecis*, ut ecce quod quis testetur scripto, coram testibus etc.

Haec autem velut in abstracto intellecta volumus, nam quaenam apud singulas gentes testamentorum genera sint recepta vel non quaestio facti est, quae ad nos certe non pertinet.

2.

De testamentis ex iure canonum.

I. Notiones praeviae. — De testamentis in iure nostro agitur Tit. XXVI, L. III Decr. Greg. IX.

Ex iis vero, quae ibi constituuntur, quadruplex quaestionum genus seligere pro re nostra placet; quae nempe attinent ad interpretationem tum cuiusdam sententiae Innocentii III in C. XIII *h. t.*, tum celebris C. *Cum esses*; atque ad testamenta tum ad causas pias, tum clericorum et religiosorum.

II. De recta intelligentia verborum Innocentii III in C. XIII: De testamentis. — Innocentius III rescribens, per hanc decretalem, Episcopo Antisiodorensi in Gallia, talia adhibet verba, quae videntur aperte contradicere iuri romano, iuxta quod, ut liquet ex F. XXXII, D. *De haered. institut.* (XXXII, 5) testantis voluntas in alterius voluntatem conferri nequibat. Ita enim effatur Innocentius: « Qui extremam
« voluntatem in alterius dispositionem committit, non
« videtur decedere intestatus ». Iamvero ex variis interpretum explicationibus eam sequi placet, iuxta quam Innocentius in rescribendo non ius romanum, at, ut par erat, ius consuetudinarium illarum regionum prae oculis habuit. Reapse in dioecesi Antisiodorensi: 1. tum ad arcendum exercitium iuris spoli, quo quidam Episcopi Galli ex privilegio apostolico pollebant in bona clericorum, qui intestati decessissent: 2. tum etiam ad periculum vitandum ne, iuxta pessimum morem in aliquibus ex iis regionibus inolitum, bona clericorum, qui sine testamento demoriebantur, a populo diriperentur, mos vigeat ut clerici personis sibi benevisis (*manufideles* ideo *adpellatis*) demandarent, ut post ipsorum mortem de omnibus suis substantiis, prout eis magis placuisset, disponerent. Hac enim posita interpretatione, immerito omnino argueretur Innocentius quasi ius romanum indebite emendasset aut per iniuriam flocci fecisset; ius enim consuetudinarium illarum regionum ipse iure meritoque in rescribendo sequutus est.

III. De recta interpretatione C. CUM ESSES. — In hac decretali epistola Alexandri III ad Episcopum Ostiensem, quae refertur sub C. X *De testamentis*, haec habentur: « Testamenta, quae parochiani coram
« presbytero suo, et tribus vel duabus aliis personis

« idoneis in extrema fecerint voluntate, firma decernimus permanere ».

Quae verba ut recte intelligantur, haec ut animadvertantur oportet, seu:

I. in dioecesi Ostien. morem viguisse ut, ni testamenta conderentur strictim servata solemnitate romani iuris septem testes exigentis, irrita haberentur:

II. quia vero hoc, potiusquam ex mera legis civilis observantia, ex quodam reprobando, imo et superstizioso, iuris romani cultu procedebat, Alexandrum morem illum improbasse, novumque ius induxisse; idque iure optimo, non solum quia ad ipsum tamquam Papam pravitates omnes corrigere spectabat, verum et quia in dioecesi Ostiensi rex ipse erat:

III. clarissime hinc liquere, immerito omnino aliquos exinde occasionem arripuisse Alexandrum calumniandi:

IV. nec item accusari posse Gregorium IX, quasi decretalem illam in corpus iuris communis inferri iubendo, aliorum principum iura pervaserit; nam pro certo habemus non aliam fuisse Gregorii mentem, quam ut normam quamdam proponeret, cui iisdem in adiunctis tuto inhaerere illi possent:

V. ulterius vero non esse in hac decretali expendenda immorandum, quum ob mutata rerum adiuncta nunc *practice* fere nullus sit eius usus; imo, vel a pluribus ante eversam ditionem pontificiam annis, nonnisi *iuxta modum* ea ibidem servaretur:

VI. dixisse tamen nos *fere* nullum esse eius usum, quum aliquod vestigium decr. *Cum esses* habeatur vel in ipso iure italico novissimo Art. 789, ubi decernitur, ut, grassante peste aliove contagioso morbo, possit quis testari coram cultus ministro (qui etiam tabulas subscribere semper debet) ac duobus testibus etc.

IV. **De testamentis ad causas pias.** — Huc refertur decretalis Alexandri III ad iudices veliternos, seu C. *Relatum* XI h. t. Iamvero iure canonum testamentum ad pias causas (cuius conceptus late patet, quum complectatur testamenta omnia, quae sive ad divinum cultum augendum sive ad chistianam caritatem excolendam conduntur) singularibus fruitur privilegiis, ac praesertim ut nullis solemnitatibus egeat, modo de voluntate testatoris ex duorum vel trium testium fide, aut (ut recte docetur) alia legitima probatione certo constet.

V. **De testamentis clericorum et religiosorum; ubi prius de iure spoli.** — Quia theoria canonica de clericorum ac (ex parte saltem) etiam religiosorum intimo nexu coniungitur cum theoria *spolii*, hanc praeponimus. Sciendum ergo est:

I. ecclesiae mentem semper eam fuisse, ut ex bonis, quae pietas fidelium sibi obtulit, ex quibusque ipsa beneficiorum dotes constituit, clerici equidem sibi consulerent, at superflua in pios usus impenderent, ut iam diximus quum de peculio clericorum egimus:

II. verum, variis de causis, non semper ubivisque ecclesiam unam eandemque disciplinam in hac re fuisse sequutam:

III. quidquid tamen olim fuerit, hodie praesertim vi consuetudinis (de qua etiam mentio est in C. II h. t.) necnon privilegiorum, quae pluribus in locis a S. Sede fuerunt indulta, id iuris valere ut: 1. ex superfluis beneficialibus clerici non solum *inter vivos*, sed et *mortis causa* libere disponant ad pias causas: 2. si vero nihil aut aliter disposuerint, obsoletis iam canonibus ecclesiam, cui clericus fuerat addictus, ad eius haereditatem vocantibus, ex Pauli III aliorumque RR. PP. cedant ea bona ex regula generali Ca-

merae Apostolicae, nunc vero, ut alias indigitavimus, Camerae Spoliorum S. Congregationis de Prop. Fide adnexae:

IV. dixisse tamen nos *ex regula generali*, nam plures sunt casus excepti, quibus scilicet superflua beneficialia cedunt haeredibus; et hoc praesertim verum est ubi vigeat contraria legitima consuetudo, vel si de spolio libere disponendo aut transactio intercesserit cum Camera aut privilegium apostolicum fuerit obtentum; quo privilegio v. g. certis sub legibus fruuntur ex Paulo V (Constitutione: *In eminenti*) clerici residentes Romae eiusque in districtu ad decem milliaria quoad bona intra hoc spatium consistentia.

Hisce autem de spoliis doctrina praeiactis principiis, constituimus:

I. patere ex mox dictis, quando clericis liceat vel sin minus de bonis ecclesiasticis testari:

II. specialem mentionem mereri quae attingunt S. R. E. Cardinales, Episcopos aliosque beneficiarios inferiores quoad sacra utensilia, quae, quum diem extremum obeunt, relinquunt; nam, ut brevissimis verbis referamus quae decreta sunt a S. Pio V (const. *Romani Pontificis*, a. 1567) ab Urbano VIII (const. *Aequum est* a. 1642) et a Pio IX (const. *Quum illud* a. 1846): 1. sacra utensilia, puta mitrae, planetae, albae, missalia, gradualia etc. S. R. E. Cardinalium, undecumque fuerint comparata et ni obtenta fuerit facultas de eis disponendi, cedunt sacrario Capellae Pontificiae, uno excepto casu quod sedem habuerint non suburbicariam, nam tunc aequantur Episcopis: 2. sacra supellex Episcoporum, Abbatum Nullius etc. cedit ecclesiae propriae, dummodo ex huius redditibus fuerint comparata; quod ut compertum habeatur, te-

netur v. g. Episcopus authenticum conficere inventarium, et, hoc deficiente, praesumptio est ex redditibus ecclesiae fuisse suppellectilem acquisitam:

III. ad quaesitum vero utrum regulares testari valeant, respondendum esse pluribus cum distinctionibus, adeo ut v. g.: 1. *absolute sit negandum*: a) de religioso solemniter professo, cuius tamen testamentum antea conditum, v. g. tempore novitiatus, firmum perseverat: b) de regularibus illegitime extra claustra manentibus, quorum bona in saeculo acquisita (quod et verum est de bonis ita acquisitis relictis a regularibus saecularizatis at *perpetuo*, nam secus plenum ius in ea habet monasterium) pertinent ad Cameram Spoliorum: 2. *e contra sit affirmandum*, saltem servatis propriae congregationis seu instituti regulis, de religiosis simpliciter professis etc.: 3. *quoad regulares vero qui per vim fuerint suppressi*, habendae sint omnino prae oculis facultates, quas postremis hisce temporibus indulgit S. Sedes, quarumque vi, certis sub conditionibus, possunt regulares haereditates adire, testamenta condere etc.

II.

De codicillis, fideicommissis ac substitutionibus.

I. **De codicillis.** — Codicillorum usus penes Romanos receptus fuit Augusti tempore, Trebatio potissimum auctore, qui illi suasit, ut hunc morem: « utillissimum et necessarium civibus (*diceret*), propter « magnas et longas peregrinationes quae apud veteres « fuissent, ubi si quis testamentum facere non posset, « codicillos tamen posset ».

Non ergo, ut satis haec verba insinuant, aliud est codicillus quam actus, quo quis minus solemniter ac per testamentum disponit de rebus suis mortis causa.

Iure romano valde discrepabat codicillorum ac testamentorum ratio et vis; nam v. g. per codicillos neque haeres institui (imo nec substitui) poterat, neque filius exhaeredari etc.

Nobis tamen haec memorare sufficiat, quippe potiora ex iis quae pertinent ad codicillos, ubi horum usus est receptus: 1. codicillos condere iis tantum permittitur, qui testamenti factionem habent: 2. non tamen absolute requiritur, ut quis testamentum reapse faciat; unde distinctio codicillorum in *ab intestato* (qui consistunt ex se) et *testamentarios* (qui velut testamenti accessorium considerantur): 3. ex varia forma qua conduntur, codicilli alii sunt *publici* et alii *privati*; alii *scripti* et alii *nuncupativi*: 4. plures codicilli permittuntur, posterior autem anteriori non derogat nisi qua simul conciliarii nequeant: 5. quod si quis quaerat, utrum codicillorum usum ecclesia recipiat, etiam ubi ille iure vigenti non probatur, respondebimus nos minime de hoc ambigere; unde, si quis v. g. testamentum ad causas pias iuxta formam C. *Relatum* perfecit, optime poterit codicillos testamentarios etiam ad causas profanas condere.

II. De fideicommissis. — Etiam fideicommissorum usus, opera praesertim Augusti, in ius romanum aequitate suadente receptus fuit. Est autem fideicommissum iuxta Ulpianum (Fragm. XXV, § 1) « quod « non civilibus verbis, sed precative relinquitur, nec « ex rigore iuris civilis, sed ex voluntate datur re-
« linquentis ». Seu, aliis verbis, est fideicommissum ultimae voluntatis dispositio, qua quis illum rogat, qui ei mortis causa succedit titulo vel universali vel singulari, ut alicui personae aut haereditatem vel ex integro vel ex parte, aut etiam certam rem restituat. Quibus ex verbis quum pateat fideicommissorum du-

plex esse genus, seu *singularium* et *universalium*, breviter de utrisque aliqua indigitabimus.

I. *De fideicommissis singularibus.* — De hisce constituta saltem volumus quae sequuntur:

I. Tunc fideicommissum singulare esse dicitur, quum circa rem aliquam peculiarem (puta fundum tiburtinum) versatur.

II. Iure romano antiquo plurimum discriminis legata inter ac fideicommissa singularia intererat, adeo ut v. g. legata nonnisi verbis imperativis et latinis relinqui possent, dum fideicommissa verbis precatoriis, quamvis etiam graecis, recte concipiebantur etc.

III. Verum serius, praesertim Iustiniani opera, aequata fuit legatorum ac fideicommissorum singularium ratio, adeo ut iure novissimo fere nihil inter se differrent.

IV. De usu fideicommissorum in iure nostro eadem repetenda sunt, quae superius diximus de codicillis.

II. *De fideicommissis universalibus.* — Tunc, ut mox indigitabamus, est universale fideicommissum, quando quis, seu *fideicommittens*, haereditatem, seu *fiduciarium*, rogat, ut haereditatem ex integro vel ex parte tertiae personae, seu *fideicommissario*, restituat. De fideicommissis universalibus has potissimas regulas memoratas volumus, quae ea, ubi vigent, moderari solent.

I. Fideicommittere potest is tantum, qui testamenti factionem habet.

II. Fideicommisso legitime non oneratur nisi solus haeres, at necesse haud est ut testamento id fiat vel absolute, quum recte fideicommittatur etiam per codicillos, et quidem pure vel ex die vel sub conditione.

III. Fiduciarius haereditatem adire tenetur eam-

que fideicommissario restituere, et qua renuat cogi potest a fideicommissario.

IV. Quoadusque tamen restitutio in pendenti est, fiduciarius ipse solus tanquam haeres censetur, et hinc haereditatis bona administrat etc.

V. De hisce fideicommissis universalibus in iure romano quum agitur, prae oculis habenda sunt senatusconsulta Trebellianum et Pegasianum, non tantum iuxta primaevam uniuscuiusque indolem, sed et potissimum qua a Iustiniano (ut liquet ex § VII Inst. *De fideicomm. haeredit.* II, 23) coniuncta sunt unamque in legem conflata; adeo ut iure romano novissimo fiduciarius haeres ad haereditatem tum adeundam tum restituendam teneatur, ita tamen: 1. ut quarta eius pars (*trebellianica* appellata) fere semper salva ei esse debeat: 2. ut semper pro rata retentae restitutaeque haereditatis tribuenda sint fiduciarium inter et fideicommissarium integrae haereditatis onera et commoda.

VI. Quia vero trebellianicam memoravimus, silere haud possumus celebrem quaestionem, an filius fideicommisso oneratus possit praeter legitimam portionem (quae semper ei salva esse debet) retinere trebellianicam; qua in re placet advertere *certum* id ex iure canonum, ut constat ex CC. XVI et XVIII *De testam.*; imo et (nobis saltem) *verius* attento ipso iure romano, nam. ut alia argumenta omittamus, numquid non quum computatio fit trebellianicae debitorum est ratio habenda et legitima nonne ex romano iure habenda est respectu patris tanquam res debita, quum in fontibus, ubi de ea est sermo, expressa mentio fiat *debitae portionis*? (1).

(1) F. VIII, § 8 D. *De inoffic. testam.* (V, 2).

VII. Tandem, quoniam novissimum ius italicum fideicommissa sive universalia sive singularia respuit, adeo ut pro non scripto habeatur onus haereditatem vel legatum restituendi (art. 899), ad quaesitum quid de huiusmodi lege sentiendum sit, respondimus: 1. eam qua ad ecclesiam protraheretur nullius roboris esse, neque enim res publica legem ecclesiae dicere valet: 2. ad cives quod pertingit, esse eam, quippe quae libertatem testandi coercet, stricte accipiendam, et hinc tantum spectare ad fideicommissa, qua haec imponunt gravato onus absolute conservandi bona relicta atque ea post mortem suam restituendi: 3. posse tamen fiduciarium, qua contra legem fideicommissum fuerit, haereditatem vel legatum in conscientia retinere, secus ac verum sit quando quis haeres vel legatarius instituitur mere fiduciarie, seu clam v. g. exacta restitutionis fide: priori enim in casu testator eum *vere* haeredem vel legatarium fecit, esto *onere* gravatum, quod utpote legibus adversum pro non scripto habetur, in altero nonnisi *specie tenus*.

III. **De substitutionibus.** — Quoniam de substitutione *fideicommissaria* egimus, abs re non erit aliqua pro re nostra summis saltem digitis de substitutione *directa* attingere. Sciendum ergo est quod teste Modestino: *haeredes aut instituti dicuntur, aut substituti* (1), quod idem est ac dicere posse nos ita testari: Titius haeres esto: si Titius haeres non erit, Caius haeres esto: si neque Caius haeres erit, Sempronius haereditatem habeto. Quo in casu Titius dicitur et est haeres institutus *primo*; Caius haeres

(1) F. I. D. *De vulg. et pup. substit.* (XXVIII, 6).

substitutus *secundo*, Sempronius haeres substitutus *tertio*, seu substitutus substituto.

Romanis celebris fuit partitio substitutionis in pupillarem et vulgarem. Prior erat substitutio facta liberis impuberibus in potestate testatoris constitutis et in alterius potestatem eo mortuo non recasuris, in eum casum si liberi instituti intra pubertatem decessissent. Altera vero erat quae cuilibet testatori permittebatur.

Verum nos, de pupillari substitutione haud pro re nostra solliciti, de vulgari advertimus: 1. esse eam veram haeredis institutionem, et hinc requirere testamenti factionem sive activam sive passivam; 2. nihil obstare, quominus testator plures haeredum gradus faciat: quod si fiat, casu contingente ut tum haeres prior vocatus, tum eius substitutus nequeant aut nolint haeredes esse (nam utrumque casum complectitur illa formula: *Si haeres non erit*; quod et verum est quae alteruter sive aut *impotentiae* aut *noluntatis*, ut aiunt, casus exprimatur) tunc valet regula: *substitutus substituto intelligitur substitutus instituto*, et hinc ipse haereditatem obtinebit; 3. esse tamen in testatoris arbitrio unum substituere pluribus, vel plures uni, vel singulos singulis, quin imo vel ipsos haeredes inter se: quod sedulo perpendendum est ob diversos effectus, quos substitutio singulis in casibus parit; 4. desinere substitutionem hanc tum si substitutus praemoriatur testatori, tum si institutus reapse haeres fuerit.

Vix autem admonere oportet posse substitutionis causam ad ecclesiam quoque pertingere; nihil enim prohibet quominus supremis tabulis fratrem haeredem dicas, eique v. g. capitulum cathedrale substituas.

CAPITULUM II.

De legatis.

I. **De legatis in genere.** — Legati variae occurrunt penes iuristas definitiones. Verum ex omnibus ea magis placet iuxta quam est legatum: liberalitas quaedam, quam actu postremae voluntatis, at titulo singulari, aliquis ab eo praestandam mandat, qui aliquid ab ipso mortis causa receperit.

Amplissima est legatorum materia; at nos pro re nostra, pauca tantum strictim attingentes ex plurimis iisque implexis regulis quae eam moderari solent, dicimus:

I. tres personas, quum de legatis agitur, esse distinguendas, seu *legantem* qui liberalitatem mandat; *oneratum*, qui eam praestare debet; et tandem *legatarium*, cuius favore res omnis perficitur;

II. *legare* eos omnes valere, qui testamenti activam factionem habent; *legari* ab eis posse (seu onus legandi solvendi iis imponi) qui aliquid mortis causa a legante accipiunt, et hinc v. g. fideicommissarium, et vel ipsum legatarium; itemque *legari* favore eorum posse, qui testamenti factione passiva fruuntur; et tandem de iis rebus *legata recte constitui*, quae, in commercio natura sua quum sint, re existunt aut saltem eas futuras esse speratur;

III. plura legatorum genera, attento ipsorum obiecto, haberi, ex quibus memorare placet v. g.: 1. legatum *nominis*, quo legans in legatarium vult collatum, quod sibi debetur a tertio, ut v. g. sestertium decem millia, quo in casu tenetur haeres legatario actiones cedere; 2. legatum *liberationis*, quo testator legatario relinquit quod hic ei debet; unde tenetur haeres

legatarium liberare, restituto ei debiti chirographo; 3. legatum *speciei* (v. g. fundi labicani) vel *generis* (v. g. annuli) vel *quantitatis* (v. g. centum ovium): quorum singula aliquid sibi proprium habent, adeo ut v. g.: *a*) in legato *speciei* res pereat non haeredi sed legatario, ac ex duobus speciebus legatis, pereunte principali, neque accessoria amplius debeatur: *b*) in legatis *generis* electionis ius legatarii sit, qui tamen quod est optimum seligere nequit, secus ac sit verum in eo legato, quod proprio nomine adpellatur *optionis*: *c*) et tandem legatis sive *generis* sive *quantitatis* id sit singulare, ut neque genus neque quantitas unquam perire intelligantur; et hinc si Titius haeres v. g. equum emerit ut Sempronio legatario tradat, nondum vero tradiderit, eo pereunte non liberabitur;

IV. plura item, attenta forma, recenseri seu: *sub conditione* (v. g. si navis ex America venerit); *ex die* (v. g. decem elapsis a morte legantis annis); vel *in diem* (v. g. usquedum Taurini vitam degeris) etc.;

V. legatarios (quod et in haeredibus verum est, quamvis non ipsissimo modo) iure adcrescendi frui, quod nihil aliud est quam ius habendi portionem collegatarii deficientis; quodque varie obtinet pro vario modo quo collegatarii vocati sunt, ut fuse docetur in schola iuris civilis;

VI. cessare legata pluribus modis: v. g. si legatarius testatori praemortuus fuerit, nec non per *ademptionem*, quæ nihil aliud est quam factum quo legans non amplius legatario legatum conferri vult; quod quidem potest fieri expresse (v. g. revocando legatum) vel tacite (v. g. rem absque necessitate alienando);

VII. *translationis* quoque seu *mutationis* rationem esse habendam in legatis, quod variis quoque modis

contingere potest, ut v. g. si mutetur onerati persona, vel sub conditione legetur quod legatum fuerat pure;

VIII. iure romano celebre fuisse ad legata quod pertinet *ius falcidiae* (quod nomen derivatum est a P. Falcidio tribuno plebis, qui, anno U. C. 714, ea de re legem tulit, cuius varia fuere fata); eius autem vis huc reducebatur, ut haeres quartam bonorum partem sibi salvam habere deberet, et quidem deductis antea aere alieno, impensis funerum etc., alioquin fas ei esset (nonnullis exceptis casibus) tantum singulis legatariis detrahere, quantum erat necesse, ut quarta salva maneret.

II. **De legatis iure canonum.** — Post ea, quae superius diximus quando de testamentis egimus, liquido adparet fere non otiose nos heic immoratu-
ros in expendendo iure canonum ad legata quod attinet. Facillimo enim negotio, prae oculis habitis tunc iactis principiis, solvi queunt quaestiones quae hac in re instituuntur, v. g. utrum ecclesia legatorum capiendorum sit capax, an beneficiarii *de superfluis* legare valeant etc.

Quae quum ita sint, ab his similibusque abstinemus quaestionibus, hoc unum advertentes valde controversum esse inter interpretes, quo sensu accipi debeat C. V *De testam.* ubi videtur reprobari dispositio iuris romani, iuxta quam valebat legatum rei alienae modo legans scivisset eam esse talem, nam eo in casu tenebatur oneratus rem emere et legatario tradere, et, qua id fieri haud licuisset, saltem legatario rei aestimationem dare. Verum quum iuris romani dispositio nihil pravitatis in se contineret, contendimus ius canonicum ibi minime correxisse civile, at falsam eius interpretationem, qua immixtus legata-

rius volebat rem legatam alienam sibi, invito domino, detinere.

III. **De legatis piis.** — Duplici modo legatum aliquod pium esse intelligitur, nempe *late* et *stricte*.

Late pia dicuntur quaevis legata favore ecclesiae seu causarum piarum relicta (ut ecce si talentum capitulo legaveris nullo omnino addito onere): de iis vero hoc sub respectu nihil addere oportet post ea quae mox tradidimus de legatis ex iure canonum. Stricte vero pium adpellatur aliquod legatum, quod, pium in finem quum dirigatur, singularem naturam induere censetur cuiusdam entis quodammodo per se consistentis; ut ecce si, brephotrophium haeredem constituendos, iubeas ut quotannis solvantur ab eo alicui ecclesiae libellae centum in cultus v. g. expensas impendendae.

De legatis vero hoc modo spectatis advertere placet:

I. habita ratione temporis dupliciter posse ea constitui, ita ut alia *temporaria* et alia *perpetua* esse censeantur;

II. ratione vero habita modi quo constituuntur, esse ea vel *realia* vel *personalia*, prout: 1. vel ex aliquo fundo (puta tusculanis aedibus) fuerunt relicta, aut eis implendis certus fundus (ut e. g. praenestinus) a fundatore fuit v. g. hypothecae subiectus; 2. vel e contra nihil horum intervenit, ut ecce si haeredes iubeas centum quotannis certae ecclesiae persolvere;

III. magni autem faciendam esse hanc distinctionem, nam: 1. legata personalia omnes haeredes *pro rata* attingunt, ni aliud testator expresserit, ac per eantibus vel ex integro fundis haereditariis perseverant; 2. realia vero ad quosvis rei possessores trans-eunt, re autem ipsa deficiente et legata adnexa intereunt; ubi notandum quod si dubitatio suborietur

utrum legatum fuerit personale vel reale, attendendus erit tenor verborum, nam si fundum designaverit testator *taxative* (quod verum est si a fundi designatione exorsus ad oneris descriptionem progressus fuerit) legatum habebitur ut personale; si vero *demonstrative tantum* (quod obtinet si inversa via processum ab eo fuerit) habebitur ut reale;

IV. ad legatorum vero piorum (quocumque nomine recenseantur et quivis sit eorum finis) administratio- nem quod spectat, nihil pro re nostra superesse dicendum post ea, quae alibi constituimus quum de piis institutis egimus; ad executionem vero quod pertinet haec tunc dictis esse addenda: 1. in arbitrio fundatoris esse executionis modum determinare, atque executionem ipsam cui voluerit demandare; 2. Episcopum magnas partes hac in re sibi proprias habere, quum decreverit C. Trid. Sess. XXII, C. VIII *De Ref.: Episcopi, etiam tamquam Sedis Apostolicæ delegati, in casibus a iure concessis, omnium piarum dispositionum tam in ultima voluntate, quam inter vivos, sint executores*: ubi notandum huic Episcoporum iuri locum haud fieri nisi aut executores nullos fundator designaverit, aut designati quidem ii fuerint at v. g. deficient; 3. haud esse concordēs doctores utrum Episcopi, praeter auctoritatem ipsis a C. Trid. Sess. XXII, C. VI *De Ref.* tributam cognoscendi scilicet delegato apostolico iure de veritate precum, quibus a S. Sede impetratae fuerint ultimarum voluntatum commutationes, facultate et ipsi, saltem ex eodem delegato iure, polleant huiusmodi commutationes peragendi; 4. in hac vero quaestione eos sequi nobis placere, qui potestatem hanc ab Episcopis non abiudicant, dum iusta ac necessaria de causa id faciant, neque rationabiliter dissentiant haeres ac ecclesia.

CAPITULUM III.

De successionibus ab intestato.

I. De huiusmodi successionibus generatim spectatis. — Principium generale est potio-rem esse, ut iam diximus, testamenti causam, atque successioni ab intestato locum haud fieri ni illa deficiente. Hinc Ulpianus: « Quamdiu potest ex testamento adiri haere-
« ditas, ab intestato non defertur » (1). Et iure merito, nam tota successionis legitimae ratio nititur praesumpta defuncti voluntate, iamvero praesumptionem de-
bere locum cedere veritati et perspicuum est et omnia iura conclamant.

De huiusmodi successione adnotata haec volumus: 1. obtinere eam, vel si defunctus nullum testamentum confecit, vel si invalide confecit, vel si valide confecit at nullus haeres ex eo reapse extitit: 2. ad eam vocari illos quos lex designaverit, excludi vero quos lex ipsa tamquam incapaces repulerit: 3. non semper et ubique placuisse easdem sequi regulas in successione legitima deferenda; quod variis causis tribuendum esse nemo ignorat, qui vel a limine iuris scientiam salutaverit: 4. ius tamen romanum, quod in exordio certe sat durum hac ex parte fuit, opera praesertim Iustini-
niani aequitatis principiis strictim inhaesisse, et hinc plures ex eius normis etiam in hodiernis legislationibus vigere: 5. sedulo autem perpendendum esse, num simul consistere queant utraque successio testamen-
taria ac legitima; nam v. g. iure Romanorum hoc non admittebatur, quum solemne eis esset ut nemo paganus (seu non miles) partim testatus et partim intestatus

(1) F. XXXIX. D. *De acquiren. vel omit. haeredit.* (XXIX, 2).

decedere posset, dum e contra iure v. g. italo novissimo hoc conceditur, ita ut nihil obstet quominus ex semisse obtineat haereditas testamentaria et ex altero semisse legitima.

II. De successione ab intestato iure canonum. — Agitur de huiusmodi successione in Tit. XXVII, L. III. Decr. Gregorii IX. In hoc titulo explicando equidem proponere solent interpretes plures quaestiones; nos tamen, quia potiores ex his praecoccupavimus ac indirecte saltem solvimus, quando loquuti sumus de iure spoli, necnon de testamenti factione qua vel sin minus fruuntur clerici et monachi, ab eis reiterandis consulto abstinemus.

CAPUT III.

**De rerum ecclesiasticarum alienatione;
ubi et de bonorum ecclesiasticorum direptione.**

ART. I.

De rebus ecclesiae alienandis vel non.

I. Res ecclesiasticae et alienatio hae quomodo accipiantur. — Utrumque vocabulum propriam sibi vindicat significationem in Tit. XIII. Decr. Greg. IX, qui quidem inscribitur: *De rebus ecclesiae alienandis vel non.*

Res proinde ecclesiasticas hic non omnes et singulas intelligimus, quas libro hoc: *De rebus* inscripto expendimus, at eas tantum, quae pretio aestimantur ac in hominum commercio sunt, quicumque tandem iure v. g. domini etc. in eas polleat, seu aut ecclesia aliqua proprie dicta aut etiam quaecumque causa pia ecclesiae auctoritate constituta.

Alienationis autem vox latissime patet. quum non solum actus, per quos dominium directum vel utile transferimus, indicet, sed omnes omnino complectatur. quibus aut ius reale amittitur aut onus reale imponitur: et hinc v. g. donationem, in hypothecam concessionem etc. Ad hanc tamen quod spectat, animadverti volumus iuxta veriore sententiam minime exigi beneplacitum apostolicum, quatenus de ea agatur, quae *generaliter* seu super omnibus bonis imponitur, quamvis certo requiratur quatenus contingat, ut bona huiusmodi sint distrahenda ut creditori fiat satis.

II. Vetus et nova hac in re disciplina. — Variam pro variis temporibus fuisse hac etiam ex parte canonicam disciplinam, iuris historia propalam facit. Ut autem ex ordine procedamus, dicimus:

I. primis saeculis, consuevisse (saltem ut plurimum) praesules bona immobilia ecclesiis suis vel donata vel legata opportune alienare: idque tum ne ethnicorum vis ea diriperet, tum ut gravibus necessitatibus illius aetatis consuleretur:

II. serius mutata rerum conditione sive ob datam ecclesiae pacem, sive ob valde excretam ecclesiasticorum bonorum copiam (v. g. ex donationibus Imperatorum, ex adiudicatis saepe ab iisdem christianorum ecclesiis redditibus templorum inanum deorum etc.) alienationem bonorum ecclesiasticorum considerari coeptam fuisse ut odiosam:

III. idque iure merito: quum enim ecclesia sit societas perpetua, expedit omnino, ut eius bona non solum in praesentem utilitatem pendantur, sed et in futuram serventur:

IV. alienationis tamen vetitum nonnullas exceptiones recepisse, ita ut v. g. ex causa necessitatis, vel utilitatis, vel pietatis alienatio ipsa permitteretur:

V. de iudicio vero quoad hanc causarum legitimitatem variam observatam fuisse disciplinam, adeo ut v. g. primitus res spectaverit ad Episcopum; postea, certis saltem in casibus, ad synodum provincialem; iure vero decretalium, ut liquet ex cit. tit. *De rebus* etc. ad Episcopum simul et vel capitulum, aut cathedrale aut collegiatum, vel ad rectorem ecclesiae, prouti actum fuisset de bonis pertinentibus v. g. vel ad mensam episcopalem aut capitulum ipsum, vel ad ecclesiam capitulo carentem:

VI. nunc vero, attenta praesertim lege inducta a Paulo II, per Decr. *Ambitiosae* (C. Unic. Extr. Comm. *h. t.*), distinguendum esse: 1. inter res et res, adeo ut aliae sint *immobiles* et aliae *mobiles*; immobiles vero ita ulterius partiantur, ut aliae sint *magni* et aliae *parvi valoris*, prout excedunt (ut declaravit S. C. C.) summam ducatorum aureorum 25 vel non (1); mobiles vero aliae sint *pretiosae* (quod variis ex causis aestimandum est) et aliae *non pretiosae*; hae vero ulterius aliae sint eae *quae serrando serrari nequeunt*, et aliae eae *quae serrando serrari queunt*; itemque: 2. inter casum et casum, ita ut, si legitima causa semper ad alienationem requiratur: *a)* ad alienationem rerum mobilium, quae servando servari nequeunt, generatim sufficiat consensus rectoris ecclesiae: *b)* ad alienationem rerum mobilium non pretiosarum atque

(1) Die 22 martii 1711 in *Faventina*. — Advertere heic placet: I. ducata aurea 25 aequipollere antiquis scutatis romanis 41, ac obolis 15; et hinc (quum scutatatum romanum valeat L. 5,37 circiter hodiernae pecuniae) libellis it. fere 221. — II. nostram esse sententiam aestimationem huiusmodi, potiusquam ex certo exactoque omnino criterio, dimetiendam esse pluribus ex adiunctis, ac praesertim ex ecclesiae patrimonio, pecuniae valore ac legitimis locorum consuetudinibus.

immobilium exigui valoris sat sit potestas Episcopi: c) tandem ad alienationem rerum mobilium pretiosarum vel immobilium magni valoris ut plurimum requiratur apostolicus consensus: ubi silentio haud praetereundum apostolicum consensum, si absolute praestitum, nec per preces obrepititias vel subreptitias extortum, vices supplere antiqui iuris solemnitatum:

VII. quod si secus factum fuerit, pro variis casibus nullius roboris esse aut saltem decerni posse alienationem; imo et actionem personalem concedi v. g. in praelatum alienantem ad damnum resarciendum:

VIII. insuper graves poenas esse constitutas contra male alienantes, inter quas memorare placet excomm. l. s. de qua in const. *Apost. Sedis*; ibi enim (n. III, inter nem. reserv.) excommunicantur: « Alienantes et
« recipere praesumentes bona ecclesiastica absque be-
« neplacito apostolico ad formam Extravagantis *Am-
« bitiosae*. De Reb. Eccl. non alienandis »; ubi notandum S. O. die 22 dec. 1880 declarasse legem beneplaciti apost. per const. *Apost. Sedis* fuisse veluti innovatam, adeo ut ubilibet servanda sit non obstantibus quibuscumque consuetudinibus contrariis, quin imo et privilegiis nisi haec fuerint specialia vel personalia:

IX. tandem regulam, quam mox nos constituimus de necessitate beneplaciti apostolici, interdum fallere; v. g. quando agitur de rebus quae legatae vel oblatae fuerint regularibus, qui sunt incapaces possidendi bona immobilia etiam in communi, quales sunt Fratres Minores et Capuccini, prout constat ex Conc. Trid. C. III, Sess. XXV *De Ref. Reg.*; quae res proinde, utpote relictæ vel datae eis qui incapaces sunt eas possidendi, ex iuris necessitate recte alienabuntur et in usum monasterii convertentur.

ART. II.

De bonorum ecclesiasticorum direptione.

I. Monitum — Intelligimus hoc nomine actum, quo haud raro, praesertim aetate nostra, rerum publicarum moderatores (variis equidem sub praetextibus, at reapse rerum alienarum cupidine odioque in religionem acti) bona ecclesiae propria, quaeque proinde, ut ratio suadet et canones iubent, tamquam Deo sacra sunt habenda, usurpant, ac, ea finibus suis penitus abstracta, imo et per vim avulsa, in profanos quosque usus transferunt. Iamvero, quum ecclesia nullo non tempore hisce usurpationibus, quoad eius licuit, restiterit, praestat summis saltem labiis ea delibare, quae ad easdem impediendas aut saltem minus noxias efficiendas sapientissime ipsa constituit. Rei autem gravitas omnino requirit, ut separatim disseratur de dominii temporalis S. Sedis eversione, quam nostris temporibus consummatam vidimus.

II. De usurpationibus bonorum ecclesiasticorum generatim. — Antiquos canones hac in re editos (v. g. in Conciliis Aurelianensi C. XIII et seqq., Triburiensi I, C. VII etc.) silentio praetereuntes, tria tantum memorabimus disciplinam hodiernam pressius attigentia, seu decretum S. C. Trid., censuras contentas in const. *Apost. Sedis*, et tandem dispositiones quae postremis hisce annis manarunt e S. Poenitentiaria.

Et ad primum quod attinet, sciendum est C. Trid. Sess. XXII, C. XI *De Ref.* statuisset: « Si quem cleri-
« corum, vel laicorum, quacumque is dignitate, etiam
« Imperiali, aut Regali praefulgeat, in tantum malo-
« rum omnium radix cupiditas occupaverit, ut alicu-
« ius Ecclesiae, seu cuiusvis saecularis, vel regularis

« beneficii, Montium Pietatis, aliorumque piorum lo-
« corum iurisdictiones, bona, census, ac iura etiam
« feudalia, et emphyteutica, fructus, emolumenta, seu
« quascumque obventiones, quae in ministrorum, et
« pauperum necessitates converti debent, per se, vel
« alios, vi, vel timore incusso, seu etiam per suppo-
« sitas personas Clericorum, aut laicorum, seu qua-
« cumque arte, aut quocumque quaesito colore, in
« proprios usus convertere, illosque usurpare praesum-
« pserit, seu impedire, ne ab iis, ad quos iure perti-
« nent, percipiantur; is anathemati tamdiu subiaceat
« quamdiu iurisdictiones, bona, res, iura, fructus, et
« redditus, quos occupaverit, vel qui ad eum quomo-
« documque, etiam ex donatione suppositae personae,
« pervenerint, ecclesiae, eiusque administratori, sive
« beneficiato, integre restituerit; ac deinde a Romano
« Pontifice absolutionem obtinuerit. Quod si eiusdem
« Ecclesiae patronus fuerit, etiam iure patronatus, ul-
« tra praedictas poenas, eo ipso privatus existat. Cle-
« ricus vero, qui nefandae fraudis, et usurpationis
« huiusmodi fabricator, seu consentiens fuerit, eis-
« dem poenis subiaceat, nec non quibuscumque bene-
« ficiis privatus sit, et ad quaecumque alia beneficia
« inhabilis efficiatur, et a suorum Ordinum executione,
« etiam post integram satisfactionem, et absolutionem,
« sui Ordinarii arbitrio suspendatur ».

Ubi notare placet attentis tum intrinsecis, tum extrinsecis argumentis, nobis magis arridere sententiam eorum qui contendunt Conc. Trid. non quascumque ecclesiasticorum bonorum usurpationes perculisse, at tantummodo quae fiunt per publicae potestatis abusum, seu usurpationes *auctoritativas et potentiales*, ut inquirunt.

Quoad const. *Apostolicae Sedis*, duplex caput usur-

patores bonorum ecclesiasticorum ea attingit. Ibi enim plectuntur excomm. l. s. specialiter reservata N. XI: «Usurpantes vel sequestrantes iurisdictionem, bona, «reditus ad personas ecclesiasticas ratione suarum «ecclesiarum aut beneficiorum pertinentes»; ubi tamen monendi sumus S. O. die 8 iulii 1874 respondisse: 1. usurpatores bonorum ecclesiasticorum non duplici excomm. (ut dubitatum fuerat) innodari (seu una ex C. XI Sess. XXII, C. Trid. et altera ex const. *Apost. Sedis*) at unica tantum R. P. reservata: 2. itemque minime dubitandum, quin euentes bona ecclesiastica ab usurpatoribus usurpata incidant in excomm. R. P. reservatam; etenim, praescindendo a quaestione, an supradicta emptio aliquo modo attingatur a const. *Apost. Sedis* art. XI, nulli dubium esse potest, quin comprehendatur in C. Trid. Sess. XXII, C. XI *De Ref.*

Tandem quod spectat ad dispositiones, quae nuperrimis hisce temporibus occasione direptionis bonorum ecclesiasticorum in Italia manarunt, advertere pretium est duplicem in classem eas referri posse.

Complectitur prior illas normas, quas S. Poenitentia proponit fidelibus, qui bona quacumque ratione a publica potestate usurpata vel iam quocumque modo acquisiverunt, vel acquirere intendunt, aut contractus etc. de eis quavis ratione celebrare. Certis enim sub cautelis facultates opportune tribuuntur Episcopis etc.; illud prae primis cavendo tum ut fidelium conscientiae consulatur, tum ut cum minori quo fieri potest detrimento ecclesiarum, ad quas bona illa pertinent, omnia fiant.

In secundam vero classem ea referenda sunt quae, saluberrimo consilio, scilicet ne rerum dominia (quae caeteroquin ad nutum ecclesiae servari deberent)

velut incerta diu fluctuent, atque ut conscientiarum tranquillitati provideatur, constituta sunt, quo fideles, ad quos bona usurpata pervenerunt, *compositionem* super eis petere et obtinere valeant, oblata pecunia, cuius quantitas ex variis adiunctis dimetienda est, et quae in utilitatem ecclesiarum, ad quas bona spectabant, est servanda. Qua in re potissimum est prae oculis habendum novissimum exemplar facultatum, quas S. Poenitentiaria hac in re tribuere solet.

III. De ditionis temporalis pontificiae eversione. — De huiusmodi ditionis antiquitate ac omni-modi legitimitate fuse disseritur in schola historiae ecclesiasticae et iuris publici.

Ad nos quod attinet haec saltem attingimus:

I. ditionis pontificiae eversionem, ut de reliquis sileamus, valde religioni repugnare, quum iuxta concordem R. P. et plurimorum Episcoporum declarationem (cui tamen definitionis dogmaticae vim inesse aliqui immerito adfirmarunt) sit praesentibus in adiunctis tutissimum, imo unicum, vere efficax pontificiae independentiae (quam ecclesiae regimini esse necessariam nemo sanae mentis denegaverit) presidium:

II. ex iis quae ecclesia praestitit, ut iura sua hac ex parte tueretur ac vindicaret, specialem mentionem mereri const. *Apost. Sedis*, qua excommunicantur (N. XII, spec. modo reserv.): « Invadentes, destruentes, detinentes per se vel per alios civitates, terras, loca aut iura ad ecclesiam romanam pertinentia; vel usurpantes, perturbantes, retinentes suam premissam iurisdictionem in eis; necnon ad singula praedicta auxilium, consilium, favorem praebentes »; atque (N. XIII, simpl. reserv.): « Omnes qui excommunicatione mulctantur in constitutionibus S. Pii V

« *Admonet nos*, quarto kalendas aprilis 1567: Inno-
« centii IX *Quae ab hac sede*, pridie nonas novem-
« bris 1591; Clementis VIII *Ad Romani Pontificis*
« *curam*, 26 iunii 1592, et Alexandri VII *Inter cete-*
« *ras*, nono kalendas novembris 1660, alienationem et
« infeudationem civitatum et locorum S. R. E. respi-
« cientibus »:

III. notandum tamen: 1. Pium IX litt. *Respicien-*
tes (1 nov. 1870) fines prioris ex hisce excommunic.
aliquantulum ampliasset, quum declaraverit in censu-
ram incidisse non solum invasores seu usurpatores,
sed etiam: « ipsorum mandantes, fautores, adiutores,
« consiliarios et adhaerentes, vel alios quoscumque
« praedictarum rerum exequutionem quolibet prae-
« textu et quovis modo procurantes, vel per seipsos
« exequentes »; 2. excommunicationem *per se* minime
incurrere, ut variis de causis omnino verum arbitra-
mur, eos qui munera deputatorum (et hinc nec sena-
torum) hodie in Italia suscipiunt, quamvis peccent
non secus ac illi qui suffragia eorum favore ferunt.
ut decl. S. O. 30 iulii 1886; 3. *per se* tamen nos
dixisse, quia certe excommunicationem non effugiunt,
si haec munera obeundo, factum aliquod censura ve-
titum ponant; 4. S. Poenit. die 10 dec. 1860 occa-
sione invasionis aliquarum regionum status pontificii,
ad quaesitum: « An qui petunt absolvi, debeant ante
« ipsam absolutionem reficere damna illata pontificio
« gubernio ex hodiernis perturbationibus? » respon-
disse: « Sufficere ut animo parati sint stare mandatis
« Sanctae Sedis desuper ferendis ».

INDEX

LIBER II. — De rebus.

SECTIO I. — DE CULTU DIVINO.

CAPUT I. De fide catholica	<i>Pag.</i> 5
Art. I. De professione fidei emittenda	ib.
§ I. De fidei professione generica spectata	6
§ II. De his qui ad fidem profitendam tenentur	10
Art. II. De fidei periculis praecavendis	19
§ I. De communicatione cum infidelibus, haereticis et schismaticis devitanda	ib.
§ II. De disputatione cum haereticis et de scholis mixtis	23
§ III. De servandis in librorum impressione et lectione	27
Capitulum I. De librorum impressione et lectione notiones praeviae	ib.
Capitulum II. De disciplina, quae viguit ante Leonem XIII, quoad librorum impressionem et lectionem	31
Capitulum III. De disciplina, quae quoad librorum impressionem et lectionem fuit inducta a Leone XIII	33
CAPUT II. De iurisiurandi et voti religione	45
Art. I. De iuramento	ib.
Art. II. De voto	49
CAPUT III. De liturgia	53
Art. I. De liturgia generatim; ubi et de obligatione ritum proprium non deserendi	ib.
Art. II. De liturgia speciatim	65
§ I. De sacrificii oblatione	ib.
§ II. De officio divino	96

§ III. De ecclesiis	<i>Pag.</i> 104
§ IV. De diebus festis: ubi et de ratione canonica tem- pus supputandi	126
Capitulum I. De celebratione dierum festorum	ib.
Capitulum II. De ratione canonica tempus supputandi .	132
I. De computo ecclesiastico	ib.
II. De temporis supputatione iuridica	138
§ V. De cultu sanctorum	140

SECTIO II. — DE HIS QUAE PERTINENT
AD HOMINUM SANCTIFICATIONEM.

CAPUT I. De verbi divini praedicatione et lectione .	<i>Pag.</i> 157
Art. I. De sacris concionibus et catechesibus	ib.
Art. II. De S. Scripturae lectione et munere canonici theo- logi.	165
CAPUT II. De sacramentis	171
Art. I. De sacramentis in genere	ib.
Art. II. De sacramentis in specie	175
Capitulum I. De baptismo	ib.
Capitulum II. De confirmatione	186
Capitulum III. De eucharistia	193
Capitulum IV. De poenitentia; ubi et de indulgentiis .	201
I. De poenitentia	ib.
II. De indulgentiis	210
Capitulum V. De extrema unctione	220
Capitulum VI. De ordine	223
I. De ordine in se spectato	ib.
II. De ordinationis ministro	226
III. De ordinationis subiecto	234
1. De immunitate ab irregularitate	235
2. De aetate, scientia et pietate	240
3. De titulo	244
IV. De ordinum conferendorum modo	247
Capitulum VII. De matrimonio	250
I. De matrimonio in se spectato	ib.
II. De his quae matrimonium praecedunt, seu de sponsalibus, de bannis et de probatione liber- tatis status	260
III. De matrimonii celebratione eiusque probatione .	264

IV. De impedimentis matrimonialibus	Pag. 267
V. De dispensationibus matrimonialibus	281
VI. De matrimoniis revalidandis	307
VII. De matrimonii effectibus	309
VIII. De divortiis et privilegio paulino	312
IX. De secundis nuptiis.	314
X. De matrimonio civili; ubi et de matrimonio co-	
ram ministello.	315

CAPUT III. De sacramentalibus	319
---	-----

CAPUT IV. De ieiunio et abstinencia servandis	322
---	-----

CAPUT V. De institutis ordinatis ad doctrinam excolendam caritatemque exercendam	327
---	-----

Art. II. De institutis scientificis ac praesertim de semi- nariis	ib.
--	-----

Art. I. De institutis piis	334
--------------------------------------	-----

SECTIO III. — DE HIS QUAE PERTINENT AD DEFUNCTORUM OBSEQUIUM ET LEVAMEN.

CAPUT I. De exsequiis	Pag. 339
---------------------------------	----------

CAPUT II. De sepulturis	343
-----------------------------------	-----

Art. I. De sepultura obiective sumpta	ib.
---	-----

Art. II. De sepultura subiective spectata	351
---	-----

SECTIO IV. — DE BENEFICIIS AC DE REBUS ECCLESIAE TEMPORALIBUS.

Subsectio I. De beneficiis	Pag. 353
--------------------------------------	----------

CAPUT I. De beneficiis proprie dictis	ib.
---	-----

Art. I. De beneficiis in genere	ib.
---	-----

§ I. De beneficiorum origine, natura et divisione. . .	ib.
--	-----

§ II. De beneficiorum institutione et mutatione. . .	358
--	-----

§ III. De beneficiorum concessione et acquisitione. . .	362
---	-----

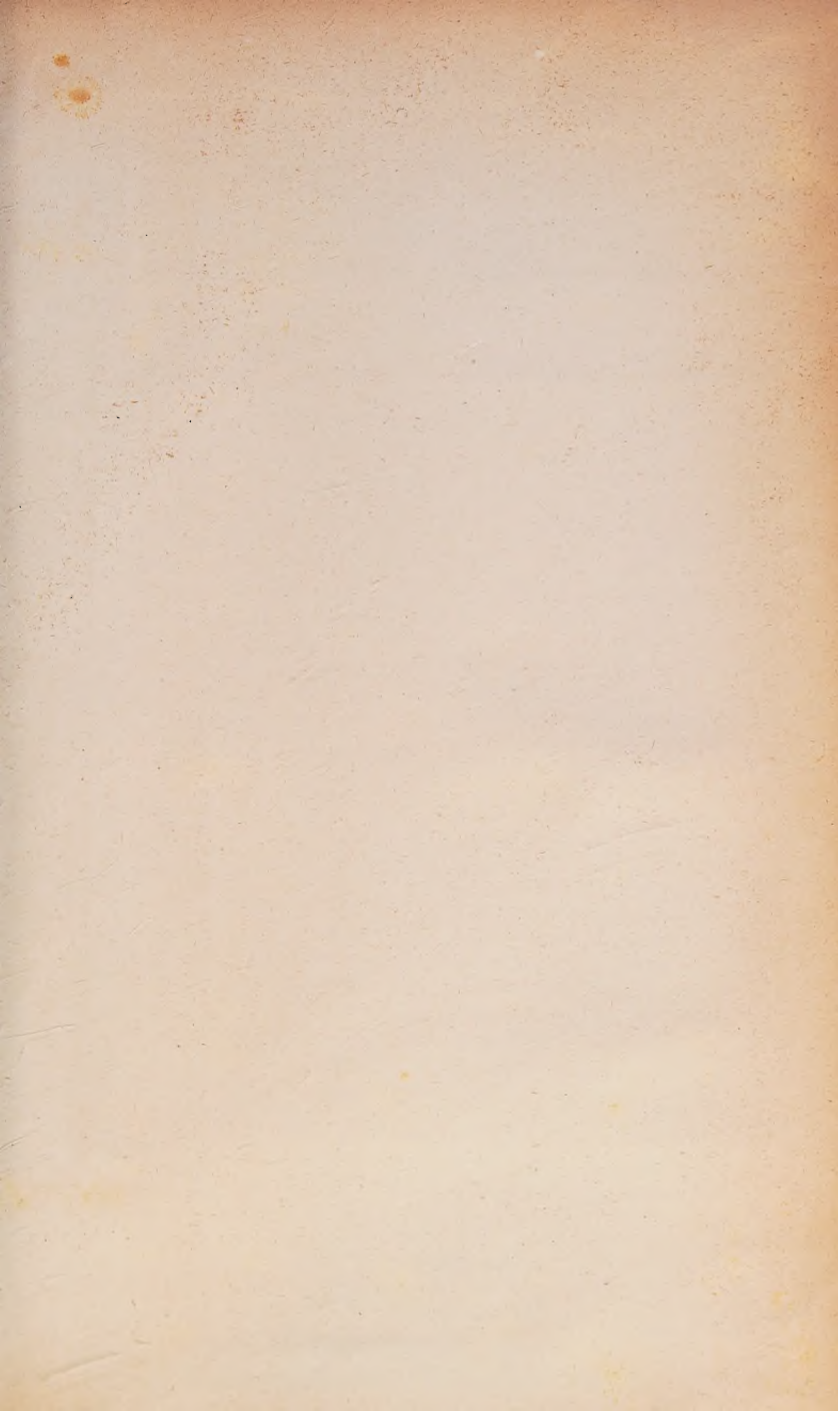
Capitulum I. De communibus collationis regulis . . .	ib.
--	-----

Capitulum II. De institutionibus; ubi prius de iure patro- natus	375
---	-----

I. De iure patronatus.	ib.
--------------------------------	-----

II. De institutione tum tituli collativa, tum auctori- bili	380
--	-----

§ IV. De beneficiariorum iuribus et obligationibus	Pag. 381
§ V. De beneficiorum vacatione	383
Capitulum I. De vacatione necessaria	ib.
Capitulum II. De vacatione voluntaria	387
Art. II. De beneficiis in specie	389
§ I. De beneficiis in ecclesiis cathedralibus et collegiatis	ib.
§ II. De beneficiis parochialibus.	401
§ III. De beneficiis regularibus.	406
CAPUT II. De his quae ad beneficiorum naturam aliquo modo accedunt	408
Art. I. De commendis ac capellaniis.	409
Art. II. De pensionibus et praestimoniis.	411
Subsectio II. De rebus ecclesiae temporalibus.	414
CAPUT I. De iure quo ecclesia pollet bona temporalia acquirendi et administrandi: ubi et de natura ecclesiastici dominii necnon de clericali peculio.	ib.
CAPUT II. De modis in genere quibus bona temporalia ecclesia acquirit.	421
Art. I. De actibus inter vivos	ib.
§ I. De modis ecclesiae propriis	ib.
Capitulum I. De decimis	422
Capitulum II. De primitiis et oblationibus.	427
Capitulum III. De censibus, exactionibus, procurationibus, portione canonica et taxis ecclesiasticis	430
§ De modis ecclesiae et reipublicae communibus	435
Capitulum I. De inventione, accessione et traditione.	ib.
Capitulum II. De conventionibus	440
I. De conventionibus in genere.	440
II. De conventionibus in specie	445
1. De pactis	446
2. De contractibus	447
3. Contractuum, de quibus in Decretalibus Gregorii IX agitur, brevissima recensio	449
Capitulum III. De servitutibus	466
I. De servitutibus in genere	ib.
II. De servitutibus in specie	468
Capitulum IV. De praescriptionibus.	470
Art. II. De actibus mortis causa.	476

GTU Library

3 2400 00685 7043

LIBRARY USE ONLY
~~**LIBRARY USE ONLY**~~

5440

348.1

L55

GTU Library
2400 Ridge Road
Berkeley, CA 94739
For renewals call (510) 649-2500

